

Aderton perspektiv på polisarbetet

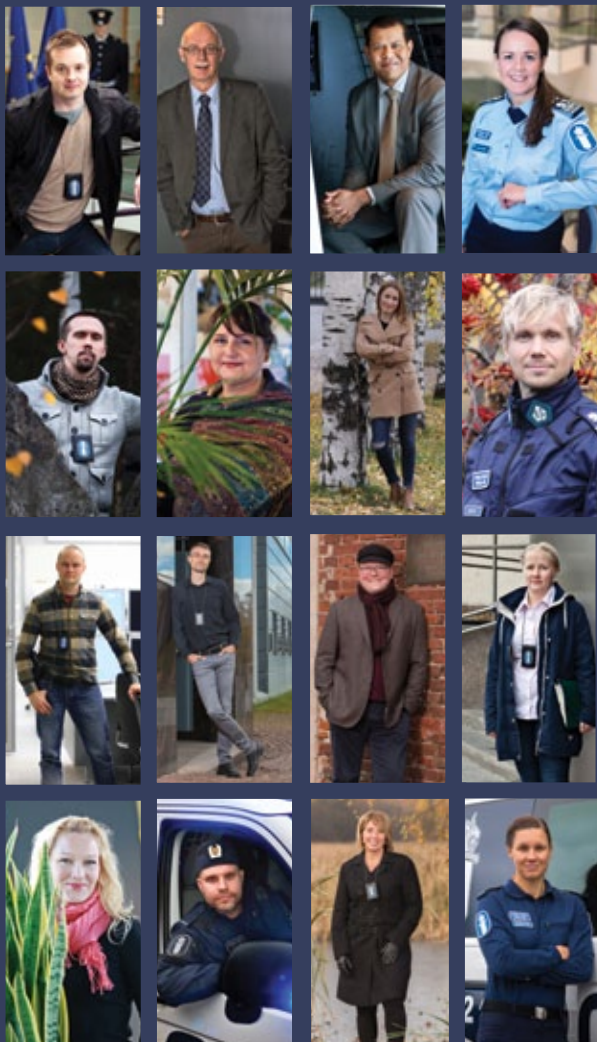

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR
LÄMNAS STORA
SPÅR EFTER SIG

Polisyreshögskolan

Studiematerial för Polisyreshögskolans inträdesprov 2018–2019

Aderton perspektiv på polisarbetet

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR
LÄMNAS STORA
SPÅR EFTER SIG

Redigerat av Marko Vesterbacka

NÄR MAN GÅR I STORA LÄMNAS MAN STORA S **Aderton perspektiv**

Polisyreshögskolan

Studiematerial för Polisyreshögskolans inträdesprov 2018–2019

SKOR
PÅR EFTER SIG
på polisarbetet

TILL LÄSAREN	7
SAARA ASMUNDELA FRÅN ÖVERSÄTTARE TILL KONSTAPEL – SOM AKADEMISK YRKESBYTARE HOS POLISEN	9
THOMAS ELFGREN DEN GAMLA GODA TIDEN	19
ARI EVWARAYE "DET HANDLAR INTE BARA OM ATT AVLÄGSNA DET ONDA UTAN OCKSÅ OM ATT ÖKA DET GODA"	35
ANU HAIKANSALO SÅ TYPISKT POLISEN!	49
JUHA-MATTI HUHTA FÖRST MÅSTE DU LÄRA DIG ATT ANVÄNDA DITT HUVUD	61
HELI KANNISTO TJÄNSTETECKNETS KRAFT	83
ELINA KATAJAMÄKI SVÄRDET I ROCKÄRMEN, PENNAN I HANDEN	111
MARKKU LAAKSO "INGENJÖRER UTREDER JU INGA BROTT"	137
JUSSI MAJANEN DET MEST KRÄVANDE UPPDRAGET?	157
OTSO MANNINEN JAG VAR SIST OCH SLUTLIGEN INTE SÅ UDDA	167
IDA MÄÄTTÄ EN POLIS ÄR ALLTID POLIS	177
MARKKU NYMAN POLISEN MÖTER, FÖRHÖR, SKRIVER – ETT PSYKOLOGISKT PERSPEKTIV	193
TOMMI PARTANEN KRAVALLER I FINLAND	215
MIKKO PORVALI ETT VÄRDEVAL OBEROENDE AV TIDSPERIODEN	227
PAULIINA POTILA FRÅN POLISSTUDERANDE TILL TILLÄMPARE AV LAGEN	249
ROOSA RENTOLA SPÅR I SPRÅKET LEDER TILL SYLTFABRIKEN	283
TIINA TUULASVAARA-KALEVA NÄR ORD INTE RÄCKER TILL	309
LEO VASSILEV	335
ÄMNEN FÖR ESSÄERNA I URVALSPROVEN 2016–2017	364

TILL LÄSAREN

”När man går i stora skor lämnar man stora spår efter sig” publiceras nu för tredje gången. Boken har kommit ut tidigare med samma titel år 2014 och 2016. I denna förnyade upplaga är hälften av artiklarna helt nya och också en del av de gamla artiklarna har uppdaterats där det behövts.

Det har varit en givande uppgift att vara redaktör för boken. Var och en som under årens lopp blivit ombedd att skriva har tackat ja och efter det fördjupat sig i sitt ämne på ett berömvärt sätt. Jag tackar alla skribenter och nu särskilt alla nya. Jag vill också tacka fotograferna, översättarna och alla andra som varit delaktiga när boken kommit till.

Boken har framför allt gjorts som förhandsläsning inför Polisyreshögskolans urvalsprov: i essäuppgifterna i urvalsprovet förutsätts att man är väl förtrogen med artiklarna i boken. Artiklarna i den förnyade upplagan är tack vare att de är aktuella och lätta att ta till sig säkert också intressanta för en större läsarkrets.

Polisyreshögskolan
Tammerfors 29.11.2017

Marko Vesterbacka

SAARA ASMUNDELA

FRÅN ÖVERSÄTTARE TILL KONSTAPEL – SOM AKADEMISK YRKESBYTARE HOS POLISEN

SAARA ASMUNDELA BLEV POLIS 2009. HON JOBBAR SOM TILLFÖR-
ORDNAD KRIMINALKOMMISSARIE
VID VÅLDSBROTTSUTREDNING VID
POLISINRÄTTNING I HELSINGFORS.

FÖRE POLISSTUDIerna HADE
ASMUNDELA AVLAGT FILOSOFIE
MAGISTEREXAMEN MED ENGELSK
ÖVERSÄTTNING OCH TOLKNING
SOM HUVUDÄMNE. ASMUNDELA
HAR ERFARENHET AV ÖVERSÄTT-
NINGARBETE, UNDERVISNING I
ENGELSKA, HAMBURGERSTEKNING
OCH VÄGPLOGNING.

ARTIKELN HAR SKRIVITS I 2013.

För ganska exakt tio år sedan höll jag som ordförande för ämnesföreningen ett tal på institutionen för översättningsvetenskap vid Helsingfors universitet i samband med inskriptionen. ”Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki” (När man går i stora skor lämnar man stora spår efter sig), började jag. Jag talade frimodigt om den akademiska friheten och dess avigsida, ansvaret. Ordleken kommer från min morfar, liksom också en annan folklig visdom som jag spann vidare på i mitt tal: ”Kun lumeen kusee, siihen tulee reikä.” (När man pissar i snön blir det ett hål) Jag talade om att handlingar alltid har konsekvenser. Högstämt uppmanade jag mina studiekamrater att låta bli att vältra sig i den akademiska friheten men att ta ansvar för sina val. Efter att jag hållit talet fortsatte jag till min föreläsning för att studera konsekutivtolkning, textning, språkvård och textanalys.

Fyra år senare drog jag som polisaspirant på mig den blå overallen i cell-

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

rummet i den dåvarande Polisskolan och började på riktigt förstå vad det är att bära ansvar i arbetet och hurdana följder mina handlingar i värsta eller i bästa fall kan få.

Jag kan inte säga att mitt yrkesbyte byggde på noggrant övervägande. Närmast berodde det på stundens ingivelse. Som nyutexaminerad filosofie magister genomgick jag frivillig militärtjänst för kvinnor, och efter att jag sprungit i skogarna med ryggsäck på ryggen i tolv månader kändes det svårt att återvända till arbetet vid skärmen på översättningsbyrån. Arbetet var intressant i sig och arbetsplatsen utmärkt, men det kändes meningslöst att översätta bruksanvisningar. Jag saknade starkt en känsla av meningsfullhet i arbetet. Under de sista veckorna av militärtjänstgöringen hittade jag ansökningsguiden till Polisskolan på bordet i vår stuga. Jag beslöt att utan vidare funderingar pröva min lycka. Den stod mig bi och ett par månader efter hemförlövningen väntade ett tjockt kuvert från Hervanta på mig på tamburgolvet.

Att byta bransch kändes som ett ordentligt hopp ut i det okända. Övergången från översättare till polis underlättades en aning av att mina band till den akademiska världen kändes ganska lösa. Yrket som översättare, tolk och lärare, som jag hade stude-

rat till, var närmast hantverk, arbete som man lär sig genom att göra det. Jag upplevde inte att jag bytte ner mig från en akademisk bransch till yrkesskola, utan att jag flyttade från en gesällsyssla till en annan – även om jag inte kan säga att jag då visste just någonting om polisens arbete. Jag studerade till polis med någorlunda framgång, blev färdig och fick genast tjänst på fältet. Efter ett par år flyttade jag

över till utredningen, och nu utreder jag som huvudsyssla familjevåldsbrott mot vuxna och barn och verkar som vice gruppledare för en familjevåldsgrupp.

De akademiska yrkena har sin egen högstämda charm. Tankearbete, kreativitet, vetenskapande, ett högre tänkande, alltihopa är ädla och fina saker. I studierna inom översättningsvetenskap var det akademiska ändå ibland lite frustrerande. Trots storstilat tal kändes det som om jag inte fick tag i det riktiga livet – och om vi tangerade något konkret kändes det konstgjort. Under studietiden satt jag och lyssnade på ett föredrag där en forskare som nyss fått sin doktorsavhandling godkänd berättade om sitt forskningsstema. Hon hade i årtal studerat texterna på brödpåsar och

analyserade dessa med översättnings- och språkvetenskapliga metoder. Det är klart att jag beundrade hennes långsiktiga engagemang i saken, men jag hade svårt att se vad forskningen hade för praktisk betydelse.

I polisarbetet har jag sedan kommit i kontakt med verkligt handgriplig konkreti. Jag har grävt upp lillajulsfirare ur snön och kuskat dem till värmen på tillnykt-ringsstationen, återbördat stulen egen-dom till den ursprungliga ägaren, räddat en vingbruten mås från lidande och stängt in en brottsmisstänkt bakom järn-dörren till hans cell. När det är som bäst i det här jobbet ser man genast spåren av sitt arbete och får omedelbar feedback.

Det vore ändå fel att påstå att allt jag gör som polis känns viktigt och värdefullt. När jag skriver ut en böteslapp till en seriesnattare som genast river sönder den eller förhör en person som slår sin make eller maka för femte gången inom ett år, då får jag nog leta med ljus och lykta efter meningsfullheten. I mitt föregående arbete var jag i huvudsak ordbrukare.

I mitt nya arbete varken ville eller kunde jag göra mig kvitt språket. I översättaryrket lärde jag mig se språket som betydelseinnehåll och tolkningar, och som sådant behandlar jag det också som polis. Polisen tar en bit verklighet och formar en mening av den. Meningen ska sedan till läsaren förmedla den del av verkligheten i så oförändrad form som möjligt. Förmågan att skilja det väsentliga från det oväsentliga och att uttrycka sig exakt framhävs.

Polisens språk förblir i högsta grad le-

I POLISARBETET HAR JAG SEDAN
KOMMIT I KONTAKT MED VERKLIGT
HANDGRIPLIG KONKRETI.

POLISEN TAR EN BIT VERKLIGHET
OCH FORMAR EN MENING AV DEN.

MENINGEN SKA SEDAN TILL
LÄSAREN FÖRMEDLA DEN DEL AV
VERKLIGHETEN I SÅ OFÖRÄNDRAD
FORM SOM MÖJLIGT.

vande. Beskrivningen av gärningen angående en bot, observationer antecknade vid en djurskyddsinspektion, grunder för gripande, rapportdelen i en brottsanmälan antecknad i villervalan under ett stressigt veckoslutspass, nyanser i en förhørsberättelse – de här är polistexter, som vid behov exempelvis i domstolen styckas och skivas och hackas allt till skiljetecknen och de minsta betydelseinnehållen.

Enligt polislagen kan en polis gripa en person för att skydda denna mot allvarlig fara som direkt hotar livet, den kroppsliga integriteten eller hälsan, ifall personen inte kan ta hand om sig själv och faran inte kan avlägsnas på annat sätt eller man inte kan skydda personen med andra metoder. I folkmun kallas sådana gripanden vanligen fyllegripanden. Gripandet måste ske på lagenliga grunder och dessa ska antecknas bland uppgifterna om gripandet. I Helsingfors hade en sådan motivering för en tid sedan sammanfattats i två ord: ”Saknar förmåga.” Den som gjort gripandet och motiverat det på det sättet kan få svårt att förklara för laglighetsövervakaren hur gripandet av den ifrågavarande personen följde polislagen. Man ska verkligen kunna stå för sina ord.

I teorin hade jag kunnat ansvara för människoliv när jag översatte bruksanvisningen till en respirator eller när jag korrekturläste installationsguiden

för en clapparat. Som polis måste jag emellertid under varje arbetspass acceptera att vad som helst kan hända när som helst. Eventuellt våld eller till och med död ligger alltid i luften när jag drar på mig skyddsvästen och fäster vapenhölstret vid bältet. Å andra sidan måste man vid behov

vara beredd att också själv ta extrema krafttag.

Man bör ändå samtidigt själv kunna välja sina ord också i sådana situationer där människan är som mest sårbar. Som motvikt till allt härjande ska man kunna väga sina ord när man står och väntar på ambulansen tillsammans med en man som ögonblicket förut i djup ångest har tänt eld på sitt hår, eller när man måste berätta för en ung kvinna som öppnar dörren med en baby i famnen att hon för en timme sedan blivit änka.

Situationskänsla och förmåga att anpassa sig till varje uppkommande kommunikationssituation är väsentliga. Ena stunden gräver man i fickorna på en man som hamnat under metrotåget för att utreda hans identitet och i nästa skriver man ut en böteslapp för körning mot rött ljus, när ett akut trafikbrott inträffar när man är på väg för att registrera en anmälan om utredning av dödsorsak. I vartdera fallet ska man agera ändamålsenligt och sakligt. Personen som har underlåtit att följa trafikljuset kan inte och bör inte heller veta att konstapeln som

SITUATIONSKÄNSLA OCH
FÖRMÅGA ATT ANPASSA
SIG TILL VARJE UPPKOM-
MANDE KOMMUNIKATIONS-
SITUATION ÄR VÄSENT-
LIGA.

skriver ut böterna för en stund sedan har stått inför en illa sargad människokropp. Med den som gjort sig skyldig till trafikförseelsen är man igen i en ny kommunikationssituation, och polisen hanterar sin eventuella traumatiska upplevelse på annat håll och annat sätt. Emellanåt kräver behärskningen av de egna känslorna och av vad man visar utåt en stor flexibilitet.

För en klient hos polisen kan mötet med ordningsmakten vara en unik, traumatisk eller terapeutisk upplevelse. Jag träffar klienter varje arbetsdag, men en medborgare råkar knappast ansikte mot ansikte med polisen mer än en gång under sitt liv. Det här glöms ibland bort när arbetet bokstavligen har blivit vardag för en själv.

När jag som yngre konstapel praktiserade trafikövervakning träffade jag under en blåsrazzia en medelålders manlig förare som inte gick med på att blåsa i alkometern. Hans reaktion förvånade mig. Efter en kort stunds ordbrottnings berättade han att orsaken var hans motvilja mot kvinnliga poliser. När jag försiktigt frågade mera berättade han att han för en tid sedan hittat sin pappa död i dennes bostad. Den kvinnliga medlemmen i den polispatrull som kom till platsen hade först av allt frågat mannen: "Var det du som först hittade det här kadavret?" Ett enstaka ordval hade under ett känsligt ögonblick träffat honom under bältet, och alla kvinnliga poliser förvandlades till okänsliga tölp. Jag bad om ursäkt för min kollega, och till slut blåste mannen i alkometern – med resultatet noll – och gasade iväg, förhoppningsvis lättare till sinnes. Min värdefullaste lärdom från

DET HÄR GLÖMS IRLAND BORT
NÄR ARBETET BOKSTAVLIGEN HAR
BLIVIT VARDAG FÖR EN SJÄLV.

den razzian torde handla om polisyrket överlag, inte så mycket om själva trafikövervakningen.

Det skämtas om försvarsmakten att man alltid har bråttom till att vänta. Polisen har inte alltid så bråttom, men vänta får man nog och ofta tillsammans med en klient. Jag har tillbringat timmar med gripna eller fångslade som ska föras till rättegång eller transporteras, mentalt sjuka människor som ska tas in för vård mot sin vilja och med våldtäktsoffer på rättsmedicinska institutionen under nattens timmar. Kanske de viktigaste stunderna av väntan och tidsfördriv har varit timmarna med patrullkamraten i polisbilen. Också en tjänsteman kan vara förvånande naken och sårbar när han eller hon är trött eller har upplevt något exceptionellt, överraskande eller uppskakande under ett uppdrag. Ibland är den bästa kommunikationen att vara tyst. Humorn har sin plats både tillsammans med kollegorna och ibland med klienterna, och ett garanterat sätt att få kommunikationen att löpa bättre är att vara sig själv. Ibland förmedlas betydelser bara genom ett tonfall eller en min. Under studietiden intervjuade jag för ett föredrag en kvinna som blivit offer för våldtäkt. Hon berättade att hon efter det skedda ringt till polisen och osäkert uppgett att hon "kanske hade blivit våldtagen". Polismannen som svarade hade bestämt uppmanat kvinnan att söka sig till ett sjukhus och talat om

IRLAND ÄR DEN BÄSTA
KOMMUNIKATIONEN ATT
VARA TYST.

att en patrull var på väg. Kvinnan sade att hon aldrig skulle glömma polisens röst. Redan tonfallet hade gjort klart

för henne att man tog henne på allvar.

En översättare är professionell på interkulturell kommuni-

ation, men det är också polisen. Vad annat än ett möte mellan kulturer kan det vara fråga om när en polis försöker förhöra en representant för den organiserade brottsligheten som valt linjen "inga kommentarer" eller tilltalar en man som lever på gatan och har tillbringat årtionden med flaskan i handen? Klienterna är emellanåt från en så annan värld och kultur att man får anstränga sig för att försöka förstå deras dagliga liv. Man kan visserligen studera situationskänsla och förmåga att tolka en annan människa, men bäst lär man sig nog genom livserfarenhet och arbete.

Jag studerade engelska som huvudämne och mina studier har verkligen inte gått till spillo. Det är emellertid lönlöst att tro att man skulle klara sig med engelska alltid och överallt. Det sägs också att det vanligaste främmande språket är dålig engelska. Seppo Rätty berättade en gång från en tävlingsresa att "När jag for till Atlanta beslöt jag att jag jävlar inte talar ett ord engelska på hela resan – jag ska klara mig på finska". Många som är födda utanför Finland har tagit samma attityd när de har kommit till Finland. En ryss vill tala ryska och en rumän rumänska. Också dålig

engelska kan vara en avlägsen dröm. Med engelska kommer man visserligen ofta framåt, men den öppnar inte alla dörrar. Därifrån måste man kryssa fram på något annat språk, med en kollegas hjälp, med gester eller med hjälp av tolk.

* * *

Det är svårt att tänka sig vad jag vore utan mina tidigare studier och hurdan jag skulle vara som polis utan min utbildningsbakgrund. Jag studerade språk, skrivande, talande och kommunikation mellan människor i fem år. De här sakerna är ständigt i centrum också i mitt arbete som brottsutredare. Polisens arbetsprofil är så mångfasetterad att man egentligen har nytta av vilken arbets- och livserfarenhet som helst. På min egen kurs fanns det bland annat en skogsarbetare, en flamenkodansör, en ekonom och en butiksförsäljare, och jag påstår att var och en kunde utnyttja sina egna erfarenheter på något område av studierna, i inlärnigen i arbetet och själva arbetet.

En av finesserna i polisarbetet ligger i att man med samma grundexamen kan arbeta med de mest olika uppgifter: som huvudsyssla kan man pensla fingeravtryck och dammsuga fibrer, rida till häst på Helsingfors gator, åka båt på Saimen, läxa upp fartdårar eller utreda utlänningsärenden, våldsbrott eller ekonomiska brott. Lateralt avancemang begränsas egentligen bara av den egna förmågan, lämpligheten och intresset. Man hinner byta också senare och många gånger, och som polis kan man på sätt och vis göra flera olika karriärer inom en. En tidigare

KLIENTERNA ÄR EMELLANÅT FRÅN
EN SÅ ANNAN VÄRLD OCH KULTUR ATT
MÅN FÅR ANSTRÄNGA SIG FÖR ATT
FÖRSÖKA FÖRSTÅ DERAS DAGLIGA
LIV.

EN TIDIGARE EXAMEN ELLER TIDIGARE
STUDIER KAN OCKSÅ FUNGERA
SOM SPRÅNGBRÄDA FÖR LATERALT
OCH VERTIKALT AVANCEMANG.

examen eller tidigare studier kan också fungera som språngbräda för lateralt och vertikalt avancemang.

Polisens arbete består i hög grad av problemlösning av olika grad: vad kan jag göra i den här situationen, vad bör jag göra, på vilka grunder, vad är det mest ändamålsenliga, det lindrigaste eller minst skadliga sättet. Samtidigt ska man analysera och observera situationen, omständigheterna och de närvarande personerna. Ibland har man tre sekunder på sig, ibland tre månader.

Jag tror att högskolestudierna har gett mig färdigheter för ett sådant problemlösningstänkande. Särskilt i brottsutredningar, där arbetet som bäst är mycket självständigt och kräver ett uppmärksamt men också kreativt grepp, har man fördel av att ha lärt sig att söka kunskap, se orsakssamband, förhålla sig kritiskt till vad man läser och hör och ta tag i inkonsekvenser men också koncentrera sig på det väsentliga. De tidigare studierna tränar de här färdigheterna, men inte lär man sig dem heller bara genom att slita byxbaken på skolbänken. När jag hör ljud från trappuppgången av en man som slänger omkring möbler i sin bostad i ett tillstånd av delirium och vet att någon måste gå dit, och att den som ska göra det är jag, ger inte den akademiska slutexamen mycket tröst.

Det vore lätt att tänka att allt jag tidigare gjort har styrt och lett mig till den här punkten. Redan fattade avgöranden borde man inte bedöma enligt resultatet. Ett avgörande är antingen

bra eller dåligt oberoende av vart det leder. I varje fall har jag via ett antal krokvägar blivit brottsutredare, och ångrar ingenting av vad jag hittills har gjort.

Slumpen eller min egen vilja kan leda mig till många nya utmaningar, och sådana råder det inte brist på i det här arbetet. Lärandet fortsätter, och utmaningarna i arbetet gör en emellanåt ödmjuk. Ansvar är kännbart och tynger ibland, men å andra sidan får jag uppleva den meningsfullhet i arbetet som jag har varit ute efter. Jag är stolt över mitt arbete och min yrkeskår. Polisen går i stora skor och lämnar stora spår efter sig.

LÄS MERA

- Dobelli, Rolf 2012: *Selkeän ajattelun taito*. Lettland: Helsingin Sanomat.
- Ellonen, Noora m.fl. 2013: *Rikostutkinta lapsiin kohdistuvissa väkivalta- ja seksuaalirikoksissa*. Tammerfors: Polisyrkeshögskolan
- Myllylä, Markku 2010: *Maisteripoliisi. Akateemisen poliisin identiteetin rakentuminen ja ammattiin sitoutuminen*. Pro gradu-avhandling. Tammerfors universitet.
- Kahneman, Daniel: *Tänka, snabbt och långsamt*. Volante 2012. (Ursprungsverk *Thinking, fast and slow* 2011.)
- Loftus, Elizabeth: *Eye witness testimony: Civil & Criminal*, 4th edition. Lexis Law Publishing 2008.

THOMAS ELFGREN

DEN GAMLA GODA TIDEN

KRIMINALÖVERKOMMISSARIE THOMAS ELFGREN HAR VARIT POLIS I ÖVER FYRTIO ÅR. HAN UTEXAMINERADES I BÖRJAN AV ÅR 1976, ARBETADE EN KORT TID I RÖRLIGA POLISEN OCH KRIMINALPOLISEN I HELSINGFORS OCH BÖRjade ÅR 1978 PÅ CENTRALKRIMINALPOLISEN.

ELFGRENS UPPGIFTER SOM FÖRHÖRSLEDARE HAR FÖRUTSATT ETT INTENSIVT INTERNATIONELLT SAMARBETE. HAN HAR JOBBAT LÅNGA TIDER UTOMLANDS, BL.A. HAR HAN UNDERSÖKT KRIGSBROTT I FORNA JUGOSLAVIEN OCH FÖRINTELSEN I RWANDA.

ARTIKELN HAR SKRIVITS I 2015.

Jag har varit polis i över fyrtio år. Samhället då var inte som det är nu. Arbetets innehåll var annorlunda, sättet hur vi gjorde jobbet var annorlunda, verktygen var annorlunda. Mina kolleger talade alltid om den ”gamla goda tiden”. De hänvisade till tiden då de efter kriget på östfronten återvände hem och blev poliser. Allt var så mycket bättre, eller betydligt sämre.

Min gamla goda tid som polis började på den nya polisskolan i Tammerfors. Något år tidigare hade skolan öppnat dörrarna på Pohjologatan. Tre månader på skolbänken – det var allt som krävdes för att få bära uniform och tjänstevapen.

Mitt namn antyder att jag talar svenska. Kolleger från den gamla goda tiden kommer ihåg mig bland annat för min bristfälliga finska, något jag inte själv upplevde innan kravet på mer eller mindre perfekt språkbruk påpekades gång efter gång. Svenskan är mitt modersmål, finskan mitt huvudsakliga arbetsspråk och med mina

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

barn talar jag engelska. Svårt att säga vilket idag är mitt huvudspråk.

Maija Pajarinen, polisskolans lärare i finska, fick mig att sätta vikt vid hur vi poliser uttrycker oss; tal är tanke, tanke är tal, sade hon i en sidomening. Med andra ord, talet reflekterar våra tankar och vice versa. De påverkar och utvecklar varandra. Jag blev vak-sam då jag förstod den djupa innebörden i hennes budskap. Hon har rätt, reflektionen är alltid genuin och omedelbar.

Polisens viktigaste arbetsredskap är kommunikation. Det bär långt då man säger de rätta orden vid rätt tidpunkt och i ett tonfall som får den andra att lyssna. Kunskapen att uttrycka sig i skrift står likväl högt upp på listan. Vårt arbete bedöms långt på basen av hur entydigt korrekt och mångsidigt vi skriver.

Ambassadör Ralph Enckell var känd för de höga kvalitetskrav han ställde på skrift och tal. Han tyckte att vi finländare nöjde oss med alltför litet. I en anekdot berättas, att han en gång läxade upp sin underordnade: lär er använda ert eget modersmål, annars verkar ni ännu dummare än vad ni är.

För en oerfaren polis ter sig den skriftliga rapporteringen kanske som ett sekundärt göromål. Så tänkte jag också. Ju mer krävande mitt arbete blev, desto högre krav ställdes på mina texter. Nu ser jag det också från

en helt annan synvinkel - ju bättre jag gjorde mitt jobb, desto mer krävande arbetsuppgifter fick jag.

* * *

Min poliskarriär har präglats av internationellt polissamarbete och otaliga arbetsuppdrag utomlands. Min första utlandsresa som polis gjorde jag för 37 år sedan. Flyttvägen av finländare som emigrerat till Sverige i hopp om bättre levnadsstandard förde med sig kriminella op-portunist, alkoholister och vanebrottslingar. Det var på den tiden som uttrycket ”en finne igen” myntades av de svenska medierna. Egendoms- och våldsbrott av alla de slag och i olika former stod högt på agendan.

På den gamla goda tiden talade man inte om internationell brottslighet. Begreppet blev vardagsuttryck långt senare och speciellt i samband med Sovjetunionens fall. Jag hittade mig oftare på arbetsresor i Sverige än i hemlandet eller på Centralkriminalpolisens högkvarter vid Bangatan 12 i Helsingfors. På samma korta gata hade jag levt min barndom. Även folkskolan som jag har gått i låg på samma gata, i samma kvarter som CKP och Skyddspolisens.

Utöver mitt stora intresse för Sherlock Holmes berättelser drömde jag aldrig om att bli polis. Han kunde greppa mitt intresse för många dagar under sommarloven. Jag var fascine-

ARBETETS INNEHÅLL
VAR ANNORLUNDA,
SÄTTET HUR VI GJORDE
JOBDET VAR ANNORLUNDA,
VERKTYGEN VAR
ANNORLUNDA.

rad av Holmes förmåga att dra slutsatser ur små detaljer som Watson inte såg.

Det var chefen för Helsingfors ridande polis, kommissarie Olavi Mannonen, som väckte mitt intresse för polisjobbet. Jag var aktiv modern 5-kampare och han lovade mig tjänst på hans enhet om jag så ville. Mannonen hade tagit OS-medalj i Melbourne och möjligheten att få träna på jobbet var mer än lockande. En liten annons i Hufvudstadsbladet om ansökan till polisskolan i Tammerfors gav sista stöten. Jag sökte, klarade inträdesprovet och blev invald.

Den vägen gick också mina planer om en karriär som yrkesidrottare.

Efter grundutbildningen fann jag mig på Rörliga polisens huvudavdelning. Också den var i mina barndomskvarter i Rödbergen. Mina kompisar kunde knappt tro sina öron då de hörde att jag blivit trafikpolis.

För att göra saken kort, några månader senare fick jag tjänst vid Helsingfors kriminalpolis och två år senare på Centralkriminalpolisen. Av dessa två år spenderade jag sex månader på polisskolan i Tammerfors. Vi var de första som fick bo i Hervanta.

Mord, dråp, yrkes- och vanebrottslingar blev min vardag. Jag lärde mig brottsutredning under ledning av landets absolut bästa och mest erfarna utredare. Många hade försvarat landets självständighet på Karelska näset där deras livssyn och förståelse av det mänskliga beteendet senare reflekterade på deras arbete.

Min karriär som brottsutredare och förundersökningsledare kan uttömmande beskrivas med orden intressant,

POLISENS VIKTIGASTE
ARBETSREDSKAP ÄR
KOMMUNIKATION.

JU MER KRÄVANDE MITT ARBETE
BLEV, DESTO HÖGRE KRÄV STÄLLDES
PÅ MINA TEXTER.

MIN POLISKARRIÄR HAR
PRÄGLATS AV INTERNATIONELLT
POLISSAMARBETE OCH OTALIGA
ARBETSUPPDRAG UTOMLANDS.

krävande och utmanande. Intressant därför att jag varit med om det mesta: hela skalan från bötesbelagda brott till livstidsdomar. Jag har alltid väntat på måndagen. Krävande därför att det värsta en brottsutredare kan åstadkomma är att han gör ett dåligt arbete som leder till orättvisa för såväl förövare som offer. Utmanande därför att vartenda brottsfall är unikt. Allt ska skraddarsys från topp till tå, utan fördomar och förhandsuppfattning om vad som är relevant.

* * *

Den moderna lingvistikens fader, Noam Chomsky, professor emeritus vid Massachusetts Institute of Technology, sa om sanningen så här: "everyone knows the truth and our lives consist of how we choose to distort it". Som ung utredare trodde jag min uppgift var att utreda sanningen. Med åren och erfarenheten blev mitt förhållande till sanning allt mer skeptiskt. Jag fann mig i ett professionellt och filosofiskt dilemma.

Sanning är en fråga om språk och filosofi. Det tog sin tid innan jag förstod att sluta leta efter den absoluta sanningen, den som parterna i straffprocessen oftast förvränger till sin fördel. Sanning är en filosofisk språkfråga, inte juridisk, även om man i straffprocessen talar om materiell

och juridisk sanning. Vår uppgift är att dokumentera relevant information för parterna. Information som är eller kan bli relevant vid åtalsprövning och domstolsbehandling. Vi ger verktygen för en ändamålsenlig straffprocess.

Jag finner mig ofta i diskussioner om rätt- och orättvisa. Det är inte min sak som polis att grubbla huruvida domstolens utslag är rättvist. Att mäta sina arbetsresultat ur domar kan leda till en förvrängd arbetsbild med ödesdigra konsekvenser.

En brottsutredare ser sig bäst som en forskare som testar sina arbetshypoteser. Lagen förutsätter att den misstänkte (han), den misstänkta (hon), är oskyldig tills annorlunda påvisats av domstol. Rätt så. I min arbetshypotes utgår jag från det motsatta. Hen (båda könen) är skyldig tills materialet jag insamlat påvisar att grund för misstanke inte föreligger. Denna infalls-

vinkel leder med större sannolikhet till ett kvalitativt bättre resultat. Fokus för utredningen bär med sig grundprincipen att målmedvetet leta och hitta fakta som är i den misstänktes förmån.

Utan hypoteser kan man inte förätta en målmedveten rationell utredning. Skillnaden mellan hypotes och förutfattade åsikter är marginell. Det krävs både yrkeskunskap och erfarenhet att hålla dem isär. Att man är inne på fel spår hör till vardagen.

SOM UNG UTREDARE
TRODDE JAG MIN
UPPGIFT VAR ATT
UTREDA SANNINGEN. MED
ÅREN OCH ERFARENHETEN
BLEV MITT FÖRHÅLLANDE
TILL SANNING ALLT MER
SKEPTISKT.

* * *

På den gamla goda tiden fanns det inte datorer, bara skrivmaskiner. Då jag började som polis skrev de äldsta kollegerna ännu förhören för hand. De kunde konsenten att kommunicera. Dagens utredare har sitt fokus i dataskärmen.

Under 1990-talet studerade jag psykologisk profilering på FBI akademien i Quantico, USA. Den praktiska handledningen fick jag av erfarna mentorer på polisinsrättningarna i New York, Minneapolis, Los Angeles och San Fransisco. På Robbery and Homicide Division i Los Angeles delade femtio brottsutredare i ett och samma utrymme på en dator och tio bordstelefoner. Redan då hade utredare i Finland personliga datorer.

En yrkeskunnig brottsutredare värdesätter högt sin kunskap att förhöra. Ett bra utgångsläge är att man gör det i datorlöst utrymme. Mitt råd till alla som vill bli bra på förhör; lär er lyssna.

En yrkeskunnig brottsutredare känner väl till alla farorna med personbevisföring, dvs. förhör. Professorn i psykologi, Pekka Santtila vid Åbo akademi uttryckte sig så här: om förhör idag skulle introduceras som en ny metod i straffprocessen, skulle den på grund av opålitlighet inte godkännas.

För att i en förundersökning komma fram till vad som är relevant, samlar man information som kanske i första hand saknar betydelse. Med andra ord, först med grävskopa, sedan spade, och till slut för hand. Det är som att vaska guld i en flod.

Med undantag av enstaka fall och

VÅR UPPGIFT ÄR ATT DOKUMENTERA
RELEVANT INFORMATION FÖR
PARTERNA.

MITT RÅD TILL ALLA SOM VILL BLI
BRA PÅ FÖRHÖR; LÄR ER LYSSNA.

smuggling av narkotika definierades Finlands internationella brottslighet på 1970–1980-talen främst ur ett nordiskt perspektiv. Huvudrutten för narkotikan var då via Sverige. Man talade inte om organiserad brottslighet, det var yrkes- och vanebrottslighet som gällde. Den första jag träffade i denna kategori var alkoholsmugglaren Jukka Ojaranta.

Då alkohol inte längre såldes på kort, utvidgade Ojaranta sin karriär till egendomsbrott. Riksomfattande ökad blev han efter att ha dumpat gifttunnor i Åbolands skärgård. Vi undvek en ödesdiger storkatastrof tack vare att tunnorna blev flytande. I över två år jobbade jag med hans ärenden.

Ökände Volvo Markkanen var hans like vad hänsynslöshet beträffar. Beväpnade post- och bankrån samt Volvo som flyktbil var hans signatur. Jag träffade honom första och enda gången på Kumla-fängelset i Sverige. Efter en i klassisk stil utförd flykt från centralfängelset i Helsingfors for han till Sverige där han efter ett antal brott blev gripen.

Volvo Markkanen var i minsta detalj värd sitt rykte. Det breda leendet och den sofistikerade verbala uttrycksförmågan dolde väl det djupt inrotade brottsliga sinnelaget. Det blev en intressant och lärorik vecka för mig om hur han efter rånen gång på gång lyckades fly polisen. Mycket

litet av det han berättade under våra dagslånga diskussioner intogs i förundersökningsprotokollet. Han fick stor tillfredsställelse av att skryta om sina bravader. Jag gjorde mitt bästa för att visa hur tagen jag var av hans åtaganden. Jag lyssnade till varenda liten detalj för att lära mig hur man haffar honom nästa gång.

Det blev inte en nästa gång. Han uppnådde sin ålderspension i fängelset. En gammal trött Volvo Markkanen lämnade fängelset ett antal år senare efter avtjänat straff. Hans karriär tog slut, min gjorde det inte.

Det finns två ovärderliga källor för den som vill bli en yrkeskunnig brottsutredare; brottslingar och försvarsadvokater. Ju bättre man känner deras tankar, desto mera kvalitativt

blir slutresultatet av det egna arbetet. Under de långa dagarna jag satt med Volvo Markkanen lärde jag mig också att även de smartaste alltid gör misstag. Faktum är att de aldrig har en chans

mot en yrkeskunnig och målmedveten poliskår.

Jag har ibland blivit tillfrågad om det finns något sådant som det "perfekta brottet". Ännu fler gånger har jag funderat hur man gör det. Jag vet vilka ingredienserna är, men är alltid lika osäker på slutresultatet. I praktiken är det nästan omöjligt.

Under slutet av 80-talet strök den enögde postränaren runt om i Ny-

DET FINNS TVÅ
OVÄRDERLIGA KÄLLOR
FÖR DEN SOM VILL
BLI EN YRKESKUNNIG
BROTTSUTREDARE;
BROTTSLINGAR OCH
FÖRSVARSADVOKATER.

lands län. Hans rutinerade tillslag mot avlägsna postkontor gav stor utdelning. Kontoren hade full alarmberedskap i månader. Ändå lyckades han med sin "hit and run"-stil undgå gripande. Vi visste inte vem han var, inte ens om han hade brottsligt förflutet. På den tiden fanns inte övervakningskameror.

Efter varje rån blev han allt självsäkrare. Samtidigt var också en annan post-rånare i farten. Han likaså utrustad med avsågat hagelgevär och grandios självförtroende. Utan kännedom om varandra planerade de sina rån i minsta detalj. Rätt plats, rätt tidpunkt var nyckeln till deras framgång ända till den dagen då de rånade samma postkontor. Då den ena kom ut gick den andra in - däremellan gick larmet. Vi grep båda inom kort.

* * *

Jag lärde tidigt under min karriär att inte göra brottsutredning till en personlig fråga där nederlag eller seger ger anledning till känslouttryck. Den kända vittnespsykologen Elisabeth Loftus lägger orden väl: om både åklagare och försvar endast tänker på att vinna, vem har då tid att tänka på sanningen. Uppdagande av dold grov brottslighet kräver jaktsinne.

Sovjetunionens fall ledde till en dominoeffekt som svepte över hela Europa med nya utmaningar också för polisen i Finland. Trafiken mellan Tallinn och Helsingfors öppnade rutten för syntetiska narkotikapreparat samt för ligor med speciellt intresse för mindre och större egendomsbrott. Myndighetssamarbetet blev en vardag i den riktningen samtidigt

UPPDAGANDE AV DOLD GROV
BROTTLIGHET KRÄVER JAKTSINNE.

DET VI KALLADE
ÖSTBROTTLIGHETEN DEFINIERADE
BEHOVET FÖR HELT NYA
SAMARBETSFORMER MED LÄNDER VI
INTE TIDIGARE HAFT SÅ MYCKET
GEMENSAMT MED.

som det operativa samarbetet med de övriga nordiska länderna avtog.

Det vi kallade östbrottsligheten definierade behovet för helt nya samarbetsformer med länder vi inte tidigare haft så mycket gemensamt med. Specialenheter med fokus på problemet grundades på CKP. För att klara av informationsutbytet etablerade vi kanaler för direkta kontakter med låg tröskel. Vår geografiska position och esternas språkkunskap ledde till att vi blev nordiska föregångare inom detta gebit.

Samtidigt som vi var fullt upptagna med utvecklandet av åtgärder mot en ”invasion” av östbrottslingar, pågick en blodig konflikt på Balkan. Jugoslavien president Jozip Broz Tito hade hållit federationen samman och var högt uppskattad både på hemmaplan och utomlands. Efter hans ledarskap (1939-1980) började den socialistiska federationen sakta falla i spillror. I slutet av 1980-talet utbröt den första våldsamma sammanstötningen i Kosovo. Liksom i många andra konflikter tog de maktlystna opportunisterna tillfället tillvara.

Den serbiska partiledaren Slobodan Milosevic övertygade serberna i Kosovo om att landets albaner utgjorde hot mot liv, hälsa, existens och välfärd. Med populism, nationalism och provokation fick han serberna att gripa till vapen. Inom en relativt kort tid spreds konflikten till hela det

fora Jugoslavien. För en som inte med stort intresse följde med vad som hände, var det helt omöjligt att förstå

vad som pågick. Eller rättare sagt varför. Folk miste livet, hushåll och byggnader förstördes, folk i tiotusental tvingades fly från sina hem.

Under tiden som världen med intresse följde med vad som

pågick på Europas bakgård, pågick i den afrikanska lilleputtstaten Rwanda en konflikt med betydligt mindre internationellt media-intresse. Under en tidsperiod på 100 dagar dödades närmare en miljon människor. 250 000 kvinnor och barn blev våldtagna. Många av dem som överlevde blev gravida. Omvärlden tänkte och tyckte att folkmordet i Rwanda bara var en naturlig fortsättning av den afrikanska kontinentens blodiga historia. Dessutom hade de en helt annan hudfärg - fel hudfärg.

Hösten 1995 utnämnde utrikesministeriet mig till uppgiften att delta i utredningen av krigsbrotten och människorättsbrotten i det forna Jugoslavien. De följande tre åren jobbade jag på krigsribunalen i Haag, en ad hoc domstol som grundats av säkerhetsrådet som en artikel 7 mission.

Efter en kort tid som utredare tog jag ansvaret som chef för domstolens Kroatienheten. En utmanande post som senare visade att mer än yrkeskunskap krävde den förståelse för internationell realpolitik. Som polis från

EN UTMANANDE POST SOM
SENARE VISADE ATT
MER ÄN YRKESKUNSKAP
KRÄVDE DEN FÖRSTÅELSE
FÖR INTERNATIONELL
REALPOLITIK.

Finland hade mina kvalifikationer för politik stora brister. Inte hade någon annan polis heller de nödvändiga kunskaperna.

Av de drygt femtio länder som var representerade var vi två från Finland. Många fler utredare tog senare tjänst vid tribunalen, en klar signal av uppskattning för vår yrkeskunskap. Mycket snabbt blev det klart för mig att den bild som internationell massmedia gav om konflikten var minst sagt förenklad och ofta politiskt färgad. Jag fick omvärdera all den information jag inhämtat före min resa.

Min första resa till den totalförstörda regionen Krajina i Kroatien öppnade mina ögon för vad som i praktiken stod bakom rubrikerna. Jag hade sett bilder och nyhetsrapporter, men ingen gav rättvisa åt förstörelsen på ort och ställe. Över en kvartsmiljon människor hade tvingats fly sina hem över gränsen till Bosnien. Samtliga hushåll hade totalförstörts för att förhindra att de någonsin kommer tillbaka.

Som polis är det allmänt att tro man efter några år i yrket sett det mesta av livets aviga sidor. Så tänkte jag också till den dag då jag parkerade FN:s vita 4WD på torget i Kistanje. Hela staden var ödelagd. Samtliga hus var mer eller mindre totalförstörda. Invid torget fanns ruinerna av en ortodox kyrka. På motsatta sidan en katolsk kyrka utan minsta skråma. Jag försökte tänka mig hur folk, vänner och bekanta till varandra för inte så länge sedan gjort sina uppköp i butikerna runt torget. Nu hade varenda själ flytt sitt hemland och mot sin egen vilja blivit flyktingar. Att bli flykting är aldrig en fråga om valfrihet.

JAG HADE BLIVIT BERIKAD AV DEN
ÄKTA KÄNSLAN AV HUMANISM SOM
INTE LÄT MIG VILA.

Overkligheten blev konstigt förlamande. Jag satte mig på ett stenblock som en gång varit en del av kyrkans tjocka vägg. Det tog sin stund innan jag förstod vad som fattades. Ljuden - totaltystnad, inte ens fågelsång. Tre år senare återvände jag till Finland. Jag hade blivit berikad av den äkta känslan av humanism som inte lät mig vila. Jag kunde aldrig mera förhålla mig oberörd av konflikterna runtom i världen.

De följande sex åren svarade jag för uppdagande av grov organiserad brottslighet. Mitt arbete på krigsribunalen hade tagit mig på långa resor till olika delar världen. Mina nya uppdrag i hemlandet var intressanta, krävande och utmanande. Ett 24/7 arbete med bästa möjliga team jag kunde tänka mig.

Vi utvecklade polisens spaningsverksamhet till en hel ny nivå. Vi utvecklade källhanteringen med målsättningen att den är rättsäker, professionell och trygg för alla parter. Vi grundade landets första heltida källhanteringsenhet. Min enhet svarade också för underrättelseverksamheten mot organiserade kriminella motorcykelgäng. Det var en intressant period på sex år tillsammans med exceptionellt kvalificerade kolleger, alla utrustade med jaktsinne och vilja att förbinda sig till det krävande arbetet. Vi

gjorde goda resultat.

En arbetsledares främsta uppgift är att upprätthålla motivationen, få kollegerna att känna sig professionella och att ge dem möjligheten att utveckla arbetet och sig själva till nya nivåer.

Jag hade ännu inte sett allt.

I april 2007 häktade Borgå tingsrätt baptistpastorn Francois Bazaramba för delaktighet i folkmordet i Rwanda. Jag hade några månader tidigare lämnat min position som enhetschef. Min chef och goda vän tyckte att det var dags för mig ta emot nya utmaningar.

Jag hade fått min skäliga andel av grova internationella brott och var inte alls motiverad att ta på mig ansvaret för utredningen. De följande fem åren vistades jag dock största delen i Rwanda, de tusen bergens land och hem för de tidigare utrotningshotade bergsgorillorna. Filmen ”De dimhöljda bergens gorillor” berättar om Diane Fosseys livsverk och är känd för den lite äldre generationen. Då jag i början på 1980-talet såg filmen hoppades jag att en dag få uppleva det hon upplevt. Jag tog mig upp i bergen fyra gånger och hur jag än försöker beskriva upplevelsen hittar jag inte de rätta orden.

EN ARBETSLEDARES
FRÄMSTA UPPGIFT ÄR
ATT UPPRÄTTHÅLLA
MOTIVATIONEN, FÅ
KOLLEGERNA ATT KÄNNA
SIG PROFESSIONELLA
OCH ATT GE DEM
MÖJLIGHETEN ATT
UTVECKLA ARBETET OCH
SIG SJÄLVA TILL NYA
NIVÅER.

En miljon människor dödades på hundra dagar bara därför att militärregimen i Rwanda så bestämde. Bazaramba misstänktes för delaktighet i egenskap av lokalledare. Under en tidsperiod på en månad miste 30 000 Tutsi livet i hans kommun.

Att utreda ett brott som skett 13 år tidigare är redan en utmaning i särklass. Mitt uppdrag tog mig till femton länder i Afrika. Efter avslutad förundersökning fick jag i uppdrag att svara för arrangemang- en av domstolsbehandlingarna i Afrika. Bazarambas rätt till närvaro i Kigali och Dar es Salaam tryggades via videolänk från fängelset i Vanda. Ingen hade tidigare gjort det samma i denna omfattning och vårt exempel följdes senare av andra länder.

Jag återvände till Finland med en erfarenhet som fördjupat min insikt om hur enkelt man med populism och propaganda samt med en kritiklös media kan motivera folk att ta livet av helt okända människor och rentav vänner, grannar och släktingar. I väntan på flyget tillbaka till Finland skrev jag i dagboken:

“Afrika har många verkligheter, många historier. Den rika kulturen, traditionerna, skönheten och den genuina vänligheten har upptagit mina tankar. Ljus, vatten, mat, eld, graviditet, födsel, sjukdom och död har fått ett innehåll. Jag förstår nu varför livet alltid känts som endast halvlevt. Jag har upplevt livets betydelse. Det är inte det jag upplevt, utan det som tidigare känts så betydelselöst. Känslan är befriande. Den ger mig evig sinnenro. Jag kan njuta av det jag inte har. Mina världen har förändrats och för alltid.”

INGEN HADE TIDIGARE GJORT DET
SAMMA I DENNA OMFATTNING OCH
VÅRT EXEMPEL FÖLJDES SENARE AV
ANDRA LÄNDER.

JAG ÅTERVÄNDE TILL FINLAND MED
EN ERFARENHET SOM FÖRDJUPAT
MIN INSIKT OM HUR ENKELT MÅN
MED POPULISM OCH PROPAGANDA
SAMT MED EN KRITIKLÖS MEDIA
KAN MOTIVERA FOLK ATT TA LIVET
AV HELT OKÄNDA MÄNNISKOR OCH
RENTAV VÄNNER, GRANNAR OCH
SLÄKTINGAR.

Efter Rwandauppdraget var jag än en gång helt övertygad om att jag aldrig mera kunde få ett uppdrag som gav mig tillräckligt med utmaningar. Ett år senare fann jag mig ändå än en gång inför ett intressant, krävande och utmanande uppdrag. Två finska medborgare och en österrikare hade blivit kidnappade i Jemen, ett av världens farligaste länder. Vi jobbade febrilt tillsammans med utrikesministeriet och säkerhetspolisen för att få de kidnappade hem vid liv. Drygt fem månader senare satt jag i flygplanet från Wien på väg hem med det finländska paret.

Sommaren 2014 och mordet på en äldre man i Kotka var en påminnelse om vardagarna då jag började min karriär. Vi hittade hans lik två veckor senare undangömt i en skogsdunge i en låda. Det påminde också om att tillsynes enkla fall ofta är mycket krävande och komplicerade. Att sälla en gärningsman ur en större skara människor som var på plats då mordet skedde kräver mycket av utredarna.

I skrivande stund sitter jag och väntar på nya krävande och intressanta utmaningar. Tyvärr betyder det livslång tragedi för någon. Jag vet att jag inte ännu heller har sett allt. Jag hittar alltid den gamla goda tiden framför mig.

LÄS OCH LYSSNA MER

- Laura Halminen: “Rikosylikomisario: Luottamuspula poliisiin voi johtaa anarkiaan.” Helsingin Sanomat 26.5.2013: <http://www.hs.fi/kotimaa/a1369533419674>.
- Lasse Kerkelä: “Rikosylikomisario Thomas Elfgren: Laki ei ole Suomessa kaikille sama.” Helsingin Sanomat 28.8.2014: <http://www.hs.fi/ihmiset/a1409118330154>.
- Lasse Kerkelä: “Poliisi kertoo: Tällaiset henkirikokset ovat hankalimpia selvittää.” Helsingin Sanomat 21.2.2015: <http://www.hs.fi/kotimaa/a1424487660081>.
- Suomalainen mies. Redaktör Perttu Häkkinen intervjuar Thomas Elfgren 30.4.2012: <http://areena.yle.fi/1-1541397>
- Seitsemän oikein. Redaktör Rita Strömmer intervjuar Thomas Elfgren 19.2.2015: [http://www.radionova.fi/ajankohtais-
ta/uutiset/Rita-Strommer-ava-
si-ohjelmansa-KRP-n-Thomas-
Elfgrenin-kanssa---aiheena-
ihmisen-tekema-paha-33508.
html](http://www.radionova.fi/ajankohtais-
ta/uutiset/Rita-Strommer-ava-
si-ohjelmansa-KRP-n-Thomas-
Elfgrenin-kanssa---aiheena-
ihmisen-tekema-paha-33508.
html).
- Thomas Elfgrenin kuusi kuvaa. Redaktör Päivi Laine intervjuar Thomas Elfgren 12.9.2015: <http://areena.yle.fi/1-2925064>.

POLIISI 1

ARI EVWARAYE

”DET HANDLAR INTE BARA OM ATT AVLÄGSNA DET ONDA UTAN OCKSÅ OM ATT ÖKA DET GODA”

STRATEGICHEF ARI EVWARAYE JOBBAR PÅ INRIKESMINISTERIET MED OMFATTANDE FRÅGOR SOM GÄLLER DEN INRE SÄKERHETEN SAMT TVÄRADMINISTRATIVT SAMARBETE. HAN PRO GRADU-AVHANDLING I STATSIVETENSKAP FRÅN 2011 BEHANDLADE POLISENS FÖREBYGGANDE ÅTGÄRDER FÖR ATT MINSKA ALLVARLIGA VÅLDSBROTT.

EVWARAYE BLEV POLIS 2007. INNAN HAN FÖRFLYTTADES TILL MINISTERIET JOBBADE HAN VID DEN LOKALA POLISEN OCH SKYDDSPOLISEN.

ARTIKELN HAR SKRIVITS I 2015.

Med dessa ord sammanfattade statsminister Jyrki Katainen i november 2013 slutrapporten ”Modell för hållbar tillväxt” för det internationella forskningsprojekt som leddes av filosof Pekka Himanen. Framtidsrapporten som beställts av Katainens regering väckte i stor utsträckning offentlig debatt. Den anklagades både för att vara en ”bästa broder”-konstellation, där en forskare som statsministern kände från förut fick leda ett stort ekonomiskt forskningsprojekt, och för att vara meningslöst ordsvammel som inte hade någon som helst samhällspolitisk betydelse. Oberoende av hur meningsfull rapporten var för Finlands framtid skulle det i dess centrala tes – ”öka det goda” – ändå kunna finnas någonting sådant som skulle kunna präglå åtminstone det framtida polisarbetet.

Enligt 1 § i polislagen är polisens uppgift att trygga rätts- och samhällsordningen, upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att förebygga,

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

avslöja och utreda brott och föra brott till åtalsprövning. På grundkursen för poliser lärde jag mig att åtminstone uppgifter som anknyter till brottsbekämpning finns med i lagen, liksom i prioriteringsordningen: det är viktigare att förebygga brott än att avslöja brott eller föra brott till åtalsprövning. Det förklarades att detta till exempel innebär att om det bara är möjligt ska man hindra en person som är påverkad av rusmedel

att sätta sig bakom ratten i stället för att vänta på att personen ska köra iväg och sedan låta personen blåsa när brottet redan har begåtts.

Polisutbildningen ger en bra beredskap att upprätthålla den allmänna ordningen och säkerheten samt att utreda brott. Under utbildningen lär man sig bland annat hur man patrullerar med fordon eller till fots, vilka krav som gäller för utfärdande av en strafforder och färdigheter som behövs vid förhör. Eftersom polisen utövar en stor offentlig makt, går hälften av studietiden åt till att lära sig lagar och regler som berör sådana saker. Det räcker inte att bara ”lära sig ett trick”. Det är viktigare att lära sig när man får ta till ett trick och under vilka förutsättningar.

Man skulle till och med kunna säga att laglighetsprincipen är kärnan i polisverksamheten i en rättsstat som

Finland – allt görs enligt reglerna och det finns regler för allt man gör. Kan det vara så att detta leder till att det som det inte finns exakta regler för inte är en riktig verksamhet?

När jag benade upp lagstiftningen om och anvisningar för polisens förebyggande verksamhet inom ramen för mitt slutarbete råkade jag nämligen överraskande märka att det inte just finns några regler. I förarbetet för polislagen och rättslitteraturen berättas att den förebyggande verksamheten kan omfatta till exempel närpolisverksamhet, skyddsrådgivning, övervakning av yrkesbrottslingar, projekt för utveckling av vägtrafikmiljön, utbildning samt vetenskaplig forskning. Också ungdoms- och skolpolisverksamheten samt upplysning om trafiksäkerhet nämns ofta då polisens förebyggande arbete beskrivs. Det finns alltså verksamhet, och den är helt klart till och med mycket brokig. Däremot är vår uppfattning om vad allt den kan innehålla eller vad den borde innehålla inte alldeles tydlig.

Samma regler gäller vid förhör av en person som misstänks för brott, oberoende av om man förhör en person som misstänks för mord eller en förstagångssnattare. Den finländska rättssäkerheten innebär också att brottsutredningen framskrider på

PÅ GRUNDKURSEN FÖR
POLISER LÄRDE JAG
MIG ATT ÅTMINSTONE
UPPGIFTER SOM
ANKNYTER TILL
BROTTSBEKÄMPNING FINNS
MED I LAGEN, LIKSOM I
PRIORITETSORDNINGEN:
DET ÄR VIKTIGARE ATT
FÖREBYGGA BROTT ÄN
ATT AVSLÖJA BROTT
ELLER FÖRA BROTT TILL
ÅTALSPRÖVNING.

samma, högklassiga sätt överallt i Finland, oberoende av om det är polisen i Kajana eller Böle som genomför en utredning. Det enda som är gemensamt för skyddsverksamheten och skolpolisens arbete är det faktum att bägge handlar om förebyggande verksamhet. Man kan alltså inte ens fastställa några gemensamma regler för dem. Skyddsrådgivning fås inte vid varje polisinrättning, övervakningen av yrkesbrottslingar varierar mycket mellan olika regioner och i vissa regioner finns skolpoliser, i andra inte. Det förebyggande arbetet är mycket splittrat. Man kan inte fastställa regler för förebyggandet på samma sätt som för den övriga verksamheten.

Även om det säkert är svårare att skapa täckande system för förebyggande än för utredning av brott är det ändå inte den enda orsaken till att brottsutredningen har etablerats som en del av den dagliga polisverksamheten, medan förebyggandet inte har gjort det.

En förklaring är att det förebyggande arbete som avses i lagen inte är, och ska heller inte vara, en separat verksamhet. Enligt den här uppfattningen sköter poliser sin egen del av förebyggandet av brott när de genomför synlig övervakning och effektivt avslöjar och utreder brott: risken att åka fast är hög och rädslan för straff får människor att låta bli att begå brott. De som trots den synliga övervakningen och risken för att åka fast begår allvarliga brott, tas fast och döms till fängelse av en domstol. Då kan förbrytarna åtminstone inte begå brott i samhället under den tid de sitter fängslade. Dessa faktorer – den allmänna rädslan för straff och isolering-

MAN SKULLE TILL OCH MED KUNNA
SÄGA ATT LAGLIGHETSPRINCIPEN
ÄR KÄRNAN I POLISVERKSAMHETEN I
EN RÄTTSSSTAT SOM FINLAND - ALLT
GÖRS ENLIGT REGLERNA OCH DET
FINNS REGLER FÖR ALLT MAN GÖR.

MAN KAN INTE FASTSTÄLLA
REGLER FÖR FÖREBYGGANDET PÅ
SÄMMA SÄTT SOM FÖR DEN ÖVRIGA
VERKSAMHETEN.

en av förbrytare – är hörnstenarna i den så kallade straffteorin. Problemet är bara att de inte riktigt fungerar. Polisens traditionella metoder är dåliga med tanke på förebyggande.

Jag har sällan så koncentrerat följt med presentationen av resultaten av en akademisk forskning som under det internationella kriminologseminariet i Stockholm 2014, där två festtalare, amerikanerna Daniel Nagin och Joan Petersilia, berättade om resultaten av sin forskning. Nagin och Petersilia hade båda skapat en karriär genom att undersöka hur olika skeden i straffprocessen påverkar begåendet av brott och huruvida brotten begås på nytt.

I sin presentation i den somriga föreläsningssalen gick Nagin på amerikanskt tydligt vis igenom hur sannolikheten för att åka fast, arresteras, få ett åtal väckt mot sig och få en dom påverkar huruvida en förbrytare begår ett brott. Dessutom granskade han hur den eventuella domens stränghet påverkar personer som börjar begå brott. Han hade samlat material på olika håll i världen i flera årtionden. Resultatet av Nagins forskning visade grovt sagt att endast risken för att bli fast har en förebyggande effekt. Också denna effekt var ringa, och den hade ingen koppling till sannolikheten

för att få ett straff för ett brott eller hur strängt straffet är. Snarare kan effekten kopplas till människans primitiva önskan om att undvika själva ögonblicket då man åker fast och upplevelsen av att åka fast.

Joan Petersilias upptäckt kan anses ännu mer förbryllande. Enligt hennes forskning ökar stränga straff brottsligheten. Om två förbrytare åker fast för samma gärning och får olika långa straff, kommer den som frigges senare att begå både fler och allvarligare brott än den som frigges tidigare. Med andra ord är tanken om att en förbrytare åtminstone inte kan gå ute på gatorna och begå brott under den tid personen sitter i fängelse i princip riktig, men på samhällsnivå och längre sikt ökar fängelsestraff brottsligheten. Petersilias upptäckter grundar sig på att långt straff gör att fången i högre grad marginaliseras från samhället. Det försvagar personens förmåga att återvända till ett icke-brottsligt liv i samhället. En lång tid i fängelse stärker den kriminella identiteten och fel sorts sociala nätverk.

Nagins och Petersilias forskning utgör en liten med välkänd del av en stor grupp internationella kriminologiska forskningar, vars slutresultat nästan utan undantag pekar i samma riktning. Upptäckterna spelar en stor

DE INNERÄR ATT INTE
ENS EN TÄCKANDE
ALLMÄN ÖVERVAKNING,
UPPRÄTTHÅLLET
AV RISKEN FÖR
ATT BLI FAST
ELLER EN EFFEKTIV
BROTTSUTREDNING
ÄR TILLRÄCKLIGA
ELLER EFFEKTIVA
FÖREBYGGANDE METODER.

roll för polisens förebyggande verksamhet. De innebär att inte ens en täckande allmän övervakning, upprätthållandet av risken för att bli fast eller en effektiv brottsutredning är tillräckliga eller effektiva förebyggande metoder.

Finland har det lägsta antalet poliser i förhållande till den totala befolkningen, cirka 150 poliser per 100 000 invånare, i hela Europa. På det europeiska fastlandet är det inte ovanligt att förhållandet är tredubbelt. För oss innebär det här att till och med i de fall där det skulle vara effektivt att öka övervakningen, har vi dåliga möjligheter att öka den så mycket att den i betydande grad skulle minska antalet brott. Brotten och förberedandet av dem sker också i allt större utsträckning på sådana platser dit den synliga övervakningen når – i slutna organisationer, hem, på arbetsplatser och på internet.

Forskningsinformationens effekter på den finländska straffpraxisen syns också i polisarbetet. Det torde inte vara endast en eller två konstuplar som har lagt märke till att cirkulationen är dålig inom polisens klientkrets. De domar som våra domstolar ger, och som i den offentliga debatten ofta anses vara för lindriga, kommer fram genom att förbrytarna snabbt efter föregående brott igen sysselsätter polisen. Det är enkelt att identifiera sig med den frustration många poliser känner till exempel när de ser en ung återfallsförbrytare tredje gången. Såsom Petersilias forskning visar skulle vi dock sannolikt ha mycket mer brottslighet om domarna var dubbelt strängare.

Den svaga cirkulationen i polisens klientkrets avslöjar dock också någonting

BROTTE OCH FÖRBEREDANDET AV
DEM SKER OCKSÅ I ALLT STÖRRE
UTSTRÄCKNING PÅ SÅDANA PLATSER
DIT DEN SYNLIGA ÖVERVAKNINGEN
NÅR - I SLUTNA ORGANISATIONER,
HEM, PÅ ARBETSPLATSER OCH PÅ
INTERNET.

annat, som vid första anblick endast ser ut som dystert statistik: under tre procent av befolkningen begår hälften av alla brott. Brottligheten hopas kraftigt hos en mycket liten del av befolkningen. I fråga om våldsbrott är anhopningen ännu kraftigare hos offren för brotten än hos gärningsmännen: en procent av befolkningen får utså två tredjedelar av allt våld. Denna procentandel av befolkningens utsätts för våld fler än tio gånger per år. En sak som ofta glöms bort är det faktum att gärningsmännen och offren ofta är samma personer. Det samlas också andra sociala och sanitära problem hos den här delen av befolkningen: arbetslöshet, avhopp från skolan samt psykiska problem och missbruksproblem. Polisens lilla klientkrets är också klienter vid andra instanser.

* * *

Anhopningen av brott och sociala problem kan verka svår, men den innebär en möjlighet med tanke på det förebyggande perspektivet. Genom att påverka endast en liten del av befolkningen kan man eventuellt minska en betydande del av all brottslighet.

Flera forskningar visar att förebyggandet av brott och säkerhetsproblem är ekonomiskt lönsamt. Till exempel visade en kostnadsanalys som gjordes

i Sverige 2013 att en person som hör till en endast aningen våldsam extrem rörelse kostar samhället närmare 100 000 euro per år. Ett litet lokalt och högerextremistiskt gäng bestående av 15–20 personer medför kostnader på cirka 30 miljoner euro på 15 år. Dessa kostnader uppstår till följd

ANHOPNINGEN AV BROTT
OCH SOCIALA PROBLEM
KAN VERKA SVÅR,
MEN DEN INNEBÄR EN
MÖJLIGHET MED TANKE
PÅ DET FÖREBYGGANDE
PERSPEKTIVET.

av utredning av brotten, reparation av de skador de orsakat, sjukvård för offer och gärningsmän, skatteförluster på grund av frånvaro från arbetet och arbetslöshet samt alla andra utgifter som en sådan marginalisering medför. Med

dess 100 000 euro skulle man till exempel kunna anställa två poliser, en ungdomsarbetare eller organisationsarbetare att arbeta mot förebyggande av våldsam extremism på lokal nivå. Och, såsom samma forskning visar, dessa anställda skulle ha en mycket större genomslagskraft än om man endast hindrar en ung person från att gå med i en extrem rörelse. Förebyggandet betalar sig tillbaka.

Utifrån den här informationen skulle man kunna tänka att förebyggandet av säkerhetsproblem är polisens eller någon annan myndighets faktiska huvudarbete redan i dag. Inte kan det ju vara så att endast bristfällig information om i hur liten grad risken för att bli fast förebygger brott skulle utgöra ett hinder för det riktiga förebyggande arbetsgreppet. Så är det knappast heller, utan ett annat stort hinder för

verksamheten är förvaltningens karaktär. De inbesparingar som det förebyggande arbetet medför syns inte endast som inbesparingar för polisen, socialväsendet eller FPA, utan de bildar små bäckar som syns lite i allas budgetar. Ingen enskild myndighet gynnas alltså ensam av dessa inbesparingar, utan hela samhället gör det. När produktiviteten inom myndigheternas verksamhet sedan följs i form av konkreta prestationer, till exempel hur lång tid det tar att utreda ett brottsfall, hur många böter som delats ut eller hur många som alkoholtestats i trafiken, är den svåra ekvationen klar: nyttan med den förebyggande verksamheten delas med "andra" och varje årsverke som används för den förebyggande verksamheten är bort från de resultat som mäts som "egna", till exempel alkoholtester.

Även om förebyggandet i första hand är bra för samhället, gynnar det dock även polisen själv. Det förebyggande arbetet behöver inte ens vara särskilt effektivt med traditionella mått mätt för att vara meningsfullt. Ett exempel som kan nämnas är modellen Väkivallan katkaisu (stoppa våldet) som polisinsättningen i Västra Nyland och föreningen Lyömätön Linja Espoossa ry har utvecklat tillsammans. I den hänvisar polisen personer som misstänks ha utövat våld i en nära relation antingen redan då de först träffas eller senast vid förhöret till det program för minskande av våld som tillhandahålls inom tredje sektorn. Förbrytarens deltagande i programmet påverkar inte på något sätt själva straffprocessen och hänvisningen till programmet tar kanske fem minuter av en sakkunnig

DET FÖREBYGGANDET ARBETET
BEHÖVER INTE ENS VARA SÄRSKILT
EFFEKTIVT MED TRADITIONELLA
MÅTT MÄTT FÖR ATT VARA
MENINGSFULLT.

polis arbetstid. När man beaktar hur mycket ett fall av våld i en nära relation binder polisens resurser, från alarmering till det färdiga förundersökningsprotokollet, måste programmet för att stoppa våldet endast lyckas för var tionde förbrytare för att det arbete polisen besparas genom de brott personen inte begår ska spara mer än den tid som används för hänvisning av personer som utövar våld i familjen. Det kan hända att den kalkylmässiga ”procenten av framsteg” inte ens behöver vara så stor. Såsom konstateras ovan begår en gärningsman ofta många gärningar. I de fall där undersökningen och ett eventuellt straff utgår från den egentliga gärningen riktar sig förebyggande i stil med modellen Väkiwallan katkaisu till gärningsmannen själv och därigenom även till alla gärningsmannens framtida gärningar. En sådan effektivitetskalkyl åsidosätter dock den allra viktigaste följden av polisens handledande verksamhet: det faktum att minst vart tionde offer, var tionde gärningsman och ofta en hel familj tack vare verksamheten kan fortsätta sitt liv utan våld.

Modellen Väkiwallan katkaisu visar på ett bra sätt på vad förebyggandet av brott och polisens roll i förebyggandet bygger. Under de senaste 3,5 åren har jag arbetat med ett nationellt program för intern säkerhet. Ett av de centrala målen för programmet har varit att

GENOM ATT FÖRSTÅ
ORSAKERNA TILL
PROBLEMEN FÖRSTÅ
MÅN SAMTIDIGT VILKA
FAKTORER MÅN BÖR
PÅVERKA FÖR ATT KUNNA
FÖREBYGGA PROBLEMEN.

utveckla och sprida handlingsmodeller som effektivt förebygger olika säkerhetsproblem. För att man ska kunna utveckla sådana här handlingsmodeller förutsätts kontinuerlig bedömning och att man studerar vad säkerhetsproblemen beror på. Riktat våld på arbetsplatser är en annan typ av fenomen än våldsamma gärningar till följd av extremisttänkande, och försäljning av narkotika på gator är ett annat fenomen än exempelvis hatbrott. Genom att förstå orsakerna till problemen förstår man samtidigt vilka faktorer man bör påverka för att kunna förebygga problemen. Genom att göra den här analysen hittar man polisens roll och möjligheter. Nyckeln är att identifiera de områden där polisen ensam eller tillsammans med någon annan effektivt kan påverka den negativa utvecklingen. Det varken går eller lönar sig att försöka förebygga alla fenomen, åtminstone inte inom ramen för polisens verksamhet.

Få säkerhetsproblem eller brottsfenomen är sådana att inte en omfattande grupp yrkesutbildade skulle kunna arbeta med att påverka dem innan problemen uppstår. Polisen är en av dessa yrkesutbildade aktörer. Polisens roll ser dock annorlunda ut i fråga om att påverka de bakomliggande orsakerna till brott än i fråga om exempelvis brottsutredning: polisen arbetar inte ensam, utan som en del av en sektorsövergripande kedja av aktörer.

Det här är en lättnad med tanke på resurserna. Man behöver inte bära "bördan" ensam – i alla fall inte om samarbetet med de övriga aktörerna fungerar. Det här förutsätter ofta att det för samarbetet finns avtal, strukturer och, framför allt, ett starkt förtroende mellan polisen och de övriga aktörerna.

I fråga om till exempel skolattacker vet man att obehandlade upplevelser av mobbning, mentala problem med anknytning till ångest och depression, möjligheten att synas på webbplatser där massattacker beundras samt enkel tillgång till skjutvapen ofta finns i bakgrunden till gärningarna. Polisen kan vara den aktör för vilken mobbningen avslöjas eller den som delges oroväckande inlägg på diskussionsforum, men polisen kan inte vara den aktör som tar hand om personens traumatiska mobbningsupplevelser eller mentala problem ur en professionell synvinkel. Polisen kan dock förmedla denna viktiga information till exempelvis skolan eller hälso- och sjukvården, om dessa inte annars skulle vara medveten om den. Dessutom tar polisen naturligtvis hand om den uppgift som hör till dess befogenheter, det vill säga att begränsa tillgången till skjutvapen i de fall där det finns orsak till och lagliga grunder för det. Polisens egen direkt förebyggande verksamhet kan i olika situationer innebära till och med ringa konkreta åtgärder, men polisen har en viktigare roll både i fråga om att dra igång verksamheten och att leda samarbetet.

Polisen är, precis som förut, en expert på säkerhetsfrågor. Ofta är det också så att polisen har en laglig skyldighet att förebygga ett brott, men andra aktörer har

POLISENS ROLL SER DOCK ANNORLUNDA
UT I FRÅGA OM ATT PÅVERKA DE
BAKOMLIGGANDE ORSAKERNA TILL
BROTT ÄN I FRÅGA OM EXEMPELVIS
BROTTSUTREDNING: POLISEN ARBETAR
INTE ENSAM, UTAN SOM EN DEL AV
EN SEKTORSÖVERGRIPANDE KEDJA AV
AKTÖRER.

OFTA ÄR DET OCKSÅ SÅ ATT
POLISEN HAR EN LAGLIG SKYLDIGHET
ATT FÖREBYGGA ETT BROTT, MEN
ANDRA AKTÖRER HAR DE BÄSTA
VERKTYGEN FÖR DETTA.

de bästa verktygen för detta. Det kan till exempel hända att det faktum att en deprimerad ung person som är intresserad av vapen besöker webbplatser med anknytning till människohat utan polisens initiativ kan förbli betydelselöst för andra aktörer i närheten av fallet.

Så här gick det nästan i ett visst fall som nyligen skedde. Polisen fick en anmälan om oro för en ung vuxen som hade gett en antydning om en skolattack på nätet och vars profil på sociala medier hänvisade till finländska och amerikanska skolattacker. Polisen utredde fallet, men det uppdagades snabbt att saken ur en straffprocessuell synvinkel var klar: det fanns inte tillräckligt med bevis på att personen höll på att förbereda ett grovt brott mot liv eller hälsa som personen skulle kunna dömas för. Utifrån det man vet om personer som utför skolattacker kopplades personen dock till flera riskfaktorer med anknytning till massattacker. Man kunde inte låta fallet vara. Det uppdagades att ett av problemen kunde kopplas till den mentala hälsan. Precis som i många andra fall där en person genomfört eller hotat att genomföra en massattack kunde de mentala problemen dock inte kopplas samman med sådana hallucinationer, våldsamhet eller självdestruktivitet att personen på basis av dessa skulle ha kunnat ordineras vård

mot sin vilja. Ur ett hälso- och sjukvårdsperspektiv hade personen inte ens ett akut behov av tjänster.

OM MÅN MED MJUKT
ARBETE DOCK AVSER
SÅDANT SOM INTE HÖR
TILL DEN HÅRDA KÄRNAN
I POLISVERKSÄMHE-
TEN
SÅ KAN DET
KONSTATERAS ATT DET
INTE FINNS NÅGOT
MJUKT I FÖREBYGGANDET
AV MASSATTACKER.

Polisen var i en svår situation. Den enda som återstod av de traditionella metoderna var observation eller gripande av en person för att skydda mot brott och störande beteende i enlighet med polislagen. Hotets karaktär var

problematiske: även om sannolikheten var stor att personen i fråga skulle utföra någon form av skolattack, fanns det inga antydningar om när dådet skulle inträffa. Gripande i enlighet med polislagen är en mycket kortsiktig lösning och det kan ifrågasättas huruvida en person ens kan gripas på den grunden om det vid tidpunkten för gripandet inte tydligt framgår att personen inom kort kommer att begå ett brott, som man skyddar mot genom att gripa personen. Å andra sidan är med polislagen förenlig observation utan några uppgifter om när något kan hända mycket tidskrävande och dyrt.

Man hittade en lösning genom ovan nämnda samarbete och polisens aktivitet. Polisen diskuterade med anordnare av mentalvårdstjänster och klargjorde för dem vilka risker dylika situationer förknippas med. Personen fick rätt tjänster även om personen inte utifrån endast en medicinsk bedömning skulle ha fått dem, åtmins-

tone inte lika snabbt eller i samma utsträckning. Genom det team bestående av flera olika myndigheter som leddes av polisen fick personen också socialservice och stöd av organisationer. För närvarande bidrar polisen själv genom att en polis som utbildats i förebyggande verksamhet regelbundet håller kontakt med personen. Det att den här polisen några gånger i veckan eller månaden träffar personen och frågar ”hur går det för dig?” kan kallas för mjukt säkerhetsarbete. Om man med mjukt arbete dock avser sådant som inte hör till den hårda kärnan i polisverksamheten så kan det konstateras att det inte finns något mjukt i förebyggandet av massattacker.

* * *

Den förebyggande verksamhetens betydelse för polisverksamheten i sin helhet har skissats upp i strategin för den förebyggande verksamheten för åren 2014–2018. Enligt strategin utgörs den förebyggande verksamheten av en helhet som å ena sidan omfattar daglig polisverksamhet som genomförs på ett förebyggande sätt och å andra sidan specialverksamhet, där polisen vidtar åtgärder med det främsta syftet att förbättra den förebyggande säkerheten.

Polisens åtgärder inom ramen för modellen Väkivallan katkaisu är säkert ett bra exempel på daglig polisverksamhet som genomförs i förebyggande syfte. Likaså är till exempel det att polisen bemöter ungdomar som tillhör etniska minoriteter på ett icke-diskriminerande och sakligt sätt en utmärkt metod för

att öka förtroendet för de finländska myndigheterna och förebygga sådana säkerhetsproblem som bristen på förtroende kan leda till.

Förebyggande verksamhet som genomförs på ett informationslett sätt är inte ideologisk utan ett val som baseras på forskningsinformation. Frågan är vilket som är det mest kostnadseffektiva sättet att utföra polisarbetet, det vill säga uppnå ett så bra resultat som möjligt i fråga om den allmänna ordningen och säkerheten samt rätts- och samhällsordningen. Ett av de intressantaste exemplen på nytt, holistiskt tänkande kom nyligen från Sverige. Rikskriminalpolisen publicerade i oktober 2014 en rapport om de konsekvenser och hot som organiserad brottslighet medför på lokal nivå. I stället för att som slutsats för rapporten presentera ytterligare legislativa metoder i syfte att försvåra de kriminella gängens verksamhet eller öka polisens befogenheter, presenterades hur närpolisen riktar sig till socialt marginaliserade områden för att göra det svårare för gängen att rekrytera nya, unga medlemmar. Förebyggande förutsätter rätt verktyg. Visserligen går det att fästa en skruv med en hammare, men det är betydligt lättare med en skruvmejsel.

Hur skulle polisarbetet då kunna se ut i framtiden? Det framtida polisarbetet är en del av det samhälle där det utförs. Självändamålet med arbetet är inte att utföra uppgifter genom att stirra på prestationer. Polisen är en viktig del av ”säkerhetens värde-

kedja”, där man i stället för att endast avlägsna det onda satsar på de länkar som kan öka människors säkerhet och känsla av säkerhet. I det framtida polisarbetet kommer polisen att förebygga uppkomsten av brottslighet tillsammans med andra aktörer och på ett högklassigt sätt utreda de brott som begås trots att alla tillsammans gör sitt bästa för att förebygga dem.

KÄLLOR

- Castells, Manuel och Himanen, Pekka (red.) 2013: Kestävän kasvun malli. (Modell för hållbar tillväxt) Helsingfors: Statsrådets kansli.
- Elonheimo H, Gyllenberg D, Huttunen J, Ristkari T, Sillanmäki L, Sourander A (2014: Criminal Offending among Males and Females between Ages 15 and 30 in a Population-based Nationwide 1981 Birth Cohort: Results from the FinnCrime Study. *Journal of Adolescence*, 37:8, 1269–1279.
- En nationell översikt av kriminella nätverk med stor påverkan i lokalsamhället. Rikskriminalpolisen 2014.
- Evwaraye, Ari, Mankkinen, Tarja ja Vertio, Kia 2012: Varför dödar den unga? Sammandrag om systematiskt dödligt våld som begåtts av unga och om bakgrundsfaktorerna till detta (sammandrag på svenska). Helsingfors: Inrikesministeriets

- publikationer.
- Regeringens proposition till riksdagen⁷ med förslag till lag om ändring av polislagen (RP 57/1994 rd).
 - Hautamäki, Jari 2013: Mikä miinuun meni? Tositarinoita suomalaisesta perheväkivallasta. Nørhaven: Gummerus.
 - Helminen, Klaus, Kuusimäki, Martti och Rantaeskola, Satu 2012: Polislagen. Helsingfors: Talentum.
 - Melander, Sakari 2010: Rikosoikeus 2010-luvulla. Helsingfors: Juridiska fakulteten vid Helsingfors universitet.
 - Nagin, Daniel 2013: Deterrence in the twenty-first century. Crime and Justice.
 - Nilsson Lundmark, Eva och Nilsson, Ingvar 2013: Sammanfattning av intoleransens pris. En socioekonomisk analys av vit makt-rörelsen och Kungälvsmodellen. Stockholm: Ätta.45 Tryckeri AB.
 - Petersilia, Joan 2009: When Prisoners Come Home. New York: Oxford University Press.
 - Polisens strategi för förebyggande verksamhet 2014–2018 (sammandrag på svenska). Inrikesministeriets publikation 2/2014.
 - Smolej, Mirka 2013: En översikt av upprepad utsatthet för brott och dess förebyggande (sammandrag på svenska). Helsingfors: Justitieministeriets utredningar och anvisningar.

ANU HAIKANSALO

SÅ TYPISKT POLISEN!

ANU HAIKANSALO ÄR LEKTOR I POLISKOMMUNIKATION. HON HAR ARBETAT VID POLISYRKESHÖGSKOLAN SEDAN 2010.

HAIKANSALO ÄR FILOSOFIE MAGISTER OCH SPECIALYRKESLÄRARE. HON SKRIVER EN DOKTORSAVHANDLING OM SPECIELLA DRAG I POLISBEFÄLETS SPRÅKBRUK.

ARTIKELN HAR SKRIVITS I 2013.

I den här artikeln behandlar jag det språkbruk som är typiskt inom poliskulturen utifrån hur det ser ut för en civil som jag själv som är inriktad på språkforskning. Först presenterar jag mina tolkningar om poliskulturens karaktär och reflekterar över dem med forskning som behandlar det här ämnet. Efter det fortsätter jag genom att belysa begreppen diskurs och genre. Min avsikt är att fundera på varför en viss typ av språkbruk är vanligt inom polisen: Vad vill man framhäva med språkbruket? Vilka funktioner, det vill säga vilka syften, har de språkliga valen? Till slut framför jag ett önskemål om att blivande poliser utvecklar sin språkmedvetenhet och lär sig känna igen de krafter inom gruppen som styr dem.

* * *

Då jag för lite över tre år sedan tillträdde tjänsten som lärare i finska och kommunikation och steg in genom

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNA MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

dörrarna på Polisyrkeshögskolan steg jag in i en ny kultur och ett nytt språk. Samtidigt som jag försökte förstå former, värderingar och barlaster från det förflutna inom poliskulturen skrattade jag åt konstigheter i ordförrådet och hötte med fingret åt de omständiga strukturerna. Blåögad som jag var försökte jag arbeta med det här språket som med andra språk och försökte böja det efter min vilja. Jag märkte snart att vissa sätt och drag inom språkbruket var en så stark del av den här kulturen, av kulturens praktik och språk att jag var maktlös mot dem.

Det sätt som poliskulturen och läroanstalten som utbildar poliser har att språkligt beskriva och skapa sättet att vara polis kändes till en början häpnadsväckande gammalmodiga för mig. Jag blev vänligt mottagen och lärde känna många trevliga och kloka personer men jag stötte också på sexism förklädd till gentlemannaskap, formell stelhet inför förmännen, homofobi, rasism och könsrollsindelade kommunikationssituationer. Jag har inte någon annanstans varit så medveten om mitt kön och mitt utseende som i den här omgivningen. Jag mötte också både frispråkig humor och ett språkbruk som var komiskt byråkratiskt, där *åtgärder vidtogs av personer*. Då jag läste undersökningar om poliskulturen märkte jag att också personer

JAG MÖTTE OCKSÅ BÅDE
FRISPRÅKIG HUMOR OCH ETT
SPRÅKBRUK SOM VAR KOMISKT
BYRÅKRATISKT, DÄR ÅTGÄRDER
VIDTOGS AV PERSONER.

som var visare än jag hade gjort liknande observationer. Timo Korander har räknat upp bland annat yrkesmässig isolering, inbördes solidaritet, hegemonisk maskulinitet, moralisk och politisk konservatism, pragmatism och hierarki som typiska

drag för poliskulturen¹. Mycket förenklat är den typiska representanten för poliskulturen alltså en familjecentrerad människa som uppskattar manliga saker, understöder högern, som trivs med sina arbetskamrater även på fritiden, vet sin plats i kommenderingskedjan och har ett praktiskt arbetssätt. Poliskulturen beskrivs i forskningen som maskulin och att vara polis beskrivs som något väldigt könsbundet². Man producerar kulturell uppskattning med språket och redan valet av ord har stor betydelse. I verkligheten är sättet att uttrycka sig i ord fullt av val. I vilken som helst situation där man använder språk finns det någon ideologi bakom valen.³ Det här kulturella sättet att producera betydelser och det virrvarr av betydelser som blir slutresultatet kan benämnas *diskurs*.

Vi ser alltså på diskurserna, som de ovan nämnda små världarna av kul-

¹ Korander 2004, 4

² Honkonen 1999, 168

³ Heikkinen 2012, 17.

tur och språk kallas i olika vetenskaper. De suger hastigt med sig den som stiger över tröskeln – människan har ett naturligt behov att bli socialiserad och bli en del av oss. I några år kunde jag också se polis(läroanstalts)diskursen ur en utomstående persons perspektiv, tills jag en dag upptäckte att jag *verkställde planer* och *välsignade* beslut. Tänkesättet förändras, språket förändras, arbetssättet förändras.

Polisens diskurs formas av alla de praktiker där språket används. Kulturen som producerar språk och som produceras med språket påverkar diskursen. Utkrystalliserade tänkesätt, värderingar, attityder och antaganden skapar en gemensam diskurs och definierar de språkliga val som görs inom den. Polisens diskurs formas till exempel av de ovan nämnda kulturella särdragen såsom en stark hierarkisk struktur, maskulinitet och konservatism, samt olika vi-och-de-konstellationer. Kulturellt godkända språkbbruksformer föds enligt Pierre Bourdieu i sociala kamper som görs med tiden, i dem bestäms det vem som har lov att tala på ett visst sätt i en viss situation⁴. Man kan se det som att diskursen har en funktion som skapar gruppsamhörighet: med en gemensam diskurs skiljer man sig från andra grupper. I det här sammanhanget kan man också tala om en gruppdiskurs, då det gemensamma språket och arbetssättet ses som en symbolisk faktor som skapar samhörighet i gruppen. Timo Korander talar om en stark kod poliser emellan, där också bruket av ens eget språk ingår⁵. Yrkesspråket är en väsentlig

⁴ Bourdieu 1991, 38

⁵ Korander 2004

del av koden. Enligt Pirjo Hiidenmaa lyfts yrkesspråket vanligtvis inte fram alls i studierna, utan språket anammas vid sidan av att man lär sig de professionella kunskaperna⁶. Enligt Matti Mälkiäs och Jari Stenvalls ord är ”yrkesspråket ofta ett starkt integrerat och naturligt sätt att strukturera den egna branschens yrkesverklighet”⁷.

Trots att polisen har som mål att skapa en bild av en enhetlig polis finns det meningsskiljaktigheter och motsättningar inom kulturen som avspeglas på diskursen och via den på språkbruket. Polisens motkraft i olika situationer är klienterna, juristerna och de civila, för att nämna några. Jag har också uppfattat att det finns motsättningar mellan manskäpet och befälet, mellan fältverksamheten och utredningsverksamheten och mellan män och kvinnor. Likadana observationer om spänningar mellan olika grupper har också gjorts inom den svenska poliskulturen.⁸

Polisdiskursen innehåller således inte bara ett enhetligt språkbruk. För de här sätten som inom diskursen används för att göra språkliga val används till exempel inom språkforskningen benämningen genre, det vill säga texttyp. I olika situatio-

ner väljer man olika sätt att använda språket och ibland styr genren också hur vi betar oss i en specifik situation eller hur vi tolkar den.

Vad vet man om polisspråkets gener? Ett gemensamt drag för allt polisspråk är åtminstone det att allt språk som produceras i arbetet är myndighetsspråk. Institutet för de inhemska språken definierar det så här på sin webbplats: “Myndighetsspråk är ett språk som myndigheter och de som erbjuder offentliga tjänster använder i sina arbetsuppgifter. Såväl hela landets som den enskilda medborgarens ärenden bereds på myndighetsspråk. Man skriver meddelanden, fattar beslut, rapporterar, handleder och förhandlar.”⁹ Ibland har ordet myndighetsspråk en negativ klang, då menar man ett språk som är komplicerat och svårtolkat. Gemensamma drag för polisgenren skapas av den grupp av drag som är typisk för det språk som polisen använder. Polisspråket innehåller många drag som är typiska för myndighetsspråk och lagspråk. Å ena sidan är målsättningen att vara entydig och sammanhängande, å andra sidan är det

TROTS ATT POLISEN
HAR SOM MÅL ATT
SKAPA EN BILD AV
EN ENHETLIG POLIS
FINNS DET MENINGS-
SKILJAKTIGHETER OCH
MOTSÄTTNINGAR INOM
KULTUREN SOM AVSPEG-
LAS PÅ DISKURSEN OCH
VIA DEN I SPRÅKBRU-
KET.

⁶ Hiidenmaa 2000, 28

⁷ Mälkiäs & Stenvall 1997, 34

⁸ Stenmark 2005

⁹ Mitä virkakielä on? Läst 19.10.2013.

ett intetsägande spel med svåra begrepp. Det finns alltså flera genrer inom polisdiskursen. Genrerna har gemensamma drag, men också olikheter. Till exempel är det sannolikt att den som utreder ekonomisk brottslighet använder ett annorlunda språk och en annorlunda vokabulär än poliser på fältet. Den förstnämnda skriver mycket i sitt arbete och anpassar sig till specialspråket och uttrycksformlärn i sin bransch för att vara trovärdig. Den förmodade läsaren för den personens texter är troligen en åklagare som är specialiserad på ekonomisk brottslighet. Tillsammans delar de den gemensamma terminologin och till och med den juridiska stilen. Den senare av de ovan nämnda talar däremot främst i sitt arbete och lär sig använda rätt sätt att kommunicera med olika människor. De som läser de korta texter han eller hon producerar är främst de utredare som utreder saken, det vill säga andra poliser, ibland också åklagaren. Det finns alltid en praktisk orsak bakom de språkliga valen.

Genre är ändå inte ett klart avgränsat begrepp. Sett ur ett snävt perspektiv kan genre betyda olika typer av skrivna texter som till exempel till sin form eller sitt uttryckssätt är på ett visst sätt: då skulle polisgenrer till exempel kunna vara promemoria, förhørsberättelse (se Jutta Helenius artikel i den här samlingen) och pressmeddelande. Sett ur ett brett perspektiv kan genre ändå betyda skrivet och talat språk som varierar i olika situationer eller som aktiveras då ett specifikt tema behandlas. Genren råder i bakgrunden för både texter och samtal, genren styr produktionen och också förståelsen

POLISSPRÅKET INNEHÅLLER MÅNGA
DRAG SOM ÄR TYPISKA FÖR
MYNDIGHETSSPRÅK OCH LAGSPRÅK.
Å ENA SIDAN ÄR MÅLSÄTTNINGEN
ATT VARA ENTYDIG OCH
SAMMANHÄNGANDE, Å ANDRA SIDAN
ÄR DET ETT INTETSÄGANDE SPEL
MED SVÅRA BEGREPP.

av dem: samtalspartnern, situationen eller personens ställning i hierarkin påverkar språket. I förordet till verket *Genreanalysi* beskrivs genre på följande sätt: "Genrer, det vill säga texttyper, är väsentliga i allt umgänge mellan människor. De styr hur vi handlar i olika situationer och hur vi tolkar varandras språkliga och övriga beteende. Å andra sidan ändrar vi kontinuerligt genrererna genom vårt eget handlande. Vi lever vårt dagliga liv och de här typerna lever i oss."¹⁰

Också genrererna i sig själv har ludiga gränser: det går inte att exakt definiera vilka drag, strukturer eller enskilda ord som förekommer i en viss genre. Det är snarare fråga om typiska drag – genren utformas enligt den struktur eller enligt det språkbruk som är typiskt för den. Genrererna innehåller naturaliseringar, det vill säga normer och vedertagna sätt att uttrycka saker som utvecklats via socialisation. En stor del av genrererna är sådana att den som använder dem sannolikt känner igen dem trots att gränserna är luddiga¹¹.

Världen textualiseras, det vill säga den byggs allt mer upp av texter. För att klara sig i ett textsamhälle måste man vara genremedveten, man måste bli medveten om att människorna varierar sitt språkliga och sitt övriga

beteende på ett ändamålsenligt sätt enligt situationen och enligt sina mål. Förmågan att känna igen genrer är en del av textkompetensen.¹² Människor använder genrer kontinuerligt i sitt eget liv och påverkas av dem även om vi i praktiken ofta tar genrererna för givet utan att vara medvetna om deras inverkan¹³. Ofta märker inte människan det som är närvarande överallt.

Av polisgenrererna är det första man kommer att tänka på och det som är lättast att känna igen det så kallade *cop speak* som är en språkform som fungerar med bland annat överordnade begrepp och yrkesvokabulär. Fältpatrullen kan till exempel registrera ett vardagsuppdrag så här: *På platsen har en mansperson observerats. Patrullen har stigit ur fordonet och utfört gripande.* Ett intressant drag i *cop speak* är att det ser väldigt likadant ut i polisgenrererna i olika språk. Marko Vesterbacka har beskrivit *cop speak* som allt sådant polispråk som skiljer sig från standardspråket och som har förändrats till ett självändamål och som inte ens polisen själv kan finna någon vettig förklaring till. "Cop speak är uttryck och skrivsätt som har blivit manér."¹⁴ Som egna genrer inom polispråket kunde man utöver det urskilja till exempel en förvaltningsgenre och en

GENRERNA INNEHÅLLER
NATURALISERINGAR,
DET VILL SÄGA NORMER
OCH VEDERTAGNA SÄTT
ATT UTTRYCKA SAKER
SOM UTVECKLATS VIA
SOCIALISATION.

¹⁰ Heikkinen m.fl. 2012, 11.

¹¹ Heikkinen & Voutilainen 2012, 36

¹² Heikkinen & Voutilainen 2012, 18.

¹³ Heikkinen & Voutilainen 2012, 18.

¹⁴ Vesterbacka & Pajarinen 2008.

genre för daglig information samt en manskapsgenre, en genre för användning av maktmedel och en genre för ekonomisk brottslighet. Jag har ändå under den senaste tiden varit särskilt intresserad av befälsgenren som är överlappande med flera andra genrer. Utmärkande för befälsgenren är att den direkt verkar sträva efter att vara byråkratisk.

* * *

Låt oss se närmare på det sätt att använda språk som jag i den här texten kallar befälsgenre. Den grupp som använder genren består av polisbefälet, det vill säga befäl som arbetar med förmans- eller expertuppgifter, eller polisens "aristokratiska elit" som genomgått en universitetsutbildning¹⁵. Gruppen är dock inte jämnstark utan det finns flera olika typer av språkanvändare inom den. Jag har ändå lagt märke till vissa typiska drag och naturaliserade uttryck i de språkliga val som befälet gör. Nedan finns två korta exempel på texter som är skrivna av skribenter som representerar polisbefälet. Textprov A är ett avsnitt ur ett mognadsprov som skrivits i samband med befälsstudier, textprov B är ett utdrag ur ett YH-examensarbete.

A. Under arbetet med lärdomsprovet upptäckte jag att polisstationens personal saknade tillräckligt kunskande om hur man tar emot en asylansökan och att använda olika myndigheters datasystem för att ta emot ansökan. Ansöknaden av kunskande

OFTA MÄRKER INTE MÄNNISKAN DET
SOM ÄR NÄRVÄRANDE ÖVERALLT.

¹⁵ Honkonen 1999, 171

var på så sätt mångfasetterad. Målet med examensarbetet var att öka personalens kunskande och att hjälpa personalen att klara av anhängiggörandet av asylansökan och de åtgärder som i början hänför sig till det.

B. *Ändring av rättsområdet i begäran på grund av att det är fel myndighet som ber om det, kan inte vara möjligt enligt det här betraktelsesättet. Om man använder sig från uppfattningen att rätts hjälp endast kan vara information som den judiciella myndigheten besitter, betyder det att begreppet judiciell myndighet borde förenhetligas. Å andra sidan, med det ovan behandlade i beaktande, kan man tolka det som att förenhetligandet sker i form av ovan nämnda meddelanden och förbehåll då staterna ansluter sig till avtal.*

Språket i exemplen ovan är i princip felfritt, men det finns ändå något speciellt med uttryckssättet i dem. Enligt mina observationer är typiska drag för befälsgenren en viss typ av utpräglat byråkratiskt språk, idétäthet i meningarna (mycket fakta och många tunga ord i en mening) och en omständlighet orsakad av långa meningar och satsmotsvarigheter. Särskilt i det skrivna språket förekommer många generiska substantiv, det vill säga överordnade

begrepp (*person, prestation, verksamhet*), inskott, attributkedjor, postpositioner (*i förhållande till, på initiativ av, från något håll, från den synvinkeln, för någons del*) och juridiska pronomen (*ifrågavarande, ovan nämnda*). Dragen är i huvudsak desamma som vanligtvis beskriver dåligt myndighetsspråk.

JAG HÄVDAR
ATT BRUKET AV
MYNDIGHETSSPRÅK INOM
BEFÄLSGENREN I VISS
MÅN ÄR ETT RESULTAT
AV ETT MEDVETET VÄL:
MED HJÄLP AV SPRÅKET
VILL MÅN MÄRKERA
ATT MÅN SKILJER SIG
FRÅN MÅNSKAPET, DET
VILL SÄGA DE VÄNLIGA
POLISERNA.

Varför väljer då befälet drag av förvaltningspråk, juridiskt språk och myndighetspråk i sitt språk? Vad har den här genren för funktion? Vill man med myndighetsspråket ge ett intryck av trovärdighet och professionalitet? Ett sådant fenomen har observerats i utvecklingen av läkarnas yrkesidentitet. Genom att använda en språkform som är godkänd av gruppen visar läkaren att han eller hon är kompetent och att han eller hon är en del av yrkeskåren. Jenni Viinikka presenterar i sin pro gradu-avhandling observationer gjorda av sociologen Frederick Erickson, enligt dem kan medicinstuderande i början av sin karriär skriva patientjournaler på ett sätt som på sina ställen avviker från det typiska språkbruket för läkare¹⁶. I och med att de får mer erfarenhet och att deras yrkesidentitet blir starkare ändras också läkarnas språkbruk så att det formas enligt genren, det vill säga yrkesspråket.¹⁷

¹⁶ Erickson 1999, 119–124

¹⁷ Viinikka 2012, 36–37.

Ett intressant begrepp i det här sammanhanget är också stilisering som används inom sociolingvistik och som innebär att språkbrukaren för att skapa sociala betydelser på ett stereotypt sätt efterliknar ett språk som är typiskt för en person eller grupp. Enligt Vesa Heikinen är vissa texttyper mer uppskattade än andra inom gruppen. Man tar också gärna ingredienser till sin egen text från de texter som hör till de här uppskattade genrerna.¹⁸ Kan man då tänka sig att befälet stiliserar och efterliknar juristernas språkbruk för att få social status?

Jag hävdar att bruket av myndighetspråk inom befälsgruppen i viss mån är ett resultat av ett medvetet val: med hjälp av språket vill man markera att man skiljer sig från manskapet, det vill säga de vanliga poliserna. Myndighetsspråket ses som en viktig del av befälstjänstemannens profession och rollidentitet. Den som läser texter som befälet skriver i arbetet är ofta en annan polis eller en jurist, så det är naturligt att använda ett gemensamt språk. Det verkar ändå vara svårt att avstå från den byråkratiska polisgenren. Då man i slutskedet av befälsstudierna skriver mognadsprov utgående från examensarbetet är de byråkratiska konstruktionerna och ordvalen närvarande också i de texterna, trots att texten uttryckligen borde vara lättbegriplig.

I min doktorsavhandling som jag har inlett arbetet med har jag för avsikt att utreda hurdan befälsgruppen är. Hurdan är processen som gör att man socialiseras till genren? Är myndighetsspråket ett ut-

ÄR MYNDIGHETSSPRÅKET ETT
UTTRYCK FÖR OSÄKERHET, ETT SLAGS
DIMRIDÅ SOM SKA GE ETT INTRYCK
AV YRKESMÄSSIGHET?

¹⁸ Heikinen m.fl., 2012, 110.

tryck för osäkerhet, ett slags dimridå som ska ge ett intryck av yrkesmässighet? Min avsikt är att i mognadsprov som skrivs som avslutning för befälsexamen med hjälp av (kritisk) diskursanalys framför allt granska hur rollidentiteten, polismässigheten, ett språkbruk och språkliga konventioner som blivit naturliga genom yrket märks som typiska exempel på betraktelsesättet, strukturerna, uttrycken och ordförrådet. Jag är också intresserad av hur och varför myndighets-språket också förekommer i texter som inte är myndighetstexter utan som skrivs utanför polisarbetet i rollen som studerande. Mitt mål är att bilda en uppfattning av hur polisens gruppdiskurs ser ut, att beskriva konventionerna och genrerna av polisens myndighetstexter samt att få klarhet i situationen kring befälstjänstemännens språk. Jag har också för avsikt att utreda om språk- och genremedvetenhet på ett kraftigare sätt kunde tas med i Polisyrkeshögskolans läroplaner.

* * *

Ovan har jag beskrivit polisspråket ur ett diskurs- och genreperspektiv och visat på egna observationer och ställt frågor gällande befälsgenren som jag funderar på. I början av artikeln hotade jag att avsluta artikeln med en vädjan om hur viktigt det är att vara språkmedveten. Så tänker jag också göra men först ska jag berätta en liten anekdot. För ett tag sedan hördes det

knackande ljud från andra sidan arbetsrummet och sedan ett smärtyllt utrop från min kollega: "Nej! Det här är så typiskt polisen!" Den stackars mannen hade försökt leta efter enkel vardaglig information om det interna nätverket vid vår läroanstalt, och i stället för svar hade han fått framför sig normerande lagparagrafer om saken, så som det ofta går inom den här diskursen. Kollegans reaktion är ett bra exempel på *medvetenhet*. Trots att han har trasslat in sig kanske till och mer ännu mer än jag i diskurshärvan som omger oss som arbetar inom polisförvaltningen har han inte blivit blind för den och ser inte alla diskursens drag som givna och naturliga.

En sådan här diskurs-, genre- och språkmedvetenhet önskar jag också att blivande poliser har. Ingenting går att utveckla om man inte är medveten om de krafter som påverkar den egna verksamheten och blir varse om de värderingar och ideologier som gömmer sig djupt i diskursens struktur. Det är viktigt att stanna upp och fundera på hur våra observationer om världen, våra människorelationer och vår kommunikation konstrueras av språkliga val i olika sammanhang; hur språket påverkar oss och hur vi kan påverka med hjälp av språket.

KÄLLOR

- Bourdieu, Pierre 1991: *Language and symbolic Power*. Cambridge, Harvard University Press.

- Erickson, Frederick 1999: Appropriation of voice and presentation of self as a fellow physician: aspects of a discourse of apprenticeship in medicine. I verket Srikant Sarangi, Celia Roberts (red.) Talk, work and institutional order. Discourse in medical, mediation and management settings, s. 109–143. Berlin, Mouton de Gruyter.
- Heikkinen, Vesa 2012: Diskurssi. I verket Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (red.): Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja. Helsinki, Gaudeamus.
- Heikkinen, Vesa & Voutilainen, Eero 2012: Genre – monitieteinen näkökulma. I verket Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (red.): Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja. Helsingfors, Gaudeamus.
- Hiidenmaa, Pirjo 2000: Työ ja kieli. I verket Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä: Teksti työnä, virka kielenä. Helsingfors, Gaudeamus.
- Honkonen, Risto 1999: Poliisi ja opintoviikon metsästys. Koulutus poliisimiehen elämässä. Tammerfors, Tammerfors universitet.
- Korander, Timo 2004: Poliisikulttuuri. Poliisiammatin ja tutkimuksen väline. Oikeus 2004:1, s. 4–24. Oikeuspoliittinen yhdistys Demlary & Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen yhdistys ry, Helsingfors.
- Mitä virkakieli on? Institutet för de inhemska språken. Finns att läsa på: <http://www.kotus.fi/index.phtml?s=4222>. Läst 19.10.2013.
- Mälkiä, Matti & Stenvall, Jari 1997: Kielen vallassa. Näkökulmia politiikan, uskonnon ja julkishallinnon kieleen. Tammerfors, Tammerfors universitet.
- Stenmark, Henric 2005: Polisens organisationskultur. En explorativ studie. Umeå Universitet. Akademisk avhandling.
- Vesterbacka, Marko & Pajarinen, Maija 2008: Kirjoittaminen poliisin työssä. Hyvä ja huono poliisikieli. Compendium. Tammerfors, Polisyrkeshögskolan.
- Viinikka, Jenni 2012: Kuoleman kielissä. Pro gradu -avhandling. Helsingfors universitet.

POLIISI
POLIS

HUHTA

JUHA-MATTI HUHTA

FÖRST MÅSTE DU LÄRA DIG ATT ANVÄNDA DITT HUVUD

KOMMISSARIE JUHA-MATTI HUHTA UTEXAMINERADES SOM POLIS 2001 OCH HAN HAR ARBETAT MED FÄLTUPPGIFTER INOM POLISEN NÄSTAN HELA SIN YRKESKARRIÄR. HAN HAR MÅNGA ÅRS ERFARENHET INOM POLISHUNDPATRULLEN OCH HANTERING AV KRÄVANDE UPPGIFTER I GRUPPEN.

HUHTA VAR UTBILDARE I ANVÄNDNING AV MAKTMEDEL I SIN EGEN POLISENHET TILLS HAN 2013 FLYTTADE ÖVER TILL UNDERVISNINGSTEAMET FÖR ANVÄNDNING AV MAKTMEDEL VID POLISYRKESHÖGSKOLAN. NUMERA HAR HAN UPPGIFTER INOM UNDERVISNING, FORSKNING OCH UTVECKLING VID POLISYRKESHÖGSKOLAN.

HAN UTFÖR NU EN UNDERSÖKNING FÖR SIN DOKTORSAVHANDLING I PEDAGOGIK DÄR HAN UTVECKLAR UNDERVISNINGSMETODER FÖR ATT FÖRBÄTTRA SÄKERHETEN I POLISENS OPERATIVA VERKSAMHET.

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

En äldre, numera pensionerad, kollega sa en vacker somrardag under en skytteutbildning på arbetsplatsen: "I verkliga livssituationer ska du alltid komma ihåg att identifiera målet och säkra bakgrunden." De här orden visade sig vara mycket värdefulla i en verklig situation endast några veckor senare och jag har följt rådet många gånger under min arbetskarriär. Även den här artikeln grundar sig på dessa visdomsord som jag fick som ung polis. Tack Hanski!

"With great power comes great responsibility." Dessa visdomsord ger Peter Parkers farbror sin brorson i filmen Spindelmannen (Spider-Man 2002). I filmen Braveheart (1995) tar den unge William Wallace ett stort slagsvärd i sin hand och ser med beundran på det. Hans farbror tar svärdet ur pojkens hand och säger medan han pekar på pojkens huvud: "Först måste du lära dig att använda det här och sedan lär jag dig att använda svärdet."

Vad har de här att göra med polisens användning av maktmedel och dess träning? Man kan tro att de inte har någon betydelse, eftersom de är citat ur filmer. De har ändå många samband med polisens användning av maktmedel och dess träning.

Polisen har enligt lag rätt att använda maktmedel. För att polisen ska få använda maktmedel krävs det alltid ett laglig tjänsteuppdrag. Utöver det lagliga tjänsteuppdraget måste polisen förstå och kunna tillämpa lagarnas syften i praktiken. Polismannen måste alltså först kunna använda sitt huvud.

I 2 kap. 17 § i polislagen (22.7.2011/872) konstateras: ”I tjänsteuppdrag får en polisman använda maktmedel som behövs och kan anses försvarliga för att bryta motstånd, avlägsna en person från en plats, gripa en person, hindra att en frihetsberövad flyr, avlägsna ett hinder eller förhindra ett överhängande brott eller någon annan farlig gärning eller händelse. Frågan om maktmedlen kan försvaras ska bedömas utifrån hur viktigt och brådskande uppdraget är, motståndets farlighet, vilka resurser som står till förfogande samt övriga omständigheter som är relevanta för en helhetsbedömning av situationen.”

Hur tycker du det här låter? Tror du att det är lätt för dig att under polisuppdrag i överraskande situationer som förändras snabbt välja ”maktmedel som behövs och kan anses försvarliga”?

Eller hur lätt är det att göra en bedömning ”utifrån hur viktigt och brådskande uppdraget är, motståndets farlighet, vilka resurser som står till förfogande samt övriga omständigheter som är relevanta för en helhetsbedömning av situationen”?

Lärdom av Braveheart — först måste du lära dig att använda huvudet — kanske det inte längre verkar så avlägset? Rätten att använda maktmedel ger stor makt och den medför ett stort ansvar.

* * *

Vad allt kan hända i verkliga situationer, vilka åtgärder krävs av polisen i olika situationer i polisarbetet och hur ska du träna dig för att bli en professionell polis?

Maktmedlen är indelade i fysiska maktmedel och maktmedelsredskap, varav det yttersta redskapet är skjutvapen. Vi måste lära oss att använda och behärska dem alla. Det centrala i träningen är att öva sina färdigheter så att man behärskar redskapen.

I läroplanen för examensutbildning för polis (2016–2017) beskrivs användning av maktmedel på följande sätt:

Under studieperioden inhämtar den studerande färdigheter i fysiska maktmedel samt i säker hantering och användning av maktmedelsredskap. Den studerande bildar sig en uppfattning om personliga stressmekanismer och lär sig att tillämpa polistaktiska verksamhetsmodeller i

maktmedelsituationer. Dessutom bekantar sig den studerande med arbetssäker verksamhet och lär sig använda passiv och/eller annan nödvändig skyddsutrustning.

Av beskrivningen framgår det alltså att användning av maktmedel innefattar mycket mer än ”skicklighet” med eller utan redskap. I polisarbete är det alltid frågan om en större helhet där fokus ligger på arbets säkerhet.

Enligt Polisyrkeshögskolans läroplan (2016–2017) är kunskapsmålen för maktmedel och taktik för maktmedel följande:

Efter att ha anlagt studieperioden kan den studerande

– använda fysiska maktmedel och maktmedelsredskap ändamålsenligt samt säkert med avseende på omgivning, förhållanden och objekt

– motivera sin åtgärd

– tillämpa polistaktiska handlingsmodeller som en del av maktmedelsituationer med beaktande av arbets säkerhets synpunkter

– bedöma den personliga maktmedelsberedskapen och utveckla denna.

Användningen av maktmedel har en stark koppling till all polisverksamhet och den är en grundpelare i arbets säkerheten. Användningen av maktmedel kan och ska aldrig separeras från det tänkesätt och den taktik som polisen använder i olika situationer. Den ingår i varje tjänsteuppdrag oberoende av om uppdraget gäller snatteri (butiksstöld), störande oväsen (störande oväsen från grannen, till exempel högljudd musik) eller misshandel. Den ingår i förhörssituationer, husrann-

RÄTTEN ATT ANVÄNDA MAKTMEDEL
GER STOR MAKT OCH DEN MEDFÖR
ETT STORT ANSVAR.

sakan och i gripande av personer som i förväg är kända som farliga.

Varför? För alla uppdrag gör polisen upp planer och följer bestämda taktiska verksamhetsmodeller för att maximera arbetssäkerheten samt uppnå ett så gott slutresultat som möjligt. Det är alltså inte möjligt att avskilja användning av maktmedel från någon polisuppgift, utan den ingår i all verksamhet, även om polisen inte behöver använda maktmedel under uppdraget.

* * *

Om maktmedel på ett eller annat sätt ingår i allt polisarbete och i alla uppdrag, hur är det då möjligt att polisen trots många uppdrag mycket sällan behöver använda maktmedlen i praktiken? Varför möter polisen med tanke på arbetets karaktär relativt sällan våld och varför skadas poliser till all lycka sällan?

I polisens vardag förekommer det dagligen situationer där den person som är föremål för polisåtgärden i förväg har beslutat att skada de poliser som anländer till platsen. Målpersonen har eventuellt beslutat sig för att gå till anfall, slå med knytnävarna, använda en kniv eller stekpanna som tillhygge. Sådana beslut fattar polisens kunder i vårt land dagligen. Varför verkställs dessa beslut till all lycka mycket sällan?

Svaret är förebyggande verksamhet. Polisen kan genom sitt eget agerande — med taktiska metoder samt övertygande och förståelsefulla diskussioner med målpersonen — förhindra det planerade våldsbeteendet hos denna målperson för polisarbetet. Avsikterna omsätts inte i praktiken. Målpersonen inser kanske att den tilltänkta planen ändå inte skulle lyckas. Målpersonen skulle inte hinna eller klara av eller träffa målet. Eventuellt inser målpersonen att följderna av verksamheten skulle bli oåterkallexbara. Och eftersom en erfaren polisman uppträder bestämt och samtidigt lugnande kan polismannen genom sitt eget beteende ge målpersonen ett respektabelt sätt att skrinlägga sina planer.

Jag vågar alltså påstå att den finländska polisen skulle råka ut för betydligt fler våldshandlingar om polisens yrkeskunskap och verksamhetssätt inte låg på nuvarande nivå. Detta faktum är dock svårt att bevisa vetenskapligt. Hur kan man bevisa stor livsfara? Hur kan man bevisa ett olyckstillbud i arbetet, om det inte ens hann börja?

När du har utfört ditt uppdrag och inget har hänt, måste du inse, att det inte betyder att det inte fanns någon allvarlig fara för liv eller hälsa. En kollega som numera är pensionerad berättade om ett uppdrag där de skulle hämta en man som uppträdde aggressivt i mannens hem. Kollegan

berättade att det på den tiden inte fanns några taktiska verksamhetsmodeller eller i övrigt någon undervisning om operativa situationer och användning av maktmedel. Poliserna hade lyckats övertala mannen att följa med dem.

När de tillsammans med mannen gick genom köket mot tamburen fick han tag på kökskniven. Han utnyttjade situationen och försökte skada en polis men utan att lyckas. Påföljden var ett häftigt slagsmål där alla trots allt klarade sig utan skador.

Kollegan konstaterade att mannen erbjöds en chans att försöka skada dem och just den gången försökte han utnyttja situationen. Enligt kollegan "erbjöds" denna möjlighet på grund av deras något bristfälliga verksamhet med tanke på arbetssäkerheten.

Dålig insikt i polisarbetets faror kan också medföra risker i situationer där målpersonen trots att möjligheter inte erbjuds ändå försöker skada poliser. Många sådana här händelser kan förbli helt oregistrerade. Samtidigt förblir konkreta riskfaktorer helt obeaktade, och därför kan vi kanske inte heller framöver ändra på våra verksamhetssätt.

* * *

Målet är alltid att polisuppdragen ska utföras på ett säkert sätt och att behovet av maktmedel ska minimeras. Men du måste ha en verklig beredskap att använda maktmedel om situationen så kräver.

Ofta är det också så att maktmedel som används tillräckligt tidigt minskar det totala behovet av maktmedel och förhindrar allvarigare påföljder. Vi föreställer oss en situation där målpersonen

VARFÖR MÖTER POLISEN MED TANKE
PÅ ARBETETS KARAKTÄR RELATIVT
SÄLLAN VÅLD OCH VARFÖR SKÅDAS
POLISER TILL ALL LYCKA SÄLLAN?

POLISEN KAN GENOM SITT EGET
AGERANDE — MED TAKTISKA
METODER SAMT ÖVERTYGANDE OCH
FÖRSTÅELSEFULLA DISKUSSIONER
MED MÅLPERSONEN — FÖRHINDRA
DET PLANERADE VÅLDSBETEENDET
HOS DENNA MÅLPERSON FÖR
POLISÄRBETET.

ger sig iväg för att hämta en kniv i andra ändan av rummet. Om du vet att du hinner förhindra det här till exempel med ett snabbt fysiskt gripande kan slutresultatet bli bra, det behövs kanske endast ett fysiskt kontrollgrepp för att avstyra situationen. Men om målpersonen hinner få tag i kniven kan i värsta fall det lindrigaste men samtidigt det enda fungerande maktmedelsredskapet vara det yttersta av redskapen, nämligen ett skjutvapen.

Den stora utmaningen är att användningen av maktmedel som en del i den operativa verksamheten alltid är situationsbunden, och beslutet om det bästa tillvägagångssättet i den aktuella situationen ska fattas av den enskilda patrullen, dvs. du och din arbetspartner.

Hur ska vi då kunna veta vilket det bästa tillvägagångssättet är i den aktuella situationen? Naturligtvis genom erfarenhet, om vi har lärt in en god förmåga till självreflektering. Med reflekterande förmåga avses generellt övervägande utifrån egna erfarenheter, tankar och åtgärder och kritisk bedömning samt granskning ur olika synvinklar. Målet med reflektering är att bättre förstå sina egna åtgärder och resultatet är en mer strukturerad lärandeupplevelse.¹

Det räcker inte alltid med ökat antal tjänsteår för att man ska lära sig och utveckla sitt eget handlande. Man

måste aktivt ta lärdom av situationer och händelser. Man måste våga ifrågasätta de egna åtgärderna och överväga alternativa metoder. Det är mycket viktigt att man lär sig att göra en kritisk och sund bedömning av sin egen verksamhet redan i början av studierna.

DET RÄCKER INTE ALLTID
MED ÖKAT ANTAL TJÄNSTEÅR
FÖR ATT MAN SKA LÄRA SIG
OCH UTVECKLA SITT EGET
HÄNDLANDE.

Situationskänslan utvecklas i viss mån redan under examensutbildningen till polis, men man måste utveckla den

under hela arbetskarriären. Man kan säga att *situationsmedvetenhet* hör till användningen av maktmedel och dess träning. Utan den rätta situationsmedvetenheten kan alla åtgärder bli ungefärliga och därmed kan det bli svårt att motivera användningen av maktmedel, även om användningen av dem var nödvändig i situationen.

Mica Endsley delar in situationsmedvetenhet i tre faser: att observera, att förstå den aktuella situationen och att förutspå den kommande situationen. Det är mycket svårt att lära sig och lära ut det här, eftersom det är omöjligt att simulera alla eventuella situationer, oberoende av om vi skulle ha obegränsat med tid för undervisning och arbetsplatspraktik. Därmed är detta en förmåga som utvecklas under hela livet i arbetslivet och genom praktisk erfarenhet.

I arbetslivet gör poliserna bedömningar och fattar beslut som kräver situationsmedvetenhet fortgående, men hittills har situationsmedvetenhet inte terminologiskt sett behandlats särskilt systematiskt i utbildningen. Jag tror

¹ Se t.ex. Pohjonen 2000, Poikela 2005.

att terminologisk behandling och systematisk användning av termen *situationsmedvetenhet* skulle vidareutveckla och underlätta polisens taktiska tänkande. Med hjälp av terminologin kan man bättre beskriva och gestalta vad som krävs inom polisverksamhet och vad som föregår en eventuell användning av maktmedel. När ett ämne bryts ner i mindre helheter och ämnet eller händelsen "namnges" och kan hanteras abstrakt är det ofta lättare att hantera och förstå det på ett helhetsmässigt sätt. Det här anses vara en viktig utgångspunkt vid erfarenhetsbaserat lärande.²

* * *

Polisens användning av maktmedel är starkt förknippad med såväl varning om användning av maktmedel som att "visa sin makt". Att visa sin makt innebär att vi med vårt uppträdande och i våra göranden visar att polisen klarar av att utföra sitt tjänsteuppdrag. I en idealvärld kunde detta genomföras på så sätt att minst tre polispatruller skickas till varje polisuppdrag – inklusive vår fyrfotade vän, polishunden, vars förebyggande effekt empiriskt sett är imponerande. I bästa fall kan vi genom att enbart visa vår makt och vid behov ge varningar om maktmedel bryta ner motståndet, varvid vi inte behöver använda några egentliga maktmedel.

Det ovan nämnda anknyter delvis till varning, som regleras i 2 kap. 18 § i polislagen (22.7.2011/872) "Beredskap för och varning om användning av maktmedel" enligt följande:

JAG TROR ATT TERMINOLOGISK
BEHANDLING OCH SYSTEMATISK
ANVÄNDNING AV TERMEN
SITUATIONSMEDVETENHET SKULLE
VIDAREUTVECKLA OCH UNDERLÄTTA
POLISENS TAKTISKA TÄNKANDE.

² Se *Eteläpelto 1993; Kolb 1984*.

Den som utför ett tjänsteuppdrag och har anledning att befara motstånd eller ett obehörigt angrepp enligt 4 kap. 4 § 1 mom. i strafflagen ska på ett lämpligt och ändamålsenligt sätt bereda sig på användning av maktmedel.

Det finns situationer då polisens meddelande till målpersonen är mycket befallande och målmedvetet. Avsikten är att sätta en tydlig gräns för vad målpersonen inte får göra och vad målpersonen ska göra för att inte bli föremål för polisens maktmedel. Här är det frågan om varning om att maktmedel kan användas enligt polislagen:

En person som är föremål för ett tjänsteuppdrag ska varnas för risken att bli utsatt för maktmedel, om det är möjligt och ändamålsenligt att varna denne. Varningen ska ges på ett för ändamålet lämpligt och begripligt sätt.

Inte heller i dessa situationer är endast en kraftig röst den enda metoden och kanske inte heller den effektivaste. Det är alltså viktigt att vi kan bedöma vårt handlande kritiskt och särskilja ett sturskt och till och med överlägset befallande uppträdande som eventuellt är stressbetingat från effektiv kommunikation. Kommunikationen måste i varje fall vara mycket klar och entydig. Det är också frågan om polisens rättsskydd.

POLISENS
BEREDSKAP ÄR
INTE ALLTID
SYNLIG OCH
DEN SKA INTE
HELLER SYNAS
UTÅT.

Polisens beredskap är inte alltid synlig och den ska inte heller synas utåt. Då är det frågan om taktisk beredskap hos den enskilda polisen, polispatrullen eller mellan olika patruller för en kommande situation eller ett kommande uppdrag. Den kan omfatta föregripande genomgång inför ett kommande uppdrag

där olika taktiska alternativ övervägs. Man kan komma överens om vem som bereder sig på att använda maktmedelsberedskap, vem som öppnar dörren och så vidare.

Beredskap kan också innebära att den enskilde polisen förbereder sig på psykisk nivå och förberedelser inför en krävande situation. När du börjar studera vid Polisyrkeshögskolan får du möjlighet att lära dig även denna färdighet, dvs. stresshantering och efter hand färdigheter som du behöver för att reglera sinnestillståndet och kroppen. Detta lärostoff grundar sig på vetenskaplig forskning och enligt forskningsresultaten har dessa undervisningsmetoder en betydande inverkan på hur polisen klarar av krävande situationer.³

Träningen i maktmedel och användningen av dem ska ses som en del i en helhet där polisen fungera som en individ med personliga känslor, tankar och egenskaper. Om vår stressnivå blir för hög förlorar vi vår förmåga att tänka klart, och även våra motoriska färdigheter blir klart sämre. Med

³ Andersén, J. P. & Gustafsson, H. A. 2016.

andra ord räcker det inte att vi uppvisar goda färdigheter i träningsituationer om vi i reella situationer inte kan utnyttja en stor del av våra kunskaper. Och även om vi som resultat av systematisk träning till exempel kan hantera ett skjutvapen rätt och säkert och vår träffsäkerhet hålls på åtminstone en nöjaktig nivå, är det inte säkert att vi kan anpassa oss till situationen så att vi kan använda skjutvapnet om det skulle behövas. För hög stressnivå har nämligen en betydande inverkan på vår situationsmedvetenhet och därmed även på vårt taktiska tänkande.

Därför bör man se maktmedelsträningen som en helhet där det inte lönar sig att överbetona någon delfaktor på bekostnad av andra delfaktorer. I det verkliga livet är det naturligt att även polisens stressnivå stiger och i viss mån orsakar den ovannämnda nedsättningen av handlingsförmågan. Därför är det viktigt att vi har utmärkta färdigheter i till exempel fysiska rörelser som maktmedel och användning av maktmedelsredskap i träningsmiljöer, eftersom en eventuell nedsatt förmåga i verkliga situationer inte får inverka på tjänsteuppdragets slutresultat.

En fortgående bedömning av eventuella följder av polisens användning av maktmedel är viktig för att polisens uppdrag ska kunna utföras så säkert som möjligt. Det här kräver kunskaper i första insatsen av polisen. Efter användning av maktmedel följer vanligen en ny bedömning av situationen och därefter en bedömning av behovet av vårdåtgärder och vid behov av livräddande första hjälpen, i nämnda ordning. Polisen måste först få kontroll över den person som är föremål för användning av maktmedel och den övriga omgivningen och först därefter

kan man inleda vårdåtgärderna. Polisens lejonfigur på överarmen får inte allt för snabbt omvandlas till ett rött kors, för då kan den egna arbetssäkerheten samt säkerheten för målpersonen och även andra personer i omgivningen äventyras.

Jag och min patrullkamrat fick en gång ett larmuppdrag som enligt larmmeddelandet gällde en man som blivit knivhuggen i överkroppen. I höghuslägenheten fanns det många personer och största delen av dem var berusade. Vi fick information om att gärningsmannen hade gått till en lägenhet en våning ned. Min patrullkamrat begav sig iväg för att söka det stället medan jag ensam stannade kvar i lägenheten där människorna uppträdde mycket aggressivt. De var helt förstäligt oroliga över sin vän som hade blivit knivhuggen och låg på golvet, och ropade att de behövde en ambulans och inte en polis.

På den tiden var polisens utbildning och kunskaper i livräddande första hjälpen inte på långt när så högklassig som den är idag. Min enda kunskap var den jag den jag hade fått av min far i min ungdom när vi förberedde oss på de värsta scenariorna inför en vildmarkstur. Under det här uppdraget var min bedömning jag att offrets tillstånd var livshotande och att de vårdåtgärder som de andra i lägenheten försökte utföra förvärrade situationen. Inte ens i denna situation

kunde jag rusa fram och hjälpa offret utan jag måste först kommendera de andra personerna åt sidan, eftersom de uppträdde hotfullt mot mig. Även offret måste fås under kontroll så att han inte skulle skada mig och samtidigt sig själv. Först därefter inledde jag första hjälpen.

Det var frågan om ett knivhugg som gått ända in i lungan, dvs. en allvarlig skada i bröstkorgen, som kan leda till livshotande ventilpneumothorax. Med mina dåvarande kunskaper och tillgängliga hjälpmedel försökte jag förhindra eller dämpa uppkomsten högt tryck i lungsäcken och samtidigt trygga funktionen i offrets friska lunga.

Ambulansen kom också snabbt till platsen. Akutvårds- och räddningspersonalen kan inte heller komma till riskområdet innan polisen har fått kontroll över situationen eller kan trygga deras verksamhet på annat sätt. Därför kan de första hjälpenåtgärder som polisen utför vara av största vikt.

* * *

Skytteutbildningen på arbetsplatsen, där Hanski sa de betydelsefulla orden till mig ”identifiera målet, säkra bakgrunden”, realiserades alltså några veckor senare. Nödcentralen meddelade om ett fall där en man sköt på förbipasserande bilar med ett gevärsliknande vapen. Jag arbetade till-

POLISENS LEJONFIGUR PÅ
ÖVERARMEN FÅR INTE ALLT FÖR
SNABBT OMVANDLAS TILL ETT
RÖTT KORS, FÖR DÅ KAN DEN
EGNA ARBETSSÄKERHETEN SAMT
SÄKERHETEN FÖR MÅLPERSONEN
OCH ÄVEN ANDRA PERSONER I
OMGIVNINGEN ÄVENTYRAS.

sammans med min kurskamrat, vi hade arbetat som äldre konstaplar i cirka sex månader.

Vi gjorde en utryckningskörning till brottsplatsen där vi konstaterade att anmälarna var vid sina sinnens fulla bruk, dvs. de hade inte sett smågubbar på grund av rusmedelsanvändning. Dessutom konstaterade vi att åtminstone anmälarna inte hade drabbats av personskador. Strax därefter öppnades dörren i nedersta våningen i ett intilliggande höghus och ut steg en man med ett gevär hängande mellan benen.

När han fick syn på oss vände han om och började gå åt andra hållet. Vi närmade oss snabbt mannen till fots så att vi kom inom ett avstånd där vi kunde använda våra maktmedelsredskap för att påverka mannens verksamhet. Jag kommer ännu mycket väl ihåg hur jag med mitt tjänstevapen varnade mannen om att jag var beredd att använda skjutvapnet. Jag beordrade honom att avstå från sitt vapen och lägga ner det på marken. Mannen lydde inte utan fortsatte sin promenad med geväret bort från höghuset och gårdsområdet och mot en livligt trafikerad vägkorsning.

I mina tankar snurrade hela tiden Hanskis ord: identifiera målet, säkra bakgrunden. Jag siktade hela tiden på mannens ben medan jag själv rörde mig så att höghusets stenfot hela tiden låg bakom mannen. Om jag inte hade rört på mig skulle bakgrunden ha varit den livligt trafikerade vägkorsningen där många människor rörde sig till fots, med cykel och bil denna vackra sommardag. Användning av ett skjutvapen mot den bakgrunden skulle ha utsatt utomstående människor för stor fara.

I MINA TÄNKAR SNURRADE HELA
TIDEN HANSKIS ORD: IDENTIFIERA
MÅLET, SÄKRA BAKGRUNDEN.

Om mannen hade fortsatt sin promenad några sekunder till skulle min handlingsförmåga ha prövats. Jag hade beslutat att använda mitt skjutvapen för att stoppa personens farliga verksamhet som orsakade omedelbar och allvarlig fara. När det återstod mindre än två meter av den ”säkra bakgrunden” gav mannen lyckligtvis upp sitt motstånd och släppte sitt vapen på marken.

I situationen gjorde vi ett stort antal taktiska fel beträffande närmandet och användningen av skydd. Vi blev medvetna om det här efteråt och vi hade lärt oss en del av händelsen. Att vi måste ha en så säker bakgrund som möjligt för att kunna använda polisens vapen hade vi i alla fall kommit ihåg.

När man sköter en offentlig tjänst hör det till tillförlitligheten att verksamheten är öppen och transparent och att övervakningen av lagligheten i den egna verksamheten är av hög kvalitet. Därför startar en process där lagligheten i polisens verksamhet bedöms och säkerställs varje gång det uppstår situationer där polisen måste använda skjutvapen.

Men vi ska komma ihåg att samma process kan startas också på grund av att polisen har underlåtit att använda skjutvapen. Föreställ dig att den polisman som leder verksamheten under tjänsteuppdraget har beordrat dig att använda skjutvapen ifall vissa bestämda faktorer framskrider till en

viss punkt. Situationen framskrider på ett ofördelaktigt sätt och tröskeln för användning av skjutvapen uppfylls, varvid din uppgift är att stoppa den farliga personens farliga verksamhet genom att använda skjutvapnet. Av någon anledning använder du inte skjutvapnet, vilket leder till att den farliga verksamheten kan fortgå och utomstående utsätts för allvarlig livsfara. Då kommer man att utföra en bedömning av lagligheten i att du underlåtit att handla.

DET FINNS ALLTSÅ
SITUATIONER DÄR NÅGON
ANNAN KAN SKADAS
ALLVARLIGT ELLER DÖ
OM POLISEN AVSTÅR
FRÅN ATT ANVÄNDA
MAKTMEDEL MOT DEN
PERSON SOM ÄR FÖREMÅL FÖR
POLISVERKSAMHETEN.

Ännu värre kan din ställning bli om det är frågan om en snabb situation där ingen annan hinner ge riktlinjer för uppdraget, utan du själv måste fatta ett beslut om att använda skjutvapen snabbt och helt självständigt. Och fortfarande kan följderna för utomstående vara oåterkalleliga, om den farliga personens farliga verksamhet inte kan stoppas med polisverksamhet.

Det finns alltså situationer där någon annan kan skadas allvarligt eller dö om polisen avstår från att använda maktmedel mot den person som är föremål för polisverksamheten. Därmed finns det situationer där användning av maktmedel moraliskt sett är både rätt och nödvändigt.⁴ Samtidigt kan användning av maktmedel leda till att målpersonen skadas allvarligt eller omkommer. Att det moraliskt sett är

⁴ Miller, Blackler och Alexandra 1997.

nödvändigt att handla mot målpersonen avlägsnar inte det faktum att personen alltid också har närstående, kanske barn eller föräldrar.

Nästa gång du läser en nyhetsartikel som handlar om att polisen använt maktmedel, ska du göra en kritisk bedömning av nyhetsinnehållet. Fundera över vad som kunde ha inträffat om polisen inte skulle ha handlat i situationen. Eller när dina ögon faller på en nyhetsartikel om att en polishund under ett polisuppdrag har bitit en människa och orsakat allvarliga skador. Tänk över vilka maktmedelsredskap polisen skulle ha kunnat använda i stället för polishunden. Vilken skulle följden för bråkmakaren beväpnad med kniv ha varit om polisen hade använt ett skjutvapen i stället? På vilket sätt skulle du ha försökt stoppa den farliga verksamhet som en våldsamt person försedd med eggvapen, yxa, lövhacka eller skjutvapen utövar?

Det är bra om polisen har ett tjockt skinn som tål det som behandlas om polisens verksamhet i nyhetsmedier. Det händer sällan att någon tackar polisen. Antingen utdömer man polisens användning av maktmedel och anser att de var överdrivna eller så undrar man varför polisen inte ingrep i en situation eller händelse tidigare.

I själva verket väljer vi inte larmuppdrag, utan det är larmuppdragen som väljer oss. Och när vi får ett uppdrag eller ett jobb har vi inte förmånen att låta bli att blanda oss i situationen på det sätt som en vanlig medborgare kan. Oberoende av hur svårt eller farligt jobb det är frågan om, är det vårt uppdrag och vi som måste sköta det. Försäljaren i glasskiosken behöver i allmänhet inte försöka

ÅNTINGEN UTDÖMER MÅN POLISENS
ANVÄNDNING AV MAKTMEDEL OCH
ANSER ATT DE VAR ÖVERDRIVNA
ELLER SÅ UNDRAR MÅN VARFÖR
POLISEN INTE INGREP I EN
SITUATION ELLER HÄNDELSE
TIDIGARE.

få bukt med en härjande person. Den uppgiften tillhör polisen.

Jag kommer ihåg ett nyhetsinslag om en händelse där en man som var aggressiv och desorienterad stannade en buss och hindrade den att fortsätta. Den polispatrull som kallades till platsen var tvungen att använda maktmedel i sitt tjänsteuppdrag. Vem skulle annars ha skött uppgiften?

En medborgare hade fotograferat händelsen och bildupptagningen publicerades i olika medier. I tidningsspalterna och i sociala medier fick polisens verksamhet mycket negativ kritik. Bland annat en person inom den privata säkerhetsbranschen, som titulerade sig som någon slags säkerhetsutbildare, gjorde en offentlig bedömning av polisens verksamhet. Den här "experten" kritiserade i skarpa ordalag polisens åtgärder och hänvisade till bestämmelserna om användning av maktmedel. I verkligheten var den information som denna "expert" gav juridiskt sett fullständigt felaktiga. Men det kunde ju inte en vanlig tidningsläsare veta.

Tidningsläsaren fick inte heller veta att en polisman skadades under ifrågavarande händelse när bråkmakaren bet honom. Den här nyheten publicerades först i ett senare skede. Strax efter händelsen var de många som ansåg att polisen åtgärder var överdimensionerade. Ungefär ett halvt år senare gav åklagarmyndigheten sitt

beslut enligt vilket åtal inte väcks mot polisens åtgärder. Men bilden av "den misshandlande polisen" skapades redan strax efter händelsen.

Polisens verksamhet granskas, bedöms och värderas utöver av medier även i rättegångsförhandlingar som kan pågå i flera år. Ändå kan det hända att polisen har haft mindre än en sekund på sig att besluta vilket maktmedel han eller hon ska använda, bedöma maktmedlets effekter och även vilka risker utomstående utsätts för om maktmedel inte används. Det här är polisens verklighet. Och oro för vad som kommer att behandlas i media får aldrig påverka polisens beslutsfattande.

Det grundläggande i polisens fältarbete är att patrullmedlemmarna och andra kollegor kan lita på varandra. Lindriga misslyckanden och dåliga dagar är i viss mån även tillåtna i polisens yrke, vi är ju bara människor. Men i utmanande och farliga situationer gäller andra regler: då finns det inte någon ursäkt för misslyckanden eller dåliga dagar. Av denna anledning kommer också vanligen den kraftigaste kritiken från de egna kollegorna om någon saknar handlingsförmåga i en avgörande situation. Om det har gällt en mycket kritisk situation är det mycket svårt att återfå förtroendet.

Det här är ett problem som är svårt att lösa, eftersom en sådan här händelsekedja är mänsklig ur alla synpunkter. Det är mänskligt att misslyckas i

BLAND ANNAT EN PERSON
INOM DEN PRIVATA
SÄKERHETSBRANSCHEN, SOM
TITULERADE SIG SOM NÅGON
SLAGS SÄKERHETSUTBILDARE,
GJORDE EN OFFENTLIG
BEDÖMNING AV POLISENS
VERKSAMHET.

farliga situationer, även om det inte över huvudtaget finns någon ursäkt för detta – och å andra sidan är det mänskligt att tappa förtroendet för en kollega som sviker i en allvarlig situation.

Kanske den nya polisgenerationen finner en lösning även på detta problem. Ett tips som jag vill ge är att den lättaste metoden är att vara så säker i sitt yrke så att säkerheten aldrig kan rubbas. Men det ska också finnas utrymme för en förlåtande kultur.

Jag kommer ihåg när vi tränade taktik för inomhussökning med specialgruppen. I gruppen hade vi diskuterat olika taktiska utmaningar och konstaterat att det fanns vissa kritiska punkter. Själv var jag säker på att de inte skulle välla mig några problem. Jag var alldeles säker på att jag inte skulle begå dessa fel.

Men under dagen gick det i alla fall så här: till följd av mina åtgärder skulle målpersonen ha kunnat skjuta en av mina kollegor. Även om det var frågan om en träning i syfte att lära sig och upptäcka risker och utmaningar i konkret verksamhet, hade jag personligen svårt att komma över det här.

Med lätt överdrift kan jag säga att jag ännu då och då vaknar på natten av mitt eget rop när jag inser vilket fel jag gjorde. Självkritik är hälsosamt endast till en viss gräns och till en förlåtande kultur hör också att man kan förlåta sig själv.

* * *

Examensutbildningen till polis erbjuder dig en utmärkt grund i färdigheter att använda maktmedel. När du går ut i arbetslivet för att göra din praktikperiod har du utmärkta färdigheter i användningen av

ÄNDÅ KAN DET HÄNDA ATT POLISEN
HAR HAFT MINDRE ÄN EN SEKUND
PÅ SIG ATT BESLUTA VILKET
MÄKTMEDEL HAN ELLER HON SKA
ANVÄNDA, BEDÖMA MÄKTMEDELS
EFFEKTER OCH ÄVEN VILKA RISKER
UTOMSTÅENDE UTSÄTTS FÖR OM
MÄKTMEDEL INTE ANVÄNDS.

maktmedel. Det är säkert. För om du inte behärskar ämnet så kan du inte gå ut.

Det primära är ändå att du får färdigheter att utveckla dig själv under din arbetskarriär. Allt beror på dig själv. Livslångt lärande är inte enbart en fras, utan det är det enda sättet att fortgående utveckla sin yrkesskicklighet. I polisarbetet gäller det här särskilt utveckling av arbetssäkerheten i verksamheten. Du måste vara flexibel och kunna anpassa din roll i olika polisuppdrag och ändå alltid se till att du utför dina uppdrag på ett arbetssäkert sätt och är beredd att använda maktmedel.

Oberoende av din befattningsbeskrivning på polisenheten är du polis och samhället förutsätter att du kan handla på ett professionellt sätt i varje situation. Under polisens servicejour samtalar du med människor och tar samtidigt emot brottsanmälningar, hjälper äldre personer över gatan, bär en skadad måsfågel till polisbilen, äter glass på torget och pratar och skrattar tillsammans med människor. Och samtidigt måste du ständigt ha beredskap och handlingsförmåga även för de mest extrema situationerna.

Vi fick ett larmuppdrag, enligt vilket en man hade knivhuggit flera människor i stadens centrum. Vår körtid till uppdraget tog endast ungefär 20

sekunder. Under den här tiden kom jag och min patrullkamrat överens om hur vi ska handla.

Vi påminde varandra om att granska omgivningen noggrant, eftersom det fanns många människor där och gärningsmannen kunde vara vem som helst. Vår handlingsplan var att stoppa den farliga personens verksamhet så snabbt som möjligt för att förhindra att fler personer blev offer, men ändå beakta de utomstående som fanns på gatan när vi använde våra maktmedel. Men i den här situationen behövde vi inte använda polisens maktmedel. Utomstående personer som fanns på plats lyckades ta fast knivmannen innan vi hann fram. Då hade mannen redan hunnit knivhugga tre personer och alla hade livshotande skador.

Föreställ dig nu att du befinner dig i en motsvarande situation, där utomstående personers och ditt eget liv är i omedelbar fara. Föreställ dig också en nattsvart stadsmiljö, där ett kraftigt regn piskar dig i ansiktet och försvårar observationerna; du ser och hör inte ordentligt. En farlig person som bär ett eggvapen försöker aktivt skada allt som rör sig. Och fastän det regnar är det mycket folk i rörelse, eftersom restaurangerna strax ska stänga. Berusade människor inser inte faran och lyder inte dina befallningar om att de ska förflytta sig längre bort. En av dem försöker i stället komma fram till dig för att berätta att de vägrade att sälja den sista ölen

LIVSLÅNGT LÄRANDE ÄR INTE
ENBART EN FRAS, UTAN DET
ÄR DET ENDA SÄTTET ATT
FORTGÅENDE UTVECKLA SIN
YRKESSKICKLIGHET.

till honom på restaurangen. När du inte visar förståelse för hans livssituation just då blir han provocerad och griper tag i framsidan av din rock. Och under tiden försöker en aktiv person med ett farligt verktyg i handen skada alla som går förbi på gatan. Allas liv ligger i din och din patrullkamrats händer.

Anser du att det är bra om du medan du genomför det tjänsteuppdrag som hör till polisen vet att du kan hantera dina maktmedelsredskap? Och att du vet att du har upprätthållit och utvecklat din kunskap systematiskt under hela din yrkeskarriär? Att du vet att du kan reglera din kropp och ditt sinne och att de negativa effekterna av stressen inte sänker din kompetensnivå eller din situationsmedvetenhet? Att du vet att du innan eller under arbetsskiftet har kontrollerat att dina arbetsredskap är i skick och att fordonets ficklampa som du nu håller i handen säkert fungerar? Att du vet att du har tränat skytte i mörker och att skjuta med en hand, att du har övat dig i att använda andra maktmedelsredskap och att du är särskilt skicklig när det gäller fysiska maktmedelsrörelser? Att du känner din egen förmåga och förstår de begränsningar i användningen av olika maktmedelsredskap och taktiker som de aktuella förhållandena medför?

Eller skulle du hellre bege dig ut för att utföra samma tjänsteuppdrag osäker på din kompetens och din beredskap? Vilket alternativ är bättre? Om du vill välja det första alternativet måste du aktivt utveckla din kompetens genom hela livet. Ingen annan gör det för din skull.

Och eftersom vi lever i den verkliga världen så händer det ett och annat ib-

OCH SAMTIDIGT MÅSTE DU
STÄNDIGT HA BEREDSKAP OCH
HANDLINGSFÖRMÅGA ÄVEN FÖR DE
MEST EXTREMA SITUATIONERNA.

land. Trots att du försöker göra allt på rätt sätt händer det ibland att målpersonen försöker skada dig och även kan lyckas med sitt uppsåt.

* * *

Jag vill här citera en god kollega, vars mycket träffande beskrivning av polisens arbete lyder så här: "I polisens arbete ingår att sköta vanliga människors vanliga ärenden." Och så här är det i stor utsträckning. Till all lycka behöver polisen inte kämpa för att hållas vid liv i varje arbetsskifte. Vi måste förstå att skötseln av dessa "vardagliga" och vanliga ärenden kan ha väldigt stor betydelse för den enskilda människan. Den här människan kommer kanske alltid att minnas polisens bemötande.

I polisens arbete ingår utöver detta mycket svåra och farliga situationer, där människors liv och hälsa är i fara. Då kan polisen påverka många människors liv och i extrema fall även avgöra om livet fortsätter.

Varje möte bereder väg för nästa möte. I dessa förberedelser har du stor makt och ett stort ansvar. Du måste inse att polisens arbete inte innebär att betrakta världen genom svartvita glasögon, trots att det ibland skulle verka enkelt.

Vi förde en man till häktet under ett nattskifte. I samband med gripandet av honom var vi tvungna att använda maktmedel. I slutet av mitt arbetsskift

beslutade jag mig för att gå och se hur det stod till med mannen. Jag berättade för vakten att jag tänkte gå in och prata lite med en av de häktade. Mannen var vaken.

— Får jag stiga in?

— Stig på bara, svarade mannen lite förvånat

— Hur går det?

— Nå nog har det funnits bättre situationer.

— Jag förstår det så jag och satte mig mitt emot mannen. — Minns du vad som hände under natten?

— Ja, svarade han.

— Hur kom det sig att det blev en brottningsmatch, frågade jag skämtsam.

— Nå int vet jag.

— Blev du skadad?

— Nä, och hur gick det med dig och din arbetskamrat?

— Nej. Men vi blev nog lite svettiga.

— Sablar var det harmar mig. Jag ångrar det jag gjorde.

— Nå, huvudsaken är att det inte hände något värre. Inte förändras världsalltet så

värst mycket fastän vi har våra svagare stunder ibland. Så fundera inte allt för mycket på det här. Redan i morgon mår du bättre. Och hördu, om inte det här hade inträffat, skulle vi aldrig ha träffats. Jag heter Juha-Matti.

— Toni (namnet är ändrat).

Efter en stunds tystnad tittade jag på klockan. Nattskiftet var strax slut.

— Ska vi inte ta och ge oss iväg hem båda två.

TROTS ATT DU FÖRSÖKER
GÖRA ALLT PÅ RÄTT SÄTT
HÄNDER DET IRLAND ATT
MÅLPERSONEN FÖRSÖKER SKADA
DIG OCH ÄVEN KAN LYCKAS
MED SITT UPPSÅT.

— Det passar bra.

Mannen gick till häktets disk och ordnade sina papper och jag gick för att plocka utrustning ur bilen.

Men att gå in i häktet för att föra diskussioner som inte har att göra med tjänsteuppdraget är inget som jag rekommenderar som en verksamhetsmetod. Särskilt om det är frågan om en brottsmisstänkt för vilken en förundersökning eventuellt ska inledas. Då kan sådana här diskussioner i häktet i hög grad äventyra alla inblandades rättssäkerhet. Det här verkar i sig ganska absurt: ett humant beteende kan begränsas av lagar som har stiftats för att garantera en human behandling.

I varje fall är det viktigt att förstå att vår verksamhet alltid lämnar spår i de människor som vi möter i olika arbets-situationer. De kommer kanske inte ihåg ditt namn men nog det intryck polisen gav. Visade polisen respekt eller var han snorkig? Hjälpsam eller oförskämd? Var polisen rättvis?

Ett särskilt intryck ger situationer där vi måste möta någon människa med makt-medel. Hur vi handlar, uppträder och talar och hur vi bemöter målpersonen kan ha en avgörande betydelse för hur den ifrågavarande personen eller utomstående personer upplever situationen – och därmed hur någon av dem beter sig när de möter polisen nästa gång.

Vi förbereder alltså alltid också de människor vi möter inför ett eventuellt nytt möte med polisen. Se till att du med ditt eget obetänksamma beteende eller prat aldrig ger upphov till att någon av våra kollegor råkar i en svår situation, när han eller hon i framtiden möter den person som du tidigare har haft som målperson i

VARJE MÖTE BEREDER VÄG FÖR
NÄSTA MÖTE.

DE KOMMER KANSKE INTE IHÅG
DITT NAMN MEN NOG DET INTRYCK
POLISEN GAV.

ditt tjänsteuppdrag. I filmen *Gladiator* (2000) säger Maximus Decimus Meridius till sin trupp: ”What we do in life echoes in eternity.”

Police ethics. Allen & Unwin 1997.

- Polislag (22.7.2011/872).
- Läroplanen för polis (YH) 2016—2017. Polisyrkeshögskolan 2016.

KÄLLOR

- Andersen, J. P. & Gustafsberg, H. A.: *Training Method to Improve Police Use of Force Decision Making: A Randomized Controlled Trial*. Sage Open 2016. April-June. 1–13 DOI: 10.1177/2158244016638708
- Endsley, M.R. & Kokar, M.M.: *Situation Awareness and Cognitive Modeling*. Issue No.03 - May-June (2012 vol. 27). Published by the IEEE Computer Society 2012.
- Eteläpelto, A. & Miettinen, R.: *Ammattitaito ja ammatillinen kasvu*. Painatuskeskus 1993.
- Huhta, Juha-Matti: *Työturvallisuuden ymmärtäminen osana poliisin ammattiin perehdytystä ja järjestyspoliisin ammatillista kehitystä*. Pro gradu-avhandling. Tammerfors universitet 2012.
- Kolb, D., A.: *Experiential learning. Experience as the source of learning and development*. Prentice Hall 1984.
- Pohjonen, P (2000) *Työsaippiminen – Ammatillisen osaamisen perusta*. PS-kustannus 2000.
- Poikela, Esa: ”Työ ja kokemus oppimisen lähtökohtana ja tavoitteena.” — I verket Poikela, Esa (red.): *Osaaminen ja kokemus*. Tampere University Press, 2005. S. 9–18.
- Miller, S., Blackler, J., Alexandra, A.:

HELI KANNISTO

TJÄNSTETECKNETS KRAFT

ÄLDRE KRIMINALKONSTAPEL
HELI KANNISTO ARBETAR MED
YRKESMÄSSIG BROTTSLIGHET VID
BROTTSUTREDNINGSENHETEN VID
POLISINRÄTTNINGEN I HELSING-
FORS, DÄR HON UNDERSÖKER
RÅNBROTT.

KANNISTO UTEXAMINERADES SOM
POLIS I JANUARI 2003 OCH ARBE-
TADE DÄREFTER VID JOUREN I BÖLE
POLISDISTRIKT I HELSINGFORS OCH
EN KORT TID PÅ FÄLTET SOM ORD-
NINGSPOLIS. HON HAR ARBETAT
SOM FORSKARE I SAMMANLAGT 12
ÅR.

TILL KANNISTOS FRITIDSINTRESSEN
HÖR LÖPNING, TRÄNING PÅ GYM,
YIN YOGA OCH ATT LÄSA. ÄVEN
GOD MAT, NATUREN, RESOR, BAS-
TUBAD OCH ATT PRÖVA NYA SAKER
LIGGER NÄRA HENNES HJÄRTA.

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

I slutet av 2010 talade jag med kriminalkommissarie Seppo Sillanpää, som nyligen hade gått i pension från min dåvarande enhet, våldsbrottsenheten i Helsingfors, efter att ha tjänstgjort ett helt yrkesliv. Jag frågade Seppo hur det kändes för honom att ge ifrån sig sitt tjänstetecknet till enhetens dåvarande chef Kari Tolvanen.

Seppos svar blev kvar i mina tankar. Han konstaterade att överlåtelsen av tjänstetecknet kändes nästan likadant som när en närstående dör. Det var något som fattades.

Jag kunde inte glömma hans svar. Jag insåg hur stor betydelse polisens tjänstetecken kan ha. Inte bara för dem som polisen uppvisar tjänstetecknet för i arbetet, utan också för polisen som bär tjänstetecknet.

När jag funderade på detta mer på djupet, förstod jag att mitt tidigare arbete inom fängelsevärlden och därefter mitt arbete vid polisen också har format min egen identitet. Förutom identiteten har arbetet också i övrigt påverkat min tankevärld och mitt be-

teende, mitt civila liv och hur människor förhåller sig till mig.

Även om arbetet förändrar människor, är det viktigt att vi trots detta och på grund av detta kommer ihåg varifrån vi kommer och vilka vi var innan vi förändrades. Jag anser att människor medvetet bör dra nytta av olika erfarenheter, både bra och dåliga, som de har upplevt i livet. Jag tror att våra erfarenheter påverkar hur vi förstår världen och andra människor.

Det lönar sig att utnyttja sin bakgrund och sina erfarenheter i synnerhet i polisarbetet. Å andra sidan får vi inte låta dem definiera oss som människor i för stor utsträckning, så att de inte hindrar oss att utvecklas i den riktning vi vill gå.

Så kallade normala människor, som inte utför det här arbetet, kan ha en positivare och mer tillitsfull attityd till det omgivande samhället och människorna än vi, som ständigt ser tråkiga saker och direkt ondska i vårt arbete.

Redan de vardagliga människomötena kan vara annorlunda. Om en obekant person som ser lite misstänkt ut är på väg in i samma trappuppgång, har en polis kanske lägre tröskel att fråga vad personen har där att göra. En normal människa kan för sin del endast hälsa vänligt på en sådan per-

son och släppa in honom eller henne i trappuppgången utan att tänka mera på det.

SÅ KALLADE NORMALA
MÄNNISKOR, SOM INTE
UTFÖR DET HÄR ARBETET,
KAN HA EN POSITIVARE
OCH MER TILLITSFULL
ATTITYD TILL DET
OMGIVANDE SAMHÄLLET
OCH MÄNNISKORNA ÄN
VI, SOM STÄNDIGT SER
TRÅKIGA SAKER OCH
DIREKT ONDSKA I VÅRT
ARBETE.

Å andra sidan kan en som arbetar som polis vara mer avslappnad och orädd än andra i fråga om överraskande händelser och olika människor. En polis måste ju våga gå till platser som andra vill avlägsna sig från.

Detta innebär dock inte att en polis inte kan känna rädsla. Rädsla är en viktig känsla

som i bästa fall hjälper människor att ta sig ur olika typer av hotfulla situationer och bemöta farliga människor. Huvudsaken är att man kan hantera rädslan och leva med den.

En normal människa kan till exempel i ett offentligt färdmedel vara rädd för att ingripa i en situation där en förvirrad passagerare börjar bete sig aggressivt. En person som arbetar som polis har å sin sida sannolikt mer mod och större förmåga att ingripa på ett eller annat sätt i situationen, även om han eller hon inte är i tjänst. Ibland är polisen till och med skyldig att ingripa i situationer som inträffar på fritiden.

En person som arbetar som polis kan utifrån sina egna erfarenheter och sin utbildning göra hotbedömningar av olika situationer och människor. Ganska ofta träffar bedömningarna rätt.

För en som arbetar som polis kan larmklockorna till exempel börja

ringa när han eller hon bläddrar bland försäljningsannonser på nätet och märker att en Jopo-cykel säljs väldigt billigt på webbsidan. Polisen drar kanske slutsatsen att Jopon är stulen och kommer inte nödvändigtvis först att tänka på att säljaren också kan vara Jopons riktiga ägare, som säljer sin cykel på grund av stor brist på pengar.

Normala människor känner för sin del stor glädje över att ha lyckats, när de hittar en billig Jopo av samma typ som de har planerat att skaffa i stället för en tidigare stulen Jopo. Verkligheten kanske kommer emot först i det skedet när de upptäcker att den billiga Jopon som säljs på nätet har stulits från dem själva...

Det går inte att undvika att tråkiga och hemska saker som man ser i arbetet sätter sina spår. Ett ständigt pessimistiskt tankesätt kan göra en människa mer cynisk och misstänksam. I värsta fall kan psyket bli så chockat att man till och med blir sjuk. Vi skyddar ofta oss själva från rädsla och besvikelse genom att redan i förväg förbereda oss på det värsta.

En av mina yngre kollegor är väldigt öppen och tillitsfull för att vara polis. Denna kollega, som vanligtvis är så positivt inställd till andra människor, konstaterade en gång att det här jobbet gör att han inte längre tycker om människor lika mycket som tidigare. Dessa svaga stunder kommer när han i sitt arbete träffar på individer som begått nedriga brott. Samtidigt konstaterade han ändå att han fortfarande strävar efter att bevara sin grundläggande tillit till människor och tycka om dem.

I arbetslivet kan också besvikelse med arbetet och arbetsgivaren bidra till denna soppa av attitydproblem. Till exempel

Å ANDRA SIDAN KAN EN SOM
ARBETAR SOM POLIS VARA MER
AVSLAPPNAD OCH ORÄDD ÄN ANDRA I
FRÅGA OM ÖVERRÄSKANDE HÄNDELSER
OCH OLIKA MÄNNISKOR.

DENNA KOLLEGA, SOM VANLIGTVIS
ÄR SÅ POSITIVT INSTÄLLD TILL
ANDRA MÄNNISKOR, KONSTATERADE
EN GÅNG ATT DET HÄR JOBBET
GÖR ATT HAN INTE LÄNGRE TYCKER
OM MÄNNISKOR LIKA MYCKET SOM
TIDIGARE.

svårigheter att erhålla en tjänst, brist på tacksamhet, ständiga förändringar i arbetsmiljön, brist på resurser, arbetsredskap som inte fungerar, föreskrifter som medför extra arbete, missnöjdheter med chefen och minskade möjligheter att påverka innehållet i det egna arbetet kan göra en person frustrerad och bitter och leda till att personen får en negativare attityd.

Sådana bittra och negativa känslor är allra mest påfrestande för den som upplever dem. De är också tunga för de kollegor som försöker anpassa sig till omständigheterna och förändringarna och trots allt försöker utföra sitt arbete på ett bra sätt. Mitt i alla förändringar är det bra att försöka komma ihåg att en förändring ibland också kan vara en möjlighet. Det inser man inte nödvändigtvis genast, utan det visar sig först senare. Efter att känslan av besvikelse har lagt sig, händelsen har bearbetats och man har kommit vidare i livet.

Min egen tankevärld har alltid varit ganska realistisk, ibland till och med överdrivet realistisk. En lagom mängd realism är visserligen till nytta i polisarbetet, men när det går till överdrift kan den börja störa i synnerhet det civila livet.

Längs vägen har jag ibland varit tvungen att ifrågasätta min attityd samt mitt sätt att tänka och arbeta. Under de senaste åren har jag försökt utvecklas som människa bland an-

nat så att jag oftare ska se glaset som halvfullt i stället för halvtomt. Jag har också försökt lära mig en attityd där jag låter sådant som jag inte själv kan påverka vara. Trots att livet inte alltid är rättvist och trots att jag inte alltid tycker att till exempel arbetsgivarens eller chefens åtgärder är förnuftiga.

Det är bra att komma ihåg att chefernas ställning ibland är svår, som att välja mellan pest och kolera — mellan arbetsgivaren och de underlydande. Min omtyckta, uppskattade och rättframma chef kriminalkommissarie Mikko Halme har någon gång konstaterat att de underlydande måste kunna fungera som underlydande, dvs. förstå sin ställning. Mikkos budskap får inte uppfattas som förakt för de underlydande. I och med sitt uttalande ifrågasätter han också sin egen roll under sina chefer.

När jag tänker på chefens ställning kommer jag ihåg president Sauli Niinistö's fina tal vid president Mauno Koivistos jordfästning, där han beskrev vår hädangångne president bland annat så här:

— President Koivistos unika karaktär låg inte i att han kände folket, utan i att folket kände honom.

Jag tror att denna beskrivning innehåller den faktor som gjorde Koivisto till hela folkets ”Manu”. Att man ger något äkta av sig själv, både som chef och en i ledet, gör en lättare att närma

EN LAGOM MÄNGD
REALISM ÄR
VISSERLIGEN TILL
NYTTA I POLISARBETET,
MEN NÄR DET GÅR
TILL ÖVERDRIFT KAN
DEN BÖRJA STÖRA I
SYNNERHET DET CIVILA
LIVET.

sig och mer mänsklig. Detta värdesatte jag hos Koivisto och värdesätter jag hos chefer i allmänhet — pålitlighet, ansvars- tagande, emotionell begåvning, rättvis- het, hederlighet, vid sidan av att stå upp för sina underlydande och fatta välgrundade beslut.

För att återkomma till den pessimis- tiska attityden: jag förstår att det i mitt eget fall är så att mitt tidigare negativa tankesätt av naturliga skäl grundar sig på mina tidigare erfarenheter. Ojag har inte bara i mitt arbetsliv, utan också i mitt per- sonliga liv, upplevt och sett sådant som inte kan betraktas genom rosafärgade glasögon. Jag har varit tvungen och såle- des också vant mig vid att ta ansvar ända sedan jag var barn samt klara mig med de resurser jag har blivit given.

Utan att redogöra för mitt privatliv i någon större detalj kan jag konstatera att jag lyckligtvis har lyckats bearbeta mitt tankesätt i en positivare riktning och lyckats relativt bra i livet. Jag tror att min livserfarenhet har varit till nytta i polis- arbetet och ökat min emotionella begåv- ning.

I bästa fall kan negativa upplevelser göra en människa lyckligare och mer för- stående mot livet och andra människor. Sådana upplevelser kan öppna ögonen så att man ser hur mycket bättre man själv har det än någon annan. Samtidigt lär man sig kanske uppskatta de små goda sakerna i vardagen, som gör livet tryggt och värt att leva.

Att se sorgliga öden kan också hjälpa en att förstå vad som får en människa att begå onda handlingar. Vi behöver inte acceptera orsakerna, men i vissa fall kan det vara lättare att förstå handlingarna.

ÅTT SE SORGLIGA ÖDEN KAN OCKSÅ
HJÄLPA EN ATT FÖRSTÅ VAD SOM
FÅR EN MÄNNISKA ATT BEGÅ ONDA
HANDLINGAR.

Till exempel kan det vara förståeligt varför ett offer för kontinuerligt psykiskt och fysiskt familjevåld slutligen dödar sin partner, även om man inte kan acceptera själva handlingen.

När jag tidigare arbetade som fängelsevakt hade jag annorlunda principer. Jag ville till exempel inte att fångarna skulle tilltala mig med mitt förnamn, även om det är ganska vanligt när vakten är en kvinna. Jag upplevde att det var för familjärt att använda mitt förnamn; jag ville på detta sätt distansera mig från dem.

En annan av mina principer var att jag inte ville förlora tålmodet framför en fånge. Om det skulle ha hänt, skulle jag ha upplevt att fången liksom fick övertaget och hade makten i situationen.

Under årens lopp har jag tvingats skrota vissa av mina principer. I synnerhet när jag arbetat som forskare vid

polisen har jag märkt att man ibland uppnår ett bättre slutresultat med en klient om man strävar efter att verkligen vara sig själv trots arbetssituationen.

Med det menar jag inte att polisen ska vara klienternas vän eller berätta om sitt eget privatliv, utan att man ger klienterna något av sin egen personlighet och försöker skapa något slags kontakt till dem.

Att jag låter en misstänkt som sitter i polisfängelse tilltala mig med mitt förnamn gör inte mig till personens

vän, men det kan göra det lättare för personen att närma sig mig. I bästa fall kan det vara ett tecken på att den misstänkta börjar lita på mig och till slut kanske vill öppna sig för mig.

Jag uppfattade det som en form av positiv feedback när en misstänkt en gång efter ett förhör konstaterade att det var lätt att tala med mig trots att han inte gillar poliser i allmänhet. När jag har diskuterat med misstänkta har det ofta tydligt framkommit att de sist och slutligen har ett stort behov att tala med någon.

Alltid då och då träffar jag också på klienter som betar sig dåligt. I sådana situationer måste man dra upp gränser för klienten och kräva att han eller hon betar sig sakligt. Ibland har jag i dessa situationer kunnat höja rösten med en klient, men jag har inte själv upplevt det som ett problem och jag tycker inte heller att det har gjort mig mindre trovärdig.

Ofta konstaterar jag till sådana kunder att vi kan gå till väga på två sätt, så att det är trevligt eller så att det är besvärligt, och att klienten får avgöra vilket det blir. Jag ger klienten alternativen, och han eller hon får själv välja. I regel fungerar det och klienten väljer det sätt som är trevligast för alla.

När jag skrev utkastet till den här artikeln pratade jag om de här sakerna med min vän och tidigare kollega Marjut "Maiju" Anttila, som under sin arbetskarriär samlade på sig ett gediget kunnande inom fängvården. Maiju konstaterade att det egna sättet att ar-

UNDER ÅRENS LOPP
HAR JAG TVINGATS
SKROTA VISSA AV MINA
PRINCIPER.

beta finslipas med tiden och att arbetsstilen blir mer flexibel, avslappnad och självsäker. Dessutom utvecklas instinkten och förmågan att läsa människor. Jag håller absolut med henne om detta.

Jag tror att jag själv oavsiktligt i viss mån var nitisk när jag var yngre. Trots att jag hade bestämt att jag vill lära mig hur saker ska göras rätt i teorin och hur de sedan ska skötas i praktiken, var jag ibland i början för detaljfixerad när det gäller teorisidan.

Under årens lopp har mitt eget sätt att arbeta lyckligtvis blivit mer likt karaktären i tv-serien Reinikainen. Jag har skapat ett eget sätt att utföra mitt arbete inom gränserna för det tillåtna. Även sunt bondförnuft har en betydande roll och har bidragit till att göra arbetet mer avslappnat. Det har inte alltid varit lätt i alla situationer, eftersom jag är en ganska stor pedant när det gäller arbetet.

För dem som inte känner till Reinikainen, en karaktär som finska folket älskade, rekommenderar jag Google. På tidningen Rumbas webbsidor beskriver redaktör Jarkko Fräntilä den lite klantiga polisen från Tammerfors, spelad av framtidne Tenho Saurén, som en av 1980-tallets ikoniska tv-figurer som samlade alla familjer framför tv-skärmen.

Jag tror att många föreställer sig att polisens nitiskhet beror på ett behov att trycka ner klienterna och ett rent självhävdelse- och maktbehov. Självt tror jag däremot att den bakomliggande orsaken till nitiskheten snarare är brist på erfarenhet och rädsla för att göra fel. En nitisk polis är för osäker för att vara sig själv inför en klient.

Ett exempel på flexibilitet kunde vara en situation där en medelålders genom-

OFTA KONSTATERAR JAG TILL SÅDANA KUNDER ATT VI KAN GÅ TILL VÄGA PÅ TVÅ SÄTT, SÅ ATT DET ÄR TREVLIKT ELLER SÅ ATT DET ÄR BESVÄRLIGT, OCH ATT KLIENTEN FÅR AVGÖRA VILKET DET BLIR.

UNDER ÅRENS LOPP HAR MITT EGET SÄTT ATT ARBETA LYCKLIGTVIS BLIVIT MER LIKT KARAKTÄREN I TV-SERIEN REINIKAINEN.

SJÄLV TROR JAG DÄREMOT ATT DEN BAKOMLIGGANDE ORSAKEN TILL NITISKHETEN SNARARE ÄR BRIST PÅ ERFARENHET OCH RÄDSLÅ FÖR ATT GÖRA FEL.

snittsperson med arbete och familj under en lillajulfest blir i ett sånt skick att han eller hon inte längre kan ta hand om sig själv. I en sådan situation har polisen rätt att ta personen i förvar för att skydda personen mot sig själv. Å andra sidan har polisen också möjlighet att föra hem personen, om man kan anta att personen klarar sig hemma och han eller hon bor så pass när att transporten inte tär för mycket på polisens resurser. Detta trots att det inte ingår i polisens primära uppgifter att fungera som "taxi" för berusade människor.

Jag tycker själv att det är bättre att en sådan person transporteras hem eller till exempel till en tillnyktringsstation än till häktet. I synnerhet under högtidshelger är häktena ofta så fulla att det ibland kan vara ett bättre alternativ också för polisen att föra hem personen.

När jag har diskuterat med nyutexaminerade poliser, har jag för min egen del försökt framhäva vikten av att känna sig själv samt vikten av att hitta en personlig stil och egna arbetsätt. Det finns en risk att man börjar spela en hård roll för klienterna och kollegorna, som också är främmande för en själv.

En person som spelar en sådan roll försöker kanske skapa en så trovärdig bild som möjligt av sig själv som auktoritet och stenhårt proffs. Det kan emellertid vara ganska tungt att stän-

dig spela en hård roll ända fram till pensionsåldern.

När man använder uniform finns det också en risk att den egna identiteten och personligheten försvinner i för stor utsträckning. För att låna några tankar av min yngre kollega som jag nämnde tidigare kan jag konstatera att människan ändå i grund och botten

är ett flockdjur, som har ett behov att tillhöra en flock. Det här kan påverka oss så att våra egna värderingar inskränks och vi börjar göra förenklingar. Utöver behovet att tillhöra en flock utsätts människan också för grupptryck: han eller hon vill tycka likadant och vara likadan som de övriga medlemmarna i flocken

och vågar inte trotsa dem.

När jag funderat på det här tycker jag för egen del att man inom polisen måste få vara en individ, vare sig det är fråga om karaktär, sexuell läggning, utseende, religion, etniskt ursprung eller åsikter. En anställd måste ha möjlighet att vara sig själv utan att behöva vara rädd för konsekvenser eller för att frysas ut ur flocken.

Lyckligtvis har det under de senaste åren skett en positiv utveckling i fråga om hur man förhåller sig till dessa saker, även om till exempel övervakningen av anställda från arbetsgivarens sida har ökat på andra sätt. Det krävs inte längre att personer med en iögonenfallande hårfärg färgar håret rättfärgat eller att män klipper håret

NÄR JAG HAR
DISKUTERAT MED
NYUTEXAMINERADE
POLISER, HAR JAG FÖR
MIN EGEN DEL FÖRSÖKT
FRÄMHÄVA VIKTEN AV
ATT KÄNNA SIG SJÄLV
SAMT VIKTEN AV ATT
HITTA EN PERSONLIG
STIL OCH EGNA
ARBETSSÄTT.

kort, vilket tidigare har varit fallet.

När man försöker hitta sin egen stil är det emellertid viktigt att tänka på att man inte börjar avvika för mycket från arbetsgemenskapens riktlinjer och inte drar undan mattan för kollegorna. Arbetstagaransvar upphävs inte för att man får vara sig själv. På arbetsplatsen ska man kunna klä sig och bete sig sakligt på det sätt som situationen kräver och kunna skilja mellan arbete och fritid.

Man ska också kunna respektera sina kollegor och framföra synpunkter på ett konstruktivt sätt. Om man till exempel vill ge en kollega och i synnerhet en underlydande negativ respons eller diskutera personens avvikande arbetssätt, lönar det sig att göra det på tu man hand och inte göra personen generad inför kollegor eller klienter.

För några år sedan hamnade jag i en lärorik situation under en hemutryckning. Jag gick tillsammans med en patrullkollega in i en familjs hem, där det fanns en berusad far som hade misshandlat sina minderåriga barn samt en mamma och barn som var rädda. När vi kommit in började vi tala med familjefadern, som betedde sig mycket arrogant och aggressivt mot sin familj och mig. Detta ledde till att jag blev provocerad av mannens beteende.

Min patrullkollega, yngre konstapel Heikki Virtanen som vid den tiden var praktikant, kunde lyckligtvis läsa situationen. Heikki kom fram till oss och började tala lugnt med familjefadern. Samtidigt insåg också jag att Heikkis lösning var bra och jag gick i stället och talade med mamman i familjen.

Slutresultatet blev att vi förde fadern till häktet. Därefter gick jag och Heikki

EN ANSTÄLLD MÅSTE HA MÖJLIGHET
ATT VARA SIG SJÄLV UTAN
ATT BEHÖVA VARA RÄDD FÖR
KONSEKVENSER ELLER FÖR ATT
FRYSAS UT UR FLOCKEN.

igenom situationen. Vi konstaterade båda att om han inte hade ingripit i situationen, och jag inte hade förstått att backa, hade det kunnat leda till att jag hamnat i en fysisk kamp med familjefadern.

Jag anser att Heikki agerade fint i det här läget. Den svåra situationen, som kanske delvis också förvärrades av att jag blev provocerad, kunde skötas utan att mattan dragits undan för en kollega inför en klient. Om Heikki det läget högt hade kommenterat att jag blev provocerad av familjefadern eller beordrat mig att gå undan, hade jag upplevt att situationen sköttes på ett dåligt sätt av Heikki.

* * *

Jag tycker inte alls att det är en dålig sak att praktikanter eller nyligen utexaminerade är ivriga Duracell-kaniner. Det vore värre om de redan från början utförde sitt arbete på ett helt slentrianmässigt sätt. Med tiden förbättras intuitionen, man lär sig läsa och hantera människor bättre och reagerar lugnare på olika situationer, vilket ofta leder till att arbetsstilen blir jämnare.

Även om mer erfarna poliser ibland kan bli irriterade av onödigt brådska, borde vi äldre ändå sträva efter att uppmuntra färskare poliser till flitigt och företagsamt arbete samt till att ta reda på och ifrågasätta saker.

Vi kan också visa exempel på rätt

sorts kommunikation, som är till hjälp i hanteringen av klienter och ärenden. Mer erfarna poliser har ett rätt så stort ansvar när det gäller vilka slags arbetskamrater de utbildar sina yngre kollegor till.

En färsk polis bör å sin sida vara medveten om när en mer erfaren kollega gör ett bra arbete och när han el-

ler hon gör ett sämre arbete. När någon utför sitt arbete på ett exemplariskt sätt lönar det sig att ta efter. När någon däremot gör ett dåligt arbete, lönar det sig att lära sig av situationen på ett annat sätt.

Om till exempel en kollega ofta går in i fysisk kamp med klien-

ter, innebär det inte att kollegan nödvändigtvis är en bra arbetstagare, även om han eller hon är tillräckligt modig för att gå nära och använda maktmedel. Då kan man fundera över varför kollegan är tvungen att vara fysisk så ofta och om han eller hon kunde göra något annorlunda för att sådana situationer inte alltid skulle uppstå.

Vi mer erfarna poliser bör för vår del försöka vara mer öppet inställda till nya polisars arbetssätt, även om det ibland kan inkräkta på någons auktoritet. Vi kan lära oss nya saker som de yngre poliserna har lärt sig i skolan och ta till oss deras fräscha tankesätt. Att arbeta innebär ju trots allt att ständigt lära sig. Ännu efter 20 arbetsår är det bra om man kan ifrågasätta sina arbetssätt och försöka lära sig något i situationer där man inte lyckas. Det

VI KONSTATERADE BÅDA
ATT OM HAN INTE HADE
INGRIPIT I SITUATIONEN,
OCH JAG INTE HADE
FÖRSTÅTT ATT BACKA,
HÅDE DET KUNNAT LEDA
TILL ATT JAG HAMNAT
I EN FYSISK KAMP MED
FAMILJEFADERN.

här har jag själv fått lära mig i synnerhet när det har skett förändringar i arbetet.

Förutom förändringarna i arbetet har också jag själv förändrats i takt med att jag blivit äldre. Jag upplever till exempel att jag numera är mycket mjukare i mitt bemötande av klienter än jag var i början. Även om jag aldrig har varit hård, strävar jag mer omsorgsfullt än tidigare efter att behandla dem rättvist och mänskligt.

Jag förlorar inget på att hålla mina löften och respektera klienternas människovärde. Tvärtom. Det är dock inte alltid lätt. Det är naturligt och mänskligt att känna hat, avsky och förakt mot en människa som har gjort något mot en annan människa som är svårt eller till och med omöjligt att förlåta. I det här skedet kommer emellertid polisens yrkeskunskap in i bilden. Ett delområde av denna yrkeskunskap är att kunna kontrollera sina känslor medan man arbetar. Om arbetsuppgiften är svår, behandlas de negativa känslor som arbetet väcker i ett senare skede.

Jag upplever att jag under årens lopp har hittat min egen stil också i fråga om hur jag bemöter klienterna till exempel i en förhörssituation och hur jag reagerar på överraskningar som uppstår i förhörssituationer.

Det är mycket vanligt att en polis före ett förhör enbart utifrån uppgifterna i brottsanmälan och det som framkommit under samtal skapar egna antaganden om vad som har skett vid tidpunkten för brottet och hurdan den person som ska förhöras kommer att vara. Sist och slutligen kan det under förhöret visa sig att antagandena inte alls stämmer. Det lönar sig att vara beredd på sådana situationer genom att i förväg förbereda sig så väl

JAG TYCKER INTE ALLS ATT DET ÄR EN DÅLIG SAK ATT PRAKTIKANTER ELLER NYLIGEN UTEXAMINERADE ÄR IVRIGA DURACELL-KANINER.

JAG UPPLEVER TILL EXEMPEL ATT JAG NUMERA ÄR MYCKET MJUKARE I MITT BEMÖTANDE AV KLIENTER ÄN JAG VAR I BÖRJAN.

SIST OCH SLUTLIGEN KAN DET UNDER FÖRHÖRET VISA SIG ATT ANTAGANDENA INTE ALLS STÄMMER.

som möjligt för förhörssituationen och sträva efter att hålla många alternativ öppna. Bra förberedelser kan bidra till att hitta rätt taktik och stil.

Ofta har också klientens egen stil en inverkan på vilken arbetsroll polisen tillämpar i mötet med klienten. Huvudsaken är att rollen är naturlig och känns som ens egen, eftersom många klienter som gått livets hårda skola är utmärkta människokännare och lätt märker om man spelar en roll som inte är äkta.

Jag känner att jag har lyckats om jag vid slutet av ett förhör får den misstänkta att lita på mig och berätta djupa saker om sitt liv eller be mig om hjälp för att få ordning på sitt liv. Hur personen sedan eventuellt lyckas återstår att se. I regel förväntar jag mig inget, och åtminstone inte för mycket. Jag är också medveten om att det som misstänkta personer säger ofta kan vara utan grund och falskt, tomt prat som de säger för att få egna fördelar eller bara för att underhålla sig själva.

Att bära polisens tjänstetecken påverkar också det civila livet. Det är självklart att en polis inte får bryta mot lagen. Det är däremot svårare att tolka vad som är olämpligt beteende eller oetisk verksamhet för en polis. Tolkningarna varierar enligt vem som gör tolkningen och därför kan det

vara svårt att själv fastställa sina egna gränser.

Redan att leka med tanken kan kännas svårt. Kan en person som arbetar som polis till exempel röka gräs i en coffee shop på semesterresa i Amsterdam. I Nederländerna är det lagligt, men hur går det sedan när tullens eller gränsbevakningens hund markerar dig när du kommer tillbaka till Finland

och du blir föremål för granskning? Och hur går det om du av någon orsak måste ge ett blodprov i Finland och det finns spår av cannabis i ditt blod.

Och var går gränsen för polisens yttrandefrihet? Det är dagens melodi att man måste kunna överväga vad man skriver eller säger i vilken ställning. Det här måste man fundera på när man uttrycker egna personliga åsikter till exempel på sociala medier eller i ett mer okänt sällskap - i synnerhet om åsikterna avviker från arbetsgivarens riktlinjer och värden.

Det finns alltid en risk att åsikter som uttrycks av en person som arbetar som polis kan användas i syfte att skada, lösgöras från sammanhanget och oavsiktligt eller avsiktligt tolkas på fel sätt. Det är också alltid möjligt att en person som identifieras som polis fotograferas och att materialet läggs upp på internet.

Många poliser hemlighåller sina kontaktuppgifter för att garantera sin egen och sin familjs integritet och

säkerhet. Vissa registrerar sig på sociala medier med alias och lägger inte upp bilder av sig själva eller sina närstående. Några poliser har mycket välgrundade skäl till detta, andra vill skydda sig själva för säkerhets skull.

Polisens arbete kan också ha betydelse för vem man är vän med eller umgås med. Även om man egentligen inte kan förbjuda en polis att ha sociala relationer med olika människor, kan vissa bekantskaper väcka förundran och misstänksamhet hos kollegorna. Var och en måste själv definiera var gränserna ska gå.

Förtroende över huvud taget är något som lätt kan bli lidande i polisens arbete. Misstänksamhet mot andra människor kan medföra olika typer av bördor i det civila livet. En potentiell partner kan bli fundersam om motparten som arbetar som polis under den första dejten börjar ställa frågor om ett eventuellt brottsregister. Å andra sidan kan en person som arbetar som polis samtidigt tycka att det är tråkigt om en potentiell partner ger en bild av sig själv som inte överensstämmer med verkligheten. Allra tråkigast skulle det vara i en situation där känslorna redan har hunnit djupna.

En normal människa förstår inte alltid på vilket sätt polisens arbete kan påverka det civila livet eller hur en person som arbetar som polis också måste överväga olika saker på sin fritid.

Under min tid som fångvaktare var jag själv på ett bröllop där en av gästerna var en för mig okänd man, brudgummens bästa barndomsvän. Brudparet var ett helt normalt arbetande par, men denna barndomsvän till brudgummen hade lämnat den smala stigen och avtjänade vid den tiden ett fängelsestraff.

KAN EN PERSON SOM ARBETAR SOM
POLIS TILL EXEMPEL RÖKA GRÄS I
EN COFFEE SHOP PÅ SEMESTERRESA
I AMSTERDAM.

OCH VÄR GÅR GRÄNSEN FÖR POLISENS
YTTRÄNDEFRIHET?

POLISENS ARBETE KAN OCKSÅ HA
BETYDELSE FÖR VEM MÅN ÄR VÄN
MED ELLER UMGÅS MED.

Brudparet som sammanställde bordsplaceringen till sitt bröllop planerade att de kunde placera mig - fångvaktaren - och mannen som var på permission vid samma bord tillsammans med andra människor som deltog i bröllopet ensamma. I sig skulle jag inte ha sett några hinder att sitta vid samma bord som denna man, men jag tipsade ändå brudparet om att vi båda kanske skulle kunna njuta av bröllopfesten mer fritt om vi sitter vid olika bord.

Redan innan detta hände försökte samma brudpar para ihop mig med mannen, som var singel och såg helt bra ut. Som man kan gissa avböjde jag artig t erbjudandet. Det skulle ju ha varit ganska tvivelaktigt om en fångvaktare och en fånge hade börjat bekanta sig närmare med varandra.

En person som arbetar som polis observerar sannolikt sin omgivning på ett annat sätt än andra. En polis kanske känner igen människor som har begått brott i gatubilden och ser hot omkring sig på ett annat sätt. Till exempel kan ett besök i matbutiken tillsammans med familjen en ledig dag förlöpa annorlunda för en person som arbetar som polis än för andra familjer. En polis kanske ser en person i butiken som han eller hon vet att utför många butiksrån, men polisen kan inte berätta det för sin familj. I en sådan situation kan polisen börja förbereda sig på att agera samtidigt som instinkten att skydda familjen ökar. Medan detta pågår plockar de övriga

familjemedlemmarna lösgodis i påsar och är lyckligt omedvetna om allt som rör sig i huvudet på familjemedlemmen som arbetar som polis.

Många poliser är till sina tankar, sin identitet och sina attityder poliser även på fritiden. Det här arbetet sätter sig lätt djupare i en människa än enbart ett tjänstetecken i botten av plånbo-

ken. Det tar bort sådant som är självklart för en normal människa.

Också det faktum att största delen av poliser-
na arbetar i skift på kvällar, nätter, veckoslut eller helger har en enorm

inverkan på fritiden, familjelivet och relationerna. Det är mycket vanligt att en förälder som är polis inte alltid kan tillbringa veckosluten med sin familj och att den övriga familjen måste anpassa sig och leva efter de villkor som skiftarbetet ställer. Det är inte ovanligt att julafton firas redan dagen före jul i en polisfamilj eller att barnen blir tillsagda att inte leka högljutt de morgnar och dagar när polisföräldern som har arbetat nattskift sover.

Många poliser skulle säkert vilja tillbringa högtiderna med sina närmaste, men det är ofta svårt att byta arbetsskift även om man skulle vilja. I den andra vågskålen ligger samtidigt de tillägg som betalas för skadearbete, vilka utgör en betydande del av lönen.

I ett parförhållande kan det medföra särskilda svårigheter om båda parterna har skiftarbete - i synnerhet om de har motsatta arbetsskift. Det är svårt att hitta gemensam tid för att vårda parförhållandet om man aldrig

EN PERSON SOM
ARBETAR SOM POLIS
OBSERVERAR SANNOLIKT
SIN OMGIVNING PÅ ETT
ANNAT SÄTT ÄN ANDRA.

träffar varandra. För att man inte ska glida ifrån sin partner och i för stor utsträckning börja leva sitt eget liv måste båda ha en vilja att vara tillsammans.

Skiftarbete kräver också förståelse av de vänner som själva arbetar vardagar kl. 8.00-16.00. Vissa av dem kan ta illa upp när polisvännen gång på gång tackar nej till de veckoslutsaktiviteter som han heller hon har bjudits in till. Även om arbetet kan störa fritiden, är det särskilt viktigt att försöka upprätthålla relationerna inte bara till familjen, utan också till de civila vännerna. Man bör och ska också ha ett annat liv än polislivet.

I polisens arbete är banden till kollegorna ofta mycket starkare än i andra yrken. Att köra 12 timmar med samma människa i en patrull kan visserligen vara irriterande, men det för också patrullmedlemmarna närmare varandra - ibland till och med så nära att ett parförhållande uppstår.

Vissa gånger är det lättare att utöva en hobby eller festa med en kollega som har samma arbetsskift än med en civil vän. Det är dessutom vanligt att en polis inte hittar ett arbete på sin hemort efter utexamineringen. Kollegorna på den nya orten kan vara polisens enda vänner som han eller hon kan umgås med.

Trots de negativa konsekvenserna har polisarbetet också positiva effekter på det civila livet. Som motvikt till de långa arbetsskiften har vi ibland längre ledigheter. Vi får också vara lediga på vardagar, vilket innebär att det till exempel är lättare att utträta ärenden.

* * *

Att klä sig i polisuniform eller berätta att man är polis har ibland en besynnerlig

DET HÄR ARBETET SÄTTER SIG
LÄTT DJUPARE I EN MÄNNISKA ÄN
ENBART ETT TJÄNSTETECKEN I
ROTTEN AV PLÅNBOKEN.

OCKSÅ DET FAKTUM ATT STÖRSTA
DELEN AV POLISERNA ARBETAR
I SKIFT PÅ KVÄLLAR, NÄTTER,
VECKOSLUT ELLER HELGER HAR EN
ENORM INVERKAN PÅ FRITIDEN,
FAMILJELIVET OCH RELATIONERNA.

ATT KÖRA 12 TIMMAR MED
SAMMA MÄNNISKA I EN PATRULL
KAN VISSERLIGEN VARA
IRRITERANDE, MEN DET FÖR OCKSÅ
PATRULLMEDLEMMARNA NÄRMARE
VARANDRA - IBLAND TILL OCH MED
SÅ NÄRA ATT ETT PARFÖRHÅLLANDE
UPPSTÅR.

SOM MOTVIKT TILL DE LÅNGA
ARBETSSKIFTEN HAR VI IBLAND
LÄNGRE LEDIGHETER.

inverkan på andra människor. Polisuniformen och tjänstetecknet ger makt - och jag tror att de också ger många poliser ett slags maktkänsla, även om man inte vågar erkänna det högt. Det är upp till var och en hur denna makt används. Det är dock viktigt att förstå att stor makt också för med sig stort ansvar.

Jag kommer ihåg den stund när jag själv för första gången fick polisens tjänstetecken och klädde på mig polisuniformen. De gav mig en ny form av självsäkerhet som jag inte hade upplevt tidigare. Ännu idag har de en inverkan på hur jag talar, vad jag säger och hur jag betar mig i situationer där jag befinner mig i min arbetsroll. Detta trots att jag försöker vara mig själv i min arbetsroll.

Samtidigt fungerar uniformen och tjänstetecknet som ett pansar, som andra människor inte kan se igenom eller som jag inte vill att de ska se igenom. Därför händer det lätt att poliser blir föremål för generalisering eller stämplas som likadana, på gott och ont. Man antar att vi är på ett visst sätt. Perspektivet varierar beroende på omständigheterna och betraktaren.

Jag kommer ihåg när jag för några år sedan stod vid bardisken i en restaurang för att beställa något att dricka. Bredvid mig stod en man som började prata med mig för att lära känna mig. Under vårt samtal berättade han att han studerar rättsvetenskap och fick samtidigt höra att jag är polis.

Han verkade riktigt vettig.

I takt med att diskussionen framskred tog han mod till sig och frågade om min relationsstatus och om jag har barn. Jag svarade att jag inte har barn och berättade att jag aldrig ens på allvar har övervägt att bli mamma.

Han tog fasta på mitt svar och drog slutsatsen att mitt yrke måste påverka att jag inte vill ha barn. Han antog att eftersom jag ser så mycket hemskt i mitt arbete, har jag blivit cynisk och vill inte skaffa barn i denna onda värld.

I det här skedet måste jag skjuta håll på hans antaganden genom att konstatera att hans logik haltar ganska mycket. Jag sade till honom att största delen av poliserna antingen har eller kommer att få barn.

Vissa människor beundrar och respekterar oss. Modiga, atletiska, pålitliga, logiska och rationella superhjältar. Heta och dominanta parter i människors dagdrömmar.

Andra uppfattar oss som skrämmande, ointelligenta, humorbefriade och hårda robotar. Våldsmaskineri och nazisvin. Föremål för hat, förakt och nedvärdering. Avundsjuka besserwissrar som drömmer om rättsvetenskap, men fastnat i ett lågavlönat jobb. Det intressanta är ju ändå att största delen av dem som är negativt inställda till poliser åtminstone när nöden är som störst förlitar sig på polisens hjälp.

Dessutom antar vissa människor att

JAG KOMMER IHÅG DEN STUND
NÄR JAG SJÄLV FÖR FÖRSTA
GÅNGEN FICK POLISENS
TJÄNSTETECKEN OCH KLÄDDE PÅ
MIG POLISUNIFORMEN.

vi vid sidan av polistjänsten är präster, psykologer, läkare, barnvakter, familjeterapeuter, avgör privaträttsliga tvister, kör taxi, tillhandahåller adresstjänster, drar gränser och allt däremellan. Av detta kan man dra slutsatsen att en omfattande livserfarenhet och varierande kunnande är till stor nytta i polisens yrke.

Uniformen och tjänstetecknet väcker också nyfikenhet hos normala människor. Det är mycket vanligt att en okänd människa vill diskutera med mig om polisens arbete när han eller hon får veta att jag är polis. Det här kan hända till exempel på en fest. Sådana personer kanske frågar vilket uppdrag som varit värst eller hur svåra inträdesproven till polisskolan var. De kan också vilja berätta om en situation där de själva fick böter eller en situation där de hade stort behov av polisens hjälp, men polisen aldrig kom till platsen. Ibland vill de till och med diskutera något så mycket att själva festföremålet hamnar i skymundan och diskussionen måste avbrytas på något sätt.

Även om många av oss är stolta över vårt yrke, kan vissa ändå till och med på ett överdrivet sätt försöka undvika att avslöja sitt yrke bland obekanta människor. Orsaken kan vara den egna arbetsbeskrivningen i allmänhet, rädsla för att bli stämplad eller ovisshet om vilken typ av människa man pratar med. En annan orsak kan också vara att man söker uppmärksamhet på ett omvänt sätt: ju hemlighetsfullare du är, desto lättare får du motparten att intressera sig för dig och göra så att du känner dig viktig. Å andra sidan är yrket inte så viktigt för alla och därför vill vissa att man ska lära känna dem i första hand som människor och inte som poliser.

DESSUTOM ANTAR VISSA
MÄNNISKOR ATT VI VID SIDAN
AV POLISTJÄNSTEN ÄR PRÄSTER,
PSYKOLOGER, LÄKARE, BARNVAKTER,
FAMILJETERAPEUTER, AVGÖR
PRIVATRÄTTSLIGA TVISTER,
KÖR TAXI, TILLHANDAHÅLLER
ADRESSTJÄNSTER, DRAR GRÄNSER OCH
ALLT DÄREMELLAN.

ÄVEN OM MÅNGA AV OSS ÄR STOLTA
ÖVER VÅRT YRKE, KAN VISSA
ÄNDÅ TILL OCH MED PÅ ETT
ÖVERDRIVET SÄTT FÖRSÖKA UNDVIKA
ATT AVSLÖJA SITT YRKE BLAND
OBEKANTA MÄNNISKOR.

Det är lättare att smälta in i massan på fritiden på en större ort än på en liten ort, där man är polis inte bara under arbetstid, utan också på fritiden. På en liten ort är det sannolikt också en större utmaning att få vara i fred på fritiden och hantera klienter som är negativt inställda till poliser. Det är kanske också därför en del av poliserna på mindre orter vill bo på en annan ort.

Det kan hända att arbetsärenden ofrånkomligen följer dig på fritiden så att bekantaringer eller skickar meddelanden till dig endast när de behöver råd av en polis. Jag är själv en sådan person som tycker om att hjälpa andra också på fritiden. Trots detta önskar jag ibland att människor oftare skulle kontakta mig bara för att fråga hur jag har det.

I regel har mina egna erfarenheter av hur andra förhåller sig till mig som polis dock varit mer positiva än negativa. Att berätta om mitt yrke har gett mig trovärdighet och väckt förtroendet hos människor.

De gånger jag till exempel har sökt en hyresbostad och hyresvärderna har frågat om mitt yrke, har jag alltid fått napp. Med tanke på den svåra hyresmarknaden i Helsingfors har jag inte alls uppfattat detta som något dåligt.

* * *

Människors attityd till mig som polis är också ibland beroende av min

könstillhörighet. Ibland har mitt kön varit en nackdel och ibland en fördel.

Jag har märkt att mitt kön ibland har varit störande för berusade kvinnor. Ibland har det känts som att de bättre tolererar manliga polisens befallningar och uppmaningar än när de kommer från en kvinnlig polis. På motsvarande sätt känns det som att

könet gör mer nytta än skada när det är fråga om manliga klienter, barn eller till exempel offer för sexualbrott.

Det är sant att en kvinnlig polis inte nödvändigtvis är lika stark som en manlig polis. Det kan av förståeliga skäl väcka oro, stress

och eventuellt en beskyddarinstinkt hos en manlig patrullkollega när man stöter på våld eller hot om våld under arbetsuppdrag. En manlig polis kan också uppleva en situation som orättvis om han är tvungen att ta större ansvar i en närkamp än en kvinnlig konstapel som är mindre till växten och kanske inte har samma styrka och handlingsförmåga.

Å andra sidan finns det också i polisens arbete män vars kondition, handlingsförmåga och styrkenivå inte är så god. De kan till och med vara svagare än en vältränad kvinna. Polisen har dock tillgång till maktmedel, som används i situationer där varken tal eller några andra metoder längre är tillräckliga.

Under årens lopp har jag märkt att vissa kvinnliga konstaplar har haft ett

DET KAN HÄNDA
ATT ARBETSÄRENDEN
OFRÅNKOMLIGEN FÖLJER
DIG PÅ FRITIDEN
SÅ ATT BEKANTA
RINGER ELLER SKICKAR
MEDDELANDEN TILL DIG
ENDAST NÄR DE BEHÖVER
RÅD AV EN POLIS.

behov av att försöka förtjäna respekt av manliga kollegor och få trovärdighet genom att börja spela rollen som en så kallad "bra karl". Bildligt talat "kliar de sig i skrevet" och försöker på detta sätt skapa sig en plats i arbetsgemenskapen. Själv upplever jag att en sådan roll inte är bra om den inte kommer naturligt för personen i fråga.

De arbetsuppgifter man ställs inför ska oberoende av könet skötas så väl som möjligt och då är det inte nödvändigt att särskilt framhäva könstillhörigheten. Men om det i möten med klienter eller i andra situationer är till nytta att vara man eller kvinna, anser jag att det är på sin plats att dra nytta av det i lämplig utsträckning.

Under en hemutryckning skulle jag tillsammans med min patrullkollega lugna ner ett gräl som uppstått mellan bröder. De kom från ett land där kulturen inte gav kvinnan någon särskilt hög status. När jag talade med dem visade deras beteende och sätt att tala genast att mitt kön hade en negativ inverkan. Även om jag var saklig mot dem, såg de ner på mig och betedde sig överlägset. Situationen kunde lugnas ner genom att hålla relativt låg profil och samarbeta med min patrullkollega, som var man.

Jag anser att brödernas kulturella bakgrund hade en klar inverkan på hur de förhöll sig till mig. Jag upplevde dock i situationen i fråga att det var bättre för hanteringen av uppdraget att jag inte gör ett nummer av männens attityd gentemot mig och inte tar det personligt. För mig var huvudsaken att arbetsuppgiften snabbt kunde slutföras enligt principen för minsta möjliga olägenhet.

Kulturella skillnader ger ibland upphov

MÄNNISKORS ATTITYD TILL
MIG SOM POLIS ÄR OCKSÅ
IRLAND BEROENDE AV MIN
KÖNSTILLHÖRIGHET.

UNDER ÅRENS LOPP HAR JAG MÄRKT
ATT VISSA KVINNliga KONSTAPLAR
HAR HAFT ETT BEHOV AV ATT
FÖRSÖKA FÖRTJÄNA RESPEKT
AV MÄNliga KOLLEGOR OCH FÅ
TROVÄRDIGHET GENOM ATT BÖRJA
SPELA ROLLEN SOM EN SÅ KALLAD
"BRA KARL".

till osäkerhet i praktiska situationer. Jag har till exempel funderat på om jag gör vissa muslimska män besvärade om jag som kvinna på finländskt vis tittar dem rakt i ögonen och skakar hand med dem. Och hur får jag en ung person av romskt ursprung att under ett förhör där föräldrarna deltar svara på en fråga som gäller sex, när det ibland är svårt att få ”vanliga” finländska ungdomar att svara på sådana frågor. Och hur bemöter jag en klient i vars hemland medborgarna inte litat på polisen?

Hittills har jag gått till väga ungefär på samma sätt med personer som har en annan religiös eller kulturell bakgrund som med infödda finländare. Jag är i regel av uppfattningen att ”man tar seden dit man kommer”, men å andra sidan är jag medveten om att det kan gynna utförandet av arbetsuppgiften om man använder metoder som respekterar andras kultur och religion.

Därför har jag framfört önskemål till arbetsgivaren om utbildning där man skulle få sitta vid samma bord som personer från olika kulturer och diskutera deras seder och tankemodeller. Inte för att jag skulle behöva förändras som polis, utan för att det skulle vara lättare för oss att förstå vissa saker och kunna agera på ett ändamålsenligt sätt.

EN AV MINA MEST
OFÖRGLÖMLIGA
ARBETSUPPGIFTER
INTRÄFFADE NÄR JAG
ARBETADE VID ENHETEN FÖR
VÅLDSBROTT.

Som jag redan tidigare berättade frågar människor ibland vilka uppdrag eller situationer som har varit mest oförglömliga under min arbetskarriär. För min egen del har dessa arbetssituationer inget att göra med mediasexiga händelser, utan det

har varit små möten med människor i olika situationer.

En situation kan bli oförglömlig när antingen jag själv eller någon annan upplever att jag har lyckats med min arbetsuppgift. Å andra sidan kan det vara fråga om en arbetsuppgift som inte har förlöpt enligt konstens alla regler, men som jag har varit tvungen att lära mig något av.

Visserligen blir också händelser som har varit råa och grymma kvar i tankarna. Liksom uppdrag där åldringar eller små barn är inblandade.

En av mina mest oförglömliga arbetsuppgifter inträffade när jag arbetade vid enheten för våldsbrott. Jag skulle undersöka ett mordförsök där en man utan någon känd orsak hade knivhuggit en annan man i ryggen hos deras gemensamma vän när de var berusade mitt på dagen.

Förövaren var en man, som jag i denna artikel kallar Rane och som med tanke på åldern kunde vara min far. Rane hade ett antal domar som gällde brott mot liv bakom sig och för människor i en viss generation är hans skrämmande rykte välbekant. Så var det också för offret, som inte kände Rane innan den dag händelsen inträff-

fade.

När jag förhörde Rane tyckte jag att jag lyckades skapa en god samtalskontakt till honom. Det tycker jag trots att han varken under förhören eller efter fängelsesdomen erkände att handlingen var avsiktlig. Rane hävdade ända till slutet att han av misstag snubblade mot offrets rygg med eggvapnet i handen.

Under förhören talade vi om många sådana djupa saker som inte hade någon direkt anknytning till det brott som begåtts. Rane berättade bland annat hur han under de senaste åren hade börjat dricka allt mer alkohol. Han kände sig ensam och upplevde att hans liv inte längre var meningsfullt. Han hade inga extra pengar och stod inför en skilsmässa.

Under våra diskussioner frågade Rane mig om jag klarar av att sluta dricka efter några öl. Jag berättade för honom att jag klarar av det och funderade samtidigt om han försökte jämföra sitt alkoholproblem med en så kallad vanlig människas alkoholbruk.

Rane var hela tiden medveten om sin situation och förstod att han skulle hamna i fängelse. Han frågade mig också hur han borde göra med sitt minderåriga barn medan han sitter av sitt straff. Jag svarade honom genom att ställa en motfråga.

Jag frågade om han vill att hans barn ska ha ett likadant liv som honom och hamna på anstalt med jämna mellanrum. Som jag hade förväntat mig svarade Rane nekande på denna fråga. Därefter föreslog jag att han skulle vara ärlig mot sitt barn och berätta sin historia för barnet som ett varnande exempel, när tiden är mogen. Jag sade också att Rane bör stöda sitt barn enligt bästa förmåga och

UNDER FÖRHÖREN TALADE VI OM
MÅNGA SÅDANA DJUPA SAKER
SOM INTE HADE NÅGON DIREKT
ANKNYTNING TILL DET BROTT SOM
BEGÅTTS.

hålla en så tät kontakt med barnet som möjligt.

Jag krävde att Rane skulle berätta för barnet att han älskar det. Då kommenterade Rane genast att han inte kan säga sådant, även om han skulle vilja. I det skedet konstaterade jag att Rane börjar var i den åldern att han borde lära sig det.

Under dessa diskussioner framhävde jag också ganska starkt den känsla som blir kvar hos offret efter Ranes gärningar. Jag sade att många är rädda för honom på grund av hans rykte och att det inte är schyst att brottsoffret i fråga nu måste vara rädd resten av sitt liv. Offret tvingas fundera på varför Rane knivhögg honom och om något ännu värre kommer att hända senare efter att Rane släpps fri.

I slutet av min predikan gav jag Rane min egen åsikt och sade att han borde be offret om förlåtelse. Inte bara för syns skull, utan på ett genuint sätt, om han känner i sitt hjärta att han har gjort fel.

Brottmålet framskred slutligen till tingsrätten och Rane fick en fyra år lång dom för mordförsök. Det mest minnesvärda för mig i hela den här historien var stunden när jag senare läste en artikel om rättegången i tidningen. I tidningen stod det att en ovanlig episod utspelade sig i tingsrätten efter att domen utfärdats. Enligt artikeln hade Rane gått fram till offret, skakat hans hand och bett om ursäkt.

Om ursäkten hade skett före utfär-

dandet av domen, hade jag misstänkt att Ranes syfte med ursäkten var att försöka påverka domens längd. Nu fick jag känslan att Rane verkligen hade tänkt på saken efter vår diskussion och genuint ville be offret om ursäkt.

Jag hade själv gissat att den här knivhuggningen inträffade eftersom Rane i sin livssituation inte hittade någon annan trygghet än fängelset, där han hade suttit halva livet. Det här kunde vara hans sätt att sluta dricka och få tillbaka rutinerna i livet. Eller så hade

inget längre någon betydelse för honom vid händelsetidpunkten.

Personligen tror jag inte att gärningen var planerad i förväg och riktad uttryckligen mot detta offer. Snarare tror jag att den var ett resultat av ett alkoholpåver-

kat sinne och att offret kunde ha varit vem som helst.

Jag träffade senare Rane av en slump i fängelset i Helsingfors, där han avtjänade domen i fråga. Vi skakade hand i god anda och jag frågade hur han har det.

Senast hade jag kontakt med honom per telefon i början av 2017, när jag bad honom om lov att få berätta den här historien. Rane gav mig lov att berätta, men meddelade att om någon känner igen honom och kommer och frågar något av honom, kommer han att blåneka.

Det faktum att jag kommer bra överens med Rane eller någon annan brottsmisstänkt, innebär inte att jag

DET MEST MINNESVÄRDA
FÖR MIG I HELA DEN
HÄR HISTORIEN VAR
STUNDEN NÄR JAG SENARE
LÄSTE EN ARTIKEL
OM RÄTTEGÅNGEN I
TIDNINGEN.

accepterar deras gärningar. Jag kan ändå försöka förstå orsakerna som fick dem att begå en brottslig handling. Ibland finns ganska sorgliga öden i bakgrunden.

Det är rätt sällan som man får ett direkt tack från en misstänkt för det arbete man utfört, men i fallet med Rane upplever jag att jag lyckades med mitt arbete. Jag fick ett indirekt tack för detta via tidningsartikeln samt när jag ringde Rane och han föreslog att han ska bjuda mig på en öl nästa gång vi ses. Jag antar att det var ett tecken på att han inte hade något emot mig.

I det här arbetet är det intressant och berikande att skapa en kontakt till en misstänkt. Arbetet är särskilt givande om man får den misstänkta att fundera över sitt eget liv och dess riktning. Det är också fint att höra modiga vittnen och samtidigt försöka ta reda på sanningen. Det allra bästa och mest hjärtevärmade är dock att man får hjälpa brottsoffer att gå vidare, så att de får rättvisa, stöd från rätt aktörer och kommer över brottet.

* * *

Hur stark yrkesidentiteten blir för varje enskild polis beror på människan. Vissa vill att yrkesidentiteten ska vara tydligare åtskild från den egna personliga identiteten, antingen redan från början eller sedan som en följd av någon särskild händelse. För andra är yrkesidentiteten och den personliga identiteten tätare sammanlänkade.

Själv upplever jag att det är härligt att arbeta i en gemenskap där det i bästa fall finns en stark anda av att man inte överger en kamrat. Denna anda finns inte nödvändigtvis i alla yrken och arbetsge-

DET ALLRA BÄSTA OCH MEST
HJÄRTEVÄRMANDE ÄR DOCK ATT
MAN FÅR HJÄLPA BROTTSOFFER
ATT GÅ VIDARE, SÅ ATT DE
FÅR RÄTTVISA, STÖD FRÅN RÄTT
AKTÖRER OCH KOMMER ÖVER
BROTTET.

menskaper. Kamratandan framträder starkast när man förlitar sig på den under stora tragedier.

Jag tror att denna anda stärker många polisers yrkesidentitet både i goda och dåliga stunder. Stunderna som stärker känslan av samhörighet gör mig väldigt stolt över min egen yrkeskår och det viktiga arbete vi utför.

ATT LÄSA

- Edward Bunker: *Konnakoulu. Rikolliset muistelmät*. Like 2003. (Ursprungsverk *Education of a Felon. A Memoir 2000*.)
- Jan Guillou: *Pabuus*. WSOY 1996. (Ursprungsverk *Ondskan 1981*.)
- Harri Gustafsberg: *Mielen valmentamisella optimaaliseen suoritukseen*. Kustannus Siipipyörä 2014.
- Marko Lempinen: *Läpi helvetin. Marko Jantusen tarina*. Otava 2016.
- Irvine Welsh: *Paska*. Otava 2001. (Ursprungsverk *Filth 1998*.)

ATT TITTA PÅ

- *Langalla. (The Wire.)* TV-serie, säsongerna 2002–2008.
- John Webster: *Sen edestään löytää*. Dokumentär 2005.

POLIISI

ZP 310

11-2

ELINA KATAJAMÄKI

SVÄRDET I ROCKÄRMEN, PENNAN I HANDEN

ÖVERKOMMISSARIE ELINA KATAJAMÄKI ARBETAR VID POLISSTYRELSENS STAB MED BLAND ANNAT UTVECKLING AV DEN OPERATIVA KOMMUNIKATIONEN OCH BEREDSKAPSPLANERING. KATAJAMÄKI LEDER POLISENS NATIONELLA BEREDSKAPSGRUPP INOM KOMMUNIKATION.

INNAN POLISKARRIÄREN UTBILDADE KATAJAMÄKI SIG TILL JOURNALIST. NÄR HON TOG SIN POLISEXAMEN 2013 ARBETADE HON SOM BROTTsutredare, ÖVERINSPEKTÖR PÅ INRIKESMINISTERIET OCH SENAST SOM POLIS I LAPPLAND INNAN HON KOM TILL POLISSTYRELSEN. KATAJAMÄKI HAR ÄVEN TJÄNSTGJORT I AFGHANISTAN INOM DEN MILITÄRA KRISHANTERINGEN.

Har du kommit att tänka på vad det innebär att du som bäst håller på att sätta dig in i texten i den här urvalsboken? Förutom att du är intresserad av polisarbetet innebär det att du vill jobba inom den offentliga sektorn.

”Den offentliga sektorn” beskriver bra hurdan bransch det handlar om. Enligt offentlighetslagen är myndigheternas dokument offentliga ifall det inte finns någon särskild orsak i lagen att hålla dem hemliga. Det är alltså inte tvärtom: att allt är hemligt om inget annat bestäms. Eftersom myndighetsverksamheten ger upphov till en enorm mängd olika dokument hamnar även en stor del av polisens verksamhet förr eller senare hos vem som helst som vill utvärdera den. Naturligtvis finns det oändligt mycket i polisarbetet som enligt något lagrum inte är offentligt, men all verksamhet måste tåla granskning: om den inte tål offentlig granskning måste den tåla granskning av den övervakande myndigheten. Det finns en paragraf för

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

allt, och saker och ting kan inte hemligstämplas ”för säkerhets skull”.

Polisen är ganska unikt som namn för organisationen: polisen arbetar inom organisationen som kallas polisen. Brandmannen arbetar på räddningsverket, officeraren får sin lön från försvarsmakten och socialarbetarens lön betalas ut av till exempel Rovaniemi stad. Det innebär att

när man i den offentliga debatten eller till exempel kring kaffebordet talar om polisen så är en lika med alla och alla lika med en. Om du gör en tabbe under din tjänstekarriär, kan jag råka ut för trubbel eller stöta på misstro, och tvärtom. Musketörens verklighet med en för alla och alla för en konkretiseras.

Eftersom du har fattat tag i den här boken antar jag att uniformen lockar. Men har du någonsin kommit att tänka på varför man i en del yrken klär sig i uniform? Polisens kläder är ett budskap till det omkringliggande samhället. Ett budskap om vad andra kan förvänta sig då de stöter på oss i polisuniform, och samtidigt ett budskap om allt det vi står för. Polisen kommunicerar utan paus – vare sig han vill det eller inte. Utöver lagens bestämmelser har polisen egna anvisningar för kommunikationen. Det lönar sig att se kommunikationen som en möjlighet och inte bara som bestämmelser och skyldigheter.

I den här artikeln betraktar jag polisens kommunikation ur flera olika synvinklar. Det går att lära sig mycket

av det verkliga livet och därför är nästan alla fall sådana där jag själv medverkat på ett eller annat sätt: antingen har jag arbetat med polisens uppgifter eller kommunicerat om dem.

ENLIGT
OFFENTLIGHETSLAGEN
ÄR MYNDIGHETERNAS
DOKUMENT OFFENTLIGA
IFALL DET INTE FINNS
NÅGON SÄRSKILD ORSAK
I LAGEN ATT HÅLLA DEM
HEMLIGA.

* * *

Händelserna hösten 2015 var inget man tidigare skådat i Finland. Varje dag anlände hundratals asylsökande från Sverige via Haparanda och de politiska beslutsfattarna fattade beslut om att grunda en flyktingsluss i Torneå för att få kontroll över situationen. Där skulle de anlända registreras som asylsökande och *därifrån skulle de* transporteras till flyktingförläggningarna. Slussen var de finländska myndigheternas gemensamma kraftanstängning, som lyckades så väl att den senare under året belönades som årets Timanttiteko. Jag tillbringade själv ett par månader där.

Någon månad efter att flyktingsslussen lagts ner ordnades ett trygghetskafé i Torneå i den deliberativa demokratis¹ anda, för att ge medborgarna möjlighet att på ett utvärderande sätt diskutera myndigheternas verksamhet. Diskussionen om utvecklingsobjekten fokuserades på kommunikatio-

¹ I den deliberativa demokratin utgör den offentliga debatten en central del av lagberedningen.

nen. Först kändes det orättvist, jag hade ju tillbringat nästan två månader med telefonen i handen och samtidigt tillsammans med mina kolleger gett tiotals intervjuer och tilläggsuppgifter, skrivit tiotals meddelanden och granskat fakta och statistik samt gått runt på flyktingslussen med tiotals besökande reportrar. Något som vittnar om hur intensiv kommunikationen var är det faktum att jag till sist svarade "Polisinrättningen i Lappland, Katajamäki" till och med i min egen telefon.

Jag grämde mig bara en kort stund. För det jag insåg var av bestående värde: i nästan alla situationer som gäller polisverksamheten är kommunikationen faktiskt ungefär det enda som medborgarna kan kritisera när det gäller myndigheternas verksamhet. Flyktingslussen var en stängd byggnad som var övervakad och dit endast personalen och de asylsökande hade tillträde. Statusen som asylsökande är sekretessbelagd. De människor som kom till flyktingslussen flydde i värsta fall från livshotande förföljelse och därför ville vi inte riskera att okontrollerat bildmaterial kom ut i offentligheten. Den stora allmänheten hade alltså inga möjligheter att direkt bedöma myndigheternas verksamhet utan verksamheten utvärderades genom andrahandsuppgifter och de åsikter som medierna filtrerade fram. Kritiken som deltagarna i säkerhetskaféet kom med riktades främst mot medierna: deltagarna ansåg att medierna hade skrivit artiklar som inte var relevanta.

Det stämmer att även yrkesmedierna gjorde övertramp vid den tiden och att de nästan kastade sig in i agentäventy-

POLISENS KLÄDER ÄR ETT BUDSKAP
TILL DET OMKRINGLIGGANDE
SAMHÄLLET.

DEN STORA ALLMÄNHETEN HADE
ALLTSÅ INGA MÖJLIGHETER
ATT DIREKT BEDÖMA
MYNDIGHETERNAS VERKSAMHET
UTAN VERKSAMHETEN UTVÄRDERADES
GENOM ANDRAHANDSUPPGIFTER
OCH DE ÅSIKTER SOM MEDIERNA
FILTRERADE FRÅM.

rens fantasivärld. En tidning skrev till exempel en ogrundad artikel om att reportrarna inte släpps in i flyktingslussen på grund av att det kan finnas ett vapen inuti kameran. Man försökte måla upp en kaotisk bild av läget i Torneå, även om livet i staden var särskilt lugnt under tiden flyktingslussen fanns där. Jag kontrollerade faktiskt saken, och under tiden flyktingslussen var öppen inträffade färre av de mest brådskande larmuppdragen i Torneå jämfört med samma tidpunkt året innan. Den nya situationen och medborgarnas enorma informationstörst ledde till att medierna letade fram varje tänkbar synvinkel i frågan vilket gjorde att det viktigaste – enligt medborgarkritiken – ibland glömdes bort, den lite tråkiga informationen om att vardagen i den nordliga gränsstaden flöt på i god ordning.

Även om allt gick relativt smidigt i flyktingslussens fall kan vi lära oss av kritiken. Med tanke på polisens verksamhet är det med andra ord bra att förstå att det går att förstöra något som gått bra även i efterhand. Det kan förstöras antingen med dålig *kommunikation* eller genom att helt låta bli att kommunicera.

Tänk dig att du är på väg hem och plötsligt märker att din gata är stängd. Polisen spärrar av området och på plats kan det finnas ett par kamouflagedärgade fordon som polisen begärt

som handräckning. Hurdana tankar väcker det? Du funderar kanske på om din familj är okej, eller kanske i fara? Du funderar på vad som händer efteråt – är det säkert att röra sig och bo i området.

När polisen ringar in ett område har ingen utomstående tillträde av säkerhetsorsaker. Ingen kan alltså bedöma vad som händer inuti det avspärrade området.

Om det hörs skott eller om människor forslas bort från platsen börjar historierna leva sina egna liv. Det enda sättet att få medborgarna att bedöma hur situationen förlöper är att själv berätta vad som händer. En yrkeskunzig allmän ledare eller kommunikationsproffset på staben kan nog bedöma vad som kan berättas och hur, för att de inblandades säkerhet eller verksamheten och den kommande förundersökningen inte äventyras. Polisens yrkesskickliga kommunikatör inser även att det är viktigt att ge invånarna i området möjlighet att bedöma områdets säkerhetssituation utifrån fakta. Livet på hemmagatan fortsätter även efter att polisen har lämnat platsen.

Många som vill bli polis berättar att de sökt in till utbildningen för att de vill hjälpa, kanske rent av rädda, människor. Ibland är det skäl att ta till alla medel för att rädda liv, och en lyckad kommunikation kan som bäst vara en metod. När människor befinner sig mitt i en farlig situation utan att veta

MED TANKE PÅ POLISENS
VERKSAMHET ÄR DET
MED ANDRA ORD BRA ATT
FÖRSTÅ ATT DET GÅR
ATT FÖRSTÖRA NÅGOT
SOM GÅTT BRA ÄVEN I
EFTERHÄND.

om det måste myndigheterna göra sitt allt för att informera människorna om saken. Det spelar ingen roll om informationen når dem via medierna eller polisens egna kanaler.

I exceptionella situationer och då man talar om effektiverad kommunikation eller kriskommunikation formar en lyckad kommunikation bilden av krisledningen. I allmänhetens ögon leds situationen av den som på vettigaste sätt berättar om den. Ledningen syns alltså i själva verket som kommunikation utåt. Eftersom polisen nästan utan undantag försöker få kontroll över allvarliga och exceptionella situationer är det även skäl att ta kontrollen över kommunikationen: det går inte att skilja den från ledningen.

Kommunikation som anpassats till situationen erbjuder även medborgarna och beslutsfattarna möjlighet att granska polisens verksamhet. Så kommer våra verksamhetsmetoder till sin rätt och får som bäst även medborgarnas stöd.

* * *

Polisbarometern är en undersökning som mäter medborgarnas tillit till polisen. Finlands polis har fått en tillitsutvärdering som står i en egen klass i hela världen. I polisbarometern som genomförs vartannat år har över 90 procent av medborgarna upprepade gånger sagt att de litar på oss. Enligt den senaste barometern som publicerades 2016 svarade sammanlagt 96 procent att de litar ”rätt mycket” eller ”väldigt mycket” på polisen. I skrivande stund är det nyaste mätresultatet den åsiktsförfrågan som

EFTERSOM POLISEN NÄSTAN
UTAN UNDANTAG FÖRSÖKER FÅ
KONTROLL ÖVER ALLVÄRLIGA OCH
EXCEPTIONELLA SITUATIONER ÄR
DET ÄVEN SKÄL ATT TA KONTROLLEN
ÖVER KOMMUNIKATIONEN: DET
GÅR INTE ATT SKILJA DEN FRÅN
LEDNINGEN.

gjordes mellan barometrarna 2017 där 94 procent av deltagarna sade sig lita på polisen. Det är väldigt ovanligt med en så här stor tilltro – motsvarande siffror oftast är reserverade diktaturernas ledare. Polisen står även regelbundet i topp på listorna över de mest pålitliga yrkena.²

Det är lätt att närma sig polisen, vilket tillsammans med medborgarnas upplevelser av polisen och mediaskrivelserna skapar den bild som används för att bedöma polisens

pålitlighet. Trots detta kommunicerar polisen inte för att ge en bättre bild: det är alldeles onödigt att försöka se bra ut om man inte gör de rätta sakerna. Därför lönar det sig även att kommunicera genom att berätta om ett väl utfört grundarbete. Enskilda lyckade fall bär inte långt, men flera framgångar i rad bearbetar åsikterna.

Det fanns en ort som hade ett problem: den låg visserligen i täten i brottsstatistiken, men poliserna som jobbade på orten tyckte att den hade ett ogrundat dåligt rykte. De bodde kanske själva på orten och höll inte med om den bild som målades upp av området. De önskade att polisen hade publicerat ett meddelande där de påstådda ryktena skulle ställas i rätt proportion och ortens rykte skulle rengöras.

Det blev aldrig något sådant medde-

lande, eftersom det inte snabbt går att reparera ett rykte som uppstått under en lång tid, och ett försök att skapa en bättre image med ett enda meddelande kan rent av se lustigt ut. Poliserna på orten erbjöds däremot möjlighet att delta i program som berättar om polisens arbete och på så sätt visa upp sin vardag och hur vanlig orten i fråga

egentligen är. Vi hittade emellertid ingen som ville delta i programmen, och så vitt jag vet har situationen inte blivit bättre. Det finns ingen dagki-

rurgi eller några trollkonster som kan förbättra ryktet.

Enligt lagen är polisens uppgift att förebygga brottslighet och ge samhällsaktörerna råd och anvisningar. Det gör polisen till exempel genom kommunikation i de sociala medierna. Att innehållet är intressant och ibland även humoristiskt hjälper oss att nå människorna. När vi erbjuder sådant innehåll på våra kanaler som gör att folk vill följa oss dag ut och dag in har vi tillgång till en stor grupp engagerade hjälpare när den operativa situationen så kräver. Det är onödigt att försöka få ihop folk när nöden står för dörren.

Ett bra exempel på den hjälp följarna i de sociala medierna kan ge är vid efterspaningar av försvunna personer. Med hjälp av de sociala medierna har vi flera gånger lyckats när människorna som bläddrar i flödet med sina smarttelefoner har sett polisens inlägg

DET ÄR VÄLDIGT OVANLIGT
MED EN SÅ HÄR STOR TILLTRO
- MOTSVARANDE SIFFROR
OFTAST ÄR RESERVERADE
DIKTATURERNAS LEDARE.

² *Uta-Sanomats* publicerade den 5 maj 2017 en undersökning som visade att polisen är det pålitligaste yrket.

om en försvunnen person. Ett fall fick ett lyckligt slut tack vare ett par vantar. Jag gjorde ett inlägg i de sociala medierna om en försvunnen person som haft färgglada vantar på sig innan försvinnandet. En man var på väg hem då han genom bilrutan såg hur en person som passade in på signalementet och som hade färgglada vantar gick längs vägen. Så fick det här vintriga försvinnandet ett lyckligt slut. Men inlägg sprids endast när allmänheten redan var engagerad. Därför kan ett aktivt och intressant innehåll och en engagerad allmänhet som bäst bidra till att rädda liv.

Under de senaste åren har polisen fått vänja sig vid att få kritik i medierna. Ibland har man i rätten kritiserat förundersökningen i ett mordfall, ibland de tjänstebrott som polisen gjort, såsom registerintrång, och så har vi ju den gamla kriminalöverkommisarien som dragit sitt strå till stacken och fått långa domar för allvarliga brott. I början av sommaren 2017 uppstod det senast en skandal om användningen av sociala medier då en publikation fick rafflande material från en sluten Facebookgrupp främst avsedd för poliser.

Självklart hade inget av fallen behövt ske. Trots det är varje fall en separat fråga och de personer som gjort fel eller agerat på ett klandervärt sätt har gjort sina gärningar självständigt. Utifrån mina erfarenheter påstår jag att det inte går att göra några generaliseringar om poliskåren utifrån dessa fall. Trots det har man i medierna försökt koppla samman dessa fall, som en cirkel av misslyckanden. Och när det har förekommit annan kritik mot

NÄR VI ERBJUDER SÅDANT
INNEHÅLL PÅ VÅRA KANALER SOM
GÖR ATT FOLK VILL FÖLJA OSS DAG
UT OCH DAG IN HÄR VI TILLGÅNG
TILL EN STOR GRUPP ENGAGERADE
HJÄLPARE NÄR DEN OPERATIVA
SITUATIONEN SÅ KRÄVER.

polisen har man garanterat kommit ihåg att nämna alla gamla ”synder”.

Medierna har rätt att göra sina egna tolkningar av oss och i ett friskt samhälle ska myndigheterna ständigt stå under granskning. Men likväl är det vår rätt och skyldighet att lyfta fram vår åsikt. Medborgarnas åsikter om polisen påverkas allra mest av att vi gör rätt saker och berättar om vad vi gör. Det är en av de viktigaste orsakerna till varför kommunikationen även är en del av ledningen för polisorganisationen och av vår verksamhet.

Som polis lönar det sig att vänja sig vid att varje medborgare har en åsikt om ditt arbete. Dessutom innebär en alldeles vanlig arbetsdag ofta att du först hör en åsikt som sedan står i total kontrast till den åsikt du näst hör. Din patrull kan alltså stoppas på Borgå torg en förmiddag av en person som kräver bättre övervakning vid övergångsställena, medan du senare på eftermiddagen vid åstranden får höra hur övervakning av övergångsställen är slöseri med tid, eftersom de riktiga bovarna får härja fritt. Och så vidare.

Polisverksamheten är informationsledd: vi agerar utifrån vad analyserna och statistiken visar oss. Men polisen

är ändå, precis som namnet säger³, en förlängning av politiken. Därför prioriterar polisen i sitt arbete de uppgifter som det samhällseliga klimatet just då anser vara viktiga. Om beslutfattarna beviljar extra anslag för att utreda ekonomiska brott eller hatbrott anställer polisen utredare inom just dessa grenar, även om det innebär att någon annan viktig funktion inte kan stärkas.

Grå ekonomi är till exempel affärsverksamhet eller avlönat jobb utan att betala de socialavgifter eller skatter som hör till. Även om beskattningen av löneinkomsten i kombination med alla andra skatter kan kännas tung, är skatten till för att säkerställa att samhället fungerar och till exempel att polisutbildningen är avgiftsfri. I början av årtiondet låg bekämpandet av grå ekonomi i toppen av polisens resultatstyrning då riktlinjerna för verksamheten drogs upp. Vårvintern 2015 inledde polisen

så tillsammans med andra aktörer en kampanj under temat grå ekonomi.

Man kommer inte alltid att tänka på alla de sätt en vanlig konsument kan stöda grå ekonomi, medvetet eller utan att känna till det. Därför valde man att inleda kampanjen mot grå ekonomi med ett ämne som alla känner till. Vem hade väl kunnat gissa hur mycket kampanjen i slutänden påver-

MEDBORGARNAS ÅSIKTER
OM POLISEN PÅVERKAS
ALLRA MEST AV ATT VI
GÖR RÄTT SAKER OCH
BERÄTTAR OM VAD VI
GÖR.

³ Det latinska ordet ”politia” har haft betydelsen ”staten, statsförvaltningen”.

kade den gråa ekonomin?

Anne och Jutta, som utreder ekonomisk brottslighet, var stjärnorna i den kampanj som under ett par veckors tid lyfte fram hur den gråa ekonomin förekommer i vårt samhälle. Det första ämnet var pizzor som kostar mindre än sex euro. Vi delade in pizzans kostnader i delar och berättade för medborgarna hur stor andel av pizzan går åt till hyror, löner och råvaror samt skatter, och hur mycket pizzan åtminstone borde kosta för att alla kostnader ska kunna täckas på ett lagligt sätt. Slutsatsen var att en pizza som kostar mindre än sex euro kan vara en indikator på till exempel skatter som inte blir betalda.

De sociala medierna fick fnatt. Diskussionens hashtag #pizzagate fick en aldrig tidigare skådad start och debattörerna ansåg att kampanjen som uppmanade medborgarna att granska pizzaföretagarna var onödig. Anne och Jutta – två av oss – klarade sina roller galant genom att hantera personliga skymfningar och gång på gång svara på den vanliga frågan ”har ni inget riktigt arbete att göra?”.

I den offentliga debatten talade man samtidigt om de rika människornas skattearrangemang i skatteparadiserna och placeringsbolagen. Nyheternas moraliserande ton fick även laglig skatteplanering att i medborgarnas ögon se olaglig och brottslig ut. Man krävde alltså att polisen skulle rikta sina resurser mot skatteparadiserna istället för mot vanliga medborgares pizzor: de rika har råd att ge av sina pengar, men det vanliga folkets pizzor ska man låta bli. Polisens omdöme ifrågasattes. Pizzorna ansågs helt enkelt vara

DÄRFÖR PRIORITERAR POLISEN I
SITT ARBETE DE UPPGIFTER SOM
DET SAMHÄLLELIGA KLIMATET JUST
DÅ ANSER VÅRA VIKTIGA.

ANNE OCH JUTTA, SOM UTREDER
EKONOMISK BROTTSLIGHET, VAR
STJÄRNORNA I DEN KAMPANJ SOM
UNDER ETT PÅR VECKORS TID LYFTE
FRÅM HUR DEN GRÅÅ EKONOMIN
FÖREKOMMER I VÅRT SAMHÄLLE.

en för liten grej.

Ur statens synvinkel är just de små grejerna stora. Tänk bara på en annan bransch, hälsovården. Varje höst när influensasäsongen börjar påpekar hälsomyndigheterna hur viktigt det är att tvätta händerna för att förebygga förkylningar. Varför i all världen ska de slösa tid och kampanjpengar på något som är av så ringa betydelse och så självklart? Varför varna om en lindrig förkylning då det finns aids och ebola?

Av samma orsak som det är viktigt att påminna medborgarna om hur de vardagliga valen påverkar ekonomin: vanliga människors förkylningssjuk-skrivningar kostar miljarder för nationalekonomin, precis som de produkter och tjänster som det inte betalas någon skatt för. Och ingen av oss vill väl betala mer än vi måste. Vi har blivit vana med förmanlig snabbmat även om pizzaföretagaren i grannhuset inte ger något kvitto för inköpet. Laglydiga medborgare känner ångest över tanken på att genom sin verksamhet stöda olagligheter, därför är det lättare att inte tänka på saken. Trots det har vi sedan barndomen fått höra hur många bäckar små gör en stor å och att en miljon börjar med en cent. Oftast har dessa fakta gällt den personliga ekonomin, men samma la-

gar gäller även för makroekonomin: om de små bäckarna rinner förbi statens kista finns det snart bara droppar kvar.

I skrivande stund ger en Google-sökning fler än 16 000 träffar på de finska sökorden ”kuuden euron pizza”, alltså ”sexeuros pizza”. Polisstyrelsens kommunikationschef Marko Luotonen behandlade pizzafrågan i sin blogg och konstaterade att det alltid ska ställas upp ett mål för kommunikationskampanjerna och för pizzans del var det att skapa större synlighet och väcka debatt. Enligt en undersökning som polisen låtit Taloustutkimus utföra kunde majoriteten av männis-

ENLIGT EN
UNDERSÖKNING SOM
POLISEN LÅTIT
TALOUSTUTKIMUS UTFÖRA
KUNDE MAJORITETEN
AV MÄNNISKORNA EFTER
KAMPANJEN NAMNGE
SÅDANA ÅTGÄRDER SOM
POLISEN ÖNSKAR ATT
MEDBORGARNA VIDTÄR
OM DE MÄRKER ELEMENT
AV GRÅ EKONOMI INOM
RESTAURANGBRÄNSCHEN.

korna efter kampanjen namnge sådana åtgärder som polisen önskar att medborgarna vidtar om de märker element av grå ekonomi inom restaurangbranschen. Inget dåligt resultat med en pizza!

När polisen är ute på uppdrag någonstans är det viktigt att komma ihåg att den som ropar högst inte alltid är den som har mest rätt. Det är heller inte så att den som kan sätta igång den mest högljudda, skarpa eller fiffiga kampanjen i de sociala medierna är den som har mest rätt. I de sociala medierna delar användarna artiklar och annat enligt känslorna, och överraskande ofta bara utifrån rubriken. I de sociala medierna

är det en merit om ställningstagandet är svartvitt och får plats i en fyndig tweet. En myndighets budskap får sällan plats i en sådan. I tävlingen förlorar inte bara sanningen utan även polisen som förlitar sig på lagstiftningen. I sin kommunikation måste polisen beakta många olika skyldigheter och välja sina ord med viss noggrannhet. Polisens budskap får inte alltid plats i en tweet, men det betyder inte att man inte borde delta i debatten.

Polisen står alltid under särskild granskning i samhället eftersom vi med stöd av lagen på motiverade grunder har rätt att ingripa i medborgarnas centrala lagliga rättigheter, så som rätten till personlig integritet och frihet. Det är bara bra att vi övervakas av både medborgarna och medierna. Polisens verksamhet visas ofta i medierna i ett sådant ljus att polisen som är noggrann med sina ord och de lagliga termerna vet att nyheten inte är helt korrekt.

Ett ofarligt klassiskt exempel är ordet ”polisundersökning”. Nu som då förekommer det i medierna att en polisundersökning har inletts på grund av en allvarlig brottsmisstanke. Enligt lagen är detta dock inte möjligt, eftersom det är en förundersökning som inleds i brottsmål.

Tristare än otydligheter är det när man ser eller vill se polisens verksamhet som felaktig eller när man visar upp våra avgöranden eller motiveringarna till dessa i ett ojuste ljus. Mest trista är de missförstådda nyheterna då de kommer nära

POLISENS BUDSKAP FÅR INTE ALLTID PLATS I EN TWEET, MEN DET BETYDER INTE ATT MÅN INTE BORDE DELTA I DEBATTEN.

POLISEN STÅR ALLTID UNDER SÄRSKILD GRANSKNING I SAMHÄLLET EFTERSOM VI MED STÖD AV LAGEN PÅ MOTIVERADE GRUNDER HAR RÄTT ATT INGRIPA I MEDBORGARNAS CENTRALA LAGLIGA RÄTTIGHETER, SÅ SOM RÄTTEN TILL PERSONLIG INTEGRITET OCH FRIHET.

inpå. Om man själv varit på plats och hanterat en våldsam målperson och tillsammans med patrullkompisen efter en lång och svettig brottningsmatch fått in målpersonen i bilen, är det inte roligt att läsa i tidningen eller i de sociala medierna att polisen använde för kraftiga maktmedel. För att inte tala om situationer där man för att rädda liv varit tvungen att – helt motiverat – ta till vapen och målpersonen avlidit. Då är det inte roligt att läsa på Twitter att ”polisen än en gång sköt en person till döds”⁴.

Jag berättade tidigare om fallet #piz-zagate där en av de mest högljudda kritikerna var en restaurangföretagare. Polisen visste redan då att det riktats misstanke om brott mot företagaren, och uttryckligen skattefusks, men polisen följde förstås noga sekretessbestämmelserna och inledde ingen dispyt med företagaren i offentligheten och började heller inte ifrågasätta dennes verksamhet. Fallet är ett bra bevis på myndighetsverksamhetens tålmodiga natur: fallet som vi kände till redan 2015 avslutades först 2017, då företagaren dömdes för grovt skattebedrägeri.

En av de absolut viktigaste förut-

⁴ Tweet av en reporter på Ilalehti efter ett fall av maktanvändning.

sättningarna för ett fritt och framgångsrikt samhälle är ett fritt informationsutbyte och en oberoende press.

POLISEN VISSTE REDAN DÅ ATT
DET RIKTATS MISSTANKE OM
BROTT MOT FÖRETAGAREN, OCH
UTTRYCKLIGEN SKATTEFUSK, MEN
POLISEN FÖLJDE FÖRSTÅS NOGA
SEKRETESSBESTÄMMELSERNA OCH
INLEDDE INGEN DISPYT MED
FÖRETAGAREN I OFFENTLIGHETEN
OCH BÖRjade HELLER INTE
IFRÅGASÄTTA DENNES
VERKSAMHET.

Polisen måste godkänna att den inte alltid får sista ordet, varken i de sociala medierna eller i proffsmedierna. Polisen kan ändå be om korrigeringar i felaktiga nyheter eller själv dela med sig av korrekt information om vad som inträffat

och om hur polisen agerar. Därför finns det en kommunikationschef på varje polisinspektion som följer med vad som skrivs om enheten och vidtar åtgärder vid behov, till exempel om felaktig information får fotfäste.

På polisens olika enheter sker hela tiden samarbete med reportrar för att dessa bättre ska förstå polisens verksamhet. Polisyrkeshögskolan ordnar kurser för reportrar där de får bekanta sig med polisens verksamhet och lagstiftningen. Polisledningen ända upp till polisöverdirektören träffar reportrarna i olika bakgrundsdiskussioner och lyfter fram saker som är centrala för polisen.

– Jag får utslag av de sociala medierna! Jag vill inte ha något med dem att göra.

Den yngre konstapeln hade en be-

stämd uppsyn då han förkunnade sin åsikt till mig, kommunikationschefen vid polisinspektionen i Lappland. Jag log lite grann: kommentaren var som en tidsresa tillbaka till början av årstusendet, då mobiltelefonerna blev vanligare och en del människor högt förkunnade hur de aldrig kommer att skaffa en mobil.

Traditionellt har man tänkt att det är innehållet i kommunikationen som väcker känslor. I arbetet med kommunikationsuppdrag inom olika organisationer har jag allt mer börjat tänka på varför även skapandet av kommunikation väcker känslor, ibland väldigt negativa sådana. Det är ju bara ett jobb. Ingen skulle väl komma på tanken att förkunna ett hat mot Virve-radion, mot att skriva böter eller använda elpistol, trots att dessa knappast är orsakerna till varför någon vill bli polis. Varför är det så svårt att se på kommunikationen som en arbetsuppgift bland många andra?

En orsak kan vara att många poliser som har gett intervjuer i sin tjänsteroll har upplevt att reportrarna handlar orättvist: till exempel har jag flera gånger citerats på ett sätt som jag ansett vara rätt huvudlöst, men jag kan leva med saken och jag har lärt mig formulera mina uttalanden så entydigt som möjligt. Jag har även märkt att många blir tjuriga av att mitt under den mest hektiska operativa verksamheten måste börja "betjäna medierna". Men om vi funderar över varför myndighetskommunikationen sker så handlar det inte i första hand om att betjäna medierna, utan man måste se på saken längre än till medierna. I arbetet med myndighetskommunikation lönar det sig

POLISEN MÅSTE GODKÄNNA ATT DEN INTE ALLTID FÅR SISTA ORDET, VÄRKEN I DE SOCIALA MEDIERNA ELLER I PROFFSMEDIERNA.

VARFÖR ÄR DET SÅ SVÅRT ATT SE PÅ KOMMUNIKATIONEN SOM EN ARBETSUPPGIFT BLAND MÅNGA ANDRA?

att tänka på den slutliga mottagaren av budskapet: den vanliga människan. Medierna är till god hjälp och stöder polisens egna kanaler. När jag i mitt arbete åker ut och talar om operativ kommunikation nämner jag nödvändigtvis inte medierna en enda gång under föreläsningen, annat än då jag talar om de sociala medierna. De sociala medierna och internet överlag har gjort det möjligt för människorna att allt oftare få sina uppgifter direkt från myndigheterna.

Den tredje orsaken till varför kommunikationen väcker känslor kan vara den rädsla för misslyckanden som bankats i varje tjänsteman. Uttryckligen rädslan för ett offentligt misslyckande. En gång var tre unga försvunna i Lappland. Vi letade efter dem med hjälp av ett pressmeddelande, ett inlägg i de sociala medierna och fotografier. Jag och utredaren publicerade dessa. När jag nästa vecka var på arbetet bad de mig publicera meddelandet om en av de försvunna ungdomarna på nytt. De två andra hade redan påträffats.

Jag skickade ut bilden på den unga tillsammans med ett meddelande. Snart fick jag ett samtal om att det här inte alls var flickan som var försvunnen, utan det var en fjärde ung person som försvunnit under veckan. På väg till mig hade uppgifterna blandats ihop. Nu hade vi alltså publicerat en bild och hela namnet på fel flicka.

Jag gjorde omedelbart ett nytt meddelande och bad medierna plocka ner den felaktiga bilden och namnet och ersätta dem med rätt. Dessutom tog vi kontakt med denna ”felaktiga”

ÄVEN OM POLISEN
SYSSLAR MED KÄNSLIGA
UPPGIFTER FÅR VI INTE
FRYSA TILL FRÄMFÖR
INFORMATIONEN.

unga flicka som redan kommit hem från sin rymmarfärd och bad om ursäkt för det som hänt. En del medier bestämde sig för att göra en nyhet om hur polisen hade publicerat fel bild och namn. Det kändes orättvist just då, men efter ett par timmar hade jag redan glömt bort saken. Även om polisen sysslar med känsliga uppgifter får vi inte frysa till framför informationen. Var och en sköter sina tjänsteuppgifter med tjänsteansvar och med samhällets bästa i tankarna, men ibland sker det misstag.

När jag som kommunikationschef ordnade utbildningar i daglig informering lyfte jag ofta fram de kommunikationsmisstag som jag råkat ut för. Jag påpekade även att man inom vår organisation anser det höra till det normala arbetet att det ibland uppstår fysiska skador under arbetsuppgifterna, antingen för klienten eller för polisen. Om det däremot uppstår skrämor vid kommunikationen och det blir rubriker så upplevs det som något oöverkomligt. Ofattbart: det är okej att krossa ett revben, men att fel ordval slinter ut i medierna är en katastrof?

Under samma kurser brukade jag säga att om kommunikationen någon gång misslyckas och den ansva-

riga personen får kritik så vill jag vara närvarande. Alla tankar på ”skäll i hörnrummet” och ett sådant ledarskap hör nämligen till det förgångna och ska inte godkännas inom organisationen. Om den anställda har strävat efter bästa möjliga slutresultat men det ändå inträffat en olycka så leder det ingen vart att ropa eller förnedra. De smarta människorna inom vår organisation förstår nog sina misstag och kan granska sina arbetsprocesser. Och nästa gång kommer de antagligen att dubbelkolla allt.

Förundersökningslagen styr polisens arbete vad gäller meddelanden om förundersökningen och lagen säger att ”förundersökningsledaren och dennes chef samt andra tjänstemän som dessa har utsett har rätt att lämna ut uppgifter om en förundersökning till offentligheten”. På svenska innebär detta att man kan komma överens om vem som lämnar ut uppgifter om fallen. Att undersökningsledaren har semester i en och en halv månad är ingen giltig orsak till att låta uppgifterna för alla pågående utredningar bli liggande i skrivbordslådan. När något särskilt är på gång ser en bra chef till att kommunikationen flyter även under sin semester. Utredningen får förstås inte äventyras och någon måste ha en överblick över fallet för att endast ge ut tillräckligt med uppgifter till offentligheten.

Det att undersökningsledaren ansvarar för att lämna ut uppgifter om en förundersökning betyder förstås inte att ingen annan inom polisorganisationen skulle ta hand om övrig kommunikation, som till exempel förebyggande information. Kommunikationsexpert Anna Sorainen

DET ATT UNDERSÖKNINGSLEDAREN
ANSVARAR FÖR ATT LÄMNA UT
UPPGIFTER OM EN FÖRUNDER
SÖKNING BETYDER FÖRSTÅS INTE ATT INGEN
ANNAN INOM POLISORGANISATIONEN
SKULLE TA HAND OM ÖVRIG
KOMMUNIKATION, SOM TILL EXEMPEL
FÖREBYGGANDE INFORMATION.

skriver att en trend inom kommunikationen är att hierarkierna bryts ned. Sorainen säger att detta bland annat syns i att titlar eller ställningar inte i sig är av värde i allmänhetens ögon, och en pompös titel imponerar minst av allt på de unga. Det bästa beviset på att auktoriteter bryts ned är att undersökningarna visar att de största påverkarna enligt de unga är videobloggarna, vloggarna. Opinionsledarna på 2010-talet är alltså de människor vars existens ungdomarnas föräldrar nödvändigtvis inte känner till.

Hur syns den här brytningen i polisorganisationens kommunikation? Polisen är en linjeorganisation, polisinsrättningarna är chefsämbetsverk och hierarkierna är verklighet. Samtidigt är vi dock en väldigt expertorienterad myndighet och vår organisation har inga svårigheter med att böja sig för att den som har mest metall på sina axlar inte nödvändigtvis är den bästa att tala om alla ämnen. Allt fler ledare kan glädja sig över sina underlydandes yrkesskicklighet och uppmuntrar dem till att använda sina färdigheter, oavsett om det är frågan om kommunikation eller andra arbetsuppgifter. I offentligheten yttrar sig den som bäst behärskar helheten och inte den med högst ställning.

Det är inte alltid lätt att förhålla sig professionellt och neutralt till kommunikationen. En del polisinsrättningar kan ha en sådan huvudlös praxis att en polis vars ansikte syns i tidningen är skyldig att bjuda sina kolleger på kaffe och tårta. När jag arbetade med

internationella uppdrag inom försvarsmakten fanns det något som kallades mediepacken: den som figurerade i medierna var skyldig att köpa en pack läsk åt de andra. Det är klart att jag gjorde slut på den här praxisen genast när jag fick makt och möjlighet. En tjänsteman ska inte få sanktioner, ens positiva sådana, för att han eller hon sköter sina uppgifter enligt offentlighetslagen genom att berätta om sitt arbete. Eller att den anställda skapar mervärde för organisationen genom att öppna upp vår verksamhet för medborgarna via medierna. Om denna märkliga praxis funnits till exempel på polisinsrättningen i Lappland skulle en rätt stor del av min lön gått åt till att bjuda mina kolleger på tårta och kaffe.

Men låt oss återvända till den yngre konstapeln jag berättade om. Jag vet inte om han hittills i sin karriär varit tvungen att fatta tag i de sociala medierna men jag hoppas att han inte i onödan stänger några dörrar och gör det svårt att få jobb som till exempel polis på webben genom att frivilligt av känslorsaker hamna utanför vår föränderliga värld.

* * *

Ibland verkar alltså de som står för kommunikationen ta frågorna känsligt, men framför allt hoppas vi ju på att kommunikationen ska påverka mottagarna. I början av artikeln berättade jag hur levande medborgarsikten är om vad polisen gör i sitt arbete. Samma livlighet syns även i det som

berättas om polisens arbete.

Det verkar idag råda en adjektivsjuka inom medierna. Allt är så väldigt isande, otroligt, gulligt eller chockerande. Folket blir titt som tätt "rasande" särskilt i de sociala medierna och när man läser webbtidningar verkar det som om ingen kan förhålla sig normalt till saker, sakligt. Det beror delvis på att många mediereportrar är särskilt beroende av antalet klickningar och på den tid läsaren tillbringar med artikeln. Bara en artikel som lästs ger reklaminkomster och läsaren måste lockas på ett eller annat sätt: oftast med känslor. Vad har de andra blivit rasande över idag? Borde jag också bli det?

Det är tur att vi som poliser inte behöver, eller får, erbjuda bränsle för de flammande känslorna genom vår kommunikation. Vi kan använda humor med god smak och en bild på en valp som börjar sin karriär som polishund väcker primitiva känslor. Oron för en försvunnen åldring eller för säkerheten hos ens egen cykel är en önskvärd reaktion om detta leder till att folk hjälper till eller läser sina cyklar. Vid skottlossningsfall lönar det sig att komma ihåg att ljuden från skotten kan orsaka rädsla, helt förståeligt. I situationer som äventyrar liv och hälsa är kommunikationen särskilt viktig för att återställa känslan av säkerhet. Men man varken får eller behöver överdriva.

God kommunikation väcker alltså känslor. Polisen ska alltid i sin kommunikation ställa fenomen och saker i rätt förhållande till varandra. Brott som hotar vanligt folk sker ofta inom vägtrafiken eller datagrafiken. Trafikanten råkar ut för en olycka på grund av en rattfyllerist

POLISEN SKA ALLTID I SIN
KOMMUNIKATION STÄLLA FENOMEN
OCH SAKER I RÄTT FÖRHÅLLANDE
TILL VARANDRA.

eller farddåre. Bedrägeri hotar oftast den som är blåögd på webben och har plånboken öppen. Detta är inget folk är rädda för och inget som väcker större känslor. Däremot får ovanliga, allvarliga och extrema gärningar stor synlighet och påverkar säkerhetskänslan. Det är vårt uppdrag att återställa sakerna i sina rätta dimensioner. Nästa gång du ser ett påstående på ett chattforum om att polisen förringar eller hemlighåller saker ber jag dig tänka om. Kan det ändå handla om att man har informerat om saken i rätt proportion till hur viktigt den är i samhället?

I dagens värld ska polisen nämligen även se till att kommunikationen inte till exempel leder till våldsgärningar mot en folkgrupp.

Juhana Torkki har skrivit om hur människans hjärna inte just alls har förändrats under de senaste 50 000 åren. Torkki motiverar sitt påstående med att våra förfäder samlades kring lägerelden för att berätta historier och idag samlas vi kring gemensamma historier i de sociala medierna. Medierna inser kraften i historier och berättar dem gärna. Den som arbetar som polis bör komma ihåg att brotts historier och historier om tragiska händelser är särskilt intressant material och "säljer bra". Ett fall som undersöks inom den egna enheten kan alltså få proportioner som känns otroliga bara för att

DEN SOM ARBETAR SOM
POLIS BÖR KOMMA IHÅG
ATT BROTTSHISTORIER OCH
HISTORIER OM TRAGISKA
HÄNDELSER ÄR SÄRSKILT
INTRESSANT MATERIAL OCH
"SÄLJER BRA".

medierna vill berätta en stark historia för sin publik. Historierna blir ofta mer smaskiga ju fler detaljer de har. Ibland överskrider grävandet efter detaljer klart gränsen för god smak.

I ett fall med en försvunnen person bad en reporter mig noggrant beskriva hur den försvunnas utvecklingsstörning visar sig. Jag berättade det inte.

Det fantastiska med att vara polis är att man inte behöver spekulera så mycket. För en tid sedan inträffade en bilolycka i Lappland där de inledande uppgifterna fick det att låta illa men där följderna slutligen inte var så farliga. Eftersom bilolyckor inträffar på offentliga platser och väcker intresse hos förvänsvarvt många skrev jag som vanligt ett meddelande och publicerade det. I slutet av meddelandet skrev jag att vi tyvärr för närvarande inte har några fler uppgifter. En reporter ringde emellertid och krävde att få tala med utredningsledaren.

Jag hade med avsikt gjort ett så hel täckande meddelande som möjligt och jag visste att vi inte skulle gå in på närmare detaljer varken nu eller senare. Så jag frågade hurdana tilläggsuppgifter reportern behövde. Reportern hade velat få utredningsledarens uppskattning av hur det hade kunnat gå om händelsen varit något annorlunda. Det samtalet kopplade jag aldrig vidare till utredningsledaren. Jag kunde

genast svara att polisen inte spekulerar.

Det var lätt att föreställa sig hurdana rubriker utredningsledarens spekulationer hade gett: ”Flera liv i fara – polisen: katastrofen var nära!”. Det väcker mer uppmärksamhet än rubriken ”Tre bilar i kollision på riksväg fyra, två personer skadades lindrigt”.

* * *

När dina idoga studier ger resultat och din framgång i urvalsprovet öppnar dörarna till campus i Hervanta kommer du att bli polis i ögonen på dina närstående. Även om du ännu inte är polis, kommunicerar du som en polis. När du delar en nyhet om ett brott i sociala medier funderar dina kompisar över varför du delar just den här nyheten och inte de tiotals andra som finns. Mer exakt kommer de att fundera över vilken information du har om fallet som de inte har: varför tycker du att fallet är viktigt och är det en del av något större fenomen? De lusläser dina meddelanden mellan raderna.

Lagen förutsätter ett visst uppträdande av poliserna även på fritiden och detta gäller i synnerhet i de sociala medierna. Även om yttrandefriheten gäller för polispersonalen är den ibland begränsad. Därför lönar det sig att fundera över sin roll redan från första början. Det passar sig absolut inte att dela material som beundrar ett brottsligt liv eller olagligheter. Det passar sig inte heller att ha på sig tjänsteuniformen på Tinder. Var och en kan även fundera över om det går att lita på polisens opartiskhet om polisen till exempel delar endast de brottsmisstan-

JAG KUNDE GENAST SVARA ATT
POLISEN INTE SPEKULERAR.

NÄR DU DELAR EN NYHET OM ETT
BROTT I SOCIALA MEDIER FUNDERAR
DINA KOMPISAR ÖVER VARFÖR DU
DELAR JUST DEN HÄR NYHETEN OCH
INTE DE TIOTALS ANDRA SOM FINNS.

kar där den misstänkte är utlänning och samtidigt inte delar största delen av brotten, det vill säga de där den misstänkte är av finländskt ursprung.

Jag har en bekant, en irländare som bott tio år i Finland, som berättade att han tillsammans med sina utländska kompisar ofta funderat över varför polisen så ofta syns som kunder hos ett visst företag. Irländaren hade med sina kompisar gjort iakttagelsen så ofta

JAG HAR EN BEKANT, EN
IRLÄNDARE SOM BOTT TIO ÅR
I FINLAND, SOM BERÄTTADE
ATT HAN TILLSAMMANS MED
SINA UTLÄNDSKA KOMPISAR
OFTA FUNDERAT ÖVER VÄRFÖR
POLISEN SÅ OFTA SYNS SOM
KUNDER HOS ETT VISST
FÖRETAG.

att de misstänkte att vi har ett officiellt samarbete. Jag berättade för honom om den tiden när jag jobbade natt i östra delarna av polisinsättningen i Östra Nyland: där var inga andra ställen öppna nattetid och vi var tvungna att vara stamkunder. Jag konstaterade att polisen inte har några samarbetsavtal med företaget i fråga och att vi inte erbjuder vissa företag bättre service än andra. Jag blev alldeles konfunderad av frågan, eftersom det inte går för sig att polisen ens verkar föredra ett företag framför ett annat, om det inte är frågan om en serviceproducent som statsförvaltningen har skaffat genom upphandling. Polisen kan inte köpas.

Polisen får heller inte användas för reklam. Därför passar det inte att du efter att du fått din polisuniform finns med i inlägg på Facebook för din släktings företag eller att du främjar din politiska karriär med hjälp av din tjänsteställning.

Ord har alltid använts för både gott och ont: propagandans rötter ligger långt bakåt i tiden. När en makthavare vill ändra världen börjar han använda ett språk som lovordar de val han gör, och samtidigt kraftigt kritiserar alla andra alternativ. Det kan ta länge att fåktas med ord, men med hjälp av ord kan vi skapa enorma jord-skred. Genom ord

kunde man till exempel motivera varför många slutligen tyckte att det var en god idé att låsa in en stor grupp människor på koncentrationsläger.

Med hjälp av de sociala medierna kan vem som helst starta en folkrörelse eller underblåsa en revolution. Vi kan alla vara ”medier” och sprida information eller lögn. I den färskaste strategin för den interna säkerheten, som även styr polisens arbete, sägs så här: ”Falsk information som sprids snabbt kan användas på ett destruktivt sätt, på nätet kan man svartmåla och hota människor utan rädsla för de begränsningar rättssystemet sätter. Den allmänna opinionen har aldrig varit ett entydigt begrepp, men sociala medier kan förvränga den ytterligare.”

Delvis just på grund av att informationen är lättillgänglig lever vi i en tid som präglas av förvillande genom information. Det kallas även informationspåverkan. Målet är ofta att visa

saker i ett sådant ljus att informationsmottagarna fattar beslut som är skadliga för dem.

Eftersom det är svårare att få ett starkt och enhetligt folk att böja sig efter någon annans vilja, sker informationspåverkan främst för att försvaga samhällen och skapa polariteter. Därför försöker de instanser som skapar falska nyheter även försvaga tilliten till myndigheter och stater.

Även polisen råkar ut för det här och förekommer upprepade gånger i ett negativt ljus i artiklar på webbplatser som kallar sig medier. Typiskt för den här typen av förvillande och förvrängande är att saker visas utanför sin kontext och att polisen utan grunder visas upp på ett felaktigt sätt. Lagparagraferna tolkas i strid med lagstiftarnas syfte och ärenden visas upp i dunkelt ljus. Den som råkar ut för påståendena får aldrig chansen att berätta om sin syn på saken.

Det brukar sägas att Finland skyddas från det största disinformationshotet eftersom vi har en hög utbildningsnivå. Vi skyddas även av de journalistiska medierna som sällar bland nyhetskällorna och tar med alla parter i sina nyheter. Faran är verklig först då folket börjar tro på de falska mediernas lögnar eller då de inte längre riktigt tror på någonting.

En väsentlig del av det här fenomenet är att de som sprider lögnerna påstår sig stå på sanningens sida och vara de sista som försvarar sanningen. De påpekar ofta att vi har yttrandefrihet och kräver rätten att få säga vad som helst. Jag har ofta förundrats över hur många som inte känner till vad den lagstadgade yttrandefriheten faktiskt innebär. Den

EFTERSOM DET ÄR SVÅRARE ATT
FÅ ETT STARKT OCH ENHETLIGT
FOLK ATT BÖJA SIG EFTER
NÅGON ANNANS VILJA, SKER
INFORMATIONSPÅVERKAN FRÄMST
FÖR ATT FÖRSVAGA SAMHÄLLEN OCH
SKAPA POLARITETER.

JAG HAR OFTA FÖRUNDRATS ÖVER
HUR MÅNGA SOM INTE KÄNNER
TILL VAD DEN LAGSTADGADE
YTTRANDEFRIHETEN FAKTISKT
INNEBÄR.

innebär rätten att publicera saker utan förhandscensur. Yttrandefrihetsslagstiftningen nämner dock inte ansvarsfriheten med ett enda ord. Ingen har någonsin stiftat en lag som skulle frigöra människorna från ansvaret för vad de säger eller skriver.

Hur kan vi då skilja åt den här typen av suspekt påverkan från medborgare som på riktigt är missnöjda? Det stämmer att medborgarna ibland upplever att polisen uppträtt klandervärt i olika uppdrag. Därför har vi skapat ett system för klagomål som gör att ärendet genomgår en officiell process. I fall som pekar mot informationspåverkan försöker man sällan ens genomföra en officiell process eftersom man redan vet att polisen agerat enligt lagen. Däremot kan man försöka främja sin sak med lögn och svartmålning.

Polisen har identifierat det här fenomenet och personalen ges anvisningar för hur de kan skydda sig mot den här typen av påverkan. Det viktigaste är att arbeta så att det du gör tål kritisk granskning. Dessutom bör ingen större vikt fästas vid störande personer på webben. Precis på samma sätt ska polisen kunna fästa rätt vikt vid en 13-åring som kallar patrullen för "polissvin" och inte slösa energi på den saken. Bli inte provocerad då någon försöker provocera.

Polisen som organisation kan bäst

skydda sig genom att ta kontrollen över kommunikationen om sin verksamhet. Med andra ord göra det som jag hela tiden pratat om i den här artikeln: professionell kommunikation i rätt tid.

Det finns många slags krävande specialsituationer i polisens arbete och de mest krävande fordrar den bästa styrkan. Även om vi alla kan utföra de grundläggande åtgärderna är en specialiserad expert på sin plats i

krävande situationer. Precis på samma sätt ska vi låta toppspelarna ta hand om kommunikationen i de svåraste situationerna.

Förr lät vi den person som inte hade något annat att göra ta hand om kommunikationen. Det var en tid då allt som sades på TV var sant och där man trodde och respekterade läraren, polisen och riksdagsmannen. I dagens värld är var och en av oss sin egen nyhetsbyrå och det är vanligt att man förnekar till och med branschexperternas åsikter bara för att "jag inte känner på samma sätt som de". I våra huvuden pågår en ständig debatt om vilken information som är sann och även polisen måste kunna motivera sina påståenden. Informationspåverkan som jag beskrev ovan har också ett finger med i spelet.

POLISEN HAR IDENTIFIERAT
DET HÄR FENOMENET OCH
PERSONALEN GES ANVISNINGAR
FÖR HUR DE KAN SKYDDA
SIG MOT DEN HÄR TYPEN AV
PÅVERKAN.

Polisarbetet är summan av sina delar och kommunikationen påverkar hur en patrull tas emot ute på uppdrag och patrullens uppträdande påverkar hur trovärdig kommunikationen anses. Det här förhållandet är bra att komma ihåg i dagens värld där hela organisationer för en lång tid kan stämplas av ett enda misslyckande och där ett rykte kan gå förlorat med en enda klickning. Inom polisen stöder pennan svärdet i vårt arbete för att upprätthålla samhällsordningen och säkerheten.

LÄNKAR:

- Lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990621>
- Elina Katajamäkis blogg om yttrandefrihetens betydelse: http://www.poliisi.fi/polisista_paivaa/elina_katajamaki/1/1/sananvaapaasti_vastuussa_52326
- Marko Luotonens blogg om pizorna som kostar sex euro: http://www.poliisi.fi/polisista_paivaa/marko_luotonen/1/1/taman_ihmiset_muistavat_poliisin_kuuden_euron_pitsasta_44886
- Anna Sorainens blogg om ändringar i kommunikationskulturen: <http://www.ground.fi/viestintakulttuurin-muutoksen-trendit-x-4/>
- Strategin för den inre säkerheten: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80782/sisaisen-turvallisuuden-strategia-verkkoversio.pdf?sequence=4>

POLISARBETET ÄR SUMMAN AV
SINA DELAR OCH KOMMUNIKATIONEN
PÅVERKAR HUR EN PATRULL TAS EMOT
UTE PÅ UPPDRAG OCH PATRULLENS
UPPTRÄDANDE PÅVERKAR HUR
TROVÄRDIG KOMMUNIKATIONEN
ANSES.

- Materialet från trygghetskaféet i Torneå: http://www.uva.fi/fi/sites/turvallisuuskahvila/tornion_turvallisuuskahvila/

LITTERATUR:

- Limnell, Jarno (red.): Suomen idea. Docendo 2016.
- Pörsti, Joonas: Propagandan lumo. Sata vuotta mielten hallintaa. Teos 2017.
- Riiheläinen, Janne: #TURPO. Turvallisuuspolitiikan tunteet ja järki. Docendo 2017.
- Torkki, Juhana: Tarinan valta. Kertomus luolamiehen paluusta. Otava 2014.

MARKKU LAAKSO

”INGENJÖRER UTREDER JU INGA BROTT”

KRIMINALÖVERKONSTAPEL MARKKU LAAKSO UTEXAMINERADES FRÅN POLISSKOLAN 2005. SEDAN 2009 HAR HAN ARBETAT I TAMMERFORS I EN UTREDDNINGSGRUPP SOM HUVUDSAKLIGEN UNDERSÖKER ALLVARLIGA OCH SVÅRUTREDDA FALL I BIRKALAND, T.EX. VÅLD, SEXUALBROTT OCH BEDRÅGERIER. LAAKSO ÄR NUMERA LEDARE FÖR UTREDDNINGSGRUPPEN.

LAAKSO AVLADE UNDERBEFÄLSEXAMEN FÖR POLISER 2011. ÅR 2015 UTEXAMINERADES HAN SOM FÖRVALTNINGSMAGISTER OCH ÄMNESLÄRARE. LAAKSO HAR OCKSÅ VARIT VERKSAM SOM LÄRARE VID POLISYRKESHÖGSKOLAN.

LAAKOS FÖRSTA YRKE VAR BILMEKANIKER. INNAN HAN BLEV POLIS ARBETADE HAN VID FÖRSVARSMAKTEN OCH SOM FREDSBEVARARE I KOSOVO.

Den stränga frostnattens blåa mörker omfamnar de höga snötäckta granarna. Kölden knakar i grenarna, smyger in under jackans krage, kniper i fingrarna och knarrar under fötterna. Den slinker in genom den gråa stugans fönsterkarmar, målar fantastiskt vackra mönster på glaset, liksom i förbifarten. Fader frost tränger sig oförskämt in mot stugans värme genom den öppna ytterdörren. I utbyte kommer en teknisk brottsplatsundersökare iklädd vit skyddsoverall, ansiktsskydd och engångshandskar ut i frostnatten och säger:

— Ni får komma in och titta.

De taktiska utredarna, även de iklädda skyddsoverall, stiger in i den dunkla stugan. Det luktar gammalt hus, gamla matrester och nyligen avliden människa. En äldre man ligger på golvet med vänstra sidan nedåt. Benen är böjda. Båda händerna är knutna framför bröstet. Skaftet av en röd brödkniv tittar fram mellan händerna. Den urblekta skjortan är fläckad av

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

blod vid bröstpartiet. På diskbänken finns ett knivställ med en tom plats. Bakom soffan iorstugan skymtar en grå och mager katt som verkar rädd. Låset i den översta lådan i byrån har öppnats med våld. På golvet ligger utspridda papper och i tv-rutan babblar meteorologen om att kylan ännu fortsätter åtminstone en vecka ända ner till södra Finland.

Var och en av oss kommer alla någon dag till vägens slut. Vi kommer nämligen till världen genom att födas, och lämnar den genom att dö. Där emellan lever vi alla vårt eget unika liv. Ingen frågar någonsin varför någon föddes, men det är vanligt att fråga varför någon dog. När ett dödsfall inträffar brukar den första frågan som de som blivit kvar ställer vara "varför". Vad hände? Vad dog han eller hon av?

I Finland utreds dödsorsaken för människor som avlider i sjukdomar enbart av läkarna. I regel har den behandlande läkaren tillräckligt med information om sjukdomsförloppet för att kunna konstatera dödsorsaken och att det faktiskt är fråga om ett dödsfall på grund av sjukdom. Polisen kommer in i bilden när dödsfallet sker på ett oväntat sätt eller när man åtminstone inte vet att dödsfallet beror på sjukdom. Enligt lagen är utredningen av dödsorsaken polisens uppgift när det finns skäl att misstänka att dödsfallet är förknippat med brott, olycksfall, självmord, förgiftning, yr-

DET LUKTAR GAMMALT
HUS, GAMLA MATRESTER
OCH NYLIGEN AVLIDEN
MÄNNISKA.

kessjukdom eller förorsakats av ett vårdingrepp. Polisen ansvarar också för överraskande dödsfall och sådana dödsfall där den avlidne inte har behandlats av läkare under sin senaste sjukdom. Tillförlitlig och saklig utredning av dödsorsaken är ett av kännetecknen för ett civiliserat samhälle: I Finland blir ingen begravd innan myndigheterna har genomfört sin utredning av dödsorsaken.

* * *

I det gråa skogspörtet har de specialutbildade tekniska brottsplatsutredarna tagit tillvara de viktigaste proven innan de taktiska utredarna släpps in. På en brottsplats tillvaratas många olika prov, till exempel DNA-prov, fingeravtryck, föremål, dokument, inbrottsspår och fotspår.

Det är viktigt att proven tas på ett sådant sätt att de inte i något skede kan kontamineras. Ibland kan det trots skyddsåtgärder hända att till exempel DNA från en polis eller kemisten som undersöker provet i laboratoriet blandas med det prov som tagits på brottsplatsen. För att avslöja sådana incidenter har ett elimineringsregister upprättats. I elimineringsregistret har DNA-prov från poliser som gör brottsplatsutredningar och andra personer som hanterar prov registrerats för säkerhets skull.

Brottsredskapet skyddas och lämnas i detta fall kvar på platsen. På det-

ta sätt kan rättsläkaren vid obduktionen undersöka skadan precis som den är när polisen kommer till platsen.

Varje finländsk polis utbildas i att vidta åtgärder som första patrull på en brottsplats. Dessa åtgärder är registrering av brottsanmälan, fotografering och övrig dokumentation, insamling av de vanligaste brottsplatsproven samt insamling av information från vittnen, brottsoffer eller misstänkta.

Vid vanligare brott såsom butiksinbrott eller misshandel undersöks brottsplatsen i regel från början till slut av den första polispatrullen som anländer till brottsplatsen. I samband med brott som begås på kvällen eller natten ska de inledande åtgärderna vidtas omedelbart. Detta för att utredarna i regel börjar arbeta först nästa morgon och fortsätter utredningen i dagsljus från den punkt där den första patrullen slutade.

Brottsplatsutredningen av allvarliga brott såsom brott mot liv eller våldtäkt är däremot ett arbete som vanligen utförs av poliser specialiserade på brottsplatsutredning. Brottsplatsutredarna tar tillvara prov och dokumenterar omständigheterna på händelseplatsen. Dessutom behandlar de tekniska brottsplatsutredarna prov, till exempel genom att ta fingeravtryck från föremål och förbereda prov för undersökning vid CKP:s kriminaltekniska laboratorium i Vanda.

Teknisk och taktisk utredning är två olika huvuddimensioner av kriminalutredningen. Syftet med teknisk utredning är att utifrån spår på brottsplatsen, offret eller brottsredskapet åskådliggöra händelsen och bevisen mot den som begått

POLISEN KOMMER IN I BILDEN NÄR DÖDSFALLET SKER PÅ ETT OVÄNTAT SÄTT ELLER NÄR MAN ÅTMINSTONE INTE VET ATT DÖDSFALLET BEROR PÅ SJUKDOM.

I DET GRÅA SKOGSPÖRTET HAR DE SPECIALUTBILDADE TEKNISKA BROTTSPLOTSUTREDARNA TAGIT TILLVARA DE VIKTIGASTE PROVEN INNAN DE TAKTISKA UTREDARNA SLÄPPS IN.

VID VANLIGARE BROTT SÅSOM BUTIKSINBROTT ELLER MISSHANDEL UNDERSÖKS BROTTSPLOTSEN I REGEL FRÅN BÖRJAN TILL SLUT AV DEN FÖRSTA POLISPATRULLEN SOM ANLÄNDER TILL BROTTSPLOTSEN.

brottet. Man kan till exempel med utgångspunkt i blodspåren rekonstruera händelseförloppet, offrets och gärningsmannens placering i förhållande till varandra, slagens riktning och antal samt brottsredskapet.

Den taktiska utredningen omfattar å sin sida den mänskligare dimensionen av utredningen: förhör, eftersökningar, användning av tvångsmedel och nästan alla andra utredningar som man kan tänkas utföra i händelse av ett brott. Det är verkligen endast fantasin som sätter gränserna: I samband med en serie lägenhetsinbrott utförda av en utländsk kriminell duo säkerställdes de misstänkta identitet med hjälp av en gurka som efter flykten glömts kvar i kylskåpet vid brottslingarnas inkvartering. Polisen hittade denna gurka, som hade en etikett där det stod varifrån och när gurkan hade köpts. Från butiken i fråga fick polisen förstklassiga övervakningsbilder av dem som köpt gurkan. En bild av den hyrbil som brottslingarna använde hade registrerats i en kamera på butikens gård. Från hyrbilsfirman fick polisen en kopia av körkortet som tillhörde den lettiska mannen som hyrt bilen och fler övervakningsbilder av de brottslingar som anlant till landet. Efter att identiteterna hade fastställts fick man sedan noggranna uppgifter om brottslingarnas ankomst till och utresa ur landet från flygplatsen och hamnen.

Den tekniska och den taktiska ut-

redningens dimensioner stöder varandra. Tekniska bevis kan utnyttjas till exempel i förhör för att utreda berättelsernas sanningshalt och å andra sidan kan man med hjälp av uppgifter från den taktiska utredningen inrikta den tekniska utredningen mot ett sådant objekt där man kan anta att man hittar intressanta spår.

Kriminalutredningen är en helhet, som ett pussel där bitarna är försvunna. Den som lägger pusslet vet inte hur bilden kommer att se ut när han eller hon börjar. Alla bitar finns i form av spår på brottsplatsen, kasserade brottsredskap på botten av en sjö och som minnen i gärningsmannens eller vittnenas tankar. Ju fler bitar man hittar, desto tydligare blir bilden.

Förloppet försvåras av att det också kan finnas överflödiga bitar som förvränger bilden. Det lönar sig att spara också de överflödiga bitarna, eftersom de kan börja sammanfogas till en annan bild. Samma bitar kan också passa in i många olika pussel. Kriminalutredarnas allra viktigaste uppgift är att hitta så många bitar som möjligt av pusslet. Efter att bitarna samlats in omsorgsfullt, kan man lägga pusslet om och om igen.

Ibland händer det att den ursprungliga tanken var fel, och bilden blir en annan än man först trodde. Då måste man byta utredningslinje. Bitarna måste passas ihop på ett nytt sätt och granskas för att se om bilden blir tydligare. Enskilda experter såsom läkare

KRIMINALUTREDNINGEN
ÄR EN HELHET, SOM ETT
PUSSLE DÄR BITARNA ÄR
FÖRSVUNNA

eller laboranter bidrar med egna bitar till pusslet, men helheten uppstår när undersökningsledaren och utredarna kombinerar bevisen med varandra.

* * *

Utredningsledaren och utredarna tillbringade en ledig kväll hemma när de kallades till skogsstugan den stränga köldnatten under trettondagshelgen. Ett telefonsamtal ändrar kvällens planer på en hemmakväll med familjen framför brasan.

Den polispatrull som först anlände till platsen har redan intervjuat kvinnan som hittade den avlidna, samlat och registrerat information samt spärrat av händelseplatsen. Medan de tekniska brottsplatsutredarna gör sitt arbete inomhus undersöker de taktiska utredarna närområdet, fotograferar och skyddar spår som hittas i snön samt utreder vilka personer och närstående som tillhör den avlidnas närmaste krets. Inne i stugan beskriver brottsplatsutredarna sina observationer på händelseplatsen för de taktiska utredarna. Ett informationsutbyte sker i båda riktningarna. Olika alternativ för händelseförloppet börjar ta form. Bitar som hittas passas ihop med varandra.

Utredarna utför tillsammans en yttre inspektion av den avlidna på händelseplatsen: Den avlidna kläs av, kläderna tas tillvara och egendomen tas i polisens förvar. I lagstiftningen föreskrivs det att polisen ska ta hand om en avlidens egendom. Man letar efter tecken på skador, undersöker förändringar som uppstått efter döden, t.ex. graden av likfläckar

EFTER ATT BITARNA SAMLATS
IN OMSORGSFULLT, KAN MAN LÄGGA
PUSSLET OM OCH OM IGEN.

ETT TELEFONSÄMTAL ÄNDRAR
KVÄLLENS PLANER PÅ EN HEMMAKVÄLL
MED FAMILJEN FRAMFÖR BRASAN.

och likstelhet, mäter kroppstemperaturen för att bedöma död tidpunkten och förbereder den avlidna för transport till obduktion. Likfläckar är blåroda färgförändringar som syns på en avlidens hud och beror på att blodcirkulationen upphör och blodet ansamlas i hudens ytliga blodkärl. Fläckarna uppstår i de undre lagren av den avlidnas hud som en följd av tyngdkraften.

All information som samlats in jämförs och sedan är det dags att dra preliminära slutsatser. Kan självmord och olycksfall uteslutas helt? Vilka faktorer tyder på ett brott? Är pusselbilden redan tydlig? Är observationsmaterialet tillräckligt omfattande för att göra en preliminär bedömning eller kan man ännu få ytterligare information? Vilka prov har de bästa möjligheterna att klarlägga vem som begått brottet? Vad ska göras härnäst? Måste något göras nu genast, mitt i natten?

Slutsatserna ska dras utifrån insamlade observationer med is i magen - kristallkulor som avslöjar hela sanningen har ännu inte levererats till polisinskrifningarna trots att de beställts.

* * *

I samband med måste omfattningen av den brottsplatsutredning som behövs bestämmas utifrån de första preliminära uppgifterna och inga felbedömningar borde få inträffa. Finland vore fullt av kriminalutredare som

kört sina äktenskap i botten om experterna skulle kallas in hemifrån på sin fritid för att utreda varje dödsfall. Att hålla utredarna i arbete natt och dag skulle däremot vara för dyrt för skattebetalarna.

I enkla fall, där inget brott misstänks, utför den första patrullen alla åtgärder på händelseplatsen. Att undersöka och hantera avlidna samt utreda dödsfall är en del av polisens grundläggande arbete. Döden tittar inte på klockan och därför måste varje utryckningspatrull kunna utföra en brottsplatsutredning samt en lägesbedömning av åtminstone om det finns skäl att misstänka brott och huruvida assistans behövs till platsen.

I vissa fall måste polisen och rättsläkaren i hög grad tillsammans fundera över om det är fråga om ett olycksfall, ett självmord eller ett brott mot liv. Skadorna i alla dessa fall kan se exakt likadana ut, vilket innebär att det inte går att klarlägga detta enbart på obduktionsbordet. Till exempel kan en skottskada i den avlidnas huvud vara avsiktligt självförvållad, ett vådaskott eller förorsakad av en annan person. Offret själv kan inte längre berätta hur det gick till.

Inte ens en kniv i bröstet innebär alltid automatiskt att det är fråga om ett brott mot liv. Genom att använda lite fantasi förstår man nog att en kniv kan hamna i bröstet också som en följd av självmord eller ett olycksfall.

Man kan inte fastställa en brotts-

ALL INFORMATION SOM
SAMLATS IN JÄMFÖRS
OCH SEDAN ÄR DET DAGS
ATT DRA PRELIMINÄRA
SLUTSATSER.

misstanke enbart på basis av spekulationer, eftersom det enligt förundersökningslagen alltid måste finnas en välgrundad misstanke i bakgrunden för att en brottsutredning ska kunna inledas. Detta innebär att det måste finnas fakta som stöder slutsatsen att det är fråga om ett brott.

I vissa fall har det framställts offentliga krav på att polisen ska inleda en brottsutredning i oklara fall av försvinnanden. En brottsutredning kan emellertid inte genomföras endast för säkerhets skull. Ibland är det till exempel av någon orsak lättare för den avlidnas anhöriga att acceptera att någon annan är ansvarig för den närståendes död än att döden skulle ha förorsakats avsiktligt av den avlidna själv eller vara en följd av ett ”klingtigt olycksfall”. Sist och slutligen har detta ingen större betydelse med tanke på utredningen av dödsfallet, eftersom heltäckande undersökningar kan utföras också utan brottsmisstanke. För att utreda dödsfallet kan åtskilliga åtgärder vidtas för att samla bitar till pusslet.

Först i det skede då det i undersökningarna framkommer välgrundade skäl att misstänka att någon annan person är inblandad i dödsfallet, börjar det ha betydelse att med polisens omfattande befogenheter rikta utredningsåtgärder och tvångsmedel mot den misstänkta. I fallet med skogsstugan hade den första polispatrullen genast misstänkt att det var fråga om ett brott mot liv. Denna gång var bedömningen korrekt.

Finland är ett av de främsta länderna i världen när det gäller utredning av dödsorsak. Kvaliteten grundar sig på samar-

ÅTT UNDERSÖKA OCH HÄNTERA
AVLIDNA SAMT UTREDA DÖDSFALL ÄR
EN DEL AV POLISENS GRUNDLÄGGANDE
ARBETE.

INTE ENS EN KNIV I BRÖSTET
INNERÄR ALLTID AUTOMATISKT ATT
DET ÄR FRÅGA OM ETT BROTT MOT
LIV.

MAN KAN INTE FASTSTÄLLA
EN BROTTSMISSTÄNKE ENBART
PÅ BASIS AV SPEKULATIONER,
EFTERSOM DET ENLIGT
FÖRUNDERSÖKNINGSLAGEN ALLTID
MÅSTE FINNAS EN VÄLGRUNDAD
MISSTÄNKE I BAKGRUNDEN FÖR ATT
EN BROTTsutredning SKA KUNNA
INLEDAS.

bete mellan polisen, rättsläkarna och de behandlande läkarna. Polisen gör till exempel en brottsplatsutredning på den plats där en avlidna hittas, söker information om när den avlidna senast med säkerhet har varit vid liv, intervjuar eller förhör människor, gör eftersökningar för att hitta bevis, söker information om användningen av den avlidnas bankkonto och telefon samt samlar in spelningar från övervakningskameror om den avlidnas sista aktiviteter. Endast fantasin och lagstiftningen sätter gränserna för var man kan söka och hitta spår av den avlidnas sista tid i livet.

Den behandlande läkaren ger information om den avlidnas hälsotillstånd, medicinering och till exempel mentala problem som ökar risken för självmord. Rättsläkaren utför för sin del en rättsmedicinsk obduktion på begäran av polisen när läkaren inte kan fastställa dödsorsaken utifrån journalen och sina iakttagelser. Just rättsläkaren är polisens viktigaste samarbetspartner i samband med dödsfall som beror på brott mot liv, självmord och olycksfall.

* * *

Efter brottsplatsutredningen som genomfördes i nattens stränga kyla arbetade polisen flitigt i ungefär en vecka, tills namnen på de som misstänk-

tes för brottet mot liv i skogsstugan kunde klarläggas, personerna kunde placeras bakom läs och bom och händelserna kunde utredas i stora drag. Undersökningsledaren förordade att den misstänkta skulle häktas under utredningens gång, så att man fick mer tid för förhör och andra utredningsåtgärder.

Efter att händelseförloppet har klarlagts ska huvudutredaren och teamet ännu upprätta ett förundersökningsprotokoll. I förundersökningsprotokollet sammanställs alla bevis som är väsentliga för behandlingen av fallet på ett sådant sätt att fallet kan handläggas på en gång i en rättegång. I samband med brott mot liv och alla andra brott är det polisens uppgift att sammanställa material som åklagaren kan använda för att fatta beslut om åtal. I domstolen genomförs sedan en muntlig huvudförhandling, där bevisen som stöder att den misstänkta är skyldig eller oskyldig slutgiltigt bedöms. Polisen sammanfogar alltså bitarna och skapar en preliminär bild, men i sista hand är det domstolen som bestämmer vilken bild pusselbitarna ger upphov till.

Förundersökningen av ett brott leds av undersökningsledaren, som har omfattande befogenheter att fatta beslut om undersökningslinjer och använda tvångsmedel såsom eftersökningar, genomsökning av personer och anhållande. Undersöknings-

ledaren har också behörighet att ansöka om tingsrättens tillstånd för strängare tvångsmedel, till exempel mer långvarig häktning av en anhållen eller avlyssning av en misstänkts telefon. I Finland leds utredningen av tjänstemän som tillhör polisens befäl: kommissarier eller kriminalkommissarier. Utredarna, som i regel är äldre konstaplar eller kriminalkonstaplar, genomför för sin del i praktiken de utredningsåtgärder och tvångsmedel som undersökningsledaren har fastställt. En kriminalkonstapel kan delta i att leda arbetet tillsammans med undersökningsledaren.

Vanligtvis utses en utredare till huvudutredare och har till uppgift att sammanställa allt väsentligt insamlat material till ett förundersökningsprotokoll. För förundersökningen bildas från fall till fall ett sådant team som den pågående utredningen förutsätter. Ett stort fall kräver en stor grupp och ett litet fall kan åtgärdas av en enda utredare.

Efter brottsplatsutredningen i köldnatten hade undersökningsgruppen till en början att göra med ett så kallat "mörkt" brott mot liv. Polisen kände inte till den misstänkts identitet. Med stöd av den information som erhöles i inledningsskedet kunde man lyckligtvis som en utredningslinje klarlägga en grupp av misstänkta personer, som det fanns skäl att misstänka att visste något om brottet. Med hjälp av de teletvångsmedel som undersökningsledaren ansökt om hos tingsrätten fick man ytterligare bekräftelse på att polisen var på rätt spår.

Utredarna gallrade och sällade information om var de misstänkts mobilte-

POLISEN SAMMANFOGAR ALLTSÅ
BITARNA OCH SKAPAR EN
PRELIMINÄR BILD, MEN I
SISTA HAND ÄR DET DOMSTOLEN
SOM BESTÄMMER VILKEN BILD
PUSSELBITARNA GER UPPHOV TILL.

VANLIGTVIS UTSES EN
UTREDARE TILL HUVUDUTREDARE
OCH HAR TILL UPPGIFT ATT
SAMMANSTÄLLA ALLT VÄSENTLIGT
INSÄMLAT MATERIAL TILL ETT
FÖRUNDERSÖKNINGSPROTOKOLL.

lefoner hade funnits och innehållet i telemeddelanden. En eftersökningso-
peration följde, där de
misstänkta påträffades
och omhändertogs av
ordningsmakten under
flykten. Utredningen av
händelserna fortsatte
efter häktningarna med
förhör och en beskrivning av händel-
seförloppet kunde inskrivas i förhørs-
protokollen. Misstankarna styrktes
också av de spår som samlats in från
brottsplatsen. Det utövade våldets ka-
raktär klarlades vid den rättsmedicin-
ska obduktionen.

Om man hittar en bit i det pussel
som brottsutredningen utgör, bidrar
den första biten i regel också till att
man hittar nästa bit. Utredningslin-
jen kan beskrivas som den riktning i
vilken man går för att leta efter pus-
selbitar.

Utredarna och experterna deltar i
utredningen enligt sin egen special-
kunskap eller kompetens. Vissa analy-
serar det material som inhämtats med
hjälp av tvångsmedel och utrednings-
åtgärder, andra förhör, en del hjälper
till att hitta misstänkta. Alla bidrar
med sin egen arbetsinsats och kompe-
tens för att nå ett gemensamt mål, att
ta reda på sanningen.

I fallet med skogsstugan dömde
tingsrätten en 28-årig man till ett år
och fyra månaders fängelse för dråp.
Brottet mot liv hade begåtts genom
två hugg med en kökskniv, av vilka
det ena gick genom hjärtat. I samma
fall dömdes fyra andra personer till

UTREDNINGSLINJEN KAN
BESKRIVAS SOM DEN
RIKTNING I VILKEN
MAN GÅR FÖR ATT LETA
EFTER PUSSELBITAR.

kortare villkorliga fängelsedomar och
bötesstraff. Några av dem hade till-
bringat kvällen hos
den dräpta pensio-
närsmannen och var
på plats när brottet
begicks. Sällskapet
hade förflyttat sig till
pensionärsmannens
stuga efter att en kvinna i sällskapet
hade misshandlat en annan kvinna i
hennes bostad.

Hade sällskapet för avsikt att begå
ett rån? Inga bevis på något sådant
hittades. Enligt domslutet var det
fråga om ett besök som gick överstyr.
När detta skrivs har domen överkla-
gats till hovrätten och tingsrättens av-
görande är ännu inte slutgiltigt.

En beckmörk vardagsnatt i början av
december får en polispatrull en ut-
tryckning till en förort i Tammerfors.
En man hade blivit skjuten i benen
och en ambulans kallades till platsen.
På gården till en grillkiosk påträffar
polispatrullen en man som har blöd-
dande skottskador i båda benen. Den
skjutna mannen berättar att två ara-
biska män kommit fram till honom på
en närliggande gångväg för att prata.
Efter en kort och hetsig diskussion
skjuter en av männen honom i båda
benen med en pistol. Gärningsmän-
nen försvinner spårlöst, lika mystiskt
som de hade dykt upp. Chauffören
som befinner sig på platsen berättar
att han kommit dit efter att hans vän

ringt efter hjälp. Chauffören är nykter, men den skjutna mannen är kraftigt berusad. Ett av bildäcken har också punkterats. Bilen ägs av mannen som är skjuten i benen.

Det är inte alltid självklart att en människa som har fallit offer för ett brott ens själv vill ta reda på vad som hänt honom eller henne. I det här fallet ”stinker” offrets berättelse av ett par orsaker. På den händelseplats som offret beskriver finns inga spår av skottlossning; däremot upptäcker polisen en hylsa i fotutrymmet vid passagerarsidan.

Det är i sig tråkigt, men ett faktum som alla poliser känner till, att en person som framställer sig som brottsoffer inte alltid talar sanning. Det är polisens uppgift att ta reda på sanningen, och sanningen kan ibland vara att det brott som offret beskriver inte har hänt. På natten är allt i regel ytterst oklart och polisens klienter har en benägenhet att vara berusade.

Man måste få tid att utreda skottlossningen och fortsätta utredningen i dagsljus. Ambulansen för det skottskadade offret till sjukhuset, polisen häktar chauffören som misstänkt för brottet och bärgningstjänsten flyttar bilen till polis-inrättningen för noggrannare undersökningar. Polispatrullen registrerar ännu en brottsanmälan med sina observationer som avslutning på arbetsskiftet.

Fallet väcker nyfikenhet hos de brottsutredare som kommer till jobbet på morgonen. Det är ju ändå en människa som har skjutits, inte en måltavla. Offret själv verkar inte alls vara villig att klarlägga händelserna. Fel bitar har avsiktligt kastats med i pusslet. Vad är det i själva

ALLA BIDRAR MED SIN EGEN
ARBETSINSATS OCH KOMPETENS FÖR
ATT NÅ ETT GEMENSAMT MÅL, ATT
TA REDA PÅ SANNINGEN.

DET ÄR INTE ALLTID SJÄLVKLART
ATT EN MÄNNISKA SOM HAR FALLIT
OFFER FÖR ETT BROTT ENS SJÄLV
VILL TA REDA PÅ VAD SOM HÄNT
HONOM ELLER HENNE.

PÅ NATTEN ÄR ALLT I REGEL
YTTERST OKLART OCH POLISENS
KLIENTER HAR EN BENÄGENHET ATT
VARA BERUSADE.

FEL BITAR HAR AVSIKTLIGT
KASTATS MED I PUSSLET.

verket som har hänt? Är det fråga om indrivning av skulder eller uppgörelse mellan kriminella? Finns det någon annan förklaring till händelserna? Var finns över huvud taget händelseplatsen? Fallet tär också en aning på brottsutredarnas stolthet:

— Oss lurar man inte så lätt!

* * *

En ledtråd faller i regel inte ned på bordet genom det öppna fönstret i utredningsavdelningens kafferum och kommer inte heller via polisinsättningens internpost. Man måste ge utrymme för eftertanke och fantasi. Först måste man fundera på var det över huvud taget lönar sig att leta efter pusselbitar och sedan ta sig ut ur sin egen bunker.

I det här fallet var den bil som bogserats till polisinsättningen ett naturligt undersökningsobjekt. Offret var en annan. Uppgifterna fördelas så att den tekniska utredaren börjar undersöka spåren i bilen och de taktiska utredarna träffar offret på sjukhuset.

En polis är ingen läkare, men även polisen ska kunna dokumentera och tolka spår av våld. Utifrån skadan man till exempel dra slutsatser om hurdant brottsredskap som har använts. En professionell polis måste känna till vilka slutsatser man kan dra om ett eggvapen utifrån en skada, hurdana märken som uppstår vid en stryplning,

vilka spår ett trubbigt brottsredskap lämnar och vilka slutsatser som kan dras utifrån skottskador.

PLATSEN DÄR HYLSONNA
HITTADES TYDER PÅ ATT
SKOTTEN HAR AVFYRATS
PÅ PASSAGERARSIDAN.

Rättsläkaren är en tvättakta expert i dessa frågor, men rättsläkarens arbete går i regel ut på att undersöka avlidna. Det är vanligtvis de behandlande läkarnas

och polisens uppgift att undersöka skador på levande människor förorsakade av våld. Läkaren är av naturliga skäl expert på att bedöma skador, deras farlighet och bestående men hos offret.

* * *

På sjukhuset förbereds patienten med skador i benen för operation. På grund av medicineringen kan patienten inte intervjuas, men polisen har möjlighet att titta på skottskadorna i båda benen och fotografera dem under goda förhållanden. Också kläderna som offret bar kan undersökas. Ett hål hittas endast i det ena byxbenet. Någon måste alltså ha lyft upp byxbenet innan det andra skottet avlossades.

Resterna av brunnet krut på den bara huden visar tydligt att avfyringsavståndet har varit högst några centimeter. När krutresterna på byxorna undersöks närmare med specialutrustning konstateras det också att avfyringsavståndet för skottet som trängde genom det andra byxbenet och benet är mindre än fem centimeter. Båda skotten har alltså avlossats

på mycket nära håll. På sjukhuset tog polisen prov från patienten, som senare kan undersökas i laboratorium för att ta reda på om patienten själv nyligen har avfyrat ett vapen.

Vid en noggrannare undersökning av bilen hittades fler hylsor. Sammanlagt tre avfyrade hylsor hittas. Det finns ytterst goda grunder att misstänka att skottet har avfyrats inne i bilen. Platsen där hylsorna hittades tyder på att skotten har avfyrats på passagerarsidan. Det finns nu tillräckligt med information för att förhöra den häktade chauffören. Beskrivningen av händelseförloppet som polisen tog emot på morgonnatten kan helt enkelt inte stämma.

Preliminärt finns det skäl att misstänka chauffören för grov misshandel, eftersom en man med skottskador i benen har hittats i hans bil och skottlossningen sannolikt har ägt rum inne i bilen.

En brottsmisstänkt har enligt lagen ingen skyldighet att klarlägga ett fall. Han kan inte ens tvingas att svara på polisens frågor, utan får vara helt tyst. En misstänkt får också om han vill träffa ett advokatbiträde före förhöret och biträdet får vara närvarande när den misstänkta förhörs. Lagstiftningen betonar den brottsmisstänkta rättigheter. Det här är spelregler som polisen ska klargöra för "motspelaren" före förhöret, för att förhörsprotokollen ska kunna användas som bevis i en rättegång.

Nu bedyrar chauffören att han ska tala sanning under förhöret och vill utreda fallet så snabbt som möjligt utan att kontakta en advokat. I förhöret berättar chauffören att han hämtat sin skottska-

EN BROTTSMISSTÄNKT HAR ENLIGT
LAGEN INGEN SKYLDIGHET ATT
KLARLÄGGA ETT FALL.

dade vän från parkeringsplatsen vid vännens bostad. Han hade fått ett samtal och därefter lämnat hemmet, kommit med egen bil till sin vän och hittat vännen sittande på passagerarsidan i sin egen bil. Från parkeringsplatsen hade resan fortsatt mot sjukhuset med vännens bil. Efter några kilometers körning hade det visat sig att det främre däckets på höger sida hade punktering och färden måste avbrytas vid grillkioskens gård.

De blev sedan tvungna att be nödcentralen om hjälp så att vännen inte skulle förblöda. Chauffören har fortsättningsvis inga observationer som gäller skottlossningen.

Under förhöret med chauffören fick man nya ledtrådar och bitar till pusslet. Nu visste man adressen där den skottskadade mannen hade satt sig i bilen. Kan man kanske hitta mer information om händelseförloppet där?

* * *

På parkeringsplatsen vid passagerardörren finns det för det första en hög med cigarrettfimpar. Någon har alltså vistats på platsen en god stund. I snön syns inte en droppe blod. När utredarna har stått en stund med händerna i fickorna och funderat och tittat, får de syn på en kula som ligger på marken. Kulan är en del av skjutvapnets patron och flyger ut ur pipan när man skjuter. Den farliga delen alltså. Hylsan är den patrondel som blir kvar

efter att ett skott avfyrats. Hylsorna har alltså hittats i bilen och nu hittas den avfytrade kulan på parkeringen.

Det började se ut som att den enda vettiga förklaringen till händelserna var att mannen hade skjutits på nära håll i båda benen på sin egen gård, i sin egen bil, och dessutom så att det ena byxbenet hade lyfts upp innan skottet avfyrades.

En kula lämnar kvar två hål när den går genom hud och muskelvävnad: ett ingångshål och ett utgångshål. Beroende på kulans struktur kan kulan bli svampformad på

väg genom vävnaden eller så kan kulan splittras om den träffar skelettet. Hålens form varierar beroende på kulans färdriktning, hur kulans hastighet minskar i vävnaden och hur kulans form förändras. Tack vare detta kan man dra slutsatser om från vilken riktning skottet har avfyrats. Även spåren efter de brinnande krutresterna som flyger ut ur vapenpipans mynning är till hjälp när avfyrningsriktningen ska fastställas.

I det här fallet var riktningen för båda skottskadorna sådan att skotten lätt hade kunnat avfyras av den skottskadade själv: skotten gick genom benens framsida i riktning mot benens baksida.

— Jag tror nog att den här typen har skjutit sig själv.

— Jag skulle just säga samma sak!

* * *

I pusslet saknades nu bara den skottskadade mannens egen berättelse, som slutligen bekräftade polisens misstankar.

Sprit, piller och hjärtesorg? Hopplöshet och sökande efter uppmärksamhet? Vad får en människa att skada sig själv? Ibland är det svårt att förstå. Det finns lika många förklaringar som handlingar och varje människa har säkert sitt eget helt unika tankelandskap när en sådan lösning väljs.

Jag överlåter den noggrannare analysen av det mänskliga psyket till experterna - jag konstaterar bara att man som polis möter sådana människoöden som en standardfamiljefar-skattebetalare inte är medveten om att existerar någon annanstans än i filmer och på fotografier. I bakgrunden till varje händelse finns en mänsklig historia som i sig är värd att ta del av. Med en öppen och tolerant attityd kan man som polis lära sig något intressant om varelsen människan.

Ibland får polisen en djupare i inblick i människans privata tankar tack vare de historier från verkliga livet som polisen påträffar. I mänskligt hänseende tillhör människans tankar, och i synnerhet problem, de allra viktigaste dimensionerna av det privata. De är varje människas mest privata egendom och det är inte rätt att bryta ett förtroende, framför allt om det inte är en oundviklig förutsättning för att brottsansvaret ska förverkligas.

När en klient anförtror sig åt polisen om sin svåra livssituation, kan man inte utan personens samtycke skriva om dessa motiv i tidningarna eller i boken för Polisyrkeshögskolans urvalsprov. Därför måste läsaren tyvärr även i detta

I PUSSLET SAKNADES NU BARA
DEN SKOTTSKADADE MÄNNENS
EGEN BERÄTTELSE, SOM SLUTLIGEN
BEKRÄFTADE POLISENS MISSTANKAR.

MED EN ÖPPEN OCH TOLERANT
ATTITYD KAN MÅN SOM POLIS
LÄRA SIG NÅGOT INTRESSANT OM
VARELSEN MÄNNISKAN.

fall nöja sig med en bristfällig sanning. Allt som avslöjas i polisens arbete hör inte hemma i offentligheten.

* * *

Utredningen av allvarliga brott och oklara dödsfall är ett samarbete. I verkligheten finns det ingen Poirot, Sherlock, Bauer eller Columbo som med sina överlägsna personliga förmågor löser knepiga brottsfall. Dessa populära detektiver är en produkt av författarnas fantasi. Huvudpersonerna i berättelserna är intressanta, men i verkligheten existerar inga sådana personer. Det bästa resultatet uppnås alltid säkrast genom samarbete. Det behövs experter inom olika områden, människor med utbildningar och erfarenheter av olika omfattning och karaktär, fantasi, lugnt övervägande, barnslig förundran och framför allt vilja och iver att utreda saker.

I fallet med skogsstugan behövdes det samarbete mellan undersökningsledaren, många taktiska utredare, tekniska utredare, laboratoriet och rättsläkaren. Var och en bidrog med egna bitar till pusslet och det krävdes precis rätt yrkesinsikt för att hitta respektive bit. Experter från bara ett område, vare sig det är fråga om poliser, läkare eller kriminalkemister, hade ensamma hittat endast enstaka bitar som på egen hand nästan inte har någon betydelse alls. Det är först när bitarna kombineras med varandra som man kan skapa en helhetsbild av brottet.

I utredningen av ett brott mot liv

måste pusslet läggas omsorgsfullt bit för bit. Ju allvarigare brottet är, desto säkrare måste man kunna bevisa att gärningsmannen är skyldig och desto tydligare måste uppfattningen av skulden vara. Också ett omfattande material som samlas under förundersökningen ska registreras noggrant och struktureras på ett logiskt sätt. Bitarna ska alltså fogas till varandra och i förundersökningen av ett brott är det en polisutbildad kriminalutredare som gör denna sammanfogning.

I fallet med mannen som skotts-kadats i benen genomfördes undersökningarna på några timmar huvudsakligen av två poliser med förmåga att tänka och agera. Visserligen fick man även i detta fall hjälp av många aktörer: första patrullen, sjuktransporten, bärgningsfirman, tekniska utredaren och sjukhuset. Intresset och viljan att få klarhet i fallet drev utredarna framåt.

Det hade varit lätt att med stöd av de inledande uppgifterna definiera fallet som ”mörkt” och konstatera att ”vi låter det vara, när offret ändå inte själv vill få klarhet i sitt eget fall”. I det långa loppet är de just att söka och finna som är belöningen i brottsutredarens arbete. Rättssystemet får bestämma domarna. En brottsutredare drivs i sin vardag av det välbefinnande som uppstår när ett brott blir löst - att något oklart blir klart.

Brådska är brottsutredarens värsta fiende, men å andra sidan innebär förlorad tid ofta att sanningen går förlorad. Omdömet sviker när det är bråt-

tom. Man stressar. Man fångar tanklöst omkring och gör ibland misstag, precis som alla andra människor. En människa som är polis får emellertid inte göra misstag utan att bli föremål för all världens hat.

Det finns ändå ingen brottsutredare i världen som har löst alla sina fall och ingen polis som har undanröjt all brottslighet i sin stad. Man måste också kunna leva med osäkra sanningar. Man måste lära sig att sova på nätterna. Man måste glömma arbetet och till exempel åka och fiska.

* * *

Brottsutredaren återvänder hem från händelseplatsen på morgonnatten. Tittar till sina sovande barn, klappar hunden och kryper till sängs. Partnerns fråga är ganska djuplodande.

— Varför kan du inte vara en helt vanlig ingenjör?

Dit gick den här julen igen, men lie-mannen tittar inte i kalendern.

Det självklara svaret tar förvånansvärt länge att komma på.

— Ingenjörer utreder ju inte brott.

LÄSTIPS

- Lag om utredande av dödsorsak (459/1973).
- Förordning om utredande av dödsorsak (948/1973).
- Karhunen, Pekka et al.: Oikeuslääketiede. Duodecim, 2000.
- Kiiiski, Kimmo K.: Poliisin rooli kuolemansyynytutkinnassa. 2.,

I VERKLIGHETEN FINNS DET INGEN
POIROT, SHERLOCK, BAUER ELLER
COLUMBO SOM MED SINÄ ÖVERLÄGNSA
PERSONLIGA FÖRMÅGOR LÖSER
KNEPIGA BROTTSFALL.

VAR OCH EN BIDROG MED EGNA
BITAR TILL PUSSLET OCH DET
KRÄVDES PRECIS RÄTT YRKESINSIKT
FÖR ATT HITTA RESPEKTIVE BIT.

EN BROTTsutredare DRIVS I SIN
VARDAG AV DET VÄLBEFINNANDE
SOM UPPSTÅR NÄR ETT BROTT BLIR
LÖST - ATT NÅGOT OKLART BLIR
KLART.

MAN MÅSTE OCKSÅ KUNNA LEVA MED
OSÄKRA SANNINGAR.

reviderad upplaga. Polisyr-
keshögskolan 2009. Kan lä-
sas på adressen: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/88350/Oppikirjo-ja%2018.pdf>

JUSSI MAJANEN

DET MEST KRÄVANDE UPPDRAGET?

ÄLDRE KONSTAPEL JUSSI MAJANEN BLEV POLIS HÖSTEN 2005. MAJANEN JOBBAR PÅ POLISINRÄTTNINGEN I INRE FINLAND OCH ÄR STATIONERAD I KANGASALA. MAJANEN HAR OCKSÅ ARBATAT SOM UTBILDARE FÖR POLISER OCH NÖDCENTRALSOPERATÖRER VID POLISYRKESHÖGSKOLAN.

MAJANEN HAR MERKONOMUTBILDNING SEDAN TIDIGARE (1995). INNAN POLISKARRIÄREN ARBETADE MAJANEN SOM FÖRSÄLJARE I EN SPORTBUTIK OCH SOM RESELEDARE I EGYPTEN OCH GREKLAND.

ARTIKELN HAR SKRIVITS I 2013.

Polisens yrke ute på fältet är mycket varierande. Det finns många uppdrag som kan skötas rutinmässigt och som inte kräver just någon fysisk eller psykisk ansträngning. Det finns också uppdrag som kan kräva såväl god fysisk som psykisk kondition. Sedan finns det sådana uppdrag som inte utgör någon som helst fysisk belastning men som kräver mycket bra psykisk kondition. Alla konstaplar som arbetar på fältet kommer en gång under sin karriär att stöta på någon form av våld. Under utryckningar möter man järnstänger, bobollsträn, knivar och även skjutvapen. Man förbereder sig för dessa situationer med olika taktiker och tekniker och allt som oftast kan situationerna lösas genom att prata. Poliser som arbetar på fältet är säkert tvungna att någon gång under sin karriär använda fysiska maktmedel för att bryta ner motståndet. Största delen av oss är i något skede tvungna att ta till någon form av maktmedel. Någon av oss blir tvungen att rikta sitt vapen

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNA MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

mot en människa, någon blir även tvungen att avfira det. Att skjuta är alltid det yttersta maktmedlet och jag kan bara föreställa mig hurdant kval en konstapel är tvungen att genomgå inom sig efter en sådan händelse. Ett av de mest krävande polisuppdragen är emellertid ett uppdrag där vi inte möter våld och inte behöver klä på oss taktisk skyddsutrustning. Det är ett uppdrag under vilket ytterligare patruller inte tillkallas. Under detta uppdrag används inte fysisk kraft och man gör inga imponerande stormningar. Uppdraget kräver råg i ryggen, mod och extremt god kommunikationsförmåga. Det är

DET ÄR ETT UPPDRAG
SOM VARJE POLIS FÅR
NÅGON GÅNG UNDER SIN
KARRIÄR.

ett uppdrag som varje polis får någon gång under sin karriär. Enligt mig är ett av polisens mest krävande uppdrag att lämna dödsbud. Naturligtvis kan jag bara tala för mig själv, men jag tycker att det till och med är det mest krävande polisuppdraget. Det är ett uppdrag som man säkerligen aldrig vänjer sig vid, men å andra sidan är det bra så. I det skedet då en persons död och bortgång inte längre berör är det något som är väldigt fel. En människas död kan i vissa fall sist och slutligen till och med vara en lättnad för de anhöriga. Det kan hända att en person redan länge har lidit av en allvarlig sjukdom och med anledning av detta till och med själv har önskat påbörja den sista färden. I vilket fall som helst är döden alltid slutlig och att möta den är alltid en speciell hän-

delse. Varenda en av oss har nära och kära vars bortgång berör oss. Döden berör varje människa på olika sätt, därför är mötet med den alltid unik och kräver varje gång ett personligt och ödmjukt grepp.

* * *

Det dödsbud som jag kommer bäst ihåg skedde för flera år sedan under min tid på fältet i det som då var Kumo härad. Jag letade efter fallet i polisens system för min artikel men jag hittade till mitt förtret enbart en sammanfattning av det. Tydligt hade det redan arkiverats. Efter

att ha suttit en stund vid datorn insåg jag att jag inte behöver någon brottsanmälan för att komma ihåg fallet. Jag behöver varken minneslappar eller stödord. Jag kan lika väl skriva om det ur eget minne så som jag kommer ihåg det och jag kommer väl ihåg det, även om det snart var tio år sedan. Fredagen den 21 januari 2005 var jag på nattskift vid polisinrättningen i Kumo härad. I patrullen ingick utöver mig vår gruppchef överkonstapel Tapani Härkälä. Vi var den enda patrullen i vårt område. Skiftet hade börjat klockan sju på kvällen och det skulle pågå till sju på morgonen. Efter natten skulle jag ännu köra 100 kilometer hem och sova och återhämta mig efter nattskiftets påfrestningar. Kvällen hade varit en normal fredagkväll, och redan i början av skiftet hade det bör-

jat snöa kraftigt. Visserligen kommer jag efter en så här lång tid inte ihåg alla uppdrag under den där vanliga kvällen, men under natten fick jag ett telefonsamtal som dramatiskt förändrade nattsiftet. Efter midnatt ringde fältchefen från polisen i Loimaa till vår patrulltelefon och berättade att det hade inträffat en allvarlig olycka i deras område, där flera människor hade omkommit. Det verkade som att alla personer i det ena fordonet som var inblandat i trafikolyckan var från samma lilla by. Fältchefen i Loimaa berättade att vårt uppdrag skulle vara att lämna dödsbud om alla de som omkommit, eventuellt ännu under natten. Jag genomförs då av tanken att det förhoppningsvis tar så länge att utreda olyckan och parterna i den att detta tunga uppdrag skulle överföras på morgonpatrullen. Efter midnatt ringde telefonen på nytt och det sades från Loimaa att alla förutom en av personerna hade identifierats och att en bild av en flicka skickas till oss per e-post så att vi skulle kunna ta den med och identifiera flickan på hennes eventuella hemgård. Vi funderade på e-postmeddelandet och övervägde om vi skulle kunna visa bilden på ett lik med eventuellt svåra huvudskador för någon. Den femtonåriga flickans ansikte var dock prydligt och rofullt. Överkonstapel Härkälä tog reda på kyrkoherdens telefonnummer och ringde honom. Kyrkoherdens fru svarade i telefonen och undrade om det verkligen lönar sig att väcka kyrkoherden så här efter midnatt. Härkälä sade att nu är det fråga om ett sådant ärende att hon får lov att väcka kyrkoherden och be honom ta telefonen. Vi kom

JAG GENOMFÖRS DÅ AV TANKEN
ATT DET FÖRHOPPNINGSVIS TAR
SÅ LÄNGE ATT UTREDA OLYCKAN
OCH PARTERNA I DEN ATT DETTA
TUNGA UPPDRAG SKULLE ÖVERFÖRAS PÅ
MORGONPATRULLEN.

överens med kyrkoherden om att träffas i församlingshemmet. Vi skrev ut de omkomnas hemadresser från befolkningsdatasystemet och körde mot byn som snart skulle fyllas med sorg. I församlingshemmet samtalande vi med kyrkoherden och gjorde upp en plan på hur vi skulle gå till väga. Polisen skulle bara berätta fakta, vad som skett och var, och kyrkoherden skulle sköta de efterföljande åtgärderna och den andliga eftervården. Vi gav oss av till det första huset. Den döde pojken far bröt ihop helt och hållet. Pojkens mor lyckades på något sätt behärska sig och samtala med oss. Jag kommer ihåg hur hjärtskärande faderns gråt var. Jag undrade hur jag själv skulle klara ännu fem likadana situationer. Det andra huset låg en bit utanför byn. I snöblandat regn körde vi in på gården. Vi knackade på dörren och inifrån hörde vi hur familjen väcktes av hunden. Fadern i familjen öppnade dörren. Kyrkoherden berättade om trafikolyckan och överkonstapel Härkälä preciserade händelseförloppet, som också för oss ännu var delvis oklart. Fadern brast i gråt och till dörren kom familjens dotter som naturligtvis också började gråta. Där stod vi i dörröppningen i mörkt, kallt snöblandat regn, och jag visste inte hur jag skulle vara i min overall. Jag kommer ihåg hur fadern genom gråten sörjde över hur pojkarna följande morgon skulle ha haft en avgörande futsalmatch, men att hälften av lagets medlemmar

hade omkommit i olyckan. Familjens dotter frågade oss om vi kunde komma tillbaka efter sju när modern återvänt från nattskiftet. Dottern sade att de inte kommer att kunna berätta för modern vad som hänt. Hur hemskt det än kändes konstaterade Härkälä faktum att vi ännu hade många hem som vi inte besökt och att vi inte skulle kunna återvända. Ögonblick och detaljer har etsat sig fast i minnet så att jag kommer ihåg dem som om det var i går. Jag kommer ihåg vädret under natten, husen och en del av vägarna i byn. Jag förmår ännu i dag på något vis förnimma den nattens atmosfär. Några besök passerade som i en dimma. I varje hem var mottagandet lika förkrossande. Människorna anade oråd redan vid dörren när de efter midnatt i mörkret såg två poliser med mössan i handen ackompanjerade av kyrkoherden som alla kände. På vägen till det sista huset stod det klart att de två sista offren tillhörde samma familj. En 17-årig pojke och en 15-

JAG FÖRMÅR ÄNNU I DAG
PÅ NÅGOT VIS FÖRNIMMA
DEN NATTENS ATMOSFÄR.

årig flicka. Å andra sidan var det sista huset kanske det lättaste att besöka eftersom jag då redan visste att vi skulle

ha fullbordat denna tunga uppgift när detta var över. Naturligtvis var familjen i det sista huset också förkrossad. Familjens två yngsta barn låg och sov medan vi samtalande med föräldrarna. Barnens mor och far berättade att de redan på något sätt hade anat det värsta. De hade inte hört något från barnen. Föräldrarna hade läst på text-TV

om en allvarlig olycka och hade därefter försökt ringa barnen men bådas telefoner hade varit avstängda. Modern hade lämnat ett telefonmeddelande åt dem båda och gått och lagt sig. Nu hade hon vaknat till den värsta väckningen en person kan få. Jag har flera gånger gått igenom det där uppdraget med mina kollegor. När det talas om tunga polisuppdrag och speciella händelser hänvisar jag ofta till händelserna under ifrågakvarande natt. Det är säkert ett av de polisuppdrag som jag aldrig kommer att glömma. Uppdraget har aldrig dykt upp i drömmar men har etsat sig fast i minnet. Att tala om saker och gå igenom dem är en del av debriefingen. I polisyrket lyckas det som tur är bra vid kaffebordet. Under ett skift har vi tolv timmar på oss att tala med patrullkamraten om saker. Då hinner man ge utlopp för såväl arbetsstress som personliga saker. Det är alltid enkelt att vara klok i efterhand. Efteråt är det alltid enkelt att med tiden fundera på vad som gick snett och vad som gjordes rätt. Den natten gjorde polisen och kyrkan tillsammans, enligt mig, det som kunde göras. Patrullerna i det andra området skötte områdesundersökningen och andra praktiska uppgifter som hörde till den. För oss återstod den fysiskt lättaste uppgiften men enligt mig den psykiskt mest krävande, att möta nära anhöriga som har förlorat det allra käraste, sitt eget barn. Vi utförde arbetet med ödmjukhet genom att berätta sanningen och delta i sorgen. Annat kunde vi inte göra. Senare har jag funderat på hur professionellt överkonstapel Härkälä agerade då han kom på att genast ringa byns kyrkoherde

JAG HAR FLERA GÅNGER GÅTT
IGENOM DET DÄR UPPDRAGET MED
MINA KOLLEGOR. NÄR DET TALAS
OM TUNGA POLISUPPDRAG OCH
SPECIELLA HÄNDELSE R HÄNVISAR
JAG OFTA TILL HÄNDELSE R NA UNDER
IFRÅGAVARANDE NATT.

DEN NATTEN GJORDE POLISEN OCH
KYRKAN TILLSÄMMÄNS, ENLIGT MIG,
DET SOM KUNDE GÖRAS.

om vad som hänt och få denne att delta i uppdraget. Inte visste vi ju om någon familj var troende, men i en sådan situation är det knappast någon som ifrågasätter varför en kyrkans man är med. Kyrkan är ju en organisation som oftast har hand om situationen som följer och är närvarande vid dödsfall. Kyrkoherden kunde också genast informera om vad som följer, han berättade att församlingen genast på morgonen skulle ordna en minnesstund och framför allt kunde han ge stöd åt anhöriga och kollektiv trygghet under den där kalla och bistra morgonen. * * *

Fastän jag berättade att man aldrig vänjer sig vid att lämna dödsbud, blir man självsäkrare och samlar på sig redskap som underlättar när man ska sköta en sådan uppgift. Det viktigaste enligt mig är att vara närvarande och att kunna empatiskt delta i människans sorg. Det är ju inte fråga om ett normalt polisärende utan man ska ta tid på sig att lämna dödsbud. Uppgiften ska göras i lugn och ro. Man ska inte ropa budet från dörren och smita ut. På ett sådant uppdrag får man aldrig ha bråttom. Då vi den vintern på morgonen efter dödsolyckan lämnade dödsbud till modern som förlorat en son i trafikolyckan är ett bra exempel på hur unik en sådan händelse är. Vi ringde till kyrkans dödsbudsjourhavande och bad denne komma med och tillsammans steg vi alla tre in i en

tvåa i ett våningshus. Vi berättade för modern om olyckan och att sonen omkommit. Vi berättade att kvinnan som var med oss var kyrkans representant och att hon vid behov stannar en stund talar om saken med modern. Kvinnorna stannade i bostaden och vi gick bort för att fylla i brottsanmälan. Jag tycker att uppdraget gick sakligt till, men utan någon större känsla av att ha lyckats. En vecka senare hittade jag en lapp från modern. i min postlåda på arbetsplatsen Modern ville förmedla sitt tack för att dödsbudet hade skötts så fint och för deltagandet i hennes stora sorg.

Uppdraget som från vårt perspektiv var ett normalt uppdrag, var i hennes ögon mycket fint skött och kändes i sorgens stund som en fin gest. I polisarbetet hör tacksamhet från allmänheten inte till vanligheterna. När man får ta del av det, känns det mycket angenämt. Speciellt om det har varit fråga om ett uppdrag som krävt finkänslighet och som varit svårt på sitt eget sätt.

* * *

Några veckor innan jag skrev denna artikel skulle jag igen lämna ett dödsfall. En 86-årig man hade dött efter midnatt i sitt hem på grund av en långvarig sjukdom. Den här gången fanns det inget behov att lämna dödsbud eftersom den avlidnes 83-åriga

DET VIKTIGASTE
ENLIGT MIG ÄR ATT
VARA NÄRVARANDE OCH
ATT KUNNA EMPATISKT
DELTA I MÄNNISKANS
SORG.

fru fanns i lägenheten och själv hade funnit sin man död i badrummet. Medan vi väntade på bår bilen samtalande vi med kvinnan om livet och döden, om det förflutna och framtiden. Frun berättade att hon och hennes man skulle ha firat 60 år tillsammans den vintern. Vi pratade om livets upp- och nedgångar som anhopats under dessa år. Efter en stund anlände två likbärare. När vi skulle gå beklagade vi än en gång sorgen. Frun undrade hur hon skulle orka på egen hand i framtiden. Den äldre likbärarens ord till den avlidnes fru var: "Ni orkar nog, ni orkar nog, ni är en stark kvinna." Själv förundrades jag lite av orden. Visserligen ska man ingjuta hopp för framtiden i nödens stund, men hur kan en likbärare veta hur stark en människa är? Hur kunde han veta om frun skulle orka i all sin sorg? Ett annat exempel på tveklaktiga ordval kom för en tid sedan ur en praktikants mun. När patrullen avlägsnade sig från platsen beklagade en äldre konstapel än en gång sorgen och visade sitt deltagande. Också en yngre konstapel deltog i sorgen och hävde ur sig: "god fortsättning på dagen trots allt!" när patrullen gick ut. Jag använder själv samma fras men snarast då när klienten stiger ur polisbilen med en liten böteslapp i handen. Jag anser att det lämpar sig att säga vid en bötfällning eller kanske när man lämnar en lindrig krock, men jag skulle aldrig använda frasen efter att jag lämnat ett dödsbud eller tar farväl av den avlidnes anhöriga. Och jag skulle inte heller använda det på något annat uppdrag heller där döden är närvarande. Det är alltid svårt att hitta de rätta orden när man lämnar dödsbud. Som tur är kan

UPPDRAGET SOM FRÅN VÅRT
PERSPEKTIV VÅR ETT NORMALT
UPPDRAG, VÅR I HENNES ÖGON
MYCKET FINT SKÖTT OCH KÄNDES I
SORGENS STUND SOM EN FIN GEST.

man på ett sådant uppdrag tillämpa samma ideologi som tillämpas på många andra polisuppdrag: det finns inte endast ett korrekt sätt att utföra ett uppdrag, utan man väljer det sätt som är det bästa möjliga enligt ens egen uppfattning. Alla har och får ha egna sätt att uttrycka sig på men på särskilt känsliga uppdrag är det skäl att noga överväga sina ordval. Låt oss återgå till det äldre paret's hem en stund. Tillsammans med likbäraren klädde vi av den avlidne och lade honom på bår medan frun väntade i rummet intill. När vi var redo att bära den avlidne till bilen gick jag ännu efter frun så att hon kunde ta farväl av sin avlidne man. I vardagsrummet stod två konstaplar och två likbärare alldeles tysta runt den avlidne. Den avlidne låg övertäckt på bären så att ansiktet var synligt under överdraget. Den gamla damen böjde sig ner ännu en gång intill sin man och smekte varsamt hans kind och sade följande: ”Farväl min kära xxxxx, hoppas vi ännu ses en dag. Tur att du fick gå bort i lugn och ro hemma. Du var alltid en bra man till mig, även om jag inte alltid kom ihåg att säga det. Färdas väl på din sista resa.” Mitt hjärta kändes tomt, som om en sten tyngde mot mitt bröst. Jag svalde för att jag var så rörd. Det kan hända att den yngre likbäraren som såg på mig såg tåren i min ögonvrå, men vad gör det. När det i sinom tid blir dags att gå bort, är det väl just på ett sådant sätt som man själv skulle vilja gå. Smärtfritt i ditt eget hem med dina nära och

kära. Om någon uttalar likadana ord vid min dödsbädd så kan jag säga att jag levtt ett gott liv.

LÄS MER

- Kiiski, Kimmo K.: Poliisin rooli kuolemansyynntutkinnassa. 2., ny upplaga. Polisyrikeshögskolans läroböcker 18/2009. Poliisiammattikorkeakoulu 2009. – Publicerade även som pdf-fil: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/88350/Oppikirjoja%2018.pdf>.
- Serkamo, Rosanna: ”Menetin kolarissa kaksi teini-ikäistä lastani.” – Publicerad på tidningen Me Naisets webbsida: <http://www.menaiset.fi/artikkeli/ajankohtaista/ihmiset/menetin-kolarissa-kaksi-teini-ikaisia-lastani>.

POLICE

OTSO MANNINEN

JAG VAR SIST OCH SLUTLIGEN INTE SÅ UDDA

ÄLDRE KRIMINALKONSTAPEL OTSO MANNINEN UTEXAMINERADES TILL POLIS HÖSTEN 2015. HAN JOBBAR SOM TAKTISKT UTREDARE VID CENTRALKRIMINALPOLISENS UTREDNINGSAVDELNING.

FÖRE POLISSTUDIERN AVLADE MANNINEN EN KANDIDATEXAMEN I HUMANISTISKA VETENSKAPER MED ARKEOLOGI SOM HUVUDÄMNE OCH EN MASTER OF SCIENCE-EXAMEN I FORENSISK ARKEOLOGI. HAN ARBETADE LÄNGE MED AKADEMISKA PROJEKTJABB INOM RAMEN FÖR OLIKA ARKEOLOGISKA FÄLTARBETEN I FINLAND OCH UTOMLANDS. INNAN HAN BÖRJADE STUDERA VID POLISYRKESHÖGSKOLAN ARBETADE HAN SOM TEAMLEDARE VID CENTRET FÖR INFORMATIONSTEKNOLOGI VID HELSINGFORS UNIVERSITET.

ARTIKELN HAR SKRIVITS I 2015.

Jag har otaliga gånger fått svara på frågan ”hur i hela världen blir en arkeolog polis?” Min långa och slingrande väg från akademisk snutarbetare till kriminalkonstapel känns helt begriplig när jag tänker på det i efterhand, men ibland när jag trycker ner pistolhölstret i bältet eller förhör en misstänkt slås jag av en känsla av överklighet: hur gick det så här?

Hösten 2006 deltog jag i arkeologiska undersökningar i Huhtiniemi i Villmanstrand. Syftet med Helsingfors universitets projekt var att utreda om ryktena gällande olaglig avrättning av desertörer i reträttskedet i slutet av fortsättningskriget var sanna. Ryktena om dessa avrättningar hade figurerat i Villmanstrandstrakten i årtionden, och skallar som kommit fram i samband med grävmaskinsarbeten i lägerområdet hade väckt ett stort intresse. Syftet med Helsingfors universitets projekt var att utreda vad för slags lämningar det var fråga om och huruvida ryktena kunde vara sanna.

Vi började med att göra provgräv-

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

ningar på olika platser utifrån de tips som kommit in under årens lopp. Vid undersökningarna lokaliserade vi också den plats där en lokal grävmaskinförare flera årtionden tidigare hade hittat skal- lar. I området hittades en massgrav med kvarlevor av cirka tio avlidna. Till forskningsgruppen hörde en benforskare som arbetade vid Centralkriminalpolisens kriminal- tekniska laboratorium

och som också var arkeolog till utbildningen. Då upptäckte jag för första gången något som vid närmare eftertanke är självklart, nämligen att experter från många olika vetenskapsområden arbetar för polisen också i Finland. Benforskaren hade specialiserat sig på forensisk arkeologi, det vill säga utnyttjande av arkeologisk metodik i brottsutredningar, vid universitetet i Bournemouth i England. Vi arbetade tillsammans under utgrävningarna. Benforskarens sakkunskap och intresanta arbetsbild gjorde intryck på mig.

Av undersökningen framkom att de avlidna hade begravts på ett ryskt militärsjukhus gravgård som funnits på platsen på 1800-talet. Den osteologiska analys som gjordes av de avlidna och föremål som hittades hos de avlidna, till exempel ortodoxa kors, visade att det inte var fråga om finländska soldater från fortsättningskriget utan om män som hade levt på 1800-talet och som sannolikt hade varit solda-

ter i den ryska armén. Männen hade uppenbarligen fallit offer för någon sjukdomsepidemi och därefter begravts i en gemensam grav. Det var således inte fråga om ett brott utan om en alldeles laglig begravning, som under historiens gång hade försvunnit från kartor och uppdagats först i samband med arbetena för att lägga grunden till servicebyggnaderna på lägerplatsen.

Efter erfarenheterna i Huhtiniemi började tanken på att jag skulle specialisera mig på forensisk arkeologi mogna. På ett barnsligt självsäkert sätt tänkte jag att om några år kunde också jag arbeta för CKP. Eftersom jag genomgående var humanist lät jag emellertid saken bero ett par år, men fick efter min kandidatexamen till sist ett stipendium för att avlägga magisterstudier i forensisk arkeologi vid universitetet i Bournemouth i England. Namnet på min examen är Forensic Archaeology: Crime Scene and International Investigations. Under utbildningen fokuserade vi på att utnyttja arkeologisk metodik vid undersökning av massgravar, letande efter avlidna i terrängen och tillvaratagande av kvarlevor av offer för brott mot liv som gömts i terrängen.

Efter att jag hade återvänt från England arbetade jag en tid med informationsteknik utifrån mina tidi-

DÅ UPPTÄCKTE JAG
FÖR FÖRSTA GÅNGEN
NÅGOT SOM VID
NÄRMARE EFTERTANKE
ÄR SJÄLVKLART,
NÄMLIGEN ATT EXPERTER
FRÅN MÅNGA OLIKA
VETENSKAPSBOMRÅDEN
ARBETAR FÖR POLISEN
OCKSÅ I FINLAND.

gare studier, men snart började viljan att få utnyttja det jag lärt mig i England att komma upp till ytan. Vid brottsutredningar i England köper polisen ständigt tjänster av externa, civila vetenskapsmän och experter. I Finland ligger dock förundersökningen av brott i stor utsträckning i polisens egna händer och till exempel undersökningar av brottsplatser utförs i regel av poliser. Därmed började jag och min partner tillsammans fundera på vad ett branschbyte och polisstudier skulle innebära i praktiken. Efter att ha fattat ett gemensamt beslut skickade jag in mina ansökningspapper.

Jag läste om kraven i inträdesprovet på nätet och började göra en avstickare till den lilla konditionssalen på arbetsplatsen efter arbetsdagen. Jag har alltid tyckt om idrott, men har alltid haft en liten kroppsbyggnad. Att springa gick bra, men bänkträningen inleddes utan vikter på stången. Jag hade dock bestämt att jag åtminstone inte på grund av bristande försök skulle nekas en plats vid Polisyrkeshögskolan. Tillsammans väntade vi med spänning på de olika skedena och de slutliga resultaten. Till slut fick jag belöning för tränandet och pluggandet och i februari följande år började jag studera för grundexamen för polis tillsammans med 23 andra studerande, det vill säga aspiranter. Nu när jag tänker på det i efterhand så visste jag ingenting om polisarbetet.

* * *

Jag var 34 år när jag inledde mina polisstudier. Många har frågat om det var svårt

PÅ ETT BARNSLIGT SJÄLVSÄKERT
SÄTT TÄNKTE JAG ATT OM NÅGRA
ÅR KUNDE OCKSÅ JAG ARBETA FÖR
CKP.

JAG HAR ALLTID TYCKT OM IDROTT,
MEN HAR ALLTID HAFT EN LITEN
KROPPSBYGGNAD.

REDAN EFTER
PRESENTATIONSRUNDAN MÄRKTE JAG
EMELLERTID ATT JAG ÄNDÅ INTE
VAR SÅ UDDA SOM JAG TIDIGARE
HADE TROTT.

att sadla om till polis för en över 30 år gammal branschbytare från universitetsvärlden. Passade du in i gänget? Var inte alla andra jätteunga? Hur passar en teleskopstång eller en pistol i en humanists hand? Klarar du av den fysiska delen? Dessa frågor funderade jag naturligtvis på själv också när jag såg mig omkring under den första skoldagen.

Redan efter presentationsrundan märkte jag emellertid att jag ändå inte var så udda som jag tidigare hade trott. Kursdeltagarna var allt från tjugo till fyrtio år gamla, utbildningsbakgrunden varierade från timmerman till magister i samhällsvetenskaper, och medan vissa hade barn och egnahemshus hade min bänkamrat nyligen flyttat hemifrån. Det fanns dock något som förenade gruppen redan i det här skedet och gruppan bara stärktes under kursens gång. När jag övergick till arbetslivet upplevde jag samma sak igen: trots att man tävlar sinsemellan, gnabbas, använder grova skämt och ibland även tittar snett på varann är poliserna ändå som en enda stor familj. Med det menar jag inte att jag naivt tror att alla poliser är kompisar. Men vi har alla något gemensamt.

”Färdigheter att arbeta i grupp” och ”teamspelare” är klyschor som ofta ses i arbetsplatsannonser, men i polisarbetet kan man inte överdriva

betydelsen av dessa färdigheter. Ensam är polisen ingenting, men två poliser kan vid behov vecka efter vecka eller år efter år röra sig i den mer vanställda ändan av samhället och ändå hållas vid sina sinnens fulla bruk. Polisen kör trött med sirenerna på till det område som alla förnuftiga människor lämnar eftersom någon är på dåligt humör och har en yxa. Eller

knackar på dörren till ett egnahemshus utan att veta mer än att man just har klippt ner en kvinna som hängt sig i ett träd och att det här är hennes familjs adress. Då har man ingen nytta av examina, utan måste ty sig till sin patrullkompis. Om den ena har slut på ord kan den andra bara fortsätta. Om man börjar grubbla på något man stött på under arbetsskiftet, är det enkelt att diskutera saken öppet. Man behöver inte förklara från början till slut eftersom den andra ju också var med.

Visserligen har jag också haft nytta av mina tidigare studier. Jag har praktiskt taget studerat i hela mitt liv. Studierna vid Polisyrkeshögskolan avvek inte så mycket från mina tidigare erfarenheter. Den studierutin jag samlat på mig under resan har varit till hjälp. Tentamina, essäer och deadlines fixade sig precis som vid tidigare skolor. Det som var nytt var de mer praktiska färdigheter som behövs i polisarbe-

ENSAM ÄR POLISEN
INGENTING, MEN TVÅ
POLISER KÄN VID BEHOV
VECKA EFTER VECKA
ELLER ÅR EFTER ÅR
RÖRA SIG I DEN MER
VANSTÄLLDA ÄNDAN
AV SAMHÄLLET OCH
ÄNDÅ HÅLLAS VID SINA
SINNENS FULLA BRUK.

tet. Den första lektionen i kraftutövande kändes nästan absurd för en person som inte har någon erfarenhet av kampsport. Tröskeln att gripa tag i kurskamraten var hög, men man måste snabbt ta sig över den. Annars hamnar man själv längst under i högen. Också här var den goda gemenskapen på kursen mycket värd – de mer erfarna undervisade tålmodigt och gav de svagare möjligheter att utvecklas. Det viktigaste var att man blev medveten om hur långt de egna krafterna och förmågorna räcker.

Jag avlade grundexamen för polis enligt den gamla modellen, innan den blev en yrkeshögskoleexamen. Jag kan endast bedöma den nuvarande examen utifrån vad som berättades för oss i skolan och vad som har nått mina öron i arbetslivet. Många poliser har förundrat sig över varför examen har förlängts och varför den akademiska forskningen betonas som en del av den utvidgade examen. Utan att ta ställning till hur lyckad reformen är (vilket man kan bedöma först efter några år) tror jag att den till och med i liten mån kan ge branschbytare och äldre studerande en fördel, såvida att högskolestudier och vetenskapligt skrivande är saker som är bekanta från förut. Å andra sidan är säkert det faktum att utbildningen tar längre tid en utmaning för många, särskilt personer som byter bransch och har familj.

Jag gjorde min arbetspraktik till hälften inom utredningen och till hälften på fältet, precis som största delen av de yngre konstaplarna i den gamla examensmodellen. Redan när jag började visste jag att utredningen intresserar mig mer, men jag gav mig också ut på fältpraktik med

DET VIKTIGASTE VAR ATT MAN
BLEV MEDVETEN OM HUR LÅNGT DE
EGNA KRAFTERNA OCH FÖRMÅGORNA
RÄCKER.

REDAN NÄR JAG BÖRJADE VISSTE
JAG ATT UTREDNINGEN INTRESSERAR
MIG MER, MEN JAG GAV MIG OCKSÅ
UT PÅ FÄLT PRAKTIK MED ÖPPET
SINNE.

öppet sinne. Många tycker att fältarbetet är det "riktiga" polisarbetet, och det är också sant att uppfattningen av polisarbetet är mycket tunn om man inte har egen erfarenhet av övervaknings- och alarmeringssektorn. Det bästa på fältet var att man i början av ett arbetsskift aldrig visste vad allt som kommer att hända under dagen eller natten.

Under praktikperioden gavs möjlighet att söka till Centralkriminalpolisen för ett halvt år för att göra den andra halvan av praktiken där, den del som i den gamla examen kallades för fältarbetsperiod. Jag tvekade inte en sekund, utan skrev en så bra ansökan jag bara kunde och skickade den hoppfullt vidare. Jag fick inbjudan till intervju och fick där-
efter trots allt möjlighet att förverkliga min dröm: ett halvt års anställning vid linjen för brott mot liv på Centralkriminalpolisens utredningsavdelning var ett faktum.

Även om jag redan länge hade snurrat på i arbetslivet och i mina tidigare arbetsuppgifter kanske till och med hade känt mig som en erfaren yrkesutbildad person, var jag en ganska ödmjuk pojke då jag första gången gick in genom järnporten i Ånäs. Den "värsta" brottsbeteckning jag dittills hade undersökt var väl misshandel eller stöld. Snart satt jag i ett möte där det pratades om terrorism, organiserad brottslighet och mord. Tidigare hade jag arbetat med block

och böteshandbok, nu använde man sig av televlyssning, observation och webbspaning.

I början kände jag mig som en liten pojke som hade hamnat i en agentfilm. Samtidigt måste jag lära känna det nya huset och ett stort antal nya människor och verksamhetssätt. Tack och lov hade jag en egen inskolare som grundligt kände till polisarbetet från fältet till kabinetten och som på ett finkänsligt sätt hindrade nykomlingen från att göra och tappa bort sig i det främmande huset. Precis som man på fältet har patrullkompisen som ryggestöd. Min inskolare presenterade olika människor, hjälpte mig med de nya systemen och tipsade mig om vad det lönar sig att packa med sig i kassen

när man åker iväg för att arbeta med en utredning. Igen var det trevligt att märka hur väl en yngre konstapel tas emot i arbetsgemenskapen. Jag fick ställa dumma frågor och bekanta mig med fall i lugn och ro. Till exempel var många hemliga tvångsmetoder, såsom televlyssning och teleövervakning samt system i anslutning till dessa, främmande för mig, men man uppmuntrade den yngre konstapeln att använda och lära sig alla informationssystem som behövdes i arbetet.

Jag kunde också utnyttja min tidigare examen och fundera på gamla fall av försvinnanden samt brott mot liv där offret aldrig hittats. Jag undersökte flygbilder och gjorde kartanalyser.

I BÄSTA FALL
OMFATTANDE ARBETET
OCKSÅ SÅDANT TÄNKANDE
I GRUPP SOM ÄR BEKANT
FRÅN OLIKA TV-SERIER.

Ibland åkte vi ut i terrängen för att titta på potentiella platser samt göra efterspaningar med likhundar och hundförare. Även om vi inte fick något napp under den våren, kunde vi åtminstone utesluta nya platser ur efterspaningarna.

I bästa fall omfattande arbetet också sådant tänkande i grupp som är bekant från olika TV-serier. Tillsammans satt vi vid bordet med varsin kaffemugg och presenterade teorier om vad som kunde tänkas ha hänt under den ödesdigra natt då personen senast setts vid liv. Jag har personligen svårt att föreställa mig en intressantare arbetsuppgift än en brottsutredning där man får använda den tid och de resurser som behövs. I den dagliga utredningen är detta tyvärr inte alltid möjligt, förutom i fråga om allvarigare brottsbeteckningar.

Under fältarbetsperioden fick jag också internationell erfarenhet eftersom jag och min inskolare var värd för en utredningsgrupp från England som besökte Finland. Nuförtiden omfattar nästan varje fall där jag är med begäran om internationell rättshjälp och brevväxling med Europol eller Interpol. De språkfärdigheter jag fått genom att studera och arbeta utomlands gör det betydligt lättare att sköta de dagliga uppgifterna. Redan under den första veckan av min arbetspraktik fick jag första gången genomföra ett förhör på engelska. I dagens Finland har polisen nytta av all slags språkfärdigheter. Poliser är också kreativa språkanvändare och man måste snabbt lära sig slang och förkortningar.

Även om jag njuter av att få sitta vid mitt arbetsbord och fundera på en utred-

ning, samla bevis och analysera insamlat material, är det också trevligt att arbetet kryddas av ”utomhusarbete”, det vill säga husrannsakingar och gripanden samt förhör av misstänkta med koppling till ett fall. De observationer av och spaningar på en person som utförs före gripanden ger viktig variation till kontorsarbetet. Beredskap att använda maktmedel och den taktiska sidan av gripanden är också vardag för en brottsutredare som vill vara professionell inom det egna området. Då man går omkring med civila kläder ser också riskerna lite annorlunda ut. Å andra sidan kommer man närmare personerna och det går lättare att överraska dem.

* * *

Allmänt taget kan jag konstatera att var och en kan testa sina gränser såväl fysiskt som psykiskt i polisarbetet. Få arbeten ger så konkreta upplevelser av att ha lyckats som polisarbete som har gjorts till punkt och pricka. En gång beskrev en kollega så fiffigt hur en kund som vägrade lämna en plats ”satte sig på tvären som den tredje apan på rampen till Noaks ark”. Alla råkar någon gång ut för sådana situationer, och då kan man genom att tillsammans med partrullkamraten

smidigt lägga personen på mage och förse honom eller henne med handbojor rädda inte endast den dagen, utan hela veckan. Det kan också vara svårt att på en arbetsplats i den civila världen få uppleva en sådan triumf som en upptäckt som leder till gripande eller ett förhör som öppnar upp ett fall som

länge sett mörkt ut kan ge.

Men givetvis är inte varje dag en fest. I synnerhet fältpatruller kan under en och samma arbetstur få uppleva hela skalan av känslor – från förlamande tristess till olidlig spänning. Det finns gott om arbete – arbetet tar aldrig slut. Ibland misslyckas man med ett fall och många inom den dagliga utredningen blir cyniska och frustreerade. Efter ett hemalarm frågar man sig ibland om det här nu gick alldeles rätt till och om rätt person fördes till häktet över natten. Ibland märker man efter ett förhör att det som var allra viktigast inte frågades. Men man lär sig och utvecklas av alla situationer.

Det kan ta tid att hitta sin egen plats. Nu när jag har inlett min karriär som äldre kriminalkonstapel och själv får utföra och planera lite mer krävande utredningar, märker jag att min ursprungliga plan redan har tagit en annan form. Organisationens dörrar har öppnats och varje dag förstår jag polisarbetet bättre. Visserligen

POLISYRKESHÖGSKOLANS
UTMÄNING ÄR ATT LOCKA TILL
SIG OCKSÅ SÅDANA MÄNNISKOR
SOM INTE REDAN SOM BARN
VILLE ARBETA I BLÅ OVERALL.
DEN MÅSTE FÅ OCKSÅ SÅDANA
STUDERANDE FÖR VILKA
POLISORGANISATIONEN OCH
DEN OFFENTLIGA BILDEN AV
POLISEN KÄNNES FRÄMMANDE.

vill jag fortfarande utnyttja det jag tidigare lärt mig, men jag har redan hittat så många nya intresseobjekt och skaffat så mycket ny kunskap att jag inte längre ser mig själv som arkeolog. Jag är en brottsutredare som råkar vara aningen insatt i arkeologi. Efter att jag hade utexaminerats började jag med nya uppgifter vid en ny enhet och därmed också med en lite annan typ av utredningar.

Branschbytet var mer lyckat än jag hade kunnat föreställa mig. Den nuvarande ekonomiska situationen innebär utmanande tider även för poliser, och det finns säkert mycket som kunde förbättras. Jag vet att det inom polisen finns ett brett spektrum av åsikter. Mot min egen bakgrund och ur min synvinkel är polisen emellertid precis den mångsidiga och intressanta arbetsgivare som jag hade hoppats på. Jag är lyckligt lottad.

Polisen behöver olika slags människor i sitt led. Människor med annorlunda utbildningar, kulturella bakgrunder, språkfärdigheter eller överlag annorlunda kunskaper och egenskaper jämfört med majoriteten. Enligt mig är det enda sättet för polisen att kunna svara mot utmaningarna i sina lagstadgade uppgifter. Därför måste grundutbildningen för polis också få behöriga sökanden från olika branscher, vilket torde vara en av de största utmaningar som examensreformen medför.

Jag vet hur svårt det är att lämna sin arbetsplats och omskola sig som vuxen. Polisycket anses traditionellt vara ett kall. Det är bara det att en del av oss hittar vårt kall ganska sent. Polisyckeshögskolans utmaning är att locka till sig också

sådana människor som inte redan som barn ville arbeta i blå overall. Den måste få också sådana studerande för vilka polisorganisationen och den offentliga bilden av polisen känns främmande. Många känner inte en enda polis och har heller inte haft något annat att göra med polisen än att de ansökt om sitt pass där.

För flera år sedan hade också jag hade en mycket ensidig uppfattning om polisens arbete. Jag uppskattade visserligen de personer som utförde detta tunga arbete, men jag hade aldrig ansett mig passa in i den gruppen eller personligen upplevt att yrket intresserade mig. Nu har jag svårt att föreställa mig att jag skulle återvända till ett civilt arbete.

TILL KÄLLORNA:

- Hunter J., Simpson B. & Sturdy Colls C. 2013: *Forensic Approaches to Buried Remains*. Wiley-Blackwell.
- Hunter J. & Cox M. (eds.) 2005: *Forensic Archaeology: Advances in Theory and Practice*. Taylor & Francis.
- Halinen P., Immonen V., Lavento M., Mikkola T., Siiriäinen A. & Uino P. (red.) 2008: *Johdatus arkeologiaan*. Gaudeamus.

ZP 7

POLIISI
POLIS

MÄÄTTÄ

12

01

IDA MÄÄTTÄ

EN POLIS ÄR ALLTID POLIS

IDA MÄÄTTÄ ÄR ÖVERKONSTAPEL VID POLISINRÄTTNINGEN I HELSINGFORS. TILL HENNES HUVUDSAKLIGA ARBETSUPPGIFTER HÖR HANTERING AV UTRYCKNINGSUPPDRAG SAMT UPPRÄTTHÅLLANDE AV ALLMÄN ORDNING OCH SÄKERHET. I ARBETSBEKRIVNINGEN INGÅR ÄVEN FÄLTLEDNINGSUPPGIFTER.

MÄÄTTÄ UTEXAMINERADES FRÅN POLISSKOLAN 2007 OCH AVLADE KURSEN FÖR POLISUNDERBEFÄL 2014. DENNA ARTIKEL SKREV MÄÄTTÄ MEDAN HON AVLADE DEN NYA KURSEN FÖR POLISÖVERBEFÄL INOM RAMARNA FÖR HÖGRE YH-EXAMEN.

”N u blev det riktigt tryggt här när vi fick hit en polis.”

Jag vet inte hur många gånger jag har hört den meningen under de senaste tio åren. Varje kollega känner säkert igen uttrycket och de känslor det ger upphov till. En polis är alltid polis. En polis är eftertraktad vid husbolagets möten och när förtroendeuppdrag delas ut. När åsikter efterfrågas kommer man ofta ihåg uttalanden som en polis har gjort.

Under tjänsteuppdrag granskas polisens verksamhet ständigt, och ännu mer än tidigare på grund av dagens sociala medier. Allt som en polis gör intresserar den övriga befolkningen väldigt mycket. En polispatrull behöver inte göra annat än parkera polisbilen en liten stund på en plats som enligt medborgarna är fel, för att en bild av händelsen snabbt ska spridas i sociala medier och på ett ögonblick hamna på kvällstidningarnas webbsidor.

Min karriärväg vid polisen började 2005, när jag inledde mina studier vid

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

dåvarande Polisskolan. Innan dess hade jag tagit studenten vid gymnasiet Sammon urheilulukio och fått arbets- erfarenhet inom bland annat restaurangbranschen. Som barn drömde jag snarare om ett arbete med anknytning till luftfart eller turism, men efter gymnasiet började polisyrket intressera mig. Eftersom jag hade idrottsbakgrund upplevde jag att polisarbetet passade mig i fysiskt avseende. Dessutom lockades jag också av arbetets mångsidighet.

När jag påbörjade mina studier vid Polisskolan såg jag alltid mig själv i blå overall och med polisbilen som kontor. När jag blivit klar med kursen fick jag efter några månaders arbete vid nödcentralen en arbetsplats inom det område jag drömt om, dvs. vid ordningspolisen. Arbetet var trevligt, men ganska snart började jag fundera på vad jag verkligen vill i framtiden. Under hela min polis karriär har jag motiverats av att framskrida i karriären och ständigt utveckla min yrkesskicklighet.

Jag hade arbetat fem år vid polisen när jag bestämde mig för att söka in till underbefälsstudier. I mitt arbete har jag alltid respekterat äldre kollegor som har avancerat stegvis i sin karriär och också sett den så kallade "gräsrotsnivån" inom polisarbetet. Sådan ville jag också bli. Redan när jag sökte in till underbefälsstudierna hade jag beslutat att min egen karriärväg skulle fortsätta med befälsstudier

så fort som möjligt efter kursens slut. Jag avlade den sista underbefälskursen enligt det gamla systemet 2014. Genast nästa år ordnades det första ansökningsförfarandet till den nya befälsutbildningen, dvs. högre YH-examen. Jag skickade in pappren och blev antagen till kursen. En av de största drömmarna inom min polis karriär gick i uppfyllelse när jag blev antagen och jag kunde inte ha varit nöjdare. Åter en gång hittade jag mig själv i Polisyrkeshögskolans korridorer med studiekortet på mitt bröst.

I MITT ARBETE
HAR JAG ALLTID
RESPEKTERAT ÄLDRE
KOLLEGOR SOM HAR
AVANCERAT STEGVIS I
SIN KARRIÄR OCH OCKSÅ
SETT DEN SÅ KALLADE
"GRÄSROTSNIVÅN" INOM
POLISARBETET.

När vi antogs för att avlägga den nuvarande befälsutbildningen för poliser vid Polisyrkeshögskolan, skulle vi före de egentliga studierna avlägga en övergångsutbildning som omfattade ett år, där den gamla grundexamen för poliser anpassades till YH-nivå. Först

efter övergångsutbildningen fick vi studierätt till högre yrkeshögskoleexamen. Som en del av övergångsutbildningen skulle vi också genomföra ett lärdomsprov i valfritt ämne. Jag funderade länge på mitt eget ämnesval, eftersom jag ville göra lärdomsprovet om ett så intressant och aktuellt ämne som möjligt, som skulle motivera mig under hela forskningsprocessen.

En gång när jag var ute och sprang kom jag på det: jag fick idén att undersöka poliserna i tv-serien Poliisit och deras erfarenhet av att vara offentliga personer. Jag ville i min forskning utreda hur personerna som var med i

serien hade upplevt det kändisskap som Poliisit-serien medförde och hur upplevelserna hade påverkat personernas liv. Jag ansåg att ämnet var viktigt och aktuellt, eftersom rekryteringarna till serien ständigt pågick inom organisationen och offentlighet är närvarande i polisens arbete både på sociala medier och i övrigt. Jag hoppades också att mina forskningsresultat skulle ge nya poliser perspektiv när de överväger sitt eget intresse för att bli tv-poliser.

När jag påbörjade min undersökning av tv-poliser funderade jag också över min egen inställning till offentlighet och dess anknytning till polisarbetet. Själv har jag aldrig övervägt att via mitt yrke delta i en tv-serie, även om det hade varit möjligt.

Mobilkameror som blixtrar på allmänna platser är vardag för en polis som utför ett tjänsteuppdrag, men vad får en polis att vilja ha med sig tv-kameror under arbetsuppgiften och hur påverkar kamerorna utförandet av arbetet? Skapar kamerorna press att utföra uppdraget enligt konstens alla regler? På grund av kamerorna blir ansiktet "bränt" på nolltid och personen stämplas som polis på både gott och ont. I bästa eller värsta fall känner alla igen en tv-polis och polisen blir kändis. Han eller hon blir en figur som är älskad eller hatad.

Den mycket populära tv-serien Poliisit har visats på tv sedan 2009. Seriens nionde säsong började visas i februari 2017. Jag begränsade min egen forskning till poliserna som deltog i de åtta första säsongerna. Under de åtta första säsongerna deltog sammanlagt 68 poliser från

EN GÅNG NÄR JAG VAR UTE OCH
SPRANG KOM JAG PÅ DET: JAG FICK
IDÉN ATT UNDERSÖKA POLISERNA
I TV-SERIEN POLIISIT OCH
DERAS ERFÄRENHET AV ATT VARA
OFFENTLIGA PERSONER.

PÅ GRUND AV KAMERORNA BLIR
ANSIKTET "BRÄNT" PÅ NOLLTID OCH
PERSONEN STÄMPLAS SOM POLIS PÅ
BÅDE GOTT OCH ONT.

olika orter i Finland i Poliisit-serien.

Det par som tittarna kanske kommer ihåg bäst från de två första säsongerna är Kari Palonen och Janne Rauma. Kombinationen av lättsamhet och yrkesskicklighet imponerade på tittarna. Tammerforspatrullen skötte uppdragen exemplariskt utan att glömma humorn. Deras äkthet lyste igenom i arbetet, vilket gjorde intryck på både tittarna och klienterna. Då jag personligen har följt deras arbete från sidlinjerna kan jag konstatera att patrullen är sig själva också framför kamerorna. Ännu flera år efter tv-framträdandena frågar människor efter dem. När jag arbetade i Tammerfors kom människor i synnerhet under nattskiftet fram till polisbilens fönster på torget för att fråga om Palonen och Rauma jobbar och om jag kan hälsa till dem.

Kuopiopatrullen Pauli Jokinen och Jaakko Heikkinen var med i seriens fjärde och femte säsong. Patrullen vann tittarnas hjärtan med sin östfinländska humor och gedigna yrkeskunskap. Också den tredje och fjärde säsongens poliser från Vanda, Jarkko Turunen och Petri Kajanne med sin hund Severi, blev väldigt populära hos tittarna. I en intervju för Ilta-Sanomat i juni 2012 berättade männen att de lämnar serien på grund av att de är så populära. Vandapoliserna upplevde att de förlorade sin integritet både i arbetet och på fritiden, så de ville inte längre vara med i serien.

På min nuvarande arbetsplats i Helsingfors har jag på nära håll fått följa poliserna ”Söderit” från den senaste säsongen. Dessa poliser ingick inte i mitt lärdomsprov. Sebastian Söderholm och Anders Söderman inledde sin karriär som tv-poliser under seriens nionde säsong. Jag har fått arbeta i samma enhet som dem och samtidigt följa deras tv-poliskarriär

ända från början. Det har varit roligt att upptäcka hur naturligt det har varit för dessa män att bli filmade och hur väl de har hållit sin egen linje och varit sig själva trots kamerorna. Deras arbete framför kamerorna imponerade också på produktionsbolaget och de har fått mycket positiv respons om sin medverkan i serien.

Liksom många andra arbetsgemenskaper är också polisorganisationens värld sist och slutligen väldigt liten i Finland. Polisyrkeshögskolan är den enda inrättningen i landet som ger utbildning för polisyrket, så det är naturligt att människor inom Polisyrkeshögskolans organisation lär känna varandra i samband med både grundutbildningen och den kompletterande utbildningen. Nätverk är ett sätt att klara sig i dagens arbetsliv och vikten av att bilda nätverk kan inte framhåvas för mycket. Det lönar sig alltså för en ny polis att komma ihåg att man inom polisorganisationen i stor utsträckning känner poliser också från andra polisyrkeshögskolor och att information

NÄR JAG ARBETADE
I TAMMERFORS KOM
MÄNNISKOR I SYNNERHET
UNDER NATTSKIFTET
FRÅM TILL POLISBILENS
FÖNSTER PÅ TORGET FÖR
ATT FRÅGA OM PALONEN
OCH RAUMA JOBBAR OCH
OM JAG KAN HÄLSA TILL
DEM.

lätt förmedlas mellan inrättningarna, när det gäller både bra och dåliga saker.

* * *

I Poliisit-serien filmas verkligt polisarbete och serien visar sådant som polisen ställs inför när de arbetar i städer runt om i Finland. Poliserna som frivilligt medverkar i serien väljs i samarbete med Polisstyrelsen och polisnrättningarna. Poliisit-serien spelas in under patrullernas nattskift. En kameraman följer med patrullen under skiftet. Kameramännen är erfarna och utbildade för sin uppgift. De är med patrullen under olika uppdrag. På offentliga platser filmar kameramannen händelserna på normalt sätt, men kameramannen har inte tillträde till platser som skyddas av hemfriden.

I serien visas alltså sådant som polisen påträffar i sitt arbete. Det som visas på tv skrapar emellertid endast på ytan. Den huvudsakliga orsaken till detta är naturligtvis att programmets längd är begränsad och olika uppdrag måste rymmas med i programmet på ett mångsidigt sätt. Det vore ju lite lustigt om man i ett avsnitt endast visade när patrullen avskärmar ett visst område till exempel i en eftersökningssituation eller utreder en plåtkrock och skriver anmälan om krocken resten av avsnittet.

Man ska alltså komma ihåg att polisen använder en stor del av sin arbetstid till att till exempel registrera olika ärenden. För varje uppdrag som kräver en brottsanmälan registrerar den patrull som har registreringsansvaret händelserna och iakttagelserna i brottsanmälan. Dessutom genomför de poliser som arbetar på fältet aktivt förhör med anknytning till

DET LÖNAR SIG ALLTSÅ FÖR EN NY POLIS ATT KOMMA IHÅG ATT MAN INOM POLISORGANISATIONEN I STOR UTSTRÄCKNING KÄNNER POLISER OCKSÅ FRÅN ANDRA POLISINRÄTTNINGAR OCH ATT INFORMATION LÄTT FÖRMEGLAS MELLAN INRÄTTNINGARNA, NÄR DET GÄLLER BÅDE BRA OCH DÅLIGA SAKER.

DET SOM VISAS PÅ TV SKRAPAR EMELLERTID ENDAST PÅ YTAN.

MAN SKA ALLTSÅ KOMMA IHÅG ATT POLISEN ANVÄNDER EN STOR DEL AV SIN ARBETSTID TILL ATT TILL EXEMPEL REGISTRERA OLIKA ÄRENDE.

sina utryckningsuppdrag. Om en person tas i förvar på grund av berusning eller brottsmisstanke, ska också dessa händelser registreras omsorgsfullt. Olika typer av tillvarataget material från brottsplatser eller observationer från kollisionplatser ska alltid registreras i polisens datasystem. Om en person åker fast för rattfylleri, kan åtgärderna från den stund då bilen stoppas första gången och föraren genomgår ett utandningsprov fram till den stund då patrullen igen är ledig för nya uppdrag i verkligheten ta flera timmar av en enskild patrulls arbetstid.

En snutt på några minuter i Poliisit-serien, där det till exempel visas hur en beväpnad person grips, kan verka som ett snabbt och enkelt uppdrag som poliserna utför ”i farten” och sedan genast fortsätter till nya äventyr. I verkligheten kan ett sådant uppdrag ta många timmar och kräva att poliserna anstränger sig till bristningsgränsen, både psykiskt och fysiskt. Uppdragen utförs i regel på basis av noggranna anvisningar, enligt vilka arbetet framskrider. I samband med ett uppdrag kan det gå flera timmar till efterutredning och underhållsåtgärder, innan patrullen är redo att ta emot nya arbetsuppdrag.

I serien visas inte heller de många uppdrag som omfattas av hemfriden, dvs. olika typer av hemutryckningar. Det kan till exempel vara fråga om uppdrag med anknytning till familjevåld eller så kallade oljudsuppdrag,

där patrullen tystar ner högljudda fester. I Poliisit-serien kan dessa uppdrag beskrivas verbalt för tittarna med några meningar, men det verkliga polisarbetet som går åt till att sköta uppgiften visas inte. När det gäller hemutryckningar är verbal beredskap ett av polisens viktigaste verk-

tyg för att hantera situationen. Trånga utrymmen och aggressiva människor är också en faktor i hanteringen av hemutryckningar. Talförmågan och förmågan att ”läsa” olika människor och situationer utvecklas i takt med erfarenheten. Poliserna börjar träna på dessa färdigheter redan under studietiden. Under arbetspraktiken får de unga poliserna följa med på uppdrag och i något skede är det också deras tur att agera i talarens roll.

Eftersom tv-serien Poliisit uttryckligen går ut på att följa det verkliga arbetet för poliser som utför övervaknings- och utryckningsuppdrag, hamnar de många andra delområdena av polisarbetet i skymundan. Man ska komma ihåg att det finns många inriktningsmöjligheter i polisorganisationen. Förutom traditionellt fältarbete erbjuder till exempel brottsbekämpnings- och brottsutredningsuppdrag ett mångsidigt uppgiftsfält inom polisarbetet. På utredningssidan finns det många inriktningsmöjligheter, allt från grundläggande utredning till krävande utredning. I arbetsuppgifterna för poliser som arbetar på utredningssidan ingår bland annat teknisk och taktisk undersökning, förhör och oli-

I SERIEN VISAS INTE
HELLER DE MÅNGA
UPPDRAG SOM OMFATTAS
AV HEMFRIDEN, DVS.
OLIKA TYPER AV
HEMUTRYCKNINGAR.

ka typer av besök på brottsplatsen.

Polisinrättningarna har också olika specialenheter, till exempel trafikenheten, hundpolisen, ridande polisen eller beredskapsenheten. Idag framhävs också betydelsen av polisens verksamhet på nätet och kommunikationskompetens står högt i kurs. Man satsar också mer än förut på förebyggande verksamhet. Kunnigt folk behövs alltså mångsidigt i alla uppgifter inom organisationen och alla hittar säkert en arbetsuppgift som intresserar. En del av poliserna söker sig också till exempel till arbete inom olika undervisningsuppgifter vid Polisyrkeshögskolan.

Polisarbetets uppgiftsfält är som en helhet mycket omfattande och alla delområden av arbetet stöder varandra. Arbetscirkulationen inom polisinrättningen gör det också möjligt att få erfarenhet av olika arbetsuppgifter. Jag anser att det är ytterst viktigt att upprätthålla och utveckla sin yrkeskunskap efter grundstudierna och arbetscirkulationen är ett av de bästa sätten att lära sig nya saker som stöder det egna grundläggande arbetet, oavsett vid vilken enhet man arbetar.

* * *

Min forskningsfråga i lärdomsprovet var om effekterna av den offentlighet som Poliisit-serien medför i högre grad har varit positiva eller negativa med tanke på hur personerna som medverkar i serien hanterar sitt arbete och utmaningarna i det civila livet. Dessutom ville jag utreda motiven till att delta i serien och erfarenheterna av själva arbetet när kameramännen var närvarande. Jag funderade också på hur dessa erfarenheter påverkar kommande tv-poliser och deras motiv

EFTERSOM TV-SERIEN POLIISIT
UTTRYCKLIGEN GÅR UT PÅ ATT
FÖLJA DET VERKLIGA ARBETET FÖR
POLISER SOM UTFÖR ÖVERVÄKNINGS-
OCH UTRYCKNINGSUPPDRAG, HÄMNAR
DE MÅNGA ANDRA DELOMRÅDEN AV
POLISARBETET I SKYMUNDÄN.

att medverka i serien. Jag använde en kvantitativ forskningsmetod där jag använde programmet Webropol för att sammanställa en enkät till de 68 poliser som medverkade i de åtta första säsongerna av tv-serien. Jag lyckades slutligen nå 63 personer per e-post och fick svar på mina frågor av sammanlagt 41 personer. Svarsprocenten blev således 65 %.

Med hjälp av resultaten av min enkät sammanställde jag en rapport där jag analyserade frågorna och de svar jag fått. En Webropol-enkät riktad till poliser som medverkade i serien var det lämpligaste sättet att genomföra min forskning, eftersom jag med hjälp av enkäten fick en tillräcklig mängd svar och utifrån dem kunde analysera resultaten tillräckligt noggrant. Genom att använda en enkät kunde jag också garantera anonymiteten för dem som svarade.

I min forskning använde jag också en kvalitativ forskningsmetod i intervjuerna med representanterna för produktionen, dvs. Aito Media. Med hjälp av metoden utredde jag vilka aspekter som bör beaktas när serien görs och hur produktionen förbeträder poliserna för den offentlighet som serien medför. Jag intervjuade dessutom två nya poliser som medverkade första gången i serien under den nionde säsongen i början av 2017. I intervjuerna utredde jag deras motiv till att medverka i serien och deras tankar om den offentlighet som serien

medför samt offentlighetens inverkan på deras liv.

ANDRA FAKTORER SOM
MOTIVERADE TILL ATT
DELTA I SERIEN VAR
ATT UTMANA SIG SJÄLV,
FÅ NYA UPPLEVELSER OCH
SKAPA VARIATION I DET
VARDAGLIGA ARBETET.

Enkäten jag sammanställde hade sammanlagt 17 frågor, av vilka de första hade att göra med allmänna aspekter såsom enkättagarnas tjänstetid, tjänsteställning och kön. De intressantaste svaren fick jag dock på de öppna

frågorna, som alla fick besvara fritt utan färdiga svarsalternativ.

Till att börja med frågade jag poliserna varför de hade bestämt sig för att delta i Poliisit-serien. Största delen av poliserna berättade att orsaken till att de hade deltagit var deras eget intresse för serien. En begäran av en chef eller patrullkollega hade motiverat över hälften av de som svarade enkäten. Andra faktorer som motiverade till att delta i serien var att utmana sig själv, få nya upplevelser och skapa variation i det vardagliga arbetet. Vissa av poliserna ville också se hur serien spelas in i praktiken och hur människor förhåller sig till den. Dessutom ville några poliser bidra till att göra organisationen mer känd och skapa en positiv bild av polisen.

Poliserna hade huvudsakligen goda erfarenheter av att arbeta inför kamerorna. Cirka hälften av de som svarade hade varit nervös vid de första inspelningarna, men hade snabbt vant sig vid kamerorna och nervositeten hade försvunnit i takt med att inspelningarna framskred. Cirka en tredjedel sade att kamerorna inte hade påverkat det egna arbetet på något sätt.

En del berättade att de hade utfört sitt arbete precis på samma sätt som tidigare och låtit produktionsbolaget och Polisstyrelsen bedöma vilket material som var värt att publicera. Produktionsbolaget och Polisstyrelsen går igenom materialet noggrant innan det publiceras. Vissa av poliserna berättade att de hade fäst större uppmärksamhet vid sitt språk framför kamerorna. En del berättade att det var svårare att gå igenom uppdraget i efterhand med patrullkollegan på grund av kamerorna. Poliserna hade också i viss utsträckning fäst mer vikt vid lagtolkningar, men största delen hade gått till väga som förut. Även kameramännens säkerhet hade i regel varit god. Endast några av kameramännen hade utsatts för hot om våld eller annat störande beteende. Också dessa situationer hade snabbt kontrollerats av polisen så att inga verkliga farosituationer hade kunnat uppstå.

* * *

Alla 41 poliser som besvarade enkäten berättade att de blev igenkända både på arbetet och fritiden medan serien och repriserna visades på tv. För vissa av personerna som medverkade i serien var det redan flera år sedan avsnitten sändes på tv och med tiden blev de allt mer sällan igenkända. När repriserna började visas blev de återigen igenkända oftare. Poliserna berättade att de blev igenkända i alla möjliga situationer, t.ex. under löpundan, i butiken, på restaurang, i simhallen och på utlandsresor. En polis berättade att han blev igenkänd till och med i förlossningssalen. Människor har kommit fram till poliserna direkt för att prata eller frågat om de varit med i serien

ALLA 41 POLISER SOM BESVARADE
ENKÄTEN BERÄTTADE ATT DE BLEV
IGENKÄNDA BÅDE PÅ ARBETET
OCH FRITIDEN MEDAN SERIEN OCH
REPRISERNA VISADES PÅ TV.

i fråga. Dessutom har det viskats bakom ryggen när de har blivit igenkända i det civila livet. Några som svarade berättade dessutom att det var lättare att handla en bil eller något annat när de som kunder blev identifierade som pålitliga tv-poliser.

Även personer av det motsatta könet har kommit fram till tv-poliserna för att så att säga lära känna dem närmare.

Enligt poliserna påverkade kändisskapet som serien medförde deras beteende både i arbetet och på fritiden. Man var tvungen att vara beredd att diskutera oftare med människor, eftersom människor modigare närmade sig poliserna som de kände igen och hade sett på tv. Människor kom och diskuterade både polisens arbete och själva tv-serien. Poliserna berättade att de har behövt fundera noggrannare på sitt eget restaurangbeteende och sin språkanvändning. Enligt poliserna var det inte lämpligt att vara så värst berusad på offentliga platser om man hade statusen tv-polis.

Poliserna berättade att det tack vare offentligheten hade blivit lättare att sköta klientsituationer och uppgifter i arbetet. När en ”bekant polis” skötte ett uppdrag var det lättare att reda ut vad som hänt. För vissa personer hade den offentlighet som serien medförde också öppnat dörrar till nya arbetsmöjligheter, till exempel medverkan i andra tv-format eller radiointervjuer. Dessutom misstänkte en av de som svarade att offentligheten också hade

bidragit till att han fått många röster i kommunalvalet. En berättade att han blivit vald till årets stadsbo i sin egen stad. Poliserna berättade också att det hade blivit lättare att söka arbete och att antalet nya jobberbjudande hade ökat. Dessutom hade en av de som svarade

POLISERNA BERÄTTADE ATT
DE HAR BEHÖVT FUNDERA
NOGGRANNARE PÅ SITT EGET
RESTAURANGBETEENDE OCH SIN
SPRÅKANVÄNDNING.

fått ett livligare socialt liv tack vare den offentlighet som serien medförde. Å andra sidan ansåg några poliser att de inte hade upplevt några positiva effekter av kändisskapet.

Knappt hälften av poliserna tyckte att de inte hade utsatts för några negativa konsekvenser på grund av offentligheten som serien medförde. En del av poliserna berättade dock att de hade utsatts för ofredande på fritiden. Ofredandena hade inkluderat brottanmälningar, dödshot, förstörd egendom, förolämpningar, brutna besöksförbud och förföljelse. Cirka hälften av poliserna upplevde att de hade blivit igenkända på gatorna så mycket att de var trötta på det. I några fall hade människor till och med närmat sig deras familjemedlemmar på ett otrevligt familjärt sätt. För dessa poliser hade den förlorade anonymiteten och människor som ständigt stirrar varit en ovälkommen konsekvens av den offentlighet som serien medförde. Även om de som stirrade inte hade besvärat poliserna själva, hade deras familjemedlemmar upplevt stirrandet som generande. En av de som svarade upplevde också att man mer noggrant än tidigare observerade vad han

gjorde i egenskap av förälder. På grund av att han ständigt observerades hade till exempel barnuppfostran och tillrättvisning på offentliga platser lett till att människor stirrade på ett negativt sätt.

Närmare hälften av poliserna hade upplevt offentligheten som serien medförde som något enbart positivt. Hälften ansåg att erfarenheterna av offentligheten hade varit mer positiva än negativa. En knapp femtedel av poliserna upplevde att offentligheten hade medfört lika mycket positiva som negativa erfarenheter.

Hälften av poliserna uppgav i enkäten att de inte skulle medverka på nytt i inspelningarna av Poliisit-serien. En fjärdedel skulle kunna överväga att medverka och en annan fjärdedel skulle med säkerhet vara beredda att medverka igen.

Som sista fråga i min undersökning bad jag tv-poliserna berätta vad de skulle vilja hälsa till kommande tv-poliser eller personer som överväger en eventuell karriär som tv-polis. Poliserna fick svara fritt och det kom många svar. Som slutsats utifrån de svar jag fick konstaterade jag att personer som överväger att medverka i serien bör fundera över sina egna motiv beträffande kändisskapet ur många synvinklar. Man ska vara medveten om att kändisskapet kan medföra både positiva och negativa effekter. Offentligheten och att ha ett ansikte som människor känner igen kan utesluta vissa arbetsmöjligheter inom organisationen i framtiden, men det kan också öppna dörrar till nya och fina tillfällen som man annars inte skulle få uppleva.

Det är emellertid viktigt att vara sig själv, öppen för nytt samt skötsam och energisk i allt man gör. Med de egenskaperna kommer man långt. Även om man

NÄR EN "BEKANT POLIS" SKÖTTE
ETT UPPDRAG VAR DET LÄTTARE ATT
REDA UT VAD SOM HÄNT.

CIRKA HÄLFTEN AV POLISERNA
UPPLEVDE ATT DE HADE BLIVIT
IGENKÄNDA PÅ GATORNA SÅ MYCKET
ATT DE VAR TRÖTTA PÅ DET.

OFFENTLIGHETEN OCH ATT HA
ETT ANSIKTE SOM MÄNNISKOR
KÄNNER IGEN KAN UTESLUTA
VISSA ARBETSMÖJLIGHETER INOM
ORGANISATIONEN I FRAMTIDEN, MEN
DET KAN OCKSÅ ÖPPNA DÖRRAR TILL
NYA OCH FINA TILLFÄLLEN SOM MAN
ANNARS INTE SKULLE FÅ UPPLEVA.

inte själv kan påverka alla tråkigheter, är det i sista hand till stor del upp till var och en hur man hanterar och vill dra nytta av offentligheten.

* * *

Jag lyfter på hatten åt dem som vågar kasta sig in i en tv-serie, men å andra sidan förstår jag också dem som inte under några omständigheter skulle medverka.

Polisens arbete är sist och slutligen ett arbete bland andra och man kan förhålla sig till det på många sätt. För vissa är arbetet en passion och andra går till arbetet enbart för att få mat på bordet; största delen torde ha ett förhållningssätt som hamnar någonstans i mitten av dessa.

Att utveckla och utmana sig själv är i varje fall viktigt i dagens arbetsliv, som ständigt utvecklas och förändras. Det är nästintill oundvikligt också för att bibehålla sin egen motivation. En förutsättning för att utmana sig själv är att man alltid har mod att pröva nya saker. Därför är det också i polisyrket bra att människor erbjuds möjligheter att utvecklas - till exempel genom tv-arbete. Det krävs mod för att göra sin egen verksamhet föremål för så stor offentlig uppmärksamhet.

Offentligheten kan föra med sig fina möjligheter och nya upplevelser. Redan att filma en tv-serie och medverka i den skapar nya dimensioner i polisens vardag. Öppenhet och mod att kasta sig in i nya upplevelser och göra sig tillgänglig för bedömning av

hela folket väcker stor respekt och berättar mycket om en människa. Man måste dock komma ihåg att varje mynt har en baksida och ibland kan offentligheten också ha negativa följder.

VISSERLIGEN KRÄVS
DET INGEN BAKGRUND
SOM TV-POLIS FÖR ATT
MÅN I POLISARBETET
SKA UTSÄTTAS FÖR
TRAKASSERIER,
FÖRFÖLJELSE OCH HOT.

Visserligen krävs det ingen bakgrund som tv-polis för att man i polisarbetet ska utsättas för trakasserier, förföljelse och hot. Det kan hända ändå. Det kan vara fråga om en ren

tillfällighet eller otur.

Polisarbetet är ett offentligt yrke där man helt enkelt måste acceptera att ens verksamhet är föremål för offentlig granskning. En viss grad av offentlighet är i varje fall ett faktum för alla som arbetar som polis, i synnerhet om man arbetar och bor på en liten ort. Polisen stämpas som polis också i det civila samhället och allt som en person som är känd som polis gör granskas med utgångspunkt i yrket.

Dessa poliser, som är beredda att göra sig föremål för särskilt stor offentlighet via en tv-serie, är mycket värdefulla personer också med tanke på polisorganisationens marknadsföring och offentliga image. Även om det är klart att poliser som är i ramp-ljuset i en tv-serie inte ger en heltäckande bild av polisarbetet, har serien varit ett mycket värdefullt tillägg i organisationens kommunikation och rekrytering. Många unga har vågat söka sig till polisyrket efter att ha tittat på serien.

Det är fint att medborgarna idag kan komma i kontakt med polisens

arbete via en reality tv-serie och sociala medier. När jag själv sökte mig till yrket visades endast Poliisi-TV i rutan och de sociala mediernas inverkan var obetydlig. På den tiden förblev intrycket av polisens arbete lätt mer inskränkt än idag.

I polisarbetet upplever och ser man mycket sådant som man inte ens kan föreställa sig att förekommer. Det är en fin känsla när polisbilen glider ensam längs stadens tysta gator efter ett livligt nattskift, när också det sista festfolket har gått och lagt sig och solen börjar gå upp. Arbetet är som bäst när man får hjälpa människor och ge dem glädje i livet. Och också i de mörkaste stunderna är det bra att komma ihåg att morgonen alltid kommer, förr eller senare.

LÄS MER:

- Määttä, Ida: Tv-poliisien kokemuk- sia julkisuudesta. Lärdomsprov. Polisyrkeshögskolan 2016. På webben: <http://www.theseus.fi/handle/10024/117589>

POLISARBETET ÄR ETT OFFENTLIGT YRKE DÄR MAN HELT ENKELT MÅSTE ACCEPTERA ATT ENS VERKSAMHET ÄR FÖREMÅL FÖR OFFENTLIG GRÄNSKNING.

NÄR JAG SJÄLV SÖKTE MIG TILL YRKET VISADES ENDAST POLIISI-TV I RUTAN OCH DE SOCIALA MEDIERNAS INVERKAN VAR OBETYDLIG.

POLISEN MÖTER, FÖRHÖR, SKRIVER – ETT PSYKOLOGISKT PERSPEKTIV

MARKKU NYMAN ARBETAR SOM PSYKOLOG VID POLISYRKESHÖGSKOLAN DÄR HAN GÖR PERSONANALYSER.

NYMAN ÄR MAGISTER I SAMHÄLLSVE-TENSKAPER OCH PSYKOLOGIE MAGIS-TER TILL UTBILDNINGEN. HAN HAR ARBETAT SOM PSYKOLOG OCH FORSKARE DE SENASTE 20 ÅREN OCH AV DEM HAR HAN TILL STÖRSTA DELEN ARBETAT MED PERSONANALYS OCH UTVECKLINGS-, VÄGLEDNINGS- OCH UTBILDNINGSUPPGIFTER INOM BRÄN-SCHEN. NYMAN HANDLEDER OCKSÅ, HAR MOTTAGNING OCH GÖR EFFEKTI-VITETS FORSKNING.

ARTIKELN HAR SKRIVITS I 2013.

”*D*et kan finnas erotiska vibrationer mellan människor oberoende av om någondera letar efter en ny partner eller inte. Vibrationerna, som det finns mera av i vissa möten och mindre av i andra möten, är batteriet för de erotiskt laddade situationerna, en källa till psykologisk interaktion. Kroppsspråket kan avslöja förändringar i vibrationerna, dolt eller helt öppet visat intresse.

På samma sätt bygger också en bra förhållningsledare upp utgångspunkten för interaktionen på fungerande lagbundenhet. Också mellan förhållningsledaren och den som förhörs finns det alltid vibrationer, spänningar, som båda parterna åtminstone i början av förhöret på alla sätt försöker dölja.

Förhållningsledarna är nog medvetna om att de försöker läsa tecken på någon svag punkt i den förhördas beteende. Då de upptäcker sådant försöker de utreda vad den svaga punkten möjligen kunde vara. Orsaken kan vara dåligt samvete, rädsla för att bli fast för att ljuga, eller att ge ett falskt vittnesmål som någon krävt. Nästan alltid handlar det om faktorer som har att göra med att ljuga.

Ofta glömmes ändå förhållningsledarna att också den som förhörs kan försöka hitta en

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

sådan svag punkt i förbörsledarens beteende som den kan använda för att uppnå sina egna mål. Särskilt skickliga på det här är grova brottslingar, ekonomiska brottslingar och sexualbrottslingar.

Förbörsledaren kan ha gjort sin hemläxa slarvigt. Han eller hon kanske inte har tagit ordentligt reda på vad som därtills har framkommit i fallet som utreds, utan kommer överlägsen och högfärdig till förbörset och ger samtidigt utrymme för att låta bögmödet gå före fall. Ett överlägset och byråkratiskt beteende ger alltid möjligheter till den som förbörset att utnyttja det. Då kan förbörset inte längre kontrollera situationen, utan den förbörset tar över förbörset. Om situationen så kräver kan den som förbörset börja spela förölämpad, han eller hon kan visa att den inte känner någon form av förtroende för förbörsetledaren som inte lyssnar eller ens försöker förstå, eller kan hota med att kontakta en advokat eller göra ett klagomål hos en myndighet.

Ju mer skarpsynt förbörsetledaren är, desto större möjligheter har han eller hon att komma till ett bra slutresultat. Med en känslig kontakt är det lättare att bevara samtalskontakten också i en svår situation, och det gör det möjligt för förbörsetledaren att få den mentala kontrollen över förbörset. Från den utgångspunkten kan man börja spela schack, dölja sina verkliga avsikter, lindra in den som ska förbörsetas i ett nät av observationer och till slut driva den som förbörset till en situation där det åtminstone inte längre finns möjligheter att göra några motdrag. I en förbörsetssituation behövs inte alltid

ett schack matt, en väl byggd och dokumenterad kedja av drag visar sanningen.”

Lektor Mikko Ylikangas

I den här artikeln begrundas sambandet mellan tänkande, språk, interaktion och att skriva i polisarbetet ur en psykologisk synvinkel. Artikelns författare har fått stöd från flera personer då han gjort bakgrundsarbetet för texten. Diskussioner med dem som gör det vardagliga polisarbetet, de som varit åklagare och med Polisyrkeshögskolans lärare har belyst det breda ämnesområdet på ett mångsidigt sätt. Ett särskilt tack till lektor Mikko Ylikangas som i 35 år arbetat som polis, och som med sin långa erfarenhet av att arbeta som CKP-utredare och lärare i förbörsetkunskaper också i annat samarbete har lett författaren till ett undersökande tänkande, till att möta och att förstå människor.

Författaren svarar ensam för den syn som presenteras i texten, för de betoningar som valts och för eventuella fel. I valet av infallsvinklar torde arbete och forskning både inom säkerhetsbranschen – inom försvarsmakten och polisen – och inom arbete med yrkesval, mental hälsa och fängvård inverka. De empiriska forskningsresultat som rapporteras i artikeln grundar sig på den forskning som författaren gjort i sitt arbete vid Polisyrkeshögskolan med studentur-

JU MER SKARPSYNT
FÖRBÖRSELEDAREN
ÄR, DESTO STÖRRE
MÖJLIGHETER HAR
HAN ELLER HON ATT
KOMMA TILL ETT BRA
SLUTRESULTAT.

valet och som stöder bedömningen vid varje ansökningsgång och å andra sidan forskning som stöder processen och utvecklingen av metoder.

Det är klart att en så omfattande temahelhet inte kan avhandlas ens i omfattande läroböcker, för att inte tala om i en kort artikel. Efter att ha gjort en litteraturoversikt konstaterar den här författaren att det skulle behövas en lärobok på finska om tänkande, språk, interaktion och produktion av polistexter, då det inte ens på de andra huvudspråken inom undervisningen går att hitta en lämplig titel för det här området. Naturligtvis finns det många böcker som betonar förhörsteknik och att avslöja lögner, likaså böcker med handledning om att skriva polistexter.

I den här artikeln ges först en översikt av hurdana psykologiska egenskaper som i medeltal karaktäriserar de sökande som klarat sig bra i skrivuppgifterna i polisutbildningens urvalsprov – blivande produceter av polistexter, förhørsledare och brottsutredare. Efter det granskas några områden inom polisarbetet och särskilt brottsutredning, som är intressanta i psykologiskt hänseende – umgänge med människor, att skaffa information, tänkande och att producera innehåll till en viktig produkt i polisarbetet, förundersökningsprotokollet.

Till en början ska det kort belysas för läsaren om författarens vetenskapsfilosofiska preferenser, som påverkar de synvinklar och sätt att behandla saker som författaren har.

Psykologi som vetenskap placerar sig, också efter att betydelsen av neurovetenskaper blivit starkare, mellan naturvetenskaper och samhällsvetenskaper, delvis

DE EMPIRISKA FORSKNINGSRISULTÄT
SOM RAPPORTERAS I ARTIKELN
GRUNDÄR SIG PÅ DEN FORSKNING
SOM FÖRFATTAREN GJORT I SITT
ARBETE VID POLISYRKESHÖGSKOLAN
MED STUDENTURVALET OCH SOM
STÖDER BEDÖMNINGEN VID VARJE
ANSÖKNINGSOMGÅNG OCH Å ANDRA
SIDÄN FORSKNING SOM STÖDER
PROCESSEN OCH UTVECKLINGEN AV
METODER.

på grund av den mångförgrenade traditionen och forskningsområdena som blir mångsidigare inom psykologivetenskapen, och den mångfald av metoder som är en följd av dem. Den filosofiska ramen för författarens tänkande formas av instrumentalism och (realistisk) pragmatism. De här betraktelsesätten tillåter att empiriskt bevis används då begrepp definieras och motiveras i granskning på metanivå i psykologisk bedömning. Det pragmatiska greppet lyfter fram praktisk funktionalitet eller nytthet som kriterier för att försvara att idéer, tankar, modeller och teorier, samt det stöd de fått i den empiriska prövningen. Då är förhållandet till information, begrepp, modeller och metoder instrumentalistiskt: man ska gynna praktiska resultat och positiva förändringar som förenklar problemlösning och å andra sidan metoder som ökar förståelsen mellan människor.

* * *

"Först måste man lära sig att känna sig själv innan man kan utvecklas till en bra förbörslidare."

Mikeo Ylikangas

I den här delen granskas utgående från empiriska bedömningsresultat sådana psykologiska egenskaper

som stöder framgång i arbetet som polisskribent. I urvalsprovet för YH-utbildningen för polis bedöms de sökandes utgångsläge för att utvecklas som skribenter på det sätt som krävs i polisarbetet. Urvalsprovet omfattar två skriftliga uppgifter som särskilt testar dessa färdigheter: en resumé och en essä. I resumén (som från 2016 är en del av de psykologiska testerna) får sökanden

UTGÅENDE FRÅN EN
ANALYS AV MATERIALET
TILL URVALSPROVET
KAN MÅN KONSTATERA
ATT PROVUPPGIFTERNA
OCKSÅ PÅ ETT MER
OMFATTANDE SÄTT
LYFTER FRÅM GODA
UTVECKLINGSFÖRMÅGOR
MED TANKE PÅ ALLT
POLISARBETE.

en artikel att läsa vid provtillfället, som han eller hon först ska bekanta sig med under en kort stund och sedan utarbeta en resumé utifrån det personen kommer ihåg från artikeln. I essän ska sökanden skriva en essä om ett givet ämne. I essän utnyttjas de artiklar från urvalsprovsboken som nämns i uppgiften – det vill säga den artikelsamling du för närvarande läser – samt en text som delas ut vid provtillfället.

Bedömningen och poängsättningen av de här skrivuppgifterna har varit, och är också i fortsättningen, baserade på de krav som man vet att är viktiga i skivarbetet. Utgående från en analys av materialet till urvalsprovet kan man konstatera att provuppgifterna också på ett mer omfattande sätt lyfter fram goda utvecklingsförmågor med tanke på allt polisarbete. Även om det sker förändringar i polisens verksamhetsmiljö och uppgifter är det uppenbart att de färdigheter och egenskaper som de sökande nuförtiden har också i

fortsättningen stöder framgång i urval-
sprov, utbildning och vidare i polisarbe-
tet.

Av den helhetsrepertoar av språk
som polisen använder i sitt arbete kan
man till en början konstatera att varia-
tionen i det praktiska talet är mycket
bred beroende på uppgifternas ka-
raktär, på de situationer som finns till
hands och de händelser som ska utredas
och särskilt beroende på de per-
soner som är sammankopplade med
dem, deras roller och verksamhet. Det
är svårt att hitta en arbetsuppgift eller
ett yrkesområde – om man bortser från
skådespelarens och språklärarens arbe-
te – som skulle kräva lika stor använd-
ning av olika varianter av tal, stilarter
och röst användning av en yrkeskun-
nig person. En förberedande intervju
torde vara den vanligaste formen av tal
som polisen använder för att närma sig
människor som är parter i situationer
eller händelser som ska utredas och
undersökas. Redan förmågan att närma
sig och att intervjua väldigt olika män-
niskor i olika situationer förutsätter att
polisen har ett genuint allmänt intresse
för människor och psykologisk förstå-
else om hur människan fungerar. Sär-
skild nytta har man av socialt mod och
förmågan att ta kontakt, av förmåga att
lyssna och så klart av situationskänslig-
het och flexibilitet – av att ha blick för
spelet. Språklig kompetens i sig är till
nytta. Det behövs också en vilja att ut-
veckla de nämnda färdigheterna, även
om polisarbetet i sig självt är som gjort
för att stärka alla de här färdigheterna
inom interaktion.

När man granskar den grupp som
oftast klarat sig bäst i urvalsprovets

DET ÄR SVÅRT ATT HITTA
EN ARBETSUPPGIFT ELLER
ETT YRKESOMRÅDE - OM MAN
BORTSER FRÅN SKÅDESPELARENS
OCH SPRÅKLÄRARENS ARBETE
- SOM SKULLE KRÄVA LIKA
STOR ANVÄNDNING AV OLIKA
VARIANTER AV TAL, STILARTER
OCH RÖSTANVÄNDNING AV EN
YRKESKUNNIG PERSON.

skrivuppgifter konstaterar man att kvinnorna oftare än männen har placerat sig i toppen. Den här välkända omständigheten kring språklig skicklighet stämmer överens med forskning som gjorts på annat håll. Den språkliga skicklighet som mäts med psykologiska metoder är förstärkt nog den starkaste faktorn som förklarar skillnaderna i poängen som de sökande fått i skrivuppgifterna. I urvalsprovet förväntas det att den sökande kan producera konsekventa framställningar genom att använda det givna materialet och att den sökande kan behandla sitt ämne på ett logiskt sätt. De som klarat sig bäst i uppgifterna som mäter psykologisk slutledningsförmåga och konsekvens är också i större utsträckning än medeltalet representerade i den femtedel som var bäst på skrivuppgifterna.

Grundläggande dygder hos en skribent är att uttrycka sig tydligt och att använda en konstruktion som gör det lätt att använda informationen. Ur den psykologiska bedömningens synvinkel har skribenter som skriver tydligt, men tänker och uttrycker sig flexibelt och som inte är onödigt forbundna, klarat sig bättre än medeltalet i urvalsprovets skrivuppgifter som mäter grundläggande färdigheter i att skriva polistexter. Däremot har impulsivitet och överdrifter som kommer fram i

den psykologiska bedömningen och på så sätt en eventuellt outvecklad självbild oftare än medeltalet lett till att

UR DEN PSYKOLOGISKA
BEDÖMNINGENS
SYNVINKEL HAR
SKRIBENTER SOM
SKRIVER TYDLIGT, MEN
TÄNKER OCH UTTRYCKER
SIG FLEXIBELT OCH
SOM INTE ÄR ONÖDIGT
FORMBUNDNA, KLARAT SIG
BÄTTRE ÄN MEDELTALET
I URVALSPROVETS
SKRIVUPPGIFTER SOM
MÄTER GRUNDLÄGGANDE
FÄRDIGHETER I ATT
SKRIVA POLISTEXTER.

den som svarar på frågorna i skrivuppgifterna i bedömningen hamnat bland den sämsta femtedelen. På samma sätt har en tendens att hitta på saker och en förhållandevis förhöjd likgiltighet om allmänna normer som framkommit i de psykologiska uppgifterna inverkat på sannolikheten att den sökande hamnar bland den sämsta femtedelen. Till underkända helhetsprestationer av skrivuppgifterna har de

underkända sökandena också konstaterats ha förhållandevis låg nivå på de språkliga färdigheterna och slutledningsförmågan, liksom impulsivitet, överdrift och en tendens att hitta på saker. Samtidigt finns det skäl att uppmärksamma att också ett för schematiskt och stelt sätt att fungera har varit till nackdel för den sökande med tanke på att klara sig i skrivuppgifterna.

Resuméuppgiften simulerar med sin form skrivande av polistexter i praktiken och mäter effektivt praktiskt skrivande under tidspress. Det är ingen överraskning att särskilt språkligt kompetenta sökande med god stress-tålighetsförmåga och starkt operativt minne har fått högre poäng i resumén.

De psykologiska observationer som grundar sig på analysen i urvalsprovet kan sammanfattas enligt följande: så

vitt skrivuppgifterna i urvalsprovet verkligen signalerar den sökandes förmåga och färdigheter för att utvecklas som skribent av polistexter, är det till fördel för att bli en god polisskribent om den sökandes starka sidor också är

- självkänedom och tillräckliga färdigheter för att utvecklas och är tillräckligt ödmjuk
- tillräcklig språklig begåvning och slutledningsförmåga
- tillräcklig förmåga att tåla stress och emotionell balans
- tillräcklig förmåga att komma ihåg och rapportera noggrant om sina observationer
- ett disciplinerat förhållningssätt till regler och normer utan schematisk stelhet i interaktionen och i sitt sätt att uttrycka sig.

Det är bra att lägga märke till att de ovan behandlade psykologiska egenskaperna som hänger ihop med att klara sig bättre än medeltalet i skrivuppgifterna ökar chanserna för att klara sig bra i urvalsprovet redan innan den egentliga psykologiska helhetsbedömningen är gjord, eller innan de psykologiska lämplighetspoängen har getts. Vi ser att man får fram flera av individens egenskaper som är viktiga inom allt polisarbete på ett effektivt sätt redan med hjälp av en skrivuppgift som är gjord för ändamålet och som förutsätter att man producerar text på ett tydligt och logiskt sätt under tidspress.

* * *

"I grundanmälan skrivs endast de saker som observerats objektivt – osäkra observationer an-

DET ÄR INGEN ÖVERRASKNING
ATT SÄRSKILT SPRÅKLIGT
KOMPETENTA SÖKANDE MED GOD
STRESSTÅLIGHETSFÖRMÅGA OCH
STARKT OPERATIVT MINNE HAR FÅTT
HÖGRE POÄNG I RESUMEN.

VI SER ATT MAN FÅR FRAM FLERA
AV INDIVIDENS EGENSKAPER
SOM ÄR VIKTIGA INOM ALLT
POLISARBETE PÅ ETT EFFEKTIVT
SÄTT REDAN BARA MED HJÄLP AV
EN SKRIVUPPGIFT SOM ÄR GJORD FÖR
ÄNDAMÅLET OCH SOM FÖRUTSÄTTER
ATT MAN PRODUCERAR TEXT PÅ ETT
TYDLIGT OCH LOGISKT SÄTT UNDER
TIDSPRESS.

tecknas inte som säkra och man fyller inte i luckor där observationer saknas!”

Mikko Ylikangas

Polisens uppgift är att på ett så objektivt sätt som möjligt utreda en händelse som polisen fått order om att utreda eller som polisen tagit för utredning. Poliserna i den första patrullen blir tvungna – ofta under stor arbets- och tidspress, medan de följande arbetsuppgifterna redan väntar – att anteckna all väsentlig information på platsen för händelsen eller brottsplatsen och att omedelbart eller ofta först i slutet av sin jäktiga arbetstur göra en grundanmälan om händelsen. Anmälan ska noggrant svara på frågor som gäller händelserna och omständigheterna, på ett objektivt och pålitligt sätt. Av grundanmälan ska det framgå vad som har hänt, var och när samt vem som har gjort det, på vilket sätt, med vad och varför, såvitt man känner till de här sakerna när anmälan registreras. Av anmälan ska det också framgå vilka personer som har varit inblandade, som vittnen eller eventuellt ännu oklara roller (alltid är det till en början inte alls klart vem som till exempel är offer för ett misstänkt brott, vem som är misstänkt eller ögonvittne).

Anmälningarna kan klassificeras i R- och S-anmälningar. Härnäst behandlas främst R-anmälningar, det vill säga polisanmälningar om brott.

Polisen gör dessutom S-anmälningar, det vill säga diverse anmälningar, som man inte misstänker att är anslutna till något brott.

Att registrera anmälan är en uppgift som ur rättssäkerhetssynpunkt är ytterst viktig och skapar en grund för senare avgöranden. Av den enskilda polisen kräver den här uppgiften pålitlighet, objektivitet, opartiskhet, noggrannhet, omsorg och disciplin i det dagliga arbetet, och effektivitet och stress-tålighet i situationer som på många sätt kan vara belastande. Den information som polisen samlar in på brottsplatsen eller på platsen för händelsen utgör en grund för alla åtgärder

ATT REGISTRERA
ANMÄLAN ÄR EN
UPPGIFT SOM UR
RÄTTSSÄKERHETSSYNPUNKT
ÄR YTTERST VIKTIG OCH
SKAPAR EN GRUND FÖR
SENARE AVGÖRANDEN.

och handlingar som polisen producerar för förundersökningen, åtalsprövningen och en eventuell rättegång i fallet.

Det är också viktigt att poliserna som arbetar på ”fältet” är medvetna om hur viktig deras insats är för helheten i brottsutredningen. Den egentliga brottsutredningen kommer ofta igång utgående från den polisanmälan som den första patrullen gjort. Med hjälp av förhören och ofta också resultatet av den tekniska utredningen försöker man sedan leta efter mer och exaktare svar på frågorna vad, var, när, vem, hur, med vad och varför.

Brottsutredaren borde ha en hypotes om vad som hänt som styr arbetet och som kompletteras och preciseras i takt med att utredningen framskrider. Det här är mycket väsentligt särskilt i

omfattande fall, och den slutliga omfattningen på fallet kan man ofta inte veta på förhand. Ofta formas bilden av händelserna utifrån polisanmälan som brotts-offret, målsäganden, gjort (som polisen som tagit emot anmälan har registrerat) eller utifrån det egentliga förhöret. I ekonomiska brott kan det också finnas skatte- eller särskilda revisionsberättelser till förfogande. I mindre brottsfall är det lättare att få en bild av händelserna, särskilt om man har fått säkra observationer av ögonvittnen eller om gärningsmannen har erkänt. Om fallet som utreds omfattar flera olika gärningar med flera olika personer inblandade eller till och med flera affärsföretag, kan det underlätta för utredaren att placera betydelsefulla datum och händelser på en tidslinje, i kronologisk ordning allteftersom saker och ting klarnar eller allteftersom man får bevis för dem. Så här uppkommer en utredningsplan. Också de hypoteser och frågetecken som styr utredningen kan finnas på den här tidslinjen. Då man skriver sammanfattningen av förundersökningsprotokollet, inledningen, kan man på så sätt använda den färdiga utredningsplanen som byggts upp utifrån pålitliga bevis och som kompletterats under utredningen.

Att förbereda och genomföra en utredning kräver att utredaren samtidigt har precision och ett kreativt, flexibelt tänkande. Utredaren måste hela tiden i sitt arbete komma ihåg att utredningens slutprodukt, förundersökningsprotokoll, är en handling som grundar sig på pålitliga fakta och information, och som garanterar rättssäkerheten och som inte är någon deckarberättelse.

ÅTT FÖRBEREDA OCH GENOMFÖRA EN
UTREDNING KRÄVER ATT UTREDAREN
SAMTIDIGT HAR PRECISION OCH
ETT KREATIVT, FLEXIBELT
TÄNKANDE.

* * *

”Anpassa ditt eget beteende enligt vad du vill få ut av interaktionen när du möter människor.”

Mikiko Ylikangas

I det här avsnittet begrundas på ett allmänt plan några fenomen som har att göra med förhörstaktik och på så sätt också fenomen som har att göra med socialpsykologi. Utredarens sinne rör sig mellan intuitiv kreativitet och kritisk noggrannhet: Det krävs att man är noggrann och disciplinärt kritisk mot den misstänkta gärningen och då man uppmärksammar och antecknar den bevisning man fått om den. Det behövs kreativitet och förmåga att flexibelt använda det man lärt sig och upplevt, samt en omfattande intuitiv förståelse för människors verksamhet då man producerar hypoteser och utredningsfrågor. I samband med brottsfall är de här klassiska grundläggande frågorna: vem och varför.

Om utredaren endast är bunden till en teori om händelsen kan opålitliga uttalanden från ögonvittnen väsentligt försvaga rättssäkerheten eller leda till att förundersökningen avslutas för tidigt. Från ögonvittnespsykologin vet vi att många vanliga människor, som inte vanligtvis har att göra med polisen, upplever polisen som en sådan

auktoritet att de direkt utgår ifrån att den person som polisen tagit fast sannolikt är skyldig. Delvis på grund av samma orsaker kan människan skämmas för att hon eller han eventuellt inte med säkerhet kan minnas saker som konstaterats vara så här viktiga, och därför kan människan ge ett säkrare uttalande än den verkliga minnesbilden.

Det är allmänt känt att ögonvittnenas sinnesförnimmelser kan vara mycket opålitliga till exempel på grund av belysningen eller på grund av att händelsen skedde traumatiserande plötsligt och överraskande, eller på grund av ögonvittnets synförmåga, någon omständighet som gäller en annan funktionsförmåga eller på grund av att ögonvittnet var i berusat tillstånd. Vissa psykiska egenskaper, tillstånd och brister i funktionsförmågan kan öka mot-

tagligheten för social påverkan och också för förhørsledarens oavsiktliga suggestioner och kan göra att vissa personer blir opålitliga som vittnen och opålitliga som personer som ska förhöras. Ibland kan ett ögonvittne som känner den misstänkta vilja hämnas på den misstänkta eller beskydda en annan person som den vet att är gärningsmannen. De här och många andra omständigheter som försvårar utredningen betonar de krav som finns på att utredaren är kritisk, omsorgsfull, opartisk och uthållig. Ut-

UTREDARENS ARBETE
KRÄVER UTÖVER
PSYKISKA STYRKOR
OCKSÅ EN NÖDVÄNDIG
GRUNDINSTÄLLNING I
ALLT POLISARBETE:
EN STRÄVÅN EFTER
RÄTTSSINNIGHET,
ÄRLIGHET OCH EFTER
ATT ARBETA FÖR
SÄNNINGEN.

redarens arbete kräver utöver psykiska styrkor också en nödvändig grundinställning i allt polisarbete: en strävan efter rättsinlighet, ärlighet och efter att arbeta för sanningen.

Det är bra att kunna anpassa sig enligt de goda reglerna för allmänt umgänge i olika interaktionssituationer och att uppmärksamma samtalspartnern som en individ. Å andra sidan styrs all social verksamhet till stor del av allmänhetens osynliga regler och normer. I interaktionssituationerna är de här bland annat så kallade scheman och skript.

Scheman är kedjor eller cirklar av individens observationer, tolkningar, beslut och gärningar. I social verksamhet är schemat en modell i människans sinne för att observera, tolka och förstå. Det strukturerar den observerade informationen och inverkar på beslutsfattande och verksamhetsstyrning. Å andra sidan kommer schemat från den sociala verksamhet som individen redan är en del av. Det är en inlärd generalisering som ger förutsägbarhet och mening åt individens upplevelse.

Skripten är ett slags manus för hur en viss social situation framskrider. All institutionaliserad social verksamhet, det normativa lämpliga beteende som blivit en vana och andra människors och samhällets beteende – i extremfall just rättsinstansens och polisens – som upprätthålls i oss skulle på ett allmänt plan kunna demonteras till manus för situationer och händelser, skript. Ändå kan man inte glömma den individuella, kreativa omväxlingen och i synnerhet inte den växande kulturella verksamhetens variation i en verklighet som blir allt mer internationell. Skriptet är ett analytiskt

begrepp, inget direktiv för beteende i en social aktörs ficka, även om vi kan studera de här mycket noggrant ur olika handböcker då vi reser utomlands till en annan kultur. Det är klart att schemana och skripten och deras inverkan på beteendet inte är oberoende av individens andra egenskaper, motiv, värderingar och attityder.

De skript som individen – liksom ögonvittnet eller också polisen – kan se som självklarheter kan komplettera minnesluckorna. Ett vittne kan göra det han eller hon sett logiskt, det vill säga komplettera de luckor som vittnet upplever att de verkliga observationerna har gett upphov till. Scheman som man på olika sätt tillägnat sig eller som följer vissa värderingar eller attityder kan orsaka omedveten och oavsiktlig press på att tolka händelserna på ett sätt som strider mot verkligheten och leder till ett beslut att säga mer om händelserna än vad man har iakttagit. Intriger som använder sig av de här grundläggande begreppen om observation och tänkande med överraskande vändningar känner vi igen från deckarna. Man har antagit att Agatha Christies popularitet har att göra med en särskild förmåga att skapa överraskande intriger som strider mot de sociala antagandena, men ändå använda en liten grupp av misstänkta med logiskt motiv. På samma sätt kommer lösningen till läsaren i till exempel Matti Yrjänä Joensuu intriger ofta utanför ramarna, utanför den

vanliga sociala kognitionens område, även om läsaren i deckaranda har tillgång till många tips som gör det möjligt att göra rätt slutledning under berättelsens gång.

* * *

"Förbörsledaren måste lita på sig själv på samma gång som han eller hon på alla sätt måste undvika att förolämpa den som blir förhörd som människa, vilket skulle avsluta förhöret och försvara utredningen av händelserna.

Mikko Ylikangas

Polisens förundersökningsarbete siktar på att klargöra händelserna och att anteckna dem, eller på annat pålitligt sätt dokumentera dem. Det här förutsätter att de som vet någonting om händelserna som utreds talar och ger information, även om man å andra sidan allt mer kan använda tekniska metoder av CSI-typ som är

kända från tv-serier. Polisens måste ändå få personer som är mycket olika och som har olika ställning i förhållande till händelserna som undersöks att tala. Det här kan hända både i mer inofficiella samtal som liknar mer en intervju och i det verkliga förhöret, där de formföreskrifter man måste följa i Finland är skrivna i förundersökningslagen. Där stadgas bland annat hur den som förhörs ska bemötas:

POLISEN MÅSTE ÄNDÅ
FÅ PERSONER SOM ÄR
MYCKET OLIKA OCH SOM
HAR OLIKA STÄLLNING
I FÖRHÅLLANDE TILL
HÄNDELSENA SOM
UNDERSÖKS ATT TALA.

Den som förhörs skall behandlas lugnt och sakligt. För att få fram en bekännelse eller ett uttalande i viss riktning av den förhörde får inte användas medvetet oriktiga uppgifter, löften eller förespeglingar om särskilda förmåner, uttröttnings, hot, tvång eller andra otillbörliga medel eller förfaringssätt som påverkar den förhördes beslutsfrihet, viljestyrka, minne eller omdömesförmåga.

Ett förhör får hållas mellan klockan 22 och 7 endast om:

- 1) den som ska förhöras ber om det,
- 2) fallet utreds vid summarisk förundersökning, när den som skall förhöras enligt 6 kap. 3 § är skyldig att genast stanna kvar eller infinna sig, eller
- 3) förhöret inte kan skjutas upp utan att äventyra utredningen av brottet. Den som förhörs skall ges tillfälle till regelbundna måltider och tillräcklig vila.

De finns naturligtvis mycket likheter i att intervjua människor och i förhöret som följer strikta formföreskrifter, men å andra sidan finns det också klara skillnader mellan dem. Skillnaderna kan man lägga märke till bland annat i frågorna, i placeringen av tidpunkten och i betoningarna av temana. I engelsk litteratur som behandlar förhörsteknik betonar man till exempel att där man i en intervju eventuellt är mycket flexibel och beaktar den förhördes personlighet är det utmärkande särskilt för det ackusatoriska förhöret (med språkligt, icke-verbalt eller implikerat skuldbeläggande eller tvivelaktigt innehåll eller metoder) att skaffa infor-

mation med hjälp av mer direkta eller slutna frågor eller genom att använda åtminstone övertalning, antydanden eller insinuationer.

Då polisen intervjuar eller förhör parter ska polisen klara av att skapa förutsättningar som tjänar syftet med att skaffa information.

Att lyckas med att intervjua och förhöra förutsätter att polisen kan få till stånd en dialog som är gynnsam för informationsförmedling. I det här sammanhanget ser man ofta att den svåröversatta termen ”rapport” används i den engelska litteraturen, för att hänvisa till ett begrepp som innehåller tanken om ömsesidigt förtroende och respekt som gör samspelet möjligt. Det är klart att ett sådant här förhållande inte kan uppkomma om förhørsledaren inte strävar efter att förstå den som ska förhöras. Förhørsledarna utvecklas också ofta till verkliga allmänpsykologer i sitt arbete.

Bara för att förhöret ska lyckas krävs det mycket för att få till stånd en viktig förutsättning, en fungerande dialog: förhørsledaren måste vara genuint intresserad av olika människor och villig att förstå verkligheten ur den förhördas synvinkel. För att uppnå de här färdigheterna krävs både personlig flexibilitet och å andra sidan uthållighet att lyssna och förmåga att på ett professionellt sätt hålla sina personliga känslor utanför de saker som utreds. Ur psykologins perspektiv är det här kanske det största kravet som polisarbetet ställer på individen

– vissa anser till och med att det är orimligt. Det är viktigt att polisorganisationen kan möjliggöra personalens välmående och ork genom gott ledarskap, arbetshandledning och andra tillvägagångssätt.

Utgångspunkten är att polisen måste

tåla stress och särskilt social mångfald som man möter på olika sätt, och socialt tryck. Trycket kan framträda uttryckligen i en förhörsituation, som annars också på många sätt är

DE MÄNNISKOR SOM BLIR
POLISER HAR EN STARK
NATURLIG FÖRMÅGA
ATT TÅLA OLIKA
STRESSFAKTORER.

känslig och kritisk särskilt med tanke på den information man vill ha av den som förhörs. De människor som blir poliser har en stark naturlig förmåga att tåla olika stressfaktorer. Vanligen är poliserna utåtriktade, intresserade av människor och mångsidigt arbete samt har så att säga prosociala egenskaper: de är redo att hjälpa och stöda andra människor. De här färdigheterna bedöms på flera sätt redan i samband med utbildningsvalen.

Den ovan konstaterade stresståligheten ska inte misstolkas med tanke på arbetet som förhørsledare. Det är inte fråga om att vara byråkratisk eller tuff, vilket hindrar användningen av information på mikronivå i interaktionen. Om den som förhörs inte reagerar på förhørsledarens tal eller på de reaktioner som föds i början av samspelet, sker det ingen interaktion eller överföring av information i verkligheten, åtminstone inte på ett sådant sätt som är optimalt för förhörsituationen. I vissa polisuppgifter, i särskilda operativa situationer, kan man också

ha nytta av att vara tuff, men i förhörs-situationer behövs hellre öga för spelet och känslighet – i den meningen att man kan förnimma observationer och reaktioner.

Det icke-språkliga, kroppsliga eller halvspråkliga kommunikationen – som gäller bland annat intonation, betoning av ord och pauser – innehåller information som i huvudsak överförs omedvetet, men ändå påverkar det som syns, som framkommer som gärningar och ordval i vårt beteende. Förhørsledarna utvecklas i att på ett medvetet sätt använda sig av sådan här information, också omedvetet. En liten del av befolkningen är så att säga naturliga genier eller ”trollkarlar” (wizards) på det här området. Forskning visar att poliser som är specialiserade på täckoperationer och på att observera människor är speciellt skickliga på att tolka och använda sig av kroppsspråk. Också vissa temperament eller personliga fallenheter visar sig vara fördelaktiga med tanke på det här området inom kommunikation som en del av att utvecklas som förhørsledare. De här färdigheterna är en sådan emotionell känslighet som inte försvagar funktionsförmågan och en vid flexibilitet i tänkandet och verksamheten.

* * *

”Förhørsledaren måste förstå den som förhörs – man behöver inte godkänna.”

Mikko Ylikangas

För att utvecklas som förhørsledare är en förmåga att anpassa sitt eget beteende efter den aktuella samspelspartnern en fördel – också det här är en del

ENLIGT FORSKNING ÄR POLISER
SOM ÄR SPECIALISERADE PÅ
TÄCKOPERATIONER OCH PÅ ATT
OBSERVERA MÄNNISKOR SPECIELLT
SKICKLIGA PÅ ATT TOLKA OCH
ANVÄNDA SIG AV KROPPSSPRÅK.

av en vidare flexibilitet. Det samma gäller förmågan att förstå människor som sociala, kulturella och psykologiska varelser. Det verkar vara så att människor som lyckas använda icke-språklig kommunikation är starkt medvetna om sin omgivning och i större utsträckning än medeltalet i realtid kan avbilda sin respektive verksamhetsmiljö som grund för sin verksamhet. De här personerna är till sin karaktär mer medvetna om de finstämda drivkrafterna som gäller umgänge och sociala situationer. Ett sådant drag kopplas ofta ihop med att vara inåtriktad, introversion, så det är inte förvånande att också sådana som är introverta och använder sina naturliga egenskaper ofta blir förhørsledare då förhørsledarens arbete kräver koncentration och uthållighet.

En skicklig förhørsledare kan använda sig av språkliga, halv-språkliga och icke-språkliga färdigheter i sin egen kommunikation i en förhörssituation. Ändå gäller samma allmänna lagbundenheter för interaktion för förhørsledaren som för den som förhörs. Det här betyder att information som kommer som en överraskning och överraskande reaktioner från den som förhörs reflekteras på förhørsledaren och kan också få särskilt en dåligt förberedd förhørsledare att vackla i sin ställning som ledare av diskussionssituationen. Av den anledningen är det nyttigt att förhørsledaren har så mycket pålitlig information som möjligt både om händelsen som utreds

och om personen som förhörs. Den här informationen kan man också sträva efter i förhöret, men ju mer betydelsefullt förhör det är fråga om, desto bättre måste förhørsledaren förbereda sig inför förhöret. Här kan man som stöd utnyttja den ovan nämnda tidslinjen, och i allmänhet det, att förhørsledaren mot bakgrunden av annan information har bildat sig en uppfattning om vad

ENLIGT VISSA
UPPFATTNINGAR HAR MÅN
PLOCKAT BORT NÅGRA AV
DE VITA SPELPLJÄSERNAS
REDAN INNAN SPELET
BÖRJAR.

som har hänt innan händelsen eller serien av händelser som ska utredas och som är föremål för uppmärksamheten och vad som har hänt efter det. Också i det här förberedande arbetet stöder förståelsen, som ökar i takt med erfarenheten, för hur människor vanligen fungerar i olika situationer och hurdana de sociala situationernas skript, manus, är i allmänhet. Å andra sidan borde förhørsledaren skaffa så mycket bakgrundsinformation som möjligt om personen som ska förhöras, också här allt mer och mer grundligt ju viktigare sak och förhörsmöte det är frågan om.

En oskyldig som förhörs reagerar vanligtvis – och fullt ”psyko-logiskt” förståeligt – positivt till att polisen som träffar honom eller henne för första gången vet många saker om honom eller henne och därför verkligen förstår den som förhörs. På motsvarande sätt är det betydelsefullt på ett förhörstaktiskt sätt, också här med grund i vardagstänk förståeligt, att en person som förhörs som på riktigt är skyldig kan bli förvånad då han eller

hon märker hur mycket man känner till om honom eller henne redan innan det egentliga förhöret. De informationskällor som kommer fram i förhöret återkommer till den här utgångspunkten – till det om personen faktiskt är skyldig eller oskyldig – och som en skicklig och väl förberedd förhørsledare kan dra nytta av.

* * *

”Förhöret är som en schackmatch, där man genom flera spel strävar efter målet med små steg, genom att på förhand så långt som möjligt räkna ut vad den som förhörs kommer att svara på vilken fråga.”

Mikko Ylikangas

Mikko Ylikangas utmärkta jämförelse mellan ett förhör och en schackmatch ger på ett träffande sätt uttryck åt olika betraktelsesätt i förhörsområdet. Precis som i schack är den personliga stilen och förmågan att variera den också viktiga i förhöret då man möter olika människor. Å andra sidan styrs båda funktionerna av mycket strikta regler. Den förnyade lagstiftningen som definierar den misstänkta ställning, och som också garanterar den misstänkta rättigheter, har på nytt definierat – på ett metaforiskt sätt – ”spelredskapens” funktioner och möjliga ”drag” på ett betydelsefullt sätt. Enligt vissa uppfattningar har man plockat bort några av de vita spelpjäserna redan innan spelet börjar. Det här ställer ännu större krav än tidigare på framtidens brottsutredare och förhørsledare att hantera olika betraktelsesätt och förhørsstrategier, utan att glömma sin egen personliga stil.

Fortfarande bekantar sig också schack-

spelarna med den kommande motståndarens stil och spelhistoria, vilket ger dem möjlighet att förutse det som kommer och minska möjligheten för överraskningar. Början av schackspelet är jämförbart med början av interaktionen, där den riktning som spelet byggs upp på i stor utsträckning bestäms, samt de roller som parterna med sin egen personlighet tar eller förtjänar. I mitten av spelet – som i utredningen kan betyda upp till flera tiotals förhör – byggs anfalls- eller försvarsställningarna för spelets utgång delvis upp genom uppoffringar. Också förhørsledaren måste alltså klara av att gå så djupt in i interaktionen att han eller hon ur interaktionen, utan att ge upp strategiskt viktig information, kan få information som främjar utredningen av ärendet. I slutet av spelet eller i de sista förhören använder förhørsledaren – som inte ska ses som en aggressiv anfallare särskilt på så sätt att förberedelserna, det vill säga förfrågningar och bakgrundsarbetet, är gjort med omsorg och mitten av spelet har spelats klokt – information som förhørsledaren fått i förhöret och på annat sätt och genom att bygga upp bevis för en logisk och pålitlig slutledning, som den förhörda borde kunna svara på eller ge en egen logisk lösning.

Precis som en skicklig schackmätare flera drag innan spelet är slut kan

veta hur spelet logiskt kommer att framskrida och sluta, kan också en skicklig förhørsledare på det här sättet i sitt eget slutspel använda de för-

OCKSÅ FÖRHÖRSLEDAREN
MÅSTE ALLTSÅ KLARA
AV ATT GÅ SÅ DJUPT
IN I INTERAKTIONEN
ATT FÖRHÖRSLEDAREN UR
INTERAKTIONEN, UTAN
ATT GE UPP STRATEGISKT
VIKTIG INFORMATION,
KAN FÅ INFORMATION SOM
FRÄMJAR UTREDNINGEN AV
SAKEN.

utsättningar han eller hon skapat i mitten av spelet, den information som producerats under förhöret och ofta också bevis som skaffats på annat sätt enligt den logiska och tidsenliga ordningen som förhørsledaren planerat. På samma sätt som i schack försvagar förlorad kontroll över sina känslor, att bli provocerad eller

förolämpad, på ena eller andra sidan, möjligheterna att lyckas. Förhørsledaren måste känna sig själv, vara redo att utvecklas som människa och i sitt yrke. På samma sätt borde man också vara förberedd på att polisen och rätten inte alltid vinner i det verkliga livet.

Att klara sig med den här motstridigheten är en viktig faktor i allt polisarbete för att uppleva att arbetet är meningsfullt och för personens välmående, också i uppgiften som utredare och förhørsledare. Polisen ser och upplever samhällets och mänsklighetens alla sidor i sitt arbete. De som blir poliser är mycket motiverade och hängivna personer som vill främja den vardagliga säkerheten, tjäna det som är rätt, hjälpa människor och samhället i sitt arbete. Att starkt förbinda sig till målsättningarna i sitt arbete kan också orsaka förståelig cynism, särskilt om man anser att man

har blivit ensam utan tillräckliga redskap att försvara de här värderingarna. Språkliga färdigheter och interaktionsförmåga är till fördel då man behandlar och dekonstruerar de många belastningsfaktorer som oundvikligen hör till polisens arbete. Förmåga att diskutera och sätta ord på erfarenheter är också en förutsättning för polisens eget välmående och den egna arbetsförmågan.

TILL KÄLLORNA

- Ekman, Paul. Telling lies: Clues to Deceit in the Marketplace, Politics, and Marriage, W.W.Norton New York, 2009.
- Ellonen Erkki, Eija Karstinen & Veli-Eino Nykänen: Polisens läroboksserie 1/96. Inrikesministeriet, polisavdelningen, Helsingfors.
- Förundersökningslagen 22.7. 2011/805. (gäller från den 1 januari 2014) FPA:s lagtjänst (på svenska): <http://plus.edilex.fi/kela/fi/lain-saadanto/20110805>.
- Holmes, Warren D. Criminal Interrogation: A Modern Format for Interrogating Criminal Suspects Based on the Intellectual Approach, Springfield, Illinois, 2002.
- Pihlström, Sami. Structuring the World: The Issue of Realism and the Nature of Ontological Problems in Classical and Contemporary Pragmatism, Acta Philosophica Fennica 59, Helsingfors, 1996.
- Pihlström, Sami. Pragmatism and Philosophical Anthropology: Understanding Our Human Life in a Human World, Peter Lang, New York, 1998.
- Vesterbacka, Marko & Maija Pajarinen: ”Avoin mieli ja rikas kartta. Rikoslakonstaapeli Juhani Huotarin näkökulmia kuultelutaitoon. Kirjoitelman lähdeaineisto 2011–2013 / Poliisin perustutkintokoulutuksen valintakoe.” Warelia 2010. PDF-fil finns att ladda ner på adressen http://vesterbacka.net/warelia/avoin_mieli_ja_rikas_kartta.pdf.

TOMMI PARTANEN

KRAVALLER I FINLAND

TOMMI PARTANEN ÄR HUVUDANALYTIKER VID SKYDDSPOLISENS SÄKERHETS- OCH REGIONENHET.

PARTANEN BLEV POLIS 2000. UNDER DE FEM FÖRSTA ÅREN AV SIN POLISKARRIÄR ARBETADE HAN PÅ FÄLTET, INOM UTREDNINGEN OCH NÄRPOLISEN VID POLISINRÄTTNINGEN I TAVASTEHS.

VID SKYDDSPOLISEN ARBETADE PARTANEN TILL ATT BÖRJA MED SOM DETEKTIV. PARTANEN ÄR OCKSÅ MAGISTER I STATSKUNSKAP OCH SOCIALPSYKOLOG TILL UTBILDNINGEN.

ARTIKELN HAR SKRIVITS I 2015.

Tammerfors, 6.12.2013 kl. 17.50. En grupp demonstranter närmar sig det stängsel som polisen rest i Andparken i Tammerfors. I Tammerforshuset som syns i bakgrunden firas Finlands självständighet under ledning av republikens president. Några demonstranter försöker fälla stängslet. Bakom stängslet kastar man flaskor på och skjuter fyrverkerier mot jourhavande kravallpoliser (JOUHA-poliser)¹. Ridande poliser övervakar demonstranterna och försöker hindra dem från att ta sig till det isolerade området. Demonstranterna slår på stängslet med ishockeyklubbor. Polishästarna och konstaplarna på deras ryggar får sin beskärda del av slagen. Någonstans i bakgrunden hörs ljudet av ett bilfönster som går sönder. Jag följer kravallerna på nära håll och tänker att det tills vidare inte har inträffat något överraskande. Precis ett sådant här händelseförlopp har förutspåtts. Men varför i hela fri-

¹ JOUHA = *Joukkojenhallinta*, på svenska "hantering av folkmassor". På svenska används ordet *kravallpolis*.

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

dens namn ställer man till upplopp en decemberkväll i Tammerfors? Och varför finns Skyddspolisens analytiker på plats för att observera situationen?

* * *

Skyddspolisens (Skypo) är för många medborgare en ganska främmande organisation. Ämbetsverket är ganska återhållsamt i den offentliga kommunikationen – man ger sällan utlåtanden om aktuella saker och om man gör det är innehållet ofta sparsamt. Detta beror på karaktären hos Skyddspolisens kärnverksamhetsområden. En framgångsrik bekämpning av terrorism, olagliga efterforskningar (spionage) och extrema rörelser som motsätter sig demokrati förutsätter att man i stor utsträckning agerar i kulisserna. Information om spionage och hemliga analyser som utvecklats från denna delges efter övervägande endast de aktörer som behöver den. Hemlig är fortsättningsvis det drag som stämplar Skyddspolisens, även om öppenheten har fått ett klart starkare fotfäste under 2000-talet. Till exempel på Skyddspolisens webbplats och i offentliga översikter finns mer information än tidigare om ämbetsverkets verksamhet.²

Terrorismbekämpningen har hög-

sta prioritet i nästan alla EU-länders säkerhetstjänster, och så även inom vid Skyddspolisens. Hotet om internationell terrorism når de finländska rubrikerna i synnerhet när ett terror-dåd inträffar i ett annat europeiskt land. Terrorismen har ännu inte nått Finland i form av konkreta terroråd³. Hot i anslutning till internationell terrorism förebyggs vid Skyddspolisens enhet för terrorismbekämpning⁴.

En annan central uppgift som Skyddspolisens har är att avslöja spionage som riktas mot Finland. Det uppdagas ganska sällan betydande fall av spionage. Det senaste fallet som också fick mycket publicitet i medierna var kanske webbspionaget på utri-

kesministeriet som avslöjades 2013⁵. Verksamhet som avslöjar spionage sköts av kontraspionageenheten⁶.

Vår tredje operativa enhet, säkerhets- och regionenheten, ansvarar för statens interna säkerhet och bekämpningen av hot mot statsledningen samt utarbetandet av säkerhetsutredningar⁷. Själv arbetar jag som analytiker av inhemska extrema rörelser vid säkerhets- och regionenheten. Ur Skyddspolisens synvinkel är läget inom sektorn för statens interna

JAG FÖLJER KRAVALLERNA
PÅ NÄRA HÅLL OCH
TÄNKER ATT DET
TILLS VIDARE INTE
HAR INTRÄFFAT NÅGOT
ÖVERRASKANDE. PRECIS
ETT SÅDANT HÄR
HÄNDELSEFÖRLOPP HAR
FÖRUTSPÅTTS.

² Skyddspolisens broschyr; Skyddspolisens årsberättelse 2014.

³ Kullberg, A. (2011). *Suomi, Terrorismi, Supo*.

⁴ Skyddspolisens reglemente.

⁵ Skyddspolisens meddelanden (2.7.2014).

⁶ Skyddspolisens reglemente.

⁷ Skyddspolisens reglemente.

säkerhet för närvarande lugnt. Inga organiserade extrema rörelser hotar samhällsordningen i Finland. Det största hotet utgörs av enskilda radikaliserade personer som kan utföra ett omfattande våldsdåd.⁸

En analytikers arbetsbild vid Skyddspolisens kan sammanfattas på följande sätt: Deckarna – det vill säga detektiverna och överdetektiverna – skaffar fram information genom efterforskningar som sedan ges till analytikern. Analytikerns uppgift är att av enskilda delar av spaningsinformationen skapa en helhet eller använda dem för att komplettera en helhetsbild som redan tidigare skapats. Framskaffandet och analysen av spaningsinformation är en del av säkerhetsunderrättelsecykeln, vars slutprodukt består av olika rapporter, till exempel lägesöversikter och hotbedömningar, som skrivs av en analytiker. Dessa slutprodukter ges oftast till statens högsta politiska ledning eller till andra polisenheter som stöd för beslutsfattande och verksamhetsstyrning. De styr också Skyddspolisens egen verksamhet – den analyserade informationen kan leda efterforskningarna i en ny riktning och ändra tyngdpunkterna i verksamheten.

En underrättelsecykel rullade för min del igång under andra halvan av 2013 när man observerade tecken på comeback av en radikal anarkistisk demonstration på självständighetsdagen. Kuokkaviera-

⁸ Inrikesministeriet. *Våldsam extremism i Finland – lägesöversikt 2/2014.*

EN FRAMGÅNGSRIK BEKÄMPNING
AV TERRORISM, OLAGLIGA
EFTERFORSKNINGAR (SPIONAGE) OCH
EXTREMA RÖRELSE SOM MOTSÄTTER
SIG DEMOKRATI FÖRUTSÄTTER ATT
MÄN I STOR UTSTRÄCKNING AGERAR
I KULISSERNA.

INGA ORGANISERADE EXTREMA
RÖRELSE HOTAR SAMHÄLLSORDNINGEN
I FINLAND. DET STÖRSTA
HOTET UTGÖRS AV ENSKILDA
RADIKALISERADE PERSONER SOM
KAN UTFÖRA ETT OMFATTANDE
VÅLDSDÅD.

sjuhlat som ordnades i början av årtusendet och som färgades av kravaller hade börjat tyna bort efter 2003; evenemanget som inspirerats av den världsomfattande rörelsen som kritiserar globalismen hade nått slutet av sin livscykel. Under självständighetsdagarna 2004–2012 sågs i praktiken inga radikala massrörelser i Kuokkavierasjuhla-anda.

År 2013 var sedan igen en lämplig tidpunkt för en anarkistisk protest. Återupplivningen var möjlig eftersom det gått tillräckligt lång tid sedan föregående radikala självständighetsdagsdemonstration och för att presidentens självständighetsdagsmottagning flyttades från Helsingfors till Tammerfors. På tio år hade en ny, ung generation hunnit komma in på den anarkistiska spelplanen och denna generation hade tillräckligt med iver att återuppliva protesttraditionen – i synnerhet på en helt ny arena. Gatorna som omger presidentens slott i Helsingfors böts ut mot Tammerforshusets park i Tammerfors. Evenemanget fick till och med ett namn som bildats av dess förebild: Kiakkovierasjuhlat.

I fråga om beredskap för den här typen av protestartade politiska masssevenemang har Skyddspolisen i uppgift att utarbeta en hotbedömning, utifrån vilken polisen sedan försöker

förbereda sig för situationen på ett så ändamålsenligt sätt som möjligt. Hotbedömningen påverkar fastställandet av resursfördelningen inom polisens lägesorganisation och den ursprungliga taktiken för agerande. Eftersom inte heller Skyddspolisen har någon kristallkula som kan berätta hur framtiden ser ut måste man nöja sig med det nästbästa alternativet – analyser.

* * *

Några detektiver vid Skyddspolisen började alltså samla information med anknytning till den kommande demonstrationen från olika källor. I takt med att informationen ökade började riktlinjerna för evenemanget och de hot det kunde medföra utformas. Man förväntade sig inte en alldeles fredlig manifestation, utan budskapet skulle framföras med olagliga metoder. Denna slutsats stöddes av flera underrättelseuppgifter eller snarare av den helhet som uppgifterna bildade.

Kuokkavierasjuhlat skapade alltså den ursprungliga referensramen för demonstrationen. Eftersom Kiakkovierasjuhlat på sätt och vis var en fortsättning på Koukkavierasjuhlat, bedömde man att evenemanget kommer att följa samma mönster som sin föregångare. En viss grad av kravaller

PÅ TIO ÅR HÅDE EN
NY, UNG GENERATION
HUNNIT KOMMA IN PÅ
DEN ANARKISTISKA
SPELPLANEN OCH DENNA
GENERATION HÅDE
TILLRÄCKLIGT MED
IVER ATT ÅTERUPPLIVA
PROTESTTRADITIONEN –
I SYNNERHET PÅ EN HELT
NY ARENA.

var att vänta.

Den aktör som ordnade demonstrationen – en lös sammanslutning av anarkister och andra likasinnade extrema vänsteraktivister – planerade ramarna för evenemanget : tidpunkten, mötesplatsen, sidoprogrammet och den preliminära rutten för följet. Den aktör som ordnade evenemanget var sådan att man utgick från att mer radikala handlingar än normalt var att vänta. Anarkistiska demonstrationer avviker fullständigt från åsiktsyttringar som ordnas av traditionella medborgarorganisationer. Medborgarorganisationer gör sig inte skyldiga till några olagliga handlingar, medan olagliga handlingsmodeller till och med verkar ha ett egenvärde för upplottsbeundrande anarkister.

Marknadsföring är viktig för att man i den måttliga och rentav lata demonstrationskulturen i Finland ska få människor att fatta intresse för ett evenemang och komma till platsen. I marknadsföringen för Kiakkovierasjuhlat utnyttjade man effektivt internet och sociala medier; information spred sig genom bloggar, Twitter, Facebook och flera diskussionsforum. Också majoritetsmedierna gav marknadsföringen draghjälp eftersom den kommande demonstrationen granskades i tidningar och TV-program. Marknadsföringen av evenemanget indikerade att demonstrationen skulle komma att ha en konfliktsökande karaktär. Retoriken och bildspråket skapade – antingen direkta eller indirekta – associationer till upplopp. De lät förstå att syftet inte endast var att lyfta fram missnöjet utan också att understryka det med hjälp av kravaller.

HOTBEDÖMNINGEN PÅVERKAR
FASTSTÄLLANDET AV
RESURSFÖRDELNINGEN INOM
POLISENS LÄGESORGANISATION OCH
DEN URSPRUNGLIGA TAKTIKEN FÖR
AGERANDE.

MARKNADSFÖRINGEN AV
EVENEMANGET INDIKERADE ATT
DEMONSTRATIONEN SKULLE KOMMA
ATT HA EN KONFLIKTSÖKANDE
KARAKTÄR.

Utsikten om kravaller lockade också sådana personer som inte brydde sig om själva demonstrationen eller dess politiska budskap till platsen.

Kiakkovierasjuhlat marknadsfördes inte endast som en åsiktsyttring. Det var också fråga om en fest. Genom musik och lekfullt sidoprogram lockades också politiskt omedvetna ungdomar som inte hörde till aktivistkretsarna att tillbringa fredagskvällen på platsen. Det faktum att mer eller mindre berusade ungdomar skulle delta i denna typ av protestevenemang bestående av några hundra personer bedömdes öka risken för störande beteende.

Före evenemanget fick demonstranterna också anvisningar om hur de skulle agera om de hamnade i kontakt med polisen. Evenemangets organisatörer hade ordnat en telefontjänst som kunde ge juridisk rådgivning till den som blev gripen av polisen. Det finns inget behov av en sådan beredskap vid fredliga åsiktsyttringar.

Ovan nämnda information, som endast fåtts från öppna källor, tydde på att man kunde förvänta sig oroligheter under demonstrationen. Denna uppfattning stöddes också av information som samlats in från andra (hemliga) källor och genom andra (hemliga) metoder för framskaffande av information. Slutsatsen i hotanalysen var att kravaller var oundvikliga eftersom evenemanget redan på förhand hade

en radikal karaktär. I praktiken bedömde man att detta skulle medföra skadegörelse på fastigheter och fordon samt våld mot poliser, främst i form av flaskkastning och fysiskt motstånd. Man förutspådde också att demonstranterna skulle försöka ta sig in på det område som

polisen isolerat, det vill säga närmare festplatsen, men tack vare säkerhetsarrangemangen ansågs detta vara inte vara möjligt i praktiken. I det avseendet kunde demonstranterna inte vinna mer än silvermedaljer.

* * *

Själv reste jag på evenemangsdagen till Tammerfors för att samla in information med tanke på efteranalysen. Eftersom det förväntades att kravaller skulle uppstå måste evenemanget också analyseras i efterhand. Metoden för framskaffande av information var iakttagande observation eller passiv deltagande observation. I praktiken innebar detta att jag följde med demonstrationen och händelserna på nära håll utan att aktivt delta i händelseförloppet.

Flera deltagare hade maskerat sig när demonstrationsgruppen började röra sig från Tammelatorget. De hade kommandoluvor, huvor framför ansiktet och Timo Jutila-masker. Maskeringen gör det svårare att identifiera en person och minskar risken att åka

fast om personen gör sig skyldig till ett brott. Därför kan denna typ av anonymitet sänka tröskeln att delta i olaglig verksamhet.

Och olagliga handlingar började förekomma mycket snart. Med ishockeyklubbor försökte man krossa fönstren på den första banken som passerades. Fordon som parkerats på gatan fick skador. Evenemangets radikala karaktär konkretiserades; syftet var inte endast att marschera och ropa slagord, utan också att skapa tumult.

Såsom berättades i början av artikeln fortsatte kravallerna i Ankparken i närheten av det område som polisen isolerat. Inte en enda demonstrant greps ännu i det här skedet av polisen, vilket kanske uppmuntrade vissa åskådare att delta i härjandet. Cirka 200–300 demonstranter fanns på plats och nästan lika många följde evenemanget från sidan. En klar minoritet av demonstranterna, kanske en tiondedel, deltog i kravallerna. Även de mer passiva deltagarna bidrog dock också till kravallerna; de gav sitt tysta samtycke till handlingarna och bildade en stor människoskara som skyddade upploppsmakarna.

Från Ankparken fortsatte demonstrationsgruppen sin färd genom centrum till Kyrkoparken. Under demonstrationsstågets framfart slogs fönster sönder, fordon skadades och övervakningskameror hackades sönder. Efter en paus i Kyrkoparken inleddes andra akten. Gruppen av demonstranter, som redan minskat en aning, marscherade längs huvudgatan tillbaka till Ankparken i samma anda: skadegörelse, våld mot poliser, tumult. I det

METODEN FÖR FRÄMSKÄFFANDE AV
INFORMATION VAR IAKTTAGANDE
OBSERVATION ELLER PASSIV
DELTAGANDE OBSERVATION.

ÄVEN DE MER PASSIVA DELTAGARNA
BIDROG DOCK OCKSÅ TILL
KRAVALLERNA; DE GAV SITT TYSTA
SAMTYCKE TILL HANDLINGARNA OCH
BILDADE EN STOR MÄNNISKOSKARA
SOM SKYDDADE UPPLOPPSMAKARNA.

här skedet började polisen dock gripa personer. En del av upprorsmakarna hamnade i häktet och resten av gruppen skingrades. Demonstrationen var slut och kravallerna likaså. I samma veva slutade också min arbetstur.

Händelserna i Tammerfors under självständighetsdagens kväll syntes naturligtvis i mediarubrikerna följande dag. Polisen ordnade ett i TV direktsänt informationstillfälle där man också gick igenom innehållet i Skyddspolisens hotbedömning⁹. Medierna ägnade mest uppmärksamhet åt kravallerna, våldet och skadegörelsen. Demonstranternas egentliga budskap – kritiken mot ojämställdheten i samhället – hamnade åt sidan. För den stora allmänheten liknade evenemanget främst ett ansvarslost härjande av berusade ungdomar. Demonstranternas budskap kunde allmänt tolkas på det sätt som Radio Suomipops hovmusiker Ilkka beskrev: ”Också när ölen är varm och marken täckt av snö, är det samhället som bär skulden”¹⁰.

* * *

Demonstrationen i Tammerfors var ett mycket typiskt ”finländskt upplopp”. Det var en festbetonad demonstration som hade planerats i

förväg och för vilken man redan på förhand hade skapat en aggressiv och konfliktsökande atmosfär. De första personer som gjorde sig skyldiga till olagliga gärningar definierade och tänjde på normerna och beteendemodellerna för evenemanget; de drog igång kravallerna och konkretiserade evenemangets radikala karaktär. Där-

INTERNATIONELL ELLER
ENDEMISK TERRORISM,
ANNAT OMFATTANDE
VÅLD OCH SPIONAGE KAN
UTGÖRA ALLVARLIGARE
OCH SKÄDLIGARE HOT FÖR
SAMHÄLLET.

efter kunde vem som helst som ville och vågade följa deras exempel. Gärningarna blev i stor utsträckning självstyrda. När demonstrationen tog slut, upphörde också kravallerna. De fortsatte inte under natten och spred

sig heller inte till nya områden. Kravallerna begränsades både i fråga om tid och plats till demonstrationen, och var således en del av den. Juridiskt sett skulle evenemanget och vissa deltagares handlingar i princip kunna kallas för upplopp. Ur samhällsvetenskaplig synvinkel är upplopp dock en överdriven term. Det var endast fråga om en demonstration med inslag av våldsamhet beteende.¹¹

Kiakkovierasjuhlat är ett mycket beskrivande exempel på en radikal vänsterextrem massrörelse i Finland när den är ”som värst”. Rörelsen utgör ett förutsägbart och begränsat hot, men den äventyrar inte i betydande

⁹ YLE Arena. Polisens informationstillfälle om kravallerna i Tammerfors. 7.12.2013.

¹⁰ Radio Suomipop. Aamulypsy 9.12.2013.

¹¹ Inrikesministeriet. *Våldsam extremism i Finland – lägesöversikt 1/2014*; Helkama, K., Myllyniemi R. & Liebkind, K. (2004) *Johdatus Sosiaalipsykologiaan. Joukkokäyttäytyminen*, s. 325–338.

utsträckning det finländska samhället eller säkerheten för människor som bor i Finland.

* * *

I den här artikeln behandlas ett fenomen som anknyter till Skyddspolisens verksamhetsområde och min arbetsbild, anarkistiska radikala rörelser, genom en konkret händelse. De hot som de anarkistiska radikala rörelserna utgör är dock förhållandevis ringa. Internationell eller endemisk terrorism, annat omfattande våld och spionage kan utgöra allvarigare och skadligare hot för samhället.

Skyddspolisens uppgiftsfält således mycket mångsidigt och vi behöver personer med olika kunskaper och personligheter för att kunna trygga vårt demokratiska samhällssystem. Skyddspolisen kan erbjuda även dig ett intressant och utmanande arbete.

KÄLLOR

- Helkama, K., Myllyniemi R. & Liebkind, K. (2004) Johdatus Sosiaalipsykologiaan. Joukkokäyttäytyminen (s. 325–338). Helsingfors: Edita.
- Kullberg, A. (red.) (2011). Suomi, terrorismi, Supo – Koiria joka ei haukkunut.
- Miksi ja miten Suomi on välttynyt terroristisen toiminnan leviämiseltä? Helsingfors: WSOY.
- Radio Suomipop (producent) (9.12.2013). Hovmusiker Ilkka. Kiakkovieraaksi itään. Aamulypsy

[radio-program]. Helsingfors: Nelonen Media.

- Skyddspolisen. Skyddspolisens broschyr. Tillgänglig på adressen https://www.poliisi.fi/instance-data/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwstructure/26155_2011_Supo-Svenska.pdf?ca55b8ae6d9dd288.
- Skyddspolisen. Skyddspolisens reglemente. Tillgänglig på adressen (på finska) http://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwstructure/14188_20140101_Supon_ohjesaanto.pdf?fcc2efa5a665d288.
- Skyddspolisen. Skyddspolisens årsberättelse 2014. Tillgänglig på adressen https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwstructure/27357_2014_Supo_Arsberattelse_web.pdf?0279a3ae6d9dd288.
- YLE Areena (producent) (7.12.2013). Polisens informationstillfälle om kravallerna i Tammerfors [TV-sändning]. Helsingfors: Rundradion.

A man with glasses, wearing a dark cap, a maroon scarf, a brown blazer, and dark trousers, stands smiling in front of a red brick wall. To his right is a dark metal plaque with embossed text. The plaque reads "VALTION POLIISIKOULU" and "v. 1919-1961".

VALTION
POLIISIKOULU
v. 1919-1961

MIKKO PORVALI

ETT VÄRDEVAL OBEROENDE AV TIDSPERIODEN

KRIMINALKOMMISSARIE MIKKO PORVALI UTEXAMINERADES SOM POLIS 2004 OCH SOM JURIS MAGISTER 2010. HAN ARBETAR SOM UNDERSÖKNINGSLEDARE VID POLISINRÄTTNINGEN I INRE FINLAND.

PORVALI ÄR SPECIALISERAD PÅ BROTTsutredning och har publicerat åtskilliga verk om polisväsendets och den militära underrättelsens historia. ÅREN 2015–2017 DELTOG HAN I POLISENS UTBILDNINGSPROGRAM FÖR STRATEGISKT LEDARSKAP EXECUTIVE MBA IN POLICING.

Det finns ett tiotal länder i världen som inte har någon egen armé, men inte ett enda land utan egen polis. I Europa har Island, Andorra och Liechtenstein behöriga och operativa polisstyrkor, även om de inte har någon vapenmakt. Samma gäller Monaco och Vatikanen, vars soldater endast har ceremoniella uppgifter med anknytning till livvaktssyftsamhet. Till och med ön Pitcairn mitt i Stilla havet har två permanenta polistjänster som tillhör Samväldet, trots att endast ett femtital ättlingar till 1700-talssjörövare är bosatta på ön.

Staterna behöver en polisförvaltning i första hand för att fylla ett praktiskt behov, men förekomsten av en självständig polismakt är också ett symboliskt viktigt täcken på suveränitet. Om en förvaltning inte har förmåga att övervaka efterlevnaden av sina egna lagar, blir det snabbt tveklaktigt om det överhuvudtaget är fråga om en självständig stat. Det är svårt att på ett trovärdigt sätt delegera laglighetsövervakningen vidare till nå-

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

gon annan. Staten, som upprätthåller polisorganisationen, uttalar sig därför också på följande sätt: "Vi ansvarar för övervakningen av våra lagar, utredningen av brott samt upprätthållandet av ordningen på vårt område - enbart vi, ingen annan."

Därför bör den som överväger polisyrket förstå att det inte enbart är fråga om ett yrkesval. En polis har ett avsevärt djupare band till landets förvaltning än ett sedvanligt anställningsförhållande och de flesta andra tjänsteförhållanden. Polisen förbinder sig att arbeta till förmån för sitt fosterland och för sina närståendes bästa under alla förhållanden. På grund av arbetets karaktär torde varje polis under sin karriär bli tvungen att åtminstone i viss utsträckning äventyra sin personliga säkerhet för att utföra sina tjänsteuppdrag.

Det är således ett värdeval att bli polis. Varje enskild polis ska dela de värden och målsättningar som förvaltningen i hans eller hennes stat representerar. Samtidigt förbinder sig en polis oåterkalleligen till statens öde. De länder där förvaltningen har rämnat eller ordningen kollapsat har i regel blivit livsfarliga för sina poliser - ofta oberoende av hur berättigad eller högklassig förvaltningen har varit.

När fenomenet som kallas arabvåren för några år sedan startade en flyktingvåg till Europa, var det ingen tillfällighet att många av de som anlände hade arbetat som poliser i sina ursprungsländer. Utan att ta ställning

till om de borde beviljas asyl i Europa eller Finland eller inte, kan man konstatera att deras enda alternativ var att fly från sin hembygd när makten hamnade i en terrororganisationens händer.

Arabvåren kan verka långt borta, men för bara fyra generationer sedan var det

inte bra att vara polis i Finland. Under inbördeskrigets fasor mördades ett sextiototal poliser på några månader vid sidan av krigshandlingarna. Ett tjugotal avrättades efter kriget. Under självständighetsutvecklingen och den unga republikens första år (1914-1922) har man räknat att minst 138 poliser dödades och man vet att denna siffra är bristfällig.

Inte alla tjänstemän som dödades i egenskap av röda eller vita valde själva sin sida, utan omgivningen tolkade det som att de tillhörde någondera lägret. Svårast var det utan tvekan för dem som försökte upprätthålla laglig ordning och säkerhet utan att bry sig om de samhällliga skiljelinjerna. Också en opartisk tjänsteman kunde hamna i den motsatta sidans register om den part som hade makten började förfölja honom på grund av hans uppgift. Detta drabbade också den första polisläroanstalten i Finland, skolan för beridna poliser i Saksanniemi.

Finlands senat inrättade hösten 1917, en tid före inbördeskriget, en skola för beridna poliser vid herrgården Saksanniemi i Borgå. Eftersom förhållandena hade blivit oroliga, ville man nära Helsingfors ha en styrka

VARJE ENSKILD POLIS
SKA DELA DE VÄRDEN
OCH MÅLSÄTTNINGAR SOM
FÖRVÄLTNINGEN I HANS ELLER
HENNES STAT REPRÉSENTERAR.

som vid behov skulle kunna stävja ett kaotiskt läge i huvudstaden. Parterna i inbördeskriget hade ännu inte formats och i samband med grundandet av skolan fästes särskild vikt vid opartiskhet. Enligt etableringsdokumentet skulle skolan trygga landets rättsordning mot alla hot, oberoende av varifrån de kom.

När oroligheterna blev mer omfattande dög opartiskheten emellertid inte för alla. Den röda sidans tidningspress godkände inte ordningspolisen som inrättats av den lagliga förvaltningen, utan anammade benämningen "ridande slaktargardet" för polisaspiranterna. I de oroliga förhållandena ledde detta till att rödgardet i Helsingfors anföll skolan för beridna poliser i Saksanniemi i november 1917. Skott avlossades åt båda hållen, vilket medförde att två poliselever dog och två skadades. Detta var en av de första väpnade sammandrabbningarna i Finland före inbördeskriget. Största delen av skolans lärare och elever lyckades fly. De red i små grupper genom Södra Finland, som var under de rödas kontroll, och hamnade i Österbotten, som var ett vitt område.

Saksanniemi skola för beridna poliser återupprättades i Lappajärvi, varifrån den sedan flyttades till Seinäjoki. Snart utbröt krig i landet. Helsingfors rödgarde fängslade den riksdagsledamot som tagit initiativet till skolan i Saksanniemi och sköt honom vid Tölövikens strand. För eleverna i polisskolan, som grundats som opartisk, var det inte längre oklart vilken sida av frontlinjen de skulle komma att tillhöra i detta krig. Eleverna i Saksanniemi polisskola fick utgöra stommen när den vita sidan samlade sin bäst utrustade och utbildade trupp, Nylands Dragonregemente.

UNDER INBÖRDESKRIGETS FASOR
MÖRDADES ETT SEXTIOTAL POLISER
PÅ NÅGRA MÅNADER VID SIDAN AV
KRIGSHANDLINGARNA.

* * *

En grundförutsättning för polisverk-samheten är medborgarnas förtro-ende. I västländerna mäter man regelbundet befolkningens förtroende för olika samhällsinstitutioner, även polisen.¹

I dessa undersökningar har det varit karaktäristiskt att finländarna litar mer på polisen än på till exempel utbildnings-systemet, försvars-makten, hälsovården, rättsväsendet, Förenta Nationerna eller fackförbunden. Till exempel riksdagens, partiernas, pressens eller Europeiska Unionens förtroendesiffror är på bottenivå jämfört med polisens.²

Medborgarnas stora förtroende för polisen är ingen självklarhet. Tvärtom: det är resultatet av ett långt och systematiskt arbete - och måste förtjänas varje dag. Det hade inte varit möjligt att öka finländarnas förtroende för polisen till en internationellt exceptionellt hög nivå utan den snabba ökningen av levnadsstandarden under självständighetens första årtionden samt den anmärkningsvärda jämlikhetsutvecklingen. Alla som har att göra med den finländska polisen kan lita på att polisen agerar på ett jämlikt sätt samt med respekt för de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

¹ För mätningar och enkätresultat, se t.ex. *European Value Studies*: <http://www.europeanvaluesstudy.eu/>

² De tillgängliga siffrorna erhöles före jullet med narkotikapoli-sen i Helsingfors och den rasismdiskussion som förts om polisens diskussionsforum.

En enskild polisman's viktigaste upp-gift är att i sitt vardagliga arbetet be-möta varje klient i enlighet med dessa principer.

Om du vill utvärdera din egen för-måga att agera som polis, föreställ dig att du sitter vid ett bord med en annan männis-ka. Personen framför dig kan vara likgiltig, upprörd, sorgsen, berusad, bakfull, trotsig, ängslig, ångerfull, gråt-färdig eller öppet för-aktfull. Personen kan vara man eller kvinna,

finländare eller utlänning, ung eller gammal, en dement åldring eller ett barn under skolåldern. Personen kan hata poliser av hela sitt hjärta - eller så kan du vara den enda människan han eller hon litar på. Personen kanske inte identifierar sig med någondera könet eller tillhör någon annan köns-minoritet.

Ni har inte nödvändigtvis ett ge-mensamt språk. Personen kan ha en utvecklingsstörning eller mental sjuk-dom. Personen kan vara ett brottsof-fer, ett vittne, en brottsmisstänkt el-ler en närstående till någon som varit med om en olycka. Personen kan ha en helt annan världsuppfattning och tro på helt andra saker än du. Trots detta är du ansvarig för personen. Du kanske får hjälp av en tolk, barnskyd-det eller någon annan social aktör, men du måste kunna samarbeta med den här personen och du ansvarar också för att personen behandlas sak-ligt och jämlikt.

En polis som inledde sin arbetskar-

riär i det nyligen självständiga Finland, hade inte hela folkets förtroende. Inte på långt när. I spåren efter inbördeskrig hade landet en poliskår från den vinnande sidan: vid sidan av oklanderlighet och en god allmän kondition förutsattes det att en person som sökte sig till polisyrket hade ett rekommendationsutlåtande av skyddskåren. På landsbygden var skyddskårerna samtidigt en polisreserv. Man vände sig till organisationen i ordningsfrågor, om de egna männen inte räckte till.

Polisens förtroende naggades också i kanterna av förbudslagen, som var i kraft ända till 1932. Lagen som förbjöd försäljning och tillverkning av alkohol förorsakade mer brottslighet än den hindrade. Folket accepterade inte förbudslagen, och det gjorde inte heller många poliser. Detta rubbade polisens trovärdighet, eftersom inställningen till övervakningen av lagen varierade. Alkoholhandeln övergick snabbt i händerna på smugglarorganisationer ledda från utlandet. En del av tjänstemännen kämpade konsekvent mot smugglingen, men många blundade för den eller assisterade till och med smugglarna.

Polisens svaga stöd syntes till exempel i benägenheten för våld riktat mot polisen. Med undantag av krigsåren var perioden med förbudslagen den allra farligaste för polisen under självständigheten: på tretton år dödades fyrtio polismän. Våldigt många av dem dödades under uppdrag som hade att göra med övervakningen av förbudslagen.

Till och med penningarvoden användes för att försöka motivera poliser att övervaka förbudslagen. Landshövdingen i Vasa län returnerade hela summan till

inrikesministeriet. Han bifogade ett tröstlöst brev där han meddelade att det inte i hela länet finns en enda polis som kunde erhålla arvudet.

Även gränsbevakningen hade utlovats resultatavvoden för beslagtagning av alkohol. Min farfar arbetade som gränsbevakare i Terijoki vid Finska Vikens kust under förbudstiden. När spritlasterna öppnades var det betydligt mer lönsamt för en gränsbevakare med liten lön att gräva ner några dyrbara kanistrar i strandsanden än att lösa in det obetydliga resultatavvoden för kanistrarna. Det är klart att sådan verksamhet inte ökade uppskattningen för tjänstekåren. Till de tjugooåriga gränsbevakarnas försvar kan man säga att det nästan inte fanns några andra alternativ: det var stor brist på allt i regionen, rent av hungersnöd.

Situationen i samhället och polisens ställning förändrades avsevärt under de första åren av 1930-talet. Upphävandet av förbudslagen innebar en märkbar förbättring av relationerna mellan folket och överheten, vilket underlättade polisens ställning mitt emellan dessa. Ett annat avgörande steg i utvecklingen av den finländska polisens ställning var polisens förhållningssätt i fråga om extremhögerens uppsving, i sista hand Mäntsäläupproret.

Mäntsäläupproret kallas en serie händelser som började vid folkets hus i Ohkola, och som ur polisens synvinkel gällde tryggande av medborgarrättigheterna. Den politiska högern ville hindra ett möte med olika talare som

ordnades av den politiska vänstern. Polisen beslutade för sin del att trygga mötet. Representanterna för högern godkände inte polisens verksamhet, utan avbröt mötet och öppnade eld mot folkets hus.

I landet utreddes samtidigt bortföringar utförda av extremhöger och utredningarna tilltalade inte alla: poliserna som undersökte bortföringarna stördes och man försökte avsätta dem från deras tjänster. Vittnena till bortföringarna och målsägandena skrämdes för sin del till tystnad. Felaktig information spreds om polisens verksamhet och man försökte stämpla samvetsgranna poliser som kommunister. De poliser som försvarade lagligheten fick höra att den "Lappolag" som Lapporörelsen hade utlyst 1930 gällde i landet: enligt denna lag hade handlingarnas formella laglighet ingen betydelse, eftersom folkets vilja stod över lagarna.

Situationen som uppstod i Mäntsälä ledde till ett kaotiskt uppror, som president Svinhufvud lyckades stävja med beslutsamma åtgärder. Utan tvekan var många polisers åsikter trots allt längre till höger än till vänster. De hade ju i hög grad valts på de grunderna. Polisen visade sig ändå vara hela folkets polis: på laglighetens sida och mot despoti.

* * *

Medborgarnas förtroende är också polisens bästa skydd. Inte ens det bästa pansarfordonet eller den bästa

MEDBORGARNAS
FÖRTROENDE ÄR OCKSÅ
POLISENS BÄSTA SKYDD.

skottsäkra västen hindrar våld riktat mot polisen lika effektivt som den uppskattning som den offentliga förvaltningen och polisen åtnjuter i folkets ögon. Polisen kan göra mycket för att skapa förtroende, men den allmänna viljan att följa lagen och förtroendet för den offentliga förvaltningen byggs i hög grad upp på annat sätt än med polisåtgärder. Det sker i familjerna, skolorna, kommunikationsmedlen, hälsovården och det vardagliga livet i alla dess former.

När Sovjetunionen i slutet av 1930-talet anföll Finland, förväntade sig angriparen att påträffa ett folk som var djupt delat efter inbördeskriget. Så var inte fallet. Finland hade på två decennier utvecklats till ett samhälle där alla delar av folket hade något att förlora och således något att försvara. Den förlorande parten i inbördeskriget hade varit med och bildat landets regering redan 1926, endast åtta år efter kriget. Folkets förtroende för myndigheterna, polisen och försvarsväsendet hade ökat i samma proportioner. Angriparen mötte ett folk som höll fast vid sina gemensamma värden och försvarade sig tillsammans.

Andra världskriget var en svår prövning för polisen i Finland. Under krigsåren 1939-1944 dödades cirka 170 finländska polismän. Av dessa dödades cirka femtio i polistjänst på hemmafronten och cirka 120 stupade i försvarsmaktens tjänst. Utöver sedvanliga polisuppdrag dog poliser när de arbetade i skyddsrum under bombningar av bostadscentrum, i samband med gripande av desanter och skogsgardister samt som krigsfångar.

Efter kriget förändrades den politiska verkligheten i Finland på ett avgörande sätt. Hotet mot de lagliga förhållandena

kom inte längre från höger, utan från vänster. Om det efter inbördeskriget hade förutsatts att de som ville bli poliser skulle vara medlemmar i en skyddskårsorganisation, sade man nu upp poliser som hade för nära band till skyddskårerna. Personalen i säkerhetspolisen Valpo, Skyddspolisens föregångare, byttes ut helt och den nya ledningen utsågs från Finlands kommunistiska parti. Det fanns ett uppenbart hot om att extremvänstern skulle genomföra en statskupp och utgångspunkterna för ett uppror hade varit betydligt bättre än för extremhöger i Mäntsälä för tjugo år sedan.

Vänsterns påtryckningar mot polisen visade sig som upplopp i samband med olika strejker. Syftet med strejkerna var att driva det finländska samhället mot en kris och visa upp kommunisternas organisationsmakt som grundade sig på kollektiv styrka. Med tanke på samhället var den allvarligaste strejken med den mest spända stämningen generalstrejken 1956, men den mest kritiska situationen mellan polisen och strejkdeltagarna uppstod under strejken vid Kemihtiöt i Kemi sensommaren 1949. Det här s.k. Kemiupproret var inte så mycket i fackföreningarnas intresse, utan var ett upplopp som agiterades av Finlands Kommunistiska Parti. Av omständigheterna kan man dra slutsatsen att folkmassans direkta avsikt var att hamna i en våldsam sammandrabbning med polisen.

Det ursprungliga målet för strejk-

deltagarnas upploppsfölje var att anfalla sjuttio arbetare som upplöste en timmerbröt i Kemi älv. Upplösningsarbetet måste göras före hösten, eftersom övervintrade stockar längs

Kemi älv i samband med vårflödena hade inneburit att stockarna transporterats med isen mot havet. Då hade dammen vid Kemi älvs mynning

skadats, vilket för sin del skulle ha lett till att en betydande del av staden Kemi översvämmades. Därför och på grund av den underrättelseinformation som tydde på att ett upplopp planerades hade en polisvakt inrättats för att skydda stockarbetsplatsen.

När folkmassan som närmade sig arbetsplatsen möttes av polisen, följde de inte polisens order om att stanna, utan anföll polisen. Polisen försökte till en början stoppa den framryckande folkmassan med batonger, men på grund av strejkdeltagarnas stora antal märkte man snart att detta inte hade någon effekt. Strejkdeltagarna försökte sig sedan på en stormning, som backades upp genom att kasta stenar och avfyra skott. För att skydda sig använde polisen maskinpistoler, med vilka serieeld avfyrades i luften. Detta räckte för att stoppa folkmassan, som flydde i den riktning de kommit.

Två strejkdeltagare dog under massflykten. En av dem hade gömt sig under strejkdeltagarnas lastbil när bilens ägare började köra iväg bilen i säkerhet. Det andra dödsoffret hittades på platsen för sammandrabbningen, skjuten i ryggen. Fallet utreddes

VÄNSTERNS PÅTRYCKNINGAR
MOT POLISEN VISADE SIG
SOM UPPLOPP I SAMBAND MED
OLIKA STREJKER.

grundligt och inget pekade på att strejkdeltagaren hade blivit skjuten av polisen: poliserna hade till exempel inte vapen av samma kaliber som den dödande kulan. Det verkade snarare som att den avlidna hade träffats av en strejkdeltagares kula, som hade varit avsedd för polisen. Trots utredningsresultaten beskyllde extremvänstern länge poliserna för båda demonstranternas död.

Så motstridigt som det låter kan ett kriterium för att polisen har lyckats anses vara en jämn fördelning av den kritik som riktas mot verksamheten. Så länge kritiken från båda sidorna fördelas jämnt, torde arbetet ha varit ganska lyckat. En rakryggad polisman får tyvärr vänja sig vid att man försöker stämpla honom i olika läger vid olika tidpunkter - beroende på vilken ytterlighet man för tillfället har att göra med. Ett bra exempel på detta är kommandören för ridande polisen i Helsingfors, kommissarie Sainio, som blev kallad kommunist av studenterna vid deras demonstrationer 1945 och nazist av arbetarna under Arabiastrejkerna 1948. Jag har också i min egen tjänsteutövning omväxlande fått höra att jag ibland går vänsterns, ibland högerens och ibland någon annan grupps ärenden. Beskyllningar om rasism, att jag gör någon till hackkyckling eller utövar någon annan typ av diskriminering har varit jämförelsevis vanliga.

Man ska såklart reagera på konstruktiv och välgrundad respons och kunna bedöma sin egen verksamhet kritiskt. Den vassaste kritiken härstammar ändå i regel från ytterligheterna, och det lönar sig att förhålla sig med viss reservation till deras ståndpunkter. De mest högljudda ytterlighetsrörelserna får ofta det

största spaltutrymmet i medierna och på internet, men mellan dessa ståndpunkter hamnar majoriteten, som har omdömesförmåga, sinne för proportioner och tålmod. Åren som polis, fredsbevarare och historieforskare har övertygat mig om att just dessa egenskaper ofta utgör den allra största fosterländskheten. De största vännerna av sitt eget folk är i regel inte de som skriker det högst, utan de som är tålmodiga, rimliga och har en sund omdömesförmåga.

Den finländska extremhögern motiverade bortföringarna och det politiska våldet i början av 1930-talet med att de agerade som stöd för polisen, eftersom myndigheterna inte förmodade fullgöra sin uppgift. Samma anda anammades under vägen av asylsökande 2015 i de gatupatruller som presenterade sig som Odins soldater. Både bortförarnas och gatupatrullernas påstående var felaktigt: polisen behövde inte deras hjälp, utan båda fenomenen var snarare till skada med tanke på medborgarnas säkerhet. Lika lögnaktiga är extremvänsterns påståenden om att polisen skulle ha dödat strejkdeltagare i Kemi. Denna lögn förevigades med ett minnesmärke som uppfördes på platsen för upploppet samt genom orden i den politiska sångrörelsen från 1970-talet.

Utvecklingen i vår del av världen går som bäst i en riktning där samhälls-

omvälvningar i framtidens Europa sannolikt blir vanligare än ovanligare. Precis som att den som skriker högst på en kollisionsplats sällan är den som har de allvarligaste skadorna, är det sällan den som skriker högst i samhället som har mest rätt. Detta gäller för såväl nynazister och anarkister som för vem som helst som stöder en ensidig världsåskådning.

En demonstrant som sparkar på ett kravallstaket är en slående syn på kvällstidningarnas löpsedlar, men fenomenets verkliga betydelse kristalliseras snarare i att också sådan verksamhet tilläts i viss utsträckning i ett fritt samhälle. Vilken fråga demonstranten än stöder, gör han eller hon i ett demokratiskt samhälle väldigt dålig reklam för denna fråga, och är åtminstone inte till någon nytta.

Två finländska statsöverhuvuden har i ljuset av sina erfarenheter satt ord på detta på ett bra sätt, som efterkommande generationer i Finland kan lära sig något av:

Våra värsta fiender är de bland oss som av själviska skäl är beredda att offra nationens livsvillkor och de som ständigt och upprepade gånger framställer som sanning, det de vet är en lögn. — Risto Ryti till konstnär Lennart Segerstråle hösten 1944.

Den lärdom jag framför allt skulle vilja göra kommande generationer med-

DE MEST HÖGLJUDDA
YTTERLIGHETSRORELSENA
FÅR OFTA DET STÖRSTA
SPALUTRYMMET I MEDIERNA
OCH PÅ INTERNET,
MEN MELLAN DESSA
STÅNDPUNKTER HAMNAR
MAJORITETEN, SOM HAR
OMDÖMESFÖRMÅGA, SINNE
FÖR PROPORTIONER OCH
TÅLAMOD.

vetna om är följande: Oenighet i de egna leden är mer förödande än fiendens svärd. — C.G.E. Mannerheim i sina memoarer på 1950-talet.

I polisens arbete är det fråga om lojalitet. Själva ordet låter som ett lätt krav, men i det verkliga arbetslivet är lojalitet en av de mest mångfacetterade frågorna. Den finländska polisen ska vara lojal mot åtminstone staten, medborgarna och arbetsgemenskapen samt överhuvudtaget uppfylla kraven på ärlighet och direktitet.

Verklig lojalitet är inte att blint följa någon, och i synnerhet inte att behaga någon som ett självändamål. Överraskande ofta innebär lojalitet att säga tråkiga saker högt. Polisen ska kunna göra detta. Det förutsätter självständigt tänkande, beslutsamhet och förmåga att framföra sitt ärende på ett sätt som är lämpligt i situationen. Ofta förutsätter det också personligt mod.

Den lindrigaste formen av att säga tråkiga saker högt innebär främst att nöjet förstörs för den som lyssnar - till exempel att man meddelar ett par att den ena går hem och den andra tillbringar resten av natten i finkan. Men meddelandet kan också vara mycket värre, något som förändrar resten av livet för den som tar emot det. Polisen är tvungen att berätta för föräldrar att deras barn har dött. Eller för ett barn att mamma har dött och pappa nu ska följa med polisen. Eller för en som investerat i pyramidspel att han har blivit lurad och att hans livslånga besparingar har omvandlats till miljonskulder.

Det som berättas kan också vara något som de egna inte vill höra. Det kan ha att

I POLISENS ARBETE ÄR DET FRÅGA
OM LOJALITET.

göra med arbetsgemenskapens funktion, ett säkerhetshot som är svårt att ta till sig och som man vill blunda för eller osakligt beteende hos en kollega, i värsta fall brott. I det finländska samhället finns det åtskilliga exempel på hur svårt det är att säga något tråkigt högt. Under fortsättningskriget överraskades krigsledningen av storanfallet sommaren 1944, eftersom man inte hade vågat underrätta de högsta ledarna om den oroväckande under rättelseinformation. När sex landslagsskiddåkare samtidigt åkte fast för doping och chefstränaren erkände att doping använts, ville Skidförbundets ordförande betona ordet ”misstanke”. Många arbetstagares alkoholism har hemlighållits ända till gravens namn, i stället för att personen skulle ha vägletts till behandling.

Att tiga om missförhållanden inom polisorganisationen kallas den blåa muren (*the blue wall of silence*). Oberoende hur viktig den yrkesmässiga sammanhållningen är, uttrycks lojaliteten på fel sätt om man tiger. Det är fråga om den blåa muren när man döljer egna eller kollegornas misslyckanden eller förseelser eller en dålig organisationskultur. Personer som ingriper i osakligt, oetiskt eller olagligt beteende genom att underrätta sina chefer eller publicera information om händelserna kallas visselblåsare (whistleblowers). De flesta och mest betydande missförhållandena som framkommit i världen - vare sig de har att göra med korruption, spionage eller annat osakligt beteende - har uppdagats just tack vare interna visselblåsare och inte i så hög grad som ett resultat av ex-

tern övervakning. Därför berättar det mycket om en organisation hur den förhåller sig till visselblåsare: betraktas de som förrädare eller belönas de för att de lyfter fram missförhållanden?

Våren 2007 var jag inkvarterad vid Polisyrkeshögskolan för en kortkurs, när två för mig och mina kurskamrater okända brottsutredare klättrade upp på studentbostädernas bastulave. Samtalet löpte och gled in på en nyligen utfärdad dom i ett narkotikafall. Då utbrast en av bastubadarna att Finlands värsta narkotikabrottsling är chefen för narkotikapolisen i Helsingfors. Jag skrattade åt kommentaren och avfärdade den i tankarna som dålig humor hos en som håller på blir berusad - men när jag tittade på de andra brottsutredarnas miner upptäckte jag att kommentaren inte var avsedd som ett skämt.

På grund av påståendets exceptionella karaktär blev det kvar någonstans i bakhuvudet och kom upp till ytan igen hösten 2013, när chefen för narkotikapolisen i Helsingfors arresterades. Fallet ledde naturligtvis till en livlig offentlig diskussion, som i inledningsskedet var så förvirrad och splittrad att det inte gick att skapa sig en välgrundad åsikt i någondera riktningen. Jag bestämde mig för att låta bli att följa nyheterna om fallet tills åklagarens stämningsansökan blev offentlig och nyheterna därmed skulle grunda sig på bättre källor.

När dagen för stämningsansökan kom, var jag på tjänsteresa och köpte ett knippe med dagens tidningar. Under den långa tågresan läste jag alla tidningar jag hade fått tag på och

fortsatte att läsa på internet. Beträktat från insidan av yrkeskåren var slutsatsen snabbt klar. Oavsett hurdana avgöranden de olika rättsinstanserna i sinom tid skulle komma fram till, visade nyheterna genast vad som hade skett: en av oss hade svikit laget och bytt sida. Avsiktligt, fullständigt och planmässigt. Det går inte att svika sin arbetsgivare, arbetsgemenskapen samt idealen och målen för polisverksamheten på något värre sätt.

Jag läste artikel efter artikel och hoppades att det ens på någon tidningssida skulle framkomma en förklaring. Att det skulle finnas ett acceptabelt polisiärt perspektiv i bakgrunden till de beskrivna händelserna. Inget sådant framkom emellertid: varken då eller senare.

Jag skriver om det här, eftersom jag hade föreställt mig att den blåa muren huvudsakligen gällde andra samhällen än det finländska. Dock visar det faktum att någon redan våren 2007 kände till brotten som begåtts vid landets centrala narkotikapolis - till och med så väl att han kommenterade det högt inför yngre kollegor - att det även i Finland finns någon form av blå mur, som uppstått avsiktligt eller oavsiktligt. Utan en mur av tystnad torde det inte kunna ta sex och ett halvt år innan sådan information leder till en grundlig utredning.

Trots att den brottshärva som är uppbyggd kring chefen för narkotikapolisen i Helsingfors påverkar polisens rykte under en lång tid, bör organisationen och hela poliskåren också dra nytta av alla möjliga fördelar. För det första är fallet ett bevis på polisens vilja och förmåga att ingripa i korrupktion - ett bevis på att polisen i Finland också förmår utreda brott inom polisen. För det andra ger fal-

TROTS ATT DEN BROTTSHÄRVA SOM
ÄR UPPBYGGD KRING CHEFEN FÖR
NARKOTIKAPOLISEN I HELSINGFORS
PÅVERKAR POLISENS RYKTE UNDER EN
LÅNG TID, BÖR ORGANISATIONEN OCH
HELA POLISKÅREN OCKSÅ DRA NYTTA
AV ALLA MÖJLIGA FÖRDELAR.

let förvaltningen en möjlighet att se till att visselblåsare noteras och uppmuntras att agera för en god sak. Det vore en bra början om den journalist som avslöjade ärendet om narkotikapolisen i Helsingfors till exempel skulle belönas med polisens förtjänstkors.

Dessutom behöver varken polisen i Finland eller polisinsättningen i Helsingfors skämmas för att detta har kunnat ske. Fallet följer tyvärr den internationella trenden. Motsvarande rättegångar har hållits mot poliser från narkotikaenheter i många olika länder, även i Norden. I Storbritannien publicerade forskaren James Morton en rätt så dystert undersökning i ämnet redan 1993 (*Bent Coppars*), och tio år senare publicerade Graeme McLagan en undersökning med samma namn. Båda böckerna ledde till att åtskilliga polismän bytte karriär. Mortons undersökning, som omfattade hela 1900-talet, hade filosof George Santayanas uttalande som motto på första sidan:

Those who cannot remember the past are condemned to repeat it.

I en historisk och internationell granskning är det inte exceptionellt att det självständiga Finlands första århundrade rymmer några poliser som valt brottslighetens väg: det vore snarare underligt om något sådant aldrig hade uppdragats. Polisen i Finland har inte i någon överdriven utsträckning förlorat sitt rykte eller sin trovärdighet. De går förlorade först om ingen grundlig värdediskussion förs inom polisen som en följd av fallet och inga av de

åtgärder som fallet förutsätter vidtas.

* * *

Jag har tjänstgjort vid polisen i cirka femton år, men varit en del av polisgemenskapen sedan födseln, våren 1980. Trots min familjebakgrund var mitt yrkesval ett resultat av många tillfälligheter: det var inte ett drömyrke som jag eftersträvat sedan barndomen, utan ett intressant alternativ bland andra. På en liten ort uppfattades visserligen polisfamiljerna som en del av det statliga maskineriet. Till exempel använde en av mina lärare sällan mitt namn när han tilltalade mig, utan muttrade när det blev min tur att svara: ”Jaha, och sedan länsmannens son.”

När jag nämnde att jag föddes in i en ”polisgemenskap”, var mitt ordval avsiktligt. Även om sådant som gäller tjänsteutövandet utan undantag ska hållas inom arbetsplatsens sfär, är polisgemenskapen mer omfattande än själva arbetsgemenskapen. Så är det eftersom polisyrket utan tvivel har konsekvenser även för de närstående. Under årens lopp hör de oundvikligen sådant som de inte skulle behöva höra. Den närmaste kretsen tvingas också ha att göra med sin polis de få dagar han eller hon på grund av sina arbetsuppgifter är chockad, besviken eller annars frånvarande i tankarna. De hamnar i många olika situationer på grund av sin partners eller förälders yrke: de blir tvungna att anpassa högtidshelger och snabbt ordna barnens vårdbehov eller utsätts för olika typer av ofog.

Som någon som har vuxit upp i en polisfamilj anser jag att det är motiverat att påminna om att polisyrket är polisens eget val - och inte familjens. De måste däremot leva med det yrkesval familjens polis har gjort. Under skolåren drogs jag med i många slagsmål vars orsak var min fars tjänsteåtgärder. Jag kunde inte göra något åt situationen, utan satt på samma kvarsittningar som dem som hade startat slagsmålen. Under mina egna tjänsteår har många hot gått in genom ena örat och ut genom andra, men de hot som har riktats mot närstående har träffat hårdast. I detta avseende har världen förändrats mycket: om man på 1980-talet hanterade sådant genom slagsmål på lågstadiets bakgård, kan trakasserierna på 2010-talet ta de mest fantasifyllda former. Det lönar sig inte att oroa sig i förväg, men det är bra om tjänstemannen och den närmaste kretsen är medvetna även om denna aspekt.

På grund av min familjebakgrund har jag på nära håll sett en enorm förändring av polisförvaltningen, som inleddes i mitten av 1990-talet. I ett bredare perspektiv är det fråga om att statsförvaltningen inte hade utsatts för något större förändringstryck efter andra världskriget, trots att länsfördelningen var ett arv från den ryska tiden och länsmannasystemet inom den lokala polisen härstammade ända från den svenska tiden. Det fanns inget tvång att förnyas, eftersom de efterkrigstida decennierna av återuppbyggnad och uppbyggandet av välfärdssamhället var en tid av jämn tillväxt i det finländska samhället ända fram till de första åren av 1990-talet. Den ekonomiska recessionen som då bröt ut tvingade den offentliga förvaltningen att inskränka sina tjänster,

vilket innebar en kraftig nedskärning av polisens servicenät under de följande årtiondena.

Förändringen inom polisen började i ett Finland med länsmandistrikter, där de flesta kommuner hade en egen polisstation. Poliserna kände invånarna i sina distrikt och invånarna kände sina poliser. På den tiden fanns det 212 lokala polisenheter i Finland, nu finns det elva. I största delen av landet leds polisverksamheten från ett annat landskap. Samtidigt har förtroendepositionen mellan folket och polismyndigheten, som bygger på lokalkännedom, brustit på många platser.

Utvecklingen har ändå varit mer positiv än negativ. De tekniska applikationerna för kommunikationsverksamheten och ledandet har effektiviserat verksamheten och förbättrat arbets säkerheten.

Dagens polisman, oberoende om det är fråga om en ordningspolis eller en brottsutredare, bär med sig mer elektronik och kommunikationsförbindelser än det fanns på hela polisstationen på 1980-talet. Maktmedelsredskapen har blivit personliga och utbildningen samt sätten att bära och använda dem har standardiserats. Tack vare de årliga nivåtesten följs numera varje polismans förmåga att använda sitt tjänstevapen.

Den största förändringen har varit mental till sin karaktär. Den tidigare linjeorganisationen har allt tydligare blivit en expertorganisation. Allt fler anställda både inom ordningspolisen

och brottsutredningen är specialiserade på något. Allt fler poliser har ett tidigare yrke eller en hög utbildning redan när de söker sig till branschen. Allt fler anställda har en chef som är allt längre bort, vilket innebär att ansvaret ökar. Samtidigt har utvecklingen av transparensen i samhället sporrat polisen att överväga och registrera grunderna för sina beslut allt bättre, för att besluten ska tåla kraven inom laglighetsövervakningen samt kritiken från medborgarna och medierna.

Under min egen karriär har förändringen accelererat ännu snabbare. Centrala växande förändringstrender är internationaliseringen och digitaliseringen. Fenomen, tankar och tillvägagångssätt som sprider sig via nätet känner inga statsgränser, utan finns överallt där internetanvändarna finns.

Ur polisens synvinkel innebär detta snabba och i hög grad oförutsägbara situationsutvecklingar. Datanäten möjliggör helt nya

brottsliga handlingar och dessutom en handfull nya sätt att utföra traditionella brott. Å andra sidan erbjuder digitaliseringen också aldrig tidigare skådade metoder för övervakning samt förebyggande och utredning av brott. Lagstiftaren har alltså i allt större utsträckning möjlighet att välja hur mycket brottslighet som ska tillåtas eller hur många brott man vill utreda. Tekniskt sett är det möjligt att i praktiken alla brott som begås på allmän plats kunde utredas. Det är långt fråga om vilken information

DEN TIDIGARE
LINJEORGANISATIONEN HAR
ALLT TYDLIGARE BLIVIT EN
EXPERTORGANISATION.

myndigheterna ges åtkomst till via övervakningskameror, ansiktsidentifierings-system, teleuppgifter, webbövervakning och överhuvudtaget med tanke på medborgarnas integritetsskydd.

När jag lämnade Polisskolan för mina första arbetsskift 2002 kände Finland inte till skolskjutningar, extrema rörelser som bör tas på allvar eller verkliga terrorhot. Extrema rörelser innebar tonår-flickor som befriar råvar. Namnet på den enda nynazisten i Finland var känt i hela landet. Under min livstid hade religiös terrorism inte krävt ett enda dödsoffer i Norden. I polisstudierna användes som exempel på en exceptionell situation en bilexpllosion på torget i St. Michels - den hade inträffat när jag var sex år gammal.

Samhället, idealen och informationsförmedlingen förändras så snabbt att vi sannolikt kommer att se mycket större förändringar under de kommande femton åren än under de senaste femton åren. Nya polismän som utexamineras är länkar i en många generationer lång yrkeskedja, som har ansvarat för den inre säkerheten hundra år i det självständiga Finland och ytterligare hundra år redan före självständigheten. Varje generation har haft egna bekymmer av sin tid, ibland lättare och ibland svårare, men statusen mellan folket och överheten har förblivit oförändrad. Alla har i tur och ordning dragit sitt strå till stacken: de äldre har ett ansvar att inkludera de yngre i sin yrkeskår - och de yngre har ett ansvar att göra sitt bästa för att inte upprepa samma misstag som sina föregångare.

Jag har i min översta skrivbordslåda ett fotografi som jag framkallat från ett familjealbum, där sex polismän poserar vid tiden kring slutet av 1800-talet: tiden

NÄR JAG LÄMNADE POLISSKOLAN
FÖR MINA FÖRSTA ARBETSSKIFT
2002 KÄNDE FINLAND INTE
TILL SKOLSKJUTNINGAR, EXTREMA
RÖRELSE SOM BÖR TAS PÅ ALLVÄR
ELLER VERKLIGA TERRORHOT.

före ofärdsåren och försöken att förryska storfurstendömet Finland. Bilden har blivit kvar i släkten, eftersom tre av männen har efternamnet Porvali. De övriga männen poserar med ganska neutral min, men Aleksanteri Porvali stirrar intensivt in i kameran bakom sin mustasch, med huvudet på sned och en skeptiskt road min.

Kanske denna tsarväldets tjänsteman i Finland skådar in i framtiden. Därför tar jag fram fotot eller söker fram det i datorn när allt går i motvind: när min plan går i kras, advokaterna tittar snett, medierna pressar mig, tingsrätten är slapphänt och åklagarna kräver det omöjliga. Då stirrar alltid den gamla tjänstemannen på mig från den bakre raden med huvudet på sned och säger:

– Upp med hakan nu... Det är ingen som har haft det lätt här. Tänker du verkligen ge upp, din nybörjare?

VERK AV MIKKO PORVALI:

- Vakoojakoulu. Päämajan asiamieskoulutus jatkosodassa. Atena 2010.
- Operaatio Hokki. Päämajan vaiettu kaukopartio. Atena 2011.
- Sinisen kuoleman kuva. Karelia Noir I. Atena 2015.
- Veri ei vaikene. Atena 2016. Karelia Noir II.

POLIISI

POLIISI

PAULIINA POTILA

FRÅN POLISSTUDERANDE TILL TILLÄMPARE AV LAGEN

PAULIINA POTILA HAR ARBETAT SOM LEKTOR I STRAFF- OCH PROCESSRÄTT VID POLISYRKESHÖGSKOLAN SEDAN 2013.

POTILA UTEXAMINERADES SOM JURIS MAGISTER FRÅN JURIDISKA FAKULTETEN VID HELGSINFORS UNIVERSITET 2007. HON AUSKULTERADE SOM VICEHÄRADS-HÖVDING VID TAMMERFORS TINGSRÄTT 2009. INNAN POTILA KOM TILL POLISYRKESHÖGSKOLAN ARBETADE HON SOM HÄRADSÅ-KLAGARE VID ÅKLAGARÄMBETET I BIRKALAND OCH SOM OFFENTLIGT RÄTTSBITRÄDE VID RÄTTSHJÄLPSBYRÅN I TAMMERFORS.

”Jag lovar att efter bästa kunskap och förmåga alltid och under alla omständigheter uppföra mig så att det är förenligt med polisens anseende. Jag respekterar allas rättigheter och människovärde. Jag använder mina polisbefogenheter på det sätt som lagstiftaren har avsett. Jag lyder mina förmäns order och är beredd att möta de faror som är förknippade med polisyrket. Jag är öppen och främjar försonlighet. Jag är pålitlig och hjälpsam och bidrar till att stärka sammanhållningen inom yrkeskåren. Jag är rättvis och beaktar hela arbetsgemenskapens bästa. Så här vill jag tjänstgöra som polis.”

Polisens etiska ed avläggs av alla som utexamineras som poliser. Avsikten med eden är att inom yrkeskåren skapa en ännu starkare medvetenhet om och införlivning av de värderingar och de tillvägagångssätt som förväntas av polisen i Finland. Uppmaningarna i den etiska eden är inte juridiskt bindande normer, utan ”endast” moraliskt förpliktande uttalanden. Förhoppningen är dock att innehållet i

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNA MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

eden i en beslutssituation ska fungera som en påminnelse om de principer som ska följas.

Även om yrkesetiska principer, värderingar och strategier är nödvändiga för att främja korrekta och goda tillvägagångssätt, skulle de tyvärr kunna vara enbart tomma ord för många polismän utan en förpliktande lagstiftningsgrund som skapar rättigheter. Bestämmelserna i lagen utgör grunden för i stort sett all polisverksamhet — lyckligtvis. Enligt 1 kap. 2 § i Finlands grundlag ska utövning av offentlig makt bygga på lag och i all offentlig verksamhet ska lag noggrant iakttas. Enligt 1 kap. 22 § i grundlagen ska det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. I grund och botten är det fråga om skydd av individen mot staten.

Polisen är den mest betydande utövaren av offentlig makt och ingriper i medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter på olika sätt varje dag. Grepp i de grundläggande fri- och rättigheterna kan göras i bland annat i den personliga friheten genom att ta fast eller gripa en brottsmisstänkt person, i den fysiska integriteten genom att vid behov använda maktmedel till exempel när en person som ska gripas gör motstånd med våld, i egendoms-skyddet genom att beslagta till exempel en kniv som använts som brottsredskap från en misstänkt förövare eller i hemfriden genom att utföra en

husrannsakan i en brottsmisstänkts hem för att hitta narkotika eller stulen egendom. Varje situation regleras av lagen och en separat bestämmelse som skapar behörighet.

Man bör beakta att en polisman inte ens kan genomsöka en medborgares fickor eller ryggsäck utan en

separat behörighetsbestämmelse på lagnivå som uttryckligen ger rätt att utföra en sådan åtgärd. Dessa behörigheter, vilka möjliggör även drastiska ingrepp i människors grundläggande fri- och rättigheter, begränsas av separata lagstadgade principer som samtidigt styr polisens utövning av befogenheterna. Enligt bestämmelserna i 1 kap. i polislagen får polisen utöva sina befogenheter endast i föreskrivna syften (*principen om ändamålsbundenhet*).

Befogenheterna får inte utvidgas på ett konstgjort sätt. Polisen får till exempel inte utöva sina befogenheter att kontrollera ett fordons lämplighet för trafik eller trafiksäkerhet på ett sådant sätt att det verkliga syftet är att utföra en platsgenomsökning av ett fordon som tillhör en medlem av en motorcykelklubb utan att de förutsättningar som fastställs i lagen om tvångsmedel föreligger.

Polisen ska respektera de grundläggande rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. När polisen utövar sina befogenheter ska det motiverbara alternativ som bäst tillgodoser dessa rättigheter väljas (*principen om respekt för de grundläggande rättigheterna och de*

ENLIGT 1 KAP. 2 § I
FINLANDS GRUNDLAG SKA
UTÖVNING AV OFFENTLIG
MAKT BYGGA PÅ LAG
OCH I ALL OFFENTLIG
VERKSAMHET SKA LAG
NOGGRANT IAKTTAS

mänskliga rättigheterna). Polisen ska också i sin verksamhet vara saklig och opartisk (*principen om opartiskhet*) samt främja lika-behandling och försonlighet (*principen om likabehandling*).

Polisen ska i första hand genom råd, uppmaningar och befallningar sträva efter att upprätthålla allmän ordning och säkerhet. De vidtagna åtgärderna och de olägenheter åtgärderna medför ska kunna försvaras i förhållande till det mål som eftersträvas (*proportionalitetsprincipen*). Genom polisens åtgärder får det inte ingripas i någons rättigheter i större utsträckning och ingen får orsakas större skada eller olägenhet än vad som är nödvändigt för att utföra uppdraget (*principen om minsta olägenhet*).

Således ska man i samband med upprätthållande av ordning noggrant överväga det urval av metoder som står till buds. Ofta finns det inte heller förutsättningar för användning av andra maktmedel än ”muntlig judo”. Goda interaktionsfärdigheter och sociala färdigheter är alltså absolut nödvändiga.

En polisman har visserligen i utövan- det av sina befogenheter rätt att i enskilda fall utfärda nödvändiga order och förbud som är förpliktande för alla, men också rätt att avstå från en åtgärd om slutförandet av den kunde leda till ett oskäligt slutresultat i förhållande till det mål som eftersträvas (*åtgärdseftergift*). Till exempel finns det skäl att avstå från att förfölja en misstänkt om man samtidigt i onödan äventyrar säkerheten för andra som rör sig på vägarna.

En polisman ska alltså före varje åtgärd och beslut överväga deras lagenlighet, eftersom en polisman agerar som en tjänsteman med personligt tjänsteansvar, dvs.

POLISEN ÄR DEN MEST BETYDANDE
UTÖVAREN AV OFFENTLIG MAKT
OCH INGRIPER I MEDBORGARNAS
GRUNDLÄGGANDE FRI- OCH
RÄTTIGHETER PÅ OLIKA SÄTT VARJE
DAG.

svarar för att hans eller hennes ämbetsåtgärder är lagliga (10 kap. 118 § i grundlagen). En polisman kan till och med bli straffansvarig enligt 40 kap. 9 eller 10 § i strafflagen om han eller hon av oaktsamhet eller uppsåtligt bryter mot sin tjänsteplikt.

Det räcker emellertid inte att en polisman under utförandet av en åtgärd i viss utsträckning förmår överväga åtgärdens laglighet, utan den egna verksamhetens laglighet måste också kunna motiveras - inte bara för polismannen själv utan också vid behov i efterhand för en aktör som ifrågasätter verksamhetens laglighet. Varje polisman måste efter sitt arbetsskift kunna svara på frågan om vilka befogenhetsnormer som har legat till grund för åtgärder som ingripit i medborgarnas rättigheter.

* * *

Även polisen gör fel. Det gör också åklagare och domare. Det är inte möjligt att helt undvika fel och felbedömningar. Det är dock av största vikt att myndigheternas verksamhet kan utvärderas öppet och kritiskt och att kvaliteten kan övervakas, vid behov av en extern aktör, även av medierna. Ett bästa broder-nätverk inom polisorganisationen kan inte och får inte heller skydda tjänstemän som bryter mot lagen eller har en inställning som leder till att de förhåller sig likgiltigt

till sina tjänsteuppdrag.

VARJE POLISMAN
MÅSTE EFTER
SITT ARBETSSKIFT
KUNNA SVARA PÅ
FRÅGAN OM VILKA
BEFOGENHETSNORMER
SOM HAR LEGAT TILL
GRUND FÖR ÅTGÄRDER
SOM INGRIPIT I
MEDBORGARNAS
RÄTTIGHETER.

Korruption, egenmäktighet och brottslighet förekommer tyvärr även inom polisförvaltningen. Ett exempel på ett sådant fall har vi fått följa på mycket nära håll. Denna historia når sin kulmen den 29 december 2016 med den dom på 983 sidor som utfärdas av Helsingfors tingsrätt, där chefen för narkotikaenheten vid polisinspektionen i Helsingfors, Jari Aarnio, betraktas som den s.k. "Böle mannen", som ledde införseln av 791 kilogram hasch till Finland. Aarnio, som utsågs till årets polis 1987, dömdes till maximistraffet på 13 år för sina brott.

Om någon anser att en polisman eller en annan tjänsteman inom polisförvaltningen har gått till väga på fel sätt i sin tjänsteutövning eller försummat sina tjänsteuppdrag, är det möjligt att inleda en utredning av personens verksamhet genom en brottsanmälan eller alternativt genom en förvaltningsklagan. En förvaltningsklagan är en fritt utformad rättsskydds metod. Den lämnas till antingen en högre polismyndighet eller den högsta laglighetsövervakaren. De högsta laglighetsövervakarna är riksdagens justitieombudsman och statsrådets justitiekansler (9 kap. 108 och 109 § i grundlagen). Till sin juridiska karaktär är en förvaltningsklagan en anmälan till övervakningsmyndigheten om misstanke om felaktigt tjänsteutövande eller försummelse av

tjänsteutövande för en polis. De högsta laglighetsövervakarna övervakar att tjänstemännen följer lagen och fullgör sina skyldigheter. Genomförandet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna samt god förvaltning är föremål för särskild uppföljning.

Som en följd av klagan har de högsta laglighetsövervakarna åtskilliga gånger tvingats fästa uppmärksamhet vid lagstridigt förfarande inom polisen. I avgörande dnr 1806/4/12 av riksdagens biträdande justitieombudsman konstaterades det till exempel att det inte fanns någon lagstadgad grund för en polispatrull att förbjuda inspelning med kameratelefon eller avlägsna personerna från platsen. Polispatrullen hade således utan grund ingripit i individens yttrandefrihet, rörelsefrihet och fysiska integritet. I detta fall hade en polispatrull under inspelningarna av tv-programmet *Lainvalvojat* förbjudit två utomstående personer som förblev okända att filma polisens åtgärder samt beordrat dessa personer att lämna platsen. En person hade blivit knuffad och undanskuffad vid avlägsnandet från platsen. Händelseplatsen var en trottoar på en allmän plats.

I situationen utförde patrullen ett tjänsteuppdrag som gällde en taxikund som hade lämnat taxin utan att betala. Enligt den redogörelse som polispatrullen lämnade hade de ingripit i filmandet i syfte att skydda integriteten för den person som var föremål för tjänsteuppdraget. Eftersom dessa två personer enligt polispatrullen hade stört utförandet av tjänsteuppdraget, beordrades de att lämna platsen. Då båda personerna enligt polispatrullen verbalt hade uttryckt att de inte har för avsikt att följa ordern,

ETT BÄSTA BRÖDER-NÄTVERK INOM
POLISORGANISATIONEN KAN INTE
OCH FÅR INTE HELLER SKYDDA
TJÄNSTEMÄN SOM BRYTER MOT
LAGEN ELLER HAR EN INSTÄLLNING
SOM LEDER TILL ATT DE FÖRHÅLLER
SIG LIKGILTIGT TILL SINA
TJÄNSTEUPPDRAG.

och hade blivit kvar på samma plats, flyttades de en liten bit bort genom att poliserna skuffade undan dem. I sin redogörelse hänvisade polispatrullen också till situationens hotfullhet, eftersom man inte med säkerhet kunde veta vad personen som ställde sig nära tv-kameramannen och filmade situationen med kameratelefon hade för avsikter. Enligt polismännen hade det i situationen uppstått en risk för att kameramannen hade kunnat förlora balansen eller ramla när han upptäckte personen bakom sig.

Även fotografering och videoinspelning omfattas av den yttrandefrihet som garanteras i grundlagen. Gränsdragningen mellan tillåten och otillåten inspelning har i regel ansetts fastställas i bestämmelsen om olovlig observation i 24 kap. 6 § i strafflagen. Inspelning av en person som vistas på en plats som omfattas av den offentliga friden uppfyller kriterierna i bestämmelsen om olovlig observation om inspelningen sker obehörigen eller på ett integritetskränkande sätt. Med stöd av 24 kap. 3 § i strafflagen är områden som skyddas av den offentliga friden ett ämbetsverk, en affärslokal, ett kontor, en produktionsinrättning, en möteslokal eller någon annan motsvarande lokal eller byggnad eller på en sådan byggnads omgärdade gårdsområde, eller på ett kasernområde eller ett annat område som är i försvarsmaktens eller gränsbevakningsväsendets användning, där

AVSPÄRRANDE AV ETT OMRÅDE
FÖR ATT SKYDDA OBJEKTETS
INTEGRITET PÅ DET SÄTT SOM
AVSES I LAGEN SKULLE ÄVEN HA
FÖRUTSÄTT AVLÄGSNANDE AV TV-
KAMERAMÄNNEN FRÅN OMRÅDET.

det enligt beslut av behörig myndighet är förbjudet att röra sig. På basis av tv-programmet i fråga och den erhållna redogörelsen har händelseplatsen varit en trottoar som gränsar till en gata. Således har det enligt biträdande justitieombudsmannen inte

varit fråga om en sådan plats som enligt strafflagen skyddas av den offentliga friden, där inspelning är förbjuden. Det har alltså inte funnits några lag-

enliga grunder för att förbjuda inspelningen på allmän plats.

Enligt 2 kap. 10 §¹ i polislagen, som ger befogenhet att avlägsna en person från platsen, har en polisman för att skydda mot brott och störande beteende rätt att avlägsna en person från en plats, om det utifrån personens hotelser eller övriga uppträdande finns grundad anledning att anta eller utifrån personens tidigare uppträdande är sannolikt att denne kommer att göra sig skyldig till brott mot liv, hälsa, frihet eller hemfrid eller till egendomsbrott eller kommer att orsaka betydande störning eller överhängande fara för allmän ordning och säkerhet. Utifrån det som framgick av programmet eller redogörelserna har det enligt biträdande justitieombudsmannen inte varit fråga om en sådan situation som avses i polislagen, vilket innebär att polisen inte har haft

¹ Bestämmelse enligt polislagen (22.7.2011/872) som trädde i kraft 2014.

befogenhet att avlägsna personerna från platsen.

Enligt biträdande justitieombudsmannens uppfattning var det inte heller fråga om avspärrande av en plats eller ett område enligt 2 kap. 8 § i polislagen², även om det i redogörelsen hänvisades till skyddande av den brottsmisstänkta persons integritet. Enligt regeringens proposition (RP 57/1994 rd) som anknyter till detta utgör integritetsskyddet en grund för bestämmelsen i fråga: ”Arten av polisens åtgärder och den omständigheten att uppgifterna kan gälla ömtåliga frågor förutsätter ofta även i andra fall att integriteten för den som är föremål för åtgärden skyddas mot utomstående. — — Ett av syftena med stadgandet är att se till att diskretionsprincipen och principen om minsta möjliga olägenhet följs.”

Avspärrande av ett område för att skydda objektets integritet på det sätt som avses i lagen skulle även ha förutsatt avlägsnande av tv-kameramannen från området. Då detta inte skedde, verkade det inte heller vara fråga om sådant avspärrande som avses i lagen. Således fanns det enligt biträdande justitieombudsmannen inga lagenliga förutsättningar för att avlägsna de två personerna från platsen i den aktuella situationen. På basis av inspelningen från platsen hade polisen vid händelsetidpunkten inte heller några grunder att vidta fysiska åtgärder för att avlägsna personerna från platsen.

De ovan beskrivna felen i polisens verksamhet ledde inte till någon egentlig brottsutredning. Om en polisman misstänks ha begått ett brott i samband

² *Ibid.*

med utförandet av ett tjänsteuppdrag, till exempel ett misshandelsbrott på grund av användning av överdrivna och onödiga maktmedel, leds utredningen enligt 2 kap. 4 § i förundersökningslagen inte av en undersökningsledare i polisens tjänst, utan av åklagaren. Förundersökningen av ett brott som en polisman misstänks ha begått genomförs också alltid vid en annan enhet än den verksamhetsenhet där den brottsmisstänkta polismannen arbetar.

Dessa särskilda undersökningsarrangemang syftar till att tilliten till förundersökningens opartiskhet inte under några omständigheter äventyras. Polisens verksamhet ska även i sådana specialfall uppfylla de förutsättningar och skyldigheter som ställs på den i lagen. Polisen ska agera sakligt och opartiskt och en jävlig tjänsteman får inte delta i förundersökningen (2 kap. 7 § i förundersökningslagen).

* * *

Mot bakgrund av det som beskrivs ovan är det förstäeligt att en polis måste besitta synnerligen bred juridisk kunskap. *Rättsordningen* består av bestämmelser, begrepp och principer. De juridiska begreppen ingår i polisens yrkesvokabulär och *rättsnormerna* är för sin del centrala verktyg för polisen. Med rättsnormer avses bestämmelser och principer som in-

går i rättsordningen och berättigar eller förpliktar enskilda rättssubjekt och myndigheter att bete sig eller agera på ett visst sätt. Tvingande rättsliga normer behövs för att upprätthålla samhällsordningen, förebygga och lösa konflikter samt åstadkomma förutsägbarhet och förtroende i de rättsliga relationerna mellan alla individer och olika samfund som är verksamma i samhället.

Normbasen och de centrala principerna för polisens verksamhet har definierats på lagnivå i bl.a. polislagen, förundersökningslagen och tvångsmedelslagen. En polisstuderande bekantar sig med dessa och många andra bestämmelser under sin examensinriktade utbildning. Det kan komma som en överraskning för en ny polisstuderande hur mycket juridiska studier examen som helhet verkligen innehåller. Men det är väl ganska självklart att man inte kan låta en person som inte är medveten om sina befogenheter, ansvar och skyldigheter utöva någon betydande offentlig makt under arbetspraktiken och i situationer i verkliga livet.

I Polisyrkeshögskolan finns det fyra egentliga juridiska läroämnen: straffrätt, straffprocessrätt, befogenhetsystemet (polisförvaltningen) och privaträtt. Dessa juridiska läroämnen är centrala med tanke på polisverksamheten. Största delen av de övriga läroämnena innehåller emellertid

FÖRUNDERSÖKNINGEN
AV ETT BROTT SOM EN
POLISMAN MISSTÄNKTS
HA BEGÅTT GENOMFÖRS
OCKSÅ ALLTID VID EN
ANNAN ENHET ÄN DEN
VERKSAMHETSENHET DÄR
DEN BROTTSMISSTÄNKTA
POLISMANNEN ARBETAR.

också undervisning i juridik. Till exempel innehåller undervisningen i brottsbekämpning bl.a. instudering av bestämmelserna i förundersökningslagen och tvångsmedelslagen, undervisningen i användning av maktmedel kombineras med undervisning i nödvärnsbestämmelserna i polislagen och strafflagen och körundervisningen förenas för sin del med undervisning i vägtrafiklagstiftningen.

Trots att undervisningen genomförs i form av flera olika läroämnen, är de starkt sammankopplade med varandra. Man kan till exempel inte genomföra en förundersökning om man inte behärskar de straffrättsliga och straffprocessrättsliga bestämmelserna.

* * *

Straffrätt som en del av rättsordningen omfattar regleringen av brott och de påföljder som föreskrivs för brott. Den mest centrala straffrättsliga regleringen ingår i strafflagen. I YH-examen för poliser är undervisningen i straffrätt inriktad på strafflagens allmänna del, dvs. kapitlen 1-10, och på strafflagens särskilda del, dvs. kapitlen 11-51. I den allmänna undervisningen om strafflagen beskrivs de allmänna förutsättningarna för straffrättsligt ansvar, grunderna för ansvarsfrihet och det straffrättsliga påföljdsystemet. De allmänna studierna skapar grunden för all undervisning i straffrätt: studeranden lär sig när ett brott förblir ett försök, vilka skillnaderna är mellan anstiftare och medhjälpare, när man får förlita sig på nödvärn etc. Strafflagens särskilda del innehåller å sin sida brottslagen och brottsbeskrivningarna, dvs. man lär sig om bl.a. brott mot liv och

DET KAN KOMMA SOM EN
ÖVERRASKNING FÖR EN NY
POLISSTUDERANDE HUR MYCKET
JURIDISKA STUDIERNAS EXAMEN SOM
HELHET VERKLIGEN INNEHÅLLER.

STÖRSTA DELEN AV DE ÖVRIGA
LÄROÄMNENA INNEHÅLLER
EMELLERTID OCKSÅ UNDERVISNING I
JURIDIK.

hälsa, brott mot egendom, narkotikabrott och trafikbrott.

Under studierna i straffrätt bekantar sig studerandena med verksamheten i samband med juridiska avgöranden och lär sig om tillämpning av lagen samt motivering av avgöranden. Den juridiska avgörandeverksamheten, dvs. avgörandet av juridiska problem eller fall, kan förenklat beskrivas med hjälp av begreppet *subsumtion*. En subsumtionslutledning är uppbyggd på följande sätt:

1. Beskrivning av rättsnormen (översatsen) som till exempel en lag innehåller.

2. Beskrivning av fakta med anknytning till problemsituationen (undersatsen).

3. Rättsnormen tillämpas på det aktuella fallet genom att införa de fakta som undersatsen innehåller i översattens brottsbeskrivning. Då får man slutsatsen.

Om den juridiska bestämmelsen i översatsen till exempel är 21 kap. 1 § i strafflagen, ”Den som dödar någon skall för dråp dömas till fängelse på viss tid, minst åtta år”, och beskrivningen av den faktiska situationen i undersatsen lyder ”Maija Meikäläinen har i hastigt mod huggit sin make två gånger med en kniv i mellangärdet, vilket ledde till att maken följande dag avled av sina skador”, skulle den juridiska slutledningen vara följande: Maija Meikäläinen har avsiktligt förorsakat sin makes död genom att

hugga honom med en kniv, dvs. dödat honom. Således kan man konstatera att fakta i undersatsen kan passas in i översatsen och man kan övergå till slutsatsen, dvs. konstatera att Meikäläinen

har gjort sig skyldig till dråp och ska dömas till fängelsestraff för dråp. Det är inte fråga om mord (21 kap. 2 § i strafflagen), eftersom gärningen inte har varit planerad och tillvägagångssättet inte har varit synnerligen rätt eller grymt på det sätt som förutsatts

i brottsbeskrivningen för mord.

En polisstuderande kunde kanske under den första lektionen i straffrätt förvänta sig en uppgift av följande typ som förutsätter användning av en enkel subsumtionsmodell:

Pena M. har tillbringat lördagsnatten i festlig stämning och fortsatt sitt alkoholindränkta firande ännu på söndagen. Återställningsprocessen pågår fortfarande när hans fru ännu en gång påminner honom om gräsklippningen och andra uppgifter som är ojordade. För att undvika ett äktenskapsgräl beslutar Pena sig för att gå ut och klippa gräset med sin splittrerna sittgräsklippare. Det går rätt så bra att köra på det större gräsområdet, men den slacka slutningen bredvid vägen medför denna gång svårigheter och gräsklipparen kör omkull med Pena vid ratten. Båda blir liggande vid väggkanten. Efter en stund lägger en polispatrull som kör förbi fastigheten märke till situationen och polispatrullen

UNDER STUDIERNÄ I
STRAFFRÄTT BEKANTÄR
SIG STUDERÄNDENÄ
MED VERKSÄMHETEN I
SÄMBÄND MED JURIDISKA
AVGÖRÄNDEN OCH LÄR
SIG OM TILLÄMPNING AV
LAGEN SÄMT MOTIVERING
AV AVGÖRÄNDEN.

stannar vid vägkanten. När patrullen gör ett utandningstest på Pena blåser han 1,1 promille i alkometern.

Gör en motiverad straffrättslig bedömning av fallet.

Studeringen bör på ett motiverat sätt kunna svara på vilken brottsbeskrivning Penas gärning eventuellt uppfyller, dvs. vilken brottsbeteckning det är fråga om. Allra först ska studeringen komma på att jämföra det händelseförlopp som beskrivs i uppgiften med brottsbeskrivningarna som framgår av strafflagens särskilda del, dvs. med andra ord kontrollera i strafflagen om Penas gärning eventuellt uppfyller brottsbeskrivningen för rattfylleri. Brottsbeskrivningen i fråga finns i 23 kap. 3 § i strafflagen (20.12.2002/1198):

Den som för ett motordrivet fordon eller en spårvagn efter att ha förtärt alkohol i en sådan mängd att alkoholhalten under eller efter färden är minst 0,5 promille i hans blod eller minst 0,22 milligram per liter i hans utandningsluft, skall för rattfylleri dömas till böter eller till fängelse i högst sex månader.

För att vi ska kunna bedöma Penas förfarande, måste vi veta vad som avses med begreppet ”motordrivet fordon” som nämns i brottsbeskrivningen. Enligt definitionerna i 23 kap. 12 § i strafflagen avses med motordrivet fordon ett fordon som drivs med maskinkraft; motordrivna fordon är bilar, mopeder, motorcyklar, motoriserade trehjulingar, lätta och tunga fyrhjulingar, traktorer, motorredskap och terrängfordon.

Med stöd av dessa två bestämmelser

borde studeranden dra slutsatsen att Pena bör misstänkas för rattfylleri-brott. Pena har blåst över 0,5 promille i alkometern, men under 1,2 promille (promillegränsen för grovt rattfylleri är enligt 23 kap. 4 § i strafflagen 1,2 promille). Han har också fört ett motordrivet fordon under påverkan av alkohol, eftersom ett motorredskap som drivs med maskinkraft är ett motordrivet fordon enligt definitionerna i lagen. Som ett resultat av denna juridiska slutledning (subsumtion) blir brottsbeteckningen i Penas förundersökning rattfylleri.

När förundersökningen i sinom tid blir klar och fallet överförs till åtalsprövning överväger åklagaren ännu om åtal ska väckas mot Pena. Domstolen får för sin del avgöra om Pena på basis av åklagarens åtal ska dömas till straff för sin gärning.

Även om en stor del av till exempel besluten under en förundersökning ska fattas av polismän som tillhör befälet, måste varje polisman ändå fatta många olika beslut under sitt arbetsskift. Det kan till exempel vara fråga om just val av brottsbeteckning i samband med registrering av en brottsanmälan. En polisman behöver inte fatta något separat skriftligt, motiverat beslut till exempel om val av brottsbeteckning, men även ett sådant val måste dock vid behov kunna motiveras till exempel för dem som försvarar den brottsmisstänkta. Studerandena tränar på

juridiska avgöranden av denna typ under polisutbildningen.

* * *

I läroämnena i **straffprocessrätt** beskantar sig studerandena med bestämmelser som gäller förundersökningen, åklagarverksamheten och domstolsförfarandet. Inom straffprocessrätten ligger fokus på dessa bestämmelser med anknytning till förfaranden och studerandena sätter sig in i vilket förfarande som ska tillämpas för att avgöra ett ärende. Själva straffprocessen

ÄVEN OM EN STOR DEL
AV TILL EXEMPEL
RESLUTEN UNDER EN
FÖRUNDERSÖKNING SKA
FATTAS AV POLISMÄN
SOM TILLHÖR BEFÅLET,
MÅSTE VARJE POLISMAN
ÄNDÅ FATTA MÅNGA
OLIKA RESLUT UNDER
SITT ARBETSSKIFT.

kunde beskrivas som en process där man undersöker och avgör om förutsättningarna för straffansvar uppfylls och utfärdar en lagelig påföljd för den som gjort sig skyldig till ett brott. Med andra ord finns straffprocessen till för att genomföra den materiella straffrätten.

Under studierna beskrivs straffprocessens olika faser: förundersökning, åtalsprövning, rättegång, ändringsökande och ikraftsättande av straff. Studerandena får en bild av polisen i egenskap av förundersökningsmyndighet då förundersökningen är ett s.k. beredningsskede av straffprocessen.

Det är viktigt att observera att även om det är möjligt att göra fel under vilken fas som helst av processen och under hela processens gång, är det ytterst svårt att korrigera i synnerhet

fel som begåtts under förundersökningsfasen senare i processen. Många av polisens åtgärder — eller på motsvarande sätt om polisen låter bli att agera — har en direkt inverkan på bevisföringen i ett brottmål och på bevisens värde. Som en följd av detta har polisens förundersökningsåtgärder också en direkt inverkan på den dom som utfärdas i ett brottmål.

Processrättsliga bestämmelser kan jämföras med spelregler och straffprocessen med ett spel: det är tråkigt att spela ett spel vars regler man inte kan eller förstår. I synnerhet om motparten kan reglerna och ibland tillämpar dem till och med hänsynslöst. Polisen måste känna till sin spelplan och spelreglerna samt kunna förutse motpartens drag.

En polisman som är insatt i bestämmelserna som gäller straffprocessen kan genomföra en förundersökning lagenligt samt underrätta parterna om deras rättigheter och skyldigheter i straffprocessen, straffprocessens förlopp med sina olika faser och bestämmelserna om förfaranden med anknytning till processen. En insatt polisman kan bedöma bevisen och deras tillräcklighet. Han eller hon förstår principerna för en rättvis rättegång och följer de bestämmelser som verkställer principerna.

Den brottsmisstänkta måste till exempel underrättas om sina processuella rättigheter, bland annat rätten att låta bli att medverka till utredningen av sin skyldighet (skydd mot självinkriminering) och rätten till biträde. Under förundersökningen ska en misstänkt bemötas som oskyldig (*oskyldighetspresumtionen*) och även bevis som stöder oskyldigheten ska utredas.

Om polisen inte följer dessa spelregler,

DET ÄR VIKTIGT ATT OBSERVERA ATT ÄVEN OM DET ÄR MÖJLIGT ATT GÖRA FEL UNDER VILKEN FAS SOM HELST AV PROCESSEN OCH UNDER HELA PROCESSENS GÅNG, ÄR DET YTTERST SVÅRT ATT KORRIGERA I SYNNERHET FEL SOM BEGÅTTS UNDER FÖRUNDERSÖKNINGSFASEN SENARE I PROCESSEN.

POLISEN MÅSTE KÄNNA TILL SIN SPELPLAN OCH SPELREGLERNA SAMT KUNNA FÖRUTSE MOTPARTENS DRAG.

kan motparten ”vinna” spelet genom att polisen gör självmål.

I en tentamen i straffprocessrätt kan det hända att en polisstuderande får fundera på en uppgift av följande typ:

Pena har kallats till polisnärutövningen för förhör på grund av den tidigare nämnda misstanken om rattfylleri. Eftersom polispatrullen inte lyckades ta Pena på bar gärning vid ratten, utan han påträffades liggande vid vägkanten bredvid sin gräsklippare, fick Pena för sig att vid det första samtalet med polisen berätta att han druckit alkohol först efter att han kört gräsklipparen. Men när patrullen också talade med Penas fru på platsen, berättade hon emellertid att Pena druckit öl ända sedan morgonen. Vid förhöret som brottsmisstänkt på polisnärutövningen förnekar Pena fortfarande genast från början att han gjort sig skyldig till rattfylleri. Han påstår för den polisman som utreder fallet att han, efter att ha tröttnat på fruns tjat och gräsklipparens funktionsproblem, hällde i sig en halv flaska starkvin på en gång när han hade kört färdigt. Frun har däremot enligt Pena hittat på sagor för polispatrullen enbart för att hämnas på honom.

Bedöm bevisfrågorna i brottmålet med tanke på bestämmelserna och principerna som gäller bevis.

Studerandena ska utifrån uppgiftsbeskrivningen kunna svara på vilka bevis som bör skaffas i fallet och hur bestämmelserna som gäller bevis i lagen kan påverka bevisen och bedömningen av bevisen även i straffprocessens senare faser, i åtalsprövningen och

under rättegången.

För det första bör polisstuderandena kunna bedöma bevisvärdet hos Penas berättelse och eventuella andra bevis samt bevisens tillräcklighet. Med tanke på det som tidigare berättats och det händelseförlopp vi känner till verkar det som att Pena ljugar för förhørsledaren. Det har han emellertid rätt att göra inom ramarna för skyddet mot självinkriminering, vilket innebär att Penas eventuella lögnar under förhöret inte är kriminaliserade. Eftersom oskyldighetspresumtionen gäller under förundersökningen och polisen är skyldig att även leta efter bevis som stöder oskyldigheten, måste det under förhöret även övervägas om Penas berättelse är trovärdig och stämmer. Bevisbördan i ett brottmål ligger hos åklagaren, vilket innebär att Pena inte har någon skyldighet att bevisa att han är oskyldig under straffprocessen. En skicklig förhørsledare kan dock utnyttja befintliga bevis i förhören med Pena. Ett sådant bevis kunde i Penas fall vara ett laboratorieutlåtande som visar alkoholhalten i Penas blod.

En studerande bör också även kunna överväga ett eventuellt laboratorieutlåtandes betydelse som bevis. Det är nämligen möjligt att med hjälp av blodprov påvisa alkoholhalten i Penas blod vid den påstådda körtidpunkten. Om den som utreder har otur och polispatrullen av någon orsak inte genast efter händelsen har sett till att blodprov tas på Pena för att utesluta möjligheten att alkoholen intagits efter körningen, kan bevisen för att Pena gjort sig skyldig till rattfylleri vara

ganska svaga om Pena nekar till brottet. Om nödvändiga blodprov däremot har tagits och utlåtandet i fråga om tillbakaberäkningen är tydligt, kan man fråga Pena varför alkoholhalten i hans blod enligt laboratorieutlåtandet har överskridit gränsen för straffbarhet vid tidpunkten för körningen.

Om Pena inte i farten kan komma på ett trovärdigt svar på frågan, kan han bli frustrerad, ge upp och erkänna sin gärning för förhørsledaren. Ett erkännande väger tungt som bevis. Visserligen ska man alltid när man bedömer bevisens tillräcklighet under en förundersökning vara förberedd på att erkännandet ännu kan återkallas i en rättegång. Även detta har den åtalade rätt att göra. Möjligheten att utnyttja ett erkännande i en rättegång är dessutom beroende av de omständigheter under vilka erkännandet har getts. För att ett erkännande som getts under förundersökningen ska kunna användas som bevis, bör man se till att den misstänkta rättigheter inte har kränkts under förundersökningen: den misstänkta ska underrättas om sina rättigheter före förhöret och en rättvis rättegång ska tryggas redan under förundersökningen (4 kap. 16 och 17 § i förundersökningslagen, 17 kap. 25 § i rättegångsbalken).

Förutom laboratorieutlåtandet ska studerandena också fundera över andra möjliga bevismetoder. Medlemmarna i polispatrullen som kom till händelseplatsen kunde kallas till förhör som vittnen för att redogöra för vad Pena berättade för patrullen under de preliminära samtalen på plats. Kanske Pena berättade för polismännen att han drack en helt annan mängd alkohol av ett helt annat märke under en annan tidsperiod än i förhören

FÖR ATT ETT ERKÄNNANDE SOM
GETTS UNDER FÖRUNDERSÖKNINGEN
SKA KUNNA ANVÄNDAS SOM BEVIS,
BÖR MAN SE TILL ATT DEN
MISSTÄNKTA RÄTTIGHETER
INTE HAR KRÄNKTS UNDER
FÖRUNDERSÖKNINGEN: DEN
MISSTÄNKTA SKA UNDERRÄTTAS OM
SINA RÄTTIGHETER FÖRE FÖRHÖRET
OCH EN RÄTTVIS RÄTTEGÅNG
SKA TRYGGAS REDAN UNDER
FÖRUNDERSÖKNINGEN (4 KAP. 16 OCH
17 § I FÖRUNDERSÖKNINGSLAGEN, 17
KAP. 25 § I RÄTTEGÅNGSBALKEN).

vid polisinsrättningen. Mot bakgrund av detta verkar det som Pena berättat under förhören inte längre lika trovärdigt om hans berättelse ständigt förändras. En av medlemmarna i polispatrullen kunde också höras som vittne i fråga om de observationer som gjorts. Om polisvittnet till exempel har observerat att gräsklipparens motor fortfarande var glödhet, kan man åtminstone dra slutsatsen att det inte har gått så värst lång tid sedan gräsklipparen körts. Således är till exempel Penas eventuella

påstående om att det gått flera timmar sedan gräsklipparen kördes inte trovärdigt. Om polispatrullen inte har hittat den påstådda spritflaskan i den närmaste omgivningen, torde det inte vara trovärdigt att en sådan druckits genast efter körningen. Om en sådan flaska hittas till exempel i köket, varför i hela världen skulle Pena först ha fört in flaskan och sedan återvänt för att lägga sig bredvid gräsklipparen. Under förhöret är det möjligt att avslöja att Pena ljuger genom att ställa honom frågor som är svåra att besvara.

Det är också möjligt att förhöra Penas fru som vittne. Förhørsledaren bör dock beakta att Penas fru har rätt att vägra vittna med återopande av nära relation till Pena (7 kap. 8 § i förundersökningslagen, 17 kap. 17 § i rättegångsbalken). Förhørsledaren ska

underrätta vittnet om denna rätt före förhöret. När Penas fru har underrättats om denna rätt, är det mycket möjligt att hon inte längre vill berätta något

DET SOM NÄMNS OVAN
OM STRAFFPROCESSRÄTT
VISAR HUR MYCKET VARJE
POLISMÄN I SJÄLVA
VERKET MÅSTE VETA
OM STRAFFPROCESSEN,
BEVISFÖRING, INHÄMTANDE
AV BEVIS OCH BEDÖMNING
AV BEVIS FÖR ATT
KUNNA GENOMFÖRA
FÖRUNDERSÖKNINGEN PÅ ETT
SÅDANT SÄTT ATT BEVISEN
ÄR TILLRÄCKLIGA FÖR ATT
DÖMA PENA.

om händelserna för att skydda sin make från straff. En närstående har rätt att vägra vittna om något sätt kringgå i en rättegång (HFD 1995:96). Om frun i detta fall vägrar att vittna är det således inte heller möjligt att som bevis i en rättegång använda polisvittnets berättelse om hur frun under det preliminära samtalet på plats har berättat att Pena var uppenbart

berusad redan innan han körde gräsklipparen. Med beaktande av bestämmelserna om bevis är det som Penas fru berättar om fallet inte nödvändigtvis ett sådant bevis som det lönar sig att bygga upp hela fallets framgång på.

Det som nämns ovan om straffprocessrätt visar hur mycket varje polisman i själva verket måste veta om straffprocessen, bevisföring, inhämtande av bevis och bedömning av bevis för att kunna genomföra förundersökningen på ett sådant sätt att bevisen är tillräckliga för att döma Pena. För att en misstänkt ska kunna dömas krävs det nämligen att det inte finns några beaktansvärda tvivel på att den brottsmisstänkta är skyldig. Om det finns sådana tvivel och andra oklarheter, ska åtalet mot Pena förkastas i domstolen.

* * *

I läroämnet som gäller befogenhetssystemet ligger fokus på polisens uppgifter och befogenheter. Alla av polisens uppgifter och befogenheter framgår av lagstiftningen och det är inte möjligt att till exempel med förvaltningsinterna föreskrifter och anvisningar utöka eller inskränka polisens uppgifter och befogenheter.

Enligt 1 kap. 1 § 1 mom. i polislagen är polisens uppgift att trygga rätts- och samhällsordningen, upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att förebygga, avslöja och utreda brott och föra brott till åtalsprövning. Polisen ska upprätthålla säkerheten i samarbete med andra myndigheter samt med sammanslutningar och invånarna och sköta det internationella samarbete som hör till dess uppgifter. Polisen ska dessutom sköta uppgifter i samband med tillståndsförvaltningen och andra uppgifter som uttryckligen föreskrivs i lag. Sådana uppgifter är bland annat utredning av dödsorsak och utredning av brandorsak. Polisen hjälper också alla inom ramarna för sitt uppgiftsområde, dvs. ger vid behov handräckning till exempel till anställda inom barnskyddet vid hembesök eller i samband med brådskande placering av barn för att trygga den andra myndighetens skötsel av sina lagstadgade uppgifter. I polisens uppgifter ingår dessutom bland annat eftersökning av försvunna personer. Om det finns grundad anledning att anta att en person har försvunnit eller råkat ut för en olycka ska polisen enligt polislagen vidta de åtgärder som behövs för att finna personen.

Det finns skäl att göra skillnad mellan

befogenhetsbestämmelserna eller befogenhetsnormerna, som utgör grunden för polisens befogenhet, och *uppgiftsbestämmelserna*. De mest centrala befogenhetsnormerna har införts i polislagen och tvångsmedelslagen samt åtskilliga speciallagar.

Grunden för all utövning av befogenheter är 1 kap. 2 § i grundlagen, där det konstateras att all utövning av offentlig makt ska bygga på lag. Befogenhetsbestämmelserna ger polisen befogenhet att agera på ett visst sätt för att sköta sina uppgifter - till exempel befogenhet att genomsöka ryggsäckar och jackfickor. Uppgiftsbestämmelserna (till exempel uppgiften att upprätthålla allmän ordning och säkerhet enligt ovan nämnda 1 kap. 1 § i polislagen) ger inte ensamma rätt till sådan genomsökning, utan för att ryggsäckar och jackfickor ska kunna genomsökas måste det finnas en separat befogenhetsbestämmelse som ger rätt att utföra en sådan åtgärd. En sådan bestämmelse är till exempel bestämmelsen om säkerhetsvisitation i 2 kap. 12 § i polislagen.

Syftet med undervisningen som gäller befogenhetssystemet är att göra studerandena förtrogna med tillämpningen i enskilda fall av de befogenhetsnormer som fastställs i polislagen och övriga lagar. Förutom de befogenhetsnormer som framgår av lagen tillämpas även de principer på lagnivå som styr polismännen att beakta de särdrag som påverkar fallet.

I studierna som gäller befogenhetssystemet kunde en polisstuderande stöta på följande fall som behandlar polisens uppgifter och befogenhet:

Pena har åkt in till staden på sin lediga dag. Vid sidan av andra inköp gick Pena till Alko för att hämta en flaska starksprit och bestämd sig för att gå till en park i centrum för att avvjuta sin införskaffade dryck. Tiden gick när Pena tittar på landskapet och förbipasserande och flaskan tömdes på sidan om. Penas tidigare upplevda motgångar steg upp till ytan i takt med att berusningsgraden ökade och Pena beslutade sig för att göra andra människor i parken medvetna om sin besvikelse. Pena skrek och muckade gräl med förbipasserande och sparkade våldsamt i luften. En försäljare i en glasskiosk som följde situationen på lite längre håll fick nog och ringde nödcentralen. En polispatrull svängde in till parken en kort stund efter samtalet.

Ge din rättsliga bedömning av hur du skulle agera och beskriv grunderna för din verksamhet.

I Penas fall bör studerandena observera att det är fråga om en uppgift med anknytning till upprätthållande av allmän ordning och säkerhet enligt 1 kap. 1 § i polislagen. Eftersom händelsen inträffade på en allmän plats mitt i staden, kan även bestämmelserna i ordningslagen komma att tillämpas på fallet.

Flera av befogenhetsbestämmelser-

GRUNDEN FÖR ALL
UTÖVNING AV
BEFOGENHETER ÄR I KAP.
2 § I GRUNDLAGEN,
DÄR DET KONSTATERAS
ATT ALL UTÖVNING AV
OFFENTLIG MAKT SKA
BYGGA PÅ LAG.

na i polislagen kan tillämpas på fallet. För det första har polisen rätt att kontrollera Penas identitet med stöd av 2 kap. 1 § i polislagen. Därefter måste polispatrullen besluta om Pena ska avlägsnas från platsen eller gripas och föras till polisinsättningen för att tas i förvar. Paragrafen som ska tillämpas är den befogenhetsbestämmelse som också nämndes tidigare i biträdande justitieombudsmannens avgörande, dvs. 2 kap. 10 § i polislagen (Skydd mot brott och störande beteende).

En polisman har rätt att avlägsna en person från en plats, om det utifrån personens hotelser eller övriga uppträdande finns grundad anledning att anta eller utifrån personens tidigare uppträdande är sannolikt att denne kommer att göra sig skyldig till brott mot liv, hälsa, frihet eller hemfrid eller till egendomsbrott eller kommer att orsaka betydande störning eller överhängande fara för allmän ordning och säkerhet.

Personen kan gripas om det sannolikt inte räcker att denne avlägsnas från platsen och ett brott inte annars kan förhindras eller en störning eller fara inte annars kan avvärjas. Den som gripits får hållas i förvar så länge det är sannolikt att han eller hon gör sig skyldig till brott enligt 1 mom. eller orsakar störning eller fara, dock högst 24 timmar efter gripandet.

En polisman kan skydda en person eller bevaka en plats för att förebygga eller avbryta ett sådant brott som anses i 1 mom.

Polispatrullens beslut påverkas av principerna i 1 kap. i polislagen, bland annat proportionalitetsprincipen, principen om minsta olägenhet och principen om ändamålsbundenhet. Principerna kom-

SYFTET MED
UNDERVISNINGEN SOM GÄLLER
BEFOGENHETSSYSTEMET ÄR
ATT GÖRA STUDERANDENA
FÖRTROGNA MED TILLÄMPNINGEN
I ENSKILDA FALL AV DE
BEFOGENHETSNORMER SOM
FASTSTÄLLS I POLISLAGEN OCH
ÖVRIGA LAGAR.

pletterar befogenhetsparagrafen och inskränker också ofta åtgärdsalternativen, vilket styr den slutgiltiga verksamheten.

Om polispatrolen efter att ha talat med Pena är övertygad om att Pena sannolikt kommer att fortsätta att härja på samma plats eller någon annanstans, är det en otillräcklig åtgärd att avlägsna Pena från platsen och Pena grips. Om Pena får för sig att göra motstånd mot polisen, har polisen rätt att använda maktmedel enligt 2 kap. 17 § i polislagen för att utföra uppgiften. I samband med gripandet görs en säkerhetsvisitation enligt 2 kap. 12 § i polislagen på Pena.

I detta fall är det i grund och botten fråga om tryggnad av de grundläggande rättigheterna. Polisen begränsar Penas grundläggande rättigheter genom att gripa honom, eftersom han har betett sig hotfullt på allmän plats och förorsakat en känsla av otrygghet hos andra medborgare. Gripandet tryggar upprätthållandet av allmän ordning och säkerhet, så att andra människor kan utöva sina grundläggande rättigheter, dvs. njuta av stadens tjänster i en trygg och störningsfri miljö.

Privaträtt som läroämne är viktigt för en polisstuderande med tanke på det framtida arbetet, eftersom ett brott som utreds ofta är förknippat med

faktorer som förutsätter kunskap om privat- eller civilrättsliga bestämmelser. Det är svårt att undersöka till exempel ett bedrägeribrott som begåtts med hjälp av ett förfalskat köpebrev för en fastighet, ett arvskaftesinstrument eller ett gåvobrev

utan kunskap om avtals- och obligationsrätt eller föremålsrätt - dvs. rättsområden som ingår i privaträtten.

Gränsdragningen mellan ett brottmål och tvistemål kan också vara svår att urskilja utan kännedom om privaträttsliga bestämmelser. Det är inte i sig ett brott att stå i skuld till någon. Att låta bli att betala en skuld är endast ett avtalsbrott, dvs. ett privaträttsligt tvistemål. Att skuldsätta sig genom att dölja sin betalningsförmåga och utan avsikt att betala tillbaka skulden till fordringsägaren uppfyller dock beroende på fallet brottsbeskrivningen för bedrägeri. För att urskilja gränserna mellan dessa tviste- och brottmål räcker det inte att polisstuderandena endast studerar straffrätt, utan det behövs också kunskap om bestämmelserna med anknytning till tvistemål.

Inom privaträtten ligger fokus på relationer mellan privatpersoner och vid sidan av avtalsrätt studerar man även bland annat skadeståndsrätt. En polisman ska kunna vägleda ett brottsoffer att ansöka om skadestånd. Det är dessutom möjligt att en polisman själv på grund av sitt arbete hamnar i en situation där han eller hon antingen blir ersättningskyldig efter att

GRÄNSDRAGNINGEN MELLAN ETT
BROTTMÅL OCH TVISTEMÅL
KAN OCKSÅ VARA SVÅR ATT
URSKILJA UTAN KÄNNEDOM
OM PRIVATRÄTTSLIGA
BESTÄMMELSER.

ha förorsakat en skada eller ansöker om ersättning i egenskap av skadelidande, till exempel efter att ha fått skador i en maktmedelssituation. Då är det nödvändigt att ha kunskap om skadeståndsrätt.

De ovan beskrivna inlärningsuppgifterna kan också ha privaträttsliga drag. Om Pena när han körde sin gräsklippare berusad hade krockat med grannens postlåda och skadat den, skulle den polisman som utreder fallet behöva beakta Penas skadeståndsansvar i fallet samt målsägandens, dvs. grannens, ersättningsyrkanden i fråga om egendomsskador. Om Pena däremot vid ett eventuellt gripande hade gjort motstånd mot polisen genom att använda våld, skulle man i utredningen ha behövt beakta eventuella ersättningsyrkanden för sveda och verk och tillfällig olägenhet av den polisman som skadats i situationen.

* * *

Studier i juridik främjar utvecklingen av ett så kallat juridiskt tänkande. Förmåga att dra juridiska slutsatser och komma fram till juridiska lösningar är en tankeprocess med många faser, där ett juridiskt problem löses genom att tillämpa lagstiftningen på det enskilda fallet. Det mest centrala i slutledningen är att kunna tillämpa rättskällor och känna igen när tillämparen dessutom har prövningsrätt, dvs. flera lagenliga lösningsalternativ. Den juridiska slutledningsförmågan kan och bör också tränas upp. Det är en färdighet som tar länge att utveckla och som kräver en juridisk kunskapsbas.

Den juridiska lösningsverksamheten och rättsvetenskapen grundar sig på rättskällor och ändamålsenlig använd-

DET MEST CENTRALA I
SLUTLEDNINGEN ÄR ATT KUNNA
TILLÄMPA RÄTTSKÄLLOR OCH KÄNNA
IGEN NÄR TILLÄMPAREN DESSUTOM
HAR PRÖVNINGSRÄTT, DVS. FLERA
LAGENLIGA LÖSNINGSALTERNATIV.

ning av dessa. Rättskällan utgör grunden för det juridiska beslutsfattandet i myndigheternas - såväl polisens som åklagarens - verksamhet, domstolarna samt den rättsvetenskapliga forskningen. Den viktigaste rättskällan är lagen. Andra rättskällor är bland annat lagstiftarens syfte, domstolarnas (framför allt de högre rättsinstansernas) rättspraxis och den juridiska litteraturen.

Utgångspunkten för tillämpningen och tolkningen av lagen är tolkningen enligt den formulering som används i bestämmelsen i lagen. Det önskade slutresultatet i en tillämpningssituation är dock inte alltid klart enbart utifrån formuleringen i bestämmelsen i lagen. Ibland vill man i lagen medvetet ge tillämparen utrymme för övervägande, så att det i en beslutssituation är möjligt att på ett flexibelt sätt beakta de situations-specifika omständigheterna då brottsligheten ständigt ändrar form och brottslingarna hittar på nya sätt att gå till väga.

Vid tolkning av lagens innehåll och formuleringar är det särskilt viktigt att behärska den så kallade rättskälleläran. Rättskälleläran styr användningen av rättskällor. I rättskälleläran definieras det vilka rättskällor som ska användas eller är tillåtna att använda samt rättskällornas vikt och inbördes prioriteringsordning. Enligt rättskälle-

läran får till exempel en bestämmelse på lägre nivå inte stå i konflikt med en bestämmelse på högre nivå. I en konfliktsituation åsidosätter således till exempel grundlagen i egenskap av bestämmelse på högre nivå en bestämmelse i en vanlig lag eller förordning i lagtolkningen. I en situation där man måste välja mellan två lösningsalternativ ska man alltid prioritera ett lösningsalternativ enligt grundlagen som främjar de grundläggande rättigheterna.

LAGSTIFTARENS SYFTE
FRAMGÅR BÄST AV
BEREDNINGSDOKUMENTEN,
DVS. DE SÅ KALLADE
FÖRARBETENA TILL LAGEN,
T.EX. KOMMITTÉBETÄNKANDEN,
ARBETSGRUPPSRAPPORTER,
REGERINGSPROPOSITIONER OCH
BETÄNKANDEN AV RIKSDAGENS
UTSKOTT.

Om formuleringen i lagen är föremål för tolkning, kan andra rättskällor ge lagtillämparen klarhet och tolkningsanvisningar. Lagstiftarens syfte framgår bäst av beredningsdokumenten, dvs. de så kallade förarbetena till

lagen, t.ex. kommittébetänkanden, arbetsgruppsrapporter, regeringspropositioner och betänkanden av riksdagens utskott. I synnerhet den juridiska litteraturen systematiserar däremot juridiken samt skapar begrepp, teorier och rättsprinciper. I den juridiska forskningen tas det också ställning till vad som menas med formuleringen i en viss lag.

Till exempel ”för” i formuleringen av brottsbeskrivningen som gäller rattfylleribrott är inte ett så problemfritt begrepp med tanke på tillämpningen av lagen som man skulle kunna tro. Avses med föra även en situation där en personbil körs ge-

nom att hålla i ratten med gå bredvid bilen? Eller en situation där någon leder en motorcykel? Och måste motorn vara igång? Kan brottsbeskrivningen som gäller rattfylleribrott även tillämpas i fall där fordonet inte alls rör på sig men motorn har startats? Och hur är det med fall där passageraren tar tag i ratten eller drar i handbromsen? Svaren på dessa frågor hittas i förarbetena till lagen, domstolarnas beslutspraxis och de tolkningsställningstaganden som framförs i den juridiska litteraturen.

Att behärska användningen av rättskällor är alltså ett viktigt verktyg i tillämpningen av lagen. Det finns emellertid situationer där man inte ens med hjälp av rättskällor får tillräckligt mycket information för att säkert kunna veta hur lagen ska tillämpas i just den situationen. Man kan hamna i en situation där det enligt lagen finns flera acceptabla och motiverade lösningsalternativ.

I allmänhet tänker man att de viktigaste elementen i yrkeskunskapen för främst en åklagare som fått rättsvetenskaplig utbildning är hantering av rättskällor samt övertygande motivering av juridiska påståenden och synpunkter. Polisen ska dock också känna till den lagstiftning som tillämpas, kunna använda rättskällor på rätt sätt, behärska juridisk slutlednings- och lösningsverksamhet samt kunna motivera sina beslut på ett övertygande sätt i egenskap av myndighet.

Lösningsverksamheten i praktiken omfattar olika faser. I den första fasen ska man åskådliggöra hurdan juridiskt problem det är fråga om. Ofta handlar det om en konkret situation där man ännu inte vet exakt vilken bestämmelse som kan tillämpas på fallet eller om proble-

POLISEN SKA DOCK OCKSÅ KÄNNA
TILL DEN LAGSTIFTNING SOM
TILLÄMPAS, KUNNA ANVÄNDA
RÄTTSKÄLLOR PÅ RÄTT SÄTT,
BEHÄRSKA JURIDISK SLUTLEDNINGS-
OCH LÖSNINGSVERKSAMHET SAMT
KUNNA MOTIVERA SINA BESLUT
PÅ ETT ÖVERTYGANDE SÄTT I
EGENSKAP AV MYNDIGHET.

met ens kan lösas med hjälp av juridik eller lagar. Lösungsverksamheten i inledningsskedet förutsätter åskådliggörande av gränssytorna mellan olika rättsområden för att till exempel utreda om det överhuvudtaget är fråga om ett brottmål eller om det är fråga om ett privaträttsligt tvistemål.

Nästa steg, för att komma vidare i Lösungsverksamheten, är att individualisera och hitta tillämpliga bestämmelser. Även detta kräver vissa färdigheter. Man måste veta i vilken författning det lönar sig att leta efter den norm som ska tillämpas. Är det kanske i strafflagen eller i vägtrafiklagen som det föreskrivs om det man söker? Finns befogenhetsbestämmelsen i polislagen eller tvångsmedelslagen? Grundläggande kunskap om olika rättsområden samt innehållet i föreskrifter som har nära anknytning till polisens uppgifter och befogenheter är till hjälp när man ska individualisera och hitta dessa bestämmelser.

Efter att bestämmelserna har hittats ska de tillämpas på det aktuella fallet. Det tydligaste sättet att tillämpa normerna är enligt den ovan beskrivna subsumtionsmodellen. När en norm har en friare formulering och innehåller större möjligheter till övervägande, är subsumtionsmodellen inte nödvändigtvis på egen hand tillräcklig för att beskriva Lösungsverksamheten. Bestämmelser kan påverka varandra. Till exempel kan grundlagen eller Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna vara till-

lämpliga i en situation samtidigt som en vanlig lag, vilket förutsätter en viss lagtolkning som främjar de grundläggande rättigheterna. Även andra rättskällor än de på lagnivå kan behöva utnyttjas i lagtolkningen när en bestämmelse tillämpas till exempel på ett enskilt brottmål som är i förundersökningsfasen.

Slutligen kan man genom att tillämpa bestämmelser komma fram till en lagenlig lösning och motivera den på ett övertygande sätt. Domare och tjänstemän har beslutsmyndighet och

TJÄNSTEMÄN MÅSTE MOTIVERA
ALLA SINA BESLUT OCH
AVGÖRANDEN.

kan inte låta bli att avgöra situationer där lagstiftningen är svår att tolka. De måste alltså välja ett slutresultat. I motiveringarna får man visserligen framföra alternativa lösningar och jämföra dem fritt med det slutgiltiga avgörandet. Tjänstemän måste motivera alla sina beslut och avgöranden. Att utfärda ett beslut utan motiveringar är tjänstefel. Innehållet i motiveringskyldigheten kan granskas mot kraven i lagstiftningen. Enligt 45 § i förvaltningslagen måste myndigheten motivera beslut som gäller någons fördel, rättighet eller skyldighet.

Med rättslig motivering avses såväl argumentation baserad på rättskällor som beskrivning av den rättsliga Lösungsverksamheten och motivering av slutresultatet. En motivering är rättslig när den grundar sig på rättskällor och innehåller motiverade ställningstaganden som gäller rättsliga frågor. Med hjälp av motiveringarna beskrivs beslutsfattandets faser och det sätt på

vilka slutsatserna har dragits samt berättigas slutsatserna. Motiveringarna kan beskriva jämförelsen mellan flera möjliga lösningsalternativ. Motiveringarna möjliggör också utvärderingen av en rättslig lösning.

Ett typiskt beslut som polisen fattar, där en motivering krävs, är ett beslut om att låta bli att göra en förundersökning. Enligt 3 kap. 3 § i förundersökningslagen ska polisen eller någon annan förundersökningsmyndighet göra förundersökning när det på grund av anmälan till den eller annars finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts. Ett skriftligt beslut i ärendet ska fattas om polisen inte inleder en förundersökning på basis av den brottanmälan som gjorts. Inledandet av en förundersökning förutsätter alltså att tröskeln för ”skäl att misstänka brott” överskrids. Polisen ska i sitt beslut motivera varför tröskeln för förundersökning inte har överskridits i det aktuella fallet och varför ingen förundersökning därför inleds.

Följande utdrag ur en undersökningsledares beslut beskriver polisens dagliga lösningsverksamhet och argumentationen baserad på rättskällor:

X meddelade att Y inte har agerat på det sätt som förutsätts i det civilrättsliga avtal om skuldförhållandet som parterna ingått. Y har låtit bli att betala sin skuld. I sin anmälan redogör X för sådant som utgör rent privaträttsliga tvistemål. Meningsskiljaktigheterna som gäller skuldförhållandet är avtalsfrågor och inte brottmål.

Enligt 3 kap. 3 § i förundersökningslagen är en allmän förutsättning för att en förundersökning ska göras att det finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts.

ETT TYPISKT BESLUT SOM POLISEN
FATTAR, DÄR EN MOTIVERING KRÄVS,
ÄR ETT BESLUT OM ATT LÅTA BLI
ATT GÖRA EN FÖRUNDESRÖKNING.

Enbart ett påstående om att ett brott har begåtts överskrider dock i regel inte tröskeln för förundersökning, utan en motiverad orsak ska också framföras som stöd för påståendet. För att tröskeln för förundersökning ska överskridas förutsätts det att det också finns någon annan, utomstående utredning i ärendet än den uppfattning om brottsmisstanke som framställts av den som gjort undersökningsbegäran (biträdande justitietskanslerns avgörande 604/1/1999).

Polisen kan inte utöva sin lagstadgade befogenhet för att utreda sådana ärenden som inte ingår i polisens lagstadgade uppgifter. Eftersom det inte utifrån anmälan och den framställda utredningen finns skäl att misstänka att ett brott, till exempel bedrägeri, har begåtts, görs ingen förundersökning i ärendet.

FÖRMÅGAN ATT FRAMFÖRA
RÄTTSLIGA MOTIVERINGAR ÄR
EN VÄSENTLIG DEL AV RÅDE
JURISTENS OCH POLISENS
GRUNDLÄGGANDE FÄRDIGHETER.

med tanke på beslutsfattarens egen självgranskning, eftersom beslutsfattaren när motiveringarna skrivs tvingas fundera på den juridiska hållbarheten hos sitt beslut.

Förmågan att framföra rättsliga motiveringar är en väsentlig del av både juristens och polisens grundläggande färdigheter. När polisexamen avläggs har grundläggande färdigheter med anknypning till den rättsliga lösningsverksamheten en viktig roll. I tenterna förutsätts det att man behärskar

dessa färdigheter och i synnerhet i de frågor om rättsfall som ingår i tenterna är det nödvändigt att studerandena kan sammanställa ett strukturerat och motiverat svar som fokuserar på aspekter som är väsentliga i rättsligt avseende.

Undervisningen i juridiska ämnen och polisutbildningen i allmänhet siktar sist och slutligen på att polismanen i sina arbetsuppgifter ska kunna komma fram till riktiga och lagenliga val och beslut. Val som tryggar medborgarnas grundläggande rättigheter. Lösningar som tål en extern granskning.

Vad är då en tillräcklig kunskapsnivå? I Finland litar medborgarna på polisen i exceptionellt hög grad i en internationell jämförelse. Enligt polisbarometern 2016 litar 96 procent av de som svarade ganska mycket eller

Också i det avgörande av biträdande justitieombudsmannen som nämnts tidigare beskrivs ett juridiskt tänkande och beslutsfattande där man inte bara fattar beslut, utan också måste motivera dem. Motiveringarna till rättsliga lösningar har i den juridiska litteraturen ansetts tjäna många olika syften. Beslutsmotiveringarna ökar förtroendet för myndighetens verksamhet och möjliggör extern granskning av lösningarna. Ett centralt syfte med motiveringarna till myndighetens beslut är att ge en bild av beslutsfattandets faser och göra det möjligt att yrka på rättelse av beslut och framföra besvär. Motiveringarna har också betydelse

väldigt mycket på polisen. Således är polisens kompetens som helhet uppenbarligen på en tillräcklig nivå ur medborgarnas synvinkel. En stor del av de personer som intervjuades för undersökningen ansåg att polisen agerade professionellt (81 %), behandlade ärendet snabbt (81 %) och var opartisk i fråga om den intervjuade själv och dennes ärende (81 %). De sämsta betygen fick polisen för förmedlingen av information till klienterna. Cirka tre fjärdedelar av de som intervjuades för polisbarometern ansåg ändå i frågorna i denna ämneshelhet att polisen gav dem tillräckligt mycket information (75 %) och att polisen klargjorde situationen och deras möjligheter i ärendet (75 %). Enligt undersökningen kunde polisen i varje fall hålla sina klienter bättre informerade än i nuläget och mer tydligt tillägna sig sin roll som sakkunnig myndighet inom polisiära processer och straffprocessen.

Enligt undersökningen behöver polisen också arbeta med sin interna övervakning och granskning, så att medborgarna ska kunna vara säkra på att ingen intern korruption eller annan oetisk verksamhet förekommer inom polisen. Cirka 41 procent av finländarna ansåg att det är ganska eller mycket sannolikt att det förekommer korruption eller oetisk verksamhet inom polisen. Det är nästan samma resultat som 2014, men skillnaden jämfört med tidigare år är tydlig. Åren 2007-2012 ansåg endast cirka 25-27 procent av de som svarade att korruption inom polisen är ganska eller mycket sannolik. Åren 2014-2016 var motsvarande andel 41-42 procent. De ändrade åsikterna har möjligen påverkats av de negativa polisrelaterade fall med anknytning till bland annat registret över

UNDERSÖKNINGEN I JURIDISKA
ÄMNE OCH POLISUTBILDNINGEN
I ALLMÄNHET SIKTAR SIST OCH
SLUTLIGEN PÅ ATT POLISMÄNNEN I
SINA ARBETSUPPGIFTER SKA KUNNA
KOMMA FRAM TILL RIKTIGA OCH
LAGENLIGA VÄL OCH BESLUT.

misstänkta, Skyddspolisen och mest synligt Jari Aarnio som har behandlats i offentligheten.

Resultaten av polisbarometern som helhet är positiva och polisen kan vara mycket nöjd med resultaten. Men hur tillförlitligt kan de medborgare som deltar i undersökningen sist och slutligen bedöma polisens kompetens och lagenliga verksamhet? Förmår

NÄR EN MEDBORGARE LITAR PÅ
POLISEN KAN DET HÄNDA ATT
HÄN ELLER HON INTE ENS FÖRMÅR
IFRÅGASÄTTA LAGLIGHETEN HOS
DE VIDTAGNA ÅTGÄRDERNA

en vanlig medborgare ifrågasätta polisens befogenhet till exempel när en polis begär tillträde till medborgarens hem?³ Och hur lätt ger en medborgare med sig när polisen ber medborgaren öppna sin ryggsäck eller bilens baklucka? Lyder en lekman utan kunskap om lagen utan att han eller hon ens märker att polisen överskrider sina befogenheter och i själva verket agerar i strid med lagen?

När en medborgare litar på polisen kan det hända att han eller hon inte ens förmår ifrågasätta lagligheten hos de vidtagna åtgärderna. När polisen befäller eller uppmanar, lyder man. I rättslitteraturen har det konstaterats att ett samtycke, när det är fråga om lindrigare tvångsmedel än anhållande, t.ex. husrannsakan, i sig ska anses vara en grund som berättigar till ett lagstridigt tvångsmedel. Så är det i synnerhet när den misstänkta själv vill rentvå sig från misstankar. För att vara giltigt

måste dock samtycket inte bara vara frivilligt, utan också ges under omständigheter där den som samtycker är medveten om att han eller hon inte har någon lagstadgad skyldighet att underställa sig åtgärden.⁴ Även biträdande justitieombudsmannen har i sina avgöranden förhållit sig mycket reserverat till samtycke som en grund som berättigar till tvångsmedel⁵. Poli-

sen får inte missbruka sin tjänstställning och medborgarnas förtroende i en situation där en medborgare inte ens förstår att han eller hon kan vägra i stället för att ge sitt samtycke.

Även om polisbarometern, som ger uttryck för medborgarnas åsikter, kanske inte är den bästa möjliga mätaren för att bedöma polisens kompetens och lagenliga verksamhet, torde medborgarnas starka förtroende för polisen dock vara ett tecken på att inga uppenbara systematiska övertramp har skett ur medborgarnas synvinkel. Å andra sidan är sådana övertramp kanske inte så lätta att upptäcka, om en vanlig medborgares enda kontakt med polisen är polisbilarna på gatorna och ärenden vid tillståndstjänsterna en gång vart femte år. Enligt barometern är förtroendet för polisen svagare hos de medborgare som har haft mer att göra med polisen, till exempel i egenskap av målsägande (dvs. brottsoffer) eller brottsmisstänkt.

³ Enligt Polisstyrelsen gjordes 2017 nästan 200 anmälningar om falska poliser före den 30 maj samma år (<http://yle.fi/uutiset/3-9638621>). Fenomenet kan hänga samman med att finländarnas förtroende för polisen är starkt.

⁴ Helminen et al. 2014, s. 759–762.

⁵ Dnr 591/4/02, 1562/4/03, 114/4/04 och 1763/4/11.

Resultaten av polisbarometern har fått synlighet i medierna och undersökningsresultaten har också kritiserats. Till exempel framför redaktör Maria Pettersson ett synnerligen kritiskt förhållningssätt till resultaten av polisbarometern i sin bloggtext "Luotin poliisiin mutta en luota enää" (jag litade på polisen, men det gör jag inte längre). Är det så att människor som nästan aldrig möte polisen har en alltför rosenskimrande bild av polisen, som sedan börjar rämna om de på riktigt kommer i kontakt med polisen?

Pettersson förutspådde i sin text att förtroendet för polisen kommer att minska jämfört med resultatet år 2014 (92 %), men i stället ökade förtroendet till 96 procent i den barometer som publicerades 2016, trots de misstänkta polisbroten och missbruken som behandlats i offentligheten. Vanligtvis sägs det att förtroende förtjänas långsamt och förloras snabbt. Detta stämmer inte i polisens fall: förtroendet har hållits på en ytterst hög nivå trots att tillfällena att förlora förtroendet har erbjudits i mer än tillräcklig utsträckning. Kanske man ändå måste se och har sett skogen trots alla träd. Det är inte rimligt att döma alla polismän på grund av enskilda polismäns misstag.

Medborgarnas ytterst starka förtroende för polisen berättar inget om förundersökningens kvalitet. Polisbarometern svarar alltså sist och slutligen inte på hur högklassigt polisen sköter en av sina viktigaste uppgifter, att utreda brott och föra dem till åtalsprövning. Det är i själva verket svårt att bedöma förundersökningskompetensen om man inte har någon erfarenhet av de senare behandlingsfaserna för ett brottmål, åtalspröv-

POLISEN FÅR INTE MISSBRUKA
SIN TJÄNSTESTÄLLNING OCH
MEDBORGARNAS FÖRTROENDE I EN
SITUATION DÄR EN MEDBORGARE
INTE ENS FÖRSTÅR ATT HAN ELLER
HON KAN VÄGRA I STÄLLET FÖR ATT
GE SITT SAMTYCKE.

PETTERSSON FÖRUTSPÅDDE I SIN
TEXT ATT FÖRTROENDET FÖR
POLISEN KOMMER ATT MINSKA
JÄMFÖRT MED RESULTATET ÅR 2014
(92 %), MEN I STÄLLET ÖKADE
FÖRTROENDET TILL 96 PROCENT I
DEN BAROMETER SOM PUBLICERADES
2016, TROTS DE MISSTÄNKTA
POLISBROTEN OCH MISSBRUKEN SOM
BEHANDLATS I OFFENTLIGHETEN.

POLISBAROMETERN SVARAR ALLTSA
SIST OCH SLUTLIGEN INTE PÅ HUR
HÖGKLASSIGT POLISEN SKÖTER EN AV
SINA VIKTIGASTE UPPGIFTER, ATT
UTREDA BROTT OCH FÖRA DEM TILL
ÅTALSPRÖVNING.

ningen och domstolsarbetet. Det är således också svårt för polisen själv att bedöma förundersökningens kvalitet. Kvalitetsbrister i fråga om förundersökningen syns tydligast på åklagarens bord. De väcker intresse hos den brottsmisstänkta advokat. De förstör det spel som man borde vinna.

* * *

Polisen och polisens yrkeskompetens är föremål för enorma förväntningar i takt med att världen förändras och nya säkerhetshot uppstår. Polisens verksamhetsmiljö förändras ständigt, vilket också förutsätter förnyelse och anpassningsförmåga hos polisorganisationen. Det verkar som att oflexibla verksamhetsmodeller och en stel förvaltningskultur inte längre producerar kvalitet i en värld som snabbt förändras och blir allt mer komplicerad.

Den nya framgångsmodellen borde grunda sig på flexibilitet, förmåga att hantera förändringar och innovativt tänkande. Övergången till den nya framgångsmodellen förutsätter av polisförvaltningen själv en öppen samtals- och försökskultur samt ett sunt kritiskt förhållningssätt till sin egen verksamhet och de befintliga synnerligen hierarkiska strukturerna och befälsrättsförhållandena.

Det finns naturligtvis situationer där man bör gå till väga på ett sätt som är karaktäristiskt för den gamla halvmilitäriska organisationen, situationer där man helt enkelt måst lyda förmannens order och stå med sköldar i enad front och vänta på denna order. Så måste man göra för att upprätthålla allmän

ordning och säkerhet vid hantering av folkmassor, till exempel i samband med demonstrationer som blir våldsamma.

Det finns emellertid också i allt större utsträckning situationer där man måste kunna ifrågasätta åsikter fritt eller komma med utvecklingsidéer, även om man inte har något märke på axeln som anger en högre tjänsteställning. Detta måste man kunna göra till exempel i en förundersökning när undersökningsplanen sammanställs, sätten att inhämta bevis planeras, en lämplig brottsbeteckning övervägs och till exempel förhörstaktiken planeras.

Nya polisstuderande förväntas också ha förmåga att tänka kritiskt och föra konstruktiva diskussioner. Det är nämligen värt att eftersträva en ny typ av organisation, där man utan att bry sig om tjänsteställningen värdesätter kunniga, innovativa experter som kan tänka själva. Polismän som i sina arbetsuppgifter förmår göra korrekta, lagenliga val och fatta motiverade beslut i omständigheter som snabbt förändras.

* * *

Polisens uppgifter och befogenheter grundar sig på lagen. Men är ett stort antal lagbestämmelser ändå sist och slutligen något skydd mot att en polisman försummar sin tjänsteplikt eller till och med helt avsiktligt agerar lagstridigt i sin tjänst på samma sätt som Jari Aarnio?

Utbildningen har en viktig roll i detta avseende. Ju bättre utbildad en

polis är för sina uppgifter, desto bättre kompetens och arbetskvalitet kan man förvänta sig. Om det finns brister i utbildningen eller inläringen, syns det oundvikligen i kompetensen på många sätt. Även organisationskulturen och djupt rotade gamla förfaranden och attityder har en inverkan.

Lagstiftningen och straffen har i regel en hindrande effekt på brottslighet och maktmissbruk. De styr människors beteende och val, men det centrala är alltid i sista hand polisman- nens egen moraluppfattning, en stark yrkesidentitet som lagens väktare och en upplevelse av att arbetet är viktigt och meningsfullt.

Allt sammanfattas egentligen i po- lisens etiska ed. Det egna valet och viljan att agera i enlighet med polisens etiska ed styr i sista hand polismannen i arbetsuppgifterna och beslutsfattandet. Var och en måste själv välja på vil- ket sätt de vill betjäna som polis.

KÄLLOR

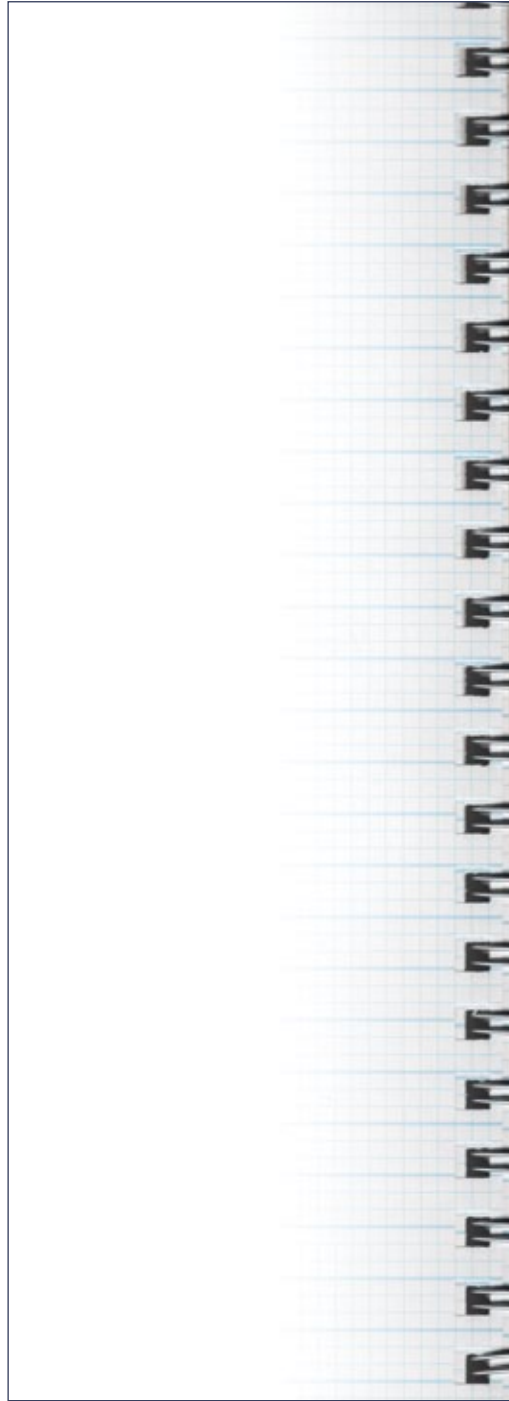
- Aarnio, Aulis: *Laintulkinnan teo- ria. Yleisen oikeustieteen oppikirja*. WSOY 1989.
- Riksdagens biträdande justitie- ombudsman Dnr 1806/4/12, 591/4/02, 1562/4/03, 114/4/ 04 och 1763/4/11.
- Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till po- lislager och vissa lagar i samband med den (RP 224/2010 rd).
- Helminen, Klaus – Fredman, Markku – Kanerva, Janne – Tolvanen, Matti – Viitanen,

POLISENS VERKSAMHETSMILJÖ
FÖRÄNDRAS STÄNDIGT, VILKET
OCKSÅ FÖRUTSÄTTER FÖRNYELSE
OCH ANPASSNINGSFÖRMÅGA HOS
POLISORGANISATIONEN.

DET EGNA VALET OCH VILJAN ATT
AGERÄ I ENLIGHET MED POLISENS
ETISKA ED STYR I SISTA HAND
POLISMÄNNEN I ARBETSUPPGIFTERNA
OCH BESLUTSFATTANDET.

Marko: *Esitutkinta ja pakkokei-*
not. Talentum 2014.

- Maisalmi, Joel: ”Uutuuskirja Jari Aarniosta: Valvonta petti – näin poliisijohtajan huumebisneksistä tuli totta.” <https://www.aamulehti.fi/kotimaa/uutuuskirja-jari-aarniosta-valvonta-petti-nain-poliisijohtajan-huumebisneksesta-tuli-totta-24272167/>. Aamulehti 13.2.2017. Läst 27.5.2017.
- Muttilainen, Vesa – Potila, Pauliina (red.): *Poliisin toimintaympäristö*. Poliisiammattikorkeakoulun katsaus 2016. (Polisyrkeshögskolans översikt 2016.)
- Pettersson, Maria: ”Luotin poliisiin mutta en luota enää.” <http://blogit.image.fi/avemaria/luotin-poliisiin-mutta-en-luota-ena/>. Läst 7.7.2017.
- Polis (YH) undervisningsplan 2016—2017. Polisyrkeshögskolan 2016.
- *Polisbarometern 2016. Kansalaisten käsitykset poliisin toiminnasta ja sisäisen turvallisuuden tilasta*. Inrikesministeriets publikation 27/2016.
- Polisens etiska ed. http://www.poliisi.fi/om_polisen/polisens_etiska_ed. Läst 3.5.2017.
- Polisöverdirektör Mikko Paatero: Poliisin tilasta ja tulevaisuudesta. Poliisi 3.6.2015. https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwww-structure/30726_Poliisin_tilasta_ja_tulevaisuudesta_web.pdf?7808fbeb6c9dd288. Läst 2.5.2017.
- *Puheenvuoroja poliisiin ammattietikasta*. Publikationsserie för polisens högsta ledning. https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwww-structure/14962_Puheenvuoroja_20poliisin_20ammattietikasta.pdf?5308195f4d2ad288. Läst 9.7.2017.
- Tuomela, Anni: *Oikeudenalat ja oikeudellisten ongelmien ratkaisu*. http://blogs.helsinki.fi/avoinjohdatusoik/oikeudenalat-ja-oikeudellisten-ongelmien-ratkaisu/#_ftnref2. Läst 3.6.2017.
- Virolainen, Jyrki: ”Oikeuskirjallisuus oikeuslähteenä ja tuomion perusteluissa.” *Lakimies* 2012/1, s. 3–32.
- Virolainen, Jyrki – Martikainen, Petri: *Pro & contra: Tuomion perustelemisen keskeisiä kysymyksiä*. Talentum 2003.

ROOSA RENTOLA

SPÅR I SPRÅKET LEDER TILL SYLTFABRIKEN

ROOSA RENTOLA UTEXAMINERADES SOM POLIS 2017. INNAN HON INLEDDE SINA POLISSTUDIER STUDERADE HON VID JYVÄSKYLÄ UNIVERSITET. HENNES HUVUDÄMNE VAR FINSKA SPRÅKET OCH HON AVLADE FILOSOFIE MAGISTEREXAMEN 2015.

I SIN PRO GRADU-AVHANDLING GRANSKADE RENTOLA GENOM DISKURSANALYS RAP-ARTISTEN CHEEKS RAP-IMAGE. I LÄRDOMS-PROVET FÖR POLIS (YH)-EXAMEN SATTE HON SIG IN I FORENSISK LINGVISTIK DVS. EN INRIKTNING INOM SPRÅKFORSKNING VARS SYFTE ÄR ATT PRODUCERA KUNSKAP FÖR FÖRUNDERSÖKNINGS- OCH DOMSTOLSPROCESSEN. LÄRDOMS-PROVET ÄR DEN FÖRSTA FINSK-SPRÅKIGA STUDIEN I ÄMNET.

I förundersökningen använder sig polisen av flera olika vetenskaper och undersökningsmetoder som grundar sig på dem. Varje polis-studerande lär sig under studietiden till exempel att dokumentera fingeravtryck, DNA-prov och fotspår på brottsplatsen. Proven analyseras vid Centralkriminalpolisens kriminaltekniska laboratorium, och utlåntagandet skickas till brottsutredaren för att bifogas till förundersökningsmaterialet. De resultat som erhålls styr naturligtvis utredningen: till exempel om det ämne som hittats i samband med ett misstänkt narkotikabrott i laboratorieundersökningen visar sig vara endast potatismjöl, finns det åtminstone utifrån det ämnet inte orsak att misstänka ett brott. Å andra sidan, om narkotika har samband med ett dödsfall och narkotiska ämnen hittas i den avlidnas kropp vid den rättsmedicinska obduktionen, kan man genom denna få information om till exempel förekomsten och utbredningen av någon designerdrog.

Ibland är den yrkeskunskap som krävs sådan att den inte hör till ”re-

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

pertoaren” för brottsutredaren eller de människor som arbetar inom polisorganisationen. Då kan det vara nödvändigt att vända sig till externa experter. Till exempel experter inom medicin deltar i polisens utredningar på många olika sätt. När polisen utreder dödsorsaken begär den en rättsmedicinsk obduktion av den avlidna. Den här åtgärden utförs av en rättsläkare till vilken den ifrågavarande uppgiften hör. Med hjälp av rättsodontologiska metoder kan man till exempel identifiera okända avlidna personer.

Många forensiska vetenskaper och undersökningsmetoder, såsom rättsmedicin, har befäst sin ställning. Vissa områden är ännu relativt okända men används i allt större utsträckning. Ett av dem är lingvistik, dvs. språkforskning. Ute i världen finns det många exempel på hur man genom att undersöka texter som anknyter till brottet och språket i texterna har hittat bevis på olika brott, såsom i fallet med seriemördaren Unabomber i USA. Han är för Federala utredningsbyrån i USA, FBI, en verklig storoperation, där undersökningarna, gripandet och domstolsbehandlingen tog sammanlagt två årtionden. Det visade sig att Unabombaren inte var någon vanlig genomsnittsmänniska och gripandet av honom grundade sig inte heller på de undersökningsmetoder som polisen vanligen använder. Den husrannsakan som utfördes säkerställdes med ett tillstånd av för-

bundsdomstolen, vars motiv veterligen var det första i sitt slag i USA:s historia.

Den person som kallades Unabomber började skicka bomber 1978. De två första bomberna skickades till campus vid Northwestern University i Chicago och den tredje var avsedd för att störta American Airlines flyg 444 från Chicago till Washington. Men den bomben exploderade inte ordentligt. Eftersom bombernas mål hade varit universitet (**university**) och flygbolag (**airline**), började man först kalla avsändaren UNABOMB, vilket småningom omvandlades till Unabomber. Bomberna skördade tre liv och sammanlagt 24 människor skadades.

Över 150 utredare, analytiker och andra experter arbetade med fallet Unabomber. Delar av bomberna undersöktes noggrant med olika forensiska metoder, men resultaten var inte till någon stor nytta när det gällde att hitta avsändaren. Bombarna hade framställts av material som det är möjligt att skaffa nästan var som helst. Undersökningar av offrens bakgrund gav inte heller några resultat, och senare framkom det att gärningsmannen hade valt ut dem slumpmässigt. Under årens lopp hade FBI många olika teorier om förövaren. Man undersökte både misstänkta män och kvinnor och gissade bland annat att det var frågan om en flygmekaniker eller en vetenskapsman. Emellan-

IRLAND ÄR DEN YRKESKUNSKAP
SOM KRÄVS SÅDAN ATT DEN
INTE HÖR TILL "REPERTOAREN"
FÖR BROTTsutredaren eller de
MÄNNISKOR SOM ARBETAR INOM
POLISORGANISATIONEN.

åt trodde man att det låg en revolutionär gruppering och inte en enskild person bakom gärningarna, eftersom brev som skickats till tidningar var undertecknade med anarkistgruppen FC, Freedom Club. Men 1995 kom Unabombaren med ett nytt drag, som ledde till slutet på hans karriär.

Ett stort antal amerikanska tidningar mottog ett manifest på 35 000 ord, "Industrial Society and its Future" (fritt översatt till svenska: Det industriella samhället och dess framtid). I texten kritiserade avsändaren det nutida samhället och dryftade de faror som teknologin medför på individ- och samhällsnivå:

The industrial-technological system may survive or it may break down. If it survives, it MAY eventually achieve a low level of physical and psychological suffering, but only after passing through a long and very painful period of adjustment and only at the cost of permanently reducing human beings and many other living organisms to engineered products and mere cogs in the social machine.

Textens avsändare meddelade att han var Unabombaren och kom med ett erbjudande om att utskicket av bomber skulle upphöra om texten publicerades. Chefen för FBI och justitieministern gav slutligen tillstånd för publicering av texten. Motivet var att någon av läsarna möjligtvis kunde känna igen författaren. FBI:s profilerare James Fitzgerald, som på begäran hade anslutit sig till undersökningsteamet, påverkade beslutet. Han antog att manifestets språk, som inte tidigare hade undersökts, skulle ge svar på frågor om gärningsmannens identitet.

Washington Post och New York Times publicerade manifestet och FBI

ÖVER 150 UTREDARE, ANALYTIKER
OCH ANDRA EXPERTER ARBETADE MED
FALLET UNABOMBER.

fick tips av tusentals människor om vem författaren kunde vara. Ett av tipsen väckte särskild uppmärksamhet: David Kaczynski meddelade att det språk och de ordval som användes i texten kom honom att tänka på sin bror, Theodor.

Särskilt det speciella uttrycket *cool-beaded logician* hade väckt hans uppmärksamhet. David Kaczynski erbjöd FBI brev och dokument som hans bror hade skrivit för undersökning, och vid jämförelser av texterna drog

Fitzgerald slutsatsen att författaren av manifestet med stor sannolikhet var samma person.

Theodore "Ted" Kaczynskis bakgrund utreddes och det framkom att han var född 1942 och att han som barn hade varit ovanligt intelligent och framgångsrik i skolan. Han inledde sina studier vid Harvard University när han var endast 16 år och fortsatte sedan med studier vid University of Michigan där han doktorerade i matematik. Som 25-åring tillträdde han som biträdande professor vid University of California, Berkeley. Två av Unabombarens bomber hade skickats dit. Kaczynski hade dock lämnat sitt arbete och flyttat via Salt Lake City och slutligen 1971 till delstaten Montana, i närheten av byn Lincoln. Bröderna hade tillsammans byggt en primitiv stuga som saknade el, och i denna hade Ted bosatt sig. Han älskade den orörda naturen och trodde att

teknikens utveckling skulle äventyra hela mänsklighetens framtid. Han bedrev ett krig mot teknikens utveckling och att bomboffren var berättigade.

Motiv till husrannsakan i Kaczynskis stuga var förutom de bakgrunds-

DAVID KACZYNSKI ERBJÖD
FBI BREV OCH DOKUMENT
SOM HANS BROR HÅDE SKRIVIT
FÖR UNDERSÖKNING, OCH VID
JÄMFÖRELSE AV TEXTERNA DROG
FITZGERALD SLUTSATSEN ATT
FÖRFATTAREN AV MANIFESTET
MED STOR SÄNNOLIKHET VAR SAMMA
PERSON.

uppgifter som David hade erbjudit, även resultaten av de språkundersökningar som Fitzgerald hade utfört. För första gången i USA:s historia presenterades resultat av textanalyser som bevis i förbundsdomstolen.

Rätten bedömde bevisen och gav tillstånd till husrannsakan.

Våren 1996 arresterade utredarna Ted Kaczynski och utförde en genomsökning av hans bostad. Vid husrannsakan hittade man delar till bomber, tiotusentals sidor med handskrivna anvisningar om tillverkning av bomber och beskrivningar av Unabombarens gärningar, samt en färdigbyggd bomb som väntade på avsändning. Bland texterna fanns det en tidningsartikel som skrivits ett årtionde tidigare och som handlade om samma saker som manifestet. Dess språk jämfördes med manifestet och undersökningarna visade att det fanns betydande likheter i ordvalet, de grammatikaliska dragen och ordfogningen. Enligt FBI var texterna skrivna av samma person.

I rätten försökte Kaczynskis försvar minska betydelsen av de bevis som erhållits genom språkundersökningen. Enligt försvaret var den undersök-

ning som språkforskaren gjort där han observerade användningen av enskilda ord i en människas språkbruk inte relevant, eftersom alla de ord som finns i ett språks ordförråd kan användas av vem som helst. Ur manifestet plockade en språkforskare sammanlagt tolv ord och ordfogningar, som enligt honom kan förekomma i vilken text som helst och ville därmed bevisa att en identifiering av författaren utifrån språket inte är tillförlitlig. Bland dessa uttryck fanns *clearly*, *gotten*, *in practice* och *moreover*. FBI utförde sökningar på orden på internet, och vid sökning av enskilda ord eller några av de nämnda orden resulterade sökningarna faktiskt i flera miljoner träffar. Men när sökningarna begränsades till att gälla alla de exempel som försvaret hade lyft fram i sin kritik var resultatet endast 69 träffar, som alla visade sig höra till den version av manifestet som publicerats på internet. Det här urvattnade försvarets påstående om att ordvalet är slumpmässigt i individens språk.

Utgången av den komplicerade rättegången var till slut att Kaczynski erkände alla brott som han stod anklagad för, och 1998 dömdes han till livstids fängelsestraff, som han fortfarande avtjänar i fängelset Supermax i Colorado. James Fitzgerald blev senare FBI:s hittills enda forensiska lingvist, dvs. språkforskare, med fast tjänst, och fallet med Unabombaren var hans första fall.

* * *

Runtom i världen har den forensiska lingvistikens befestelse som en betydelsefull inriktning inom språkforskningen. Mångsidig vetenskaplig litteratur har publicerats i ämnet och

JAMES FITZGERALD BLEV SENARE
FBI:S HITTILLS ENDA FORENSISKA
LINGVIST, DVS. SPRÅKFORSKARE,
MED FAST TJÄNST, OCH FALLET MED
UNABOMBAREN VAR HANS FÖRSTA
FALL.

RUNTOM I VÄRLDEN HAR DEN
FORENSISKA LINGVISTIKEN
BEFÄST SIN STÄLLNING SOM EN
BETYDELSEFULL INRIKTNING INOM
SPRÅKFORSKNINGEN.

ämnet undervisas även på universitetsnivå. Mitt eget intresse för forensisk lingvistik grundar sig i mitt tidigare liv före polisstudierna. Ända sedan barndomen har jag drömt om att bli polis, men när jag skrev studenten 2007 uppfyllde jag inte ännu de dåvarande behörighetskraven och kunde inte söka till utbildningen. Jag saknade arbetserfarenheten på ett år och körrätt i kategori B. Efter gymnasiet arbetade jag en vinter i min hemstad inom församlingens ungdomsverksamhet, som var en viktig gemenskap för mig åren efter konfirmationen. Och jag planerade fortfarande att bli polis. Men medan jag samlade arbetserfarenhet började jag känna mig stressad över att tillbringa mellanåret utan någon som helst vetenskap studieplats. Trots att jag var mest intresserad av främmande språk under gymnasietiden, skickade jag till följd av ett infall in ansökningspappren till universitetet i Jvaskylä för studier i finska språket. Sist och slutligen beslutade jag hösten 2008 att inleda mina studier i finska på inriktningen för modersmållärare. Som biämne studerade jag litteratur, kommunikation och pedagogiska studier för lärare.

Sex och ett halvt år vid universitetet var en betydelsefull tid för formandet av min identitet och utvecklingen av analytiskt tänkande. Ju längre den studerande kommer i studierna, desto mer ansvar måste han eller hon ta för sina studier och kunna fatta självständiga beslut gällande innehållet i studierna: Ska jag ta fler kurser i inhemsk eller utländsk litteratur? Är jag intresserad av att undervisa invandrare och

vill jag hålla övningsundervisning i finska som andra språk? Vilket ämne är jag så intresserad av att jag är beredd att ägna mig åt det i ett års tid och skriva en vetenskaplig text för en magisteravhandling om ämnet?

Lyckligtvis upplevde jag redan under det första läsåret att universitetslivet passade mig. Jag gick med i de finska språkstuderandenas verksamhet och fick vänner som jag fortfarande umgås med trots att våra vägar har skiljts åt. En del av mina studiekamrater har redan fasta lärartjänster, men jag avstod inte från min dröm om att bli polis. När magisterstudierna var på slutrakan fyllde jag i ansökningsblanketten till Polisyreshögskolan och började förbereda mig inför inträdesprovet. Jag läste systematiskt igenom materialet för inträdesprovet, löptränade och gick på gym samt skaffade ett intyg på min simkunnighet. Samtidigt slutförde jag min pro gradu-avhandling och arbetade heltid som lärare i finska för invandrare. Det året var fyllt av arbete, men sist och slutligen framskred allt som planerat och jag fick en studieplats vid första försöket, gradun blev färdig och på mitt konto samlades pengar för studielivet. Jag slutförde min sista kurs i finska språket samtidigt som jag inledde mina studier i Tammerfors.

Jag kommer inte längre ihåg var jag som barn fick idén om att bli polis när jag blir stor. Innan jag inledde mina polisstudier kände jag inga människor som arbetade som poliser, och i släkten har jag inte heller något polis-påbrå. Första gången jag stiftade lite mer bekantskap med organisationens

verksamhet var när jag på nionde klassen i skolan gjorde min två veckors praktiska arbetslivsorientering (prao) på den dåvarande polisinsättningen i Nyslott. Men det tog ännu tio år till innan jag slutligen sökte till utbildningen för polis. Mitt intresse för området har väl åtminstone delvis upprätthållits på grund av att polisyrket är synligt och ryktbart. I årtal har polisens arbete ofta förevisats i medier och särskilt i olika tv-program, men under utbildningen märkte jag snabbt att det fältarbete som allmänheten ser endast är en liten del av alla de olika uppgifter som ingår i jobbet.

Studierna omfattar många olika teorikurser och praktiska övningar. Under den första kursen fick vi sätta oss in i polislagen och polisens befogenheter, för att vi ska förstå vilka uppgifter polisen förordnats enligt lagen och på vilka grunder polisen får vidta åtgärder. Först när vi har dessa grundläggande kunskaper kan vi övergå till att utföra de uppdrag som stereotypiskt hör till polisen: göra utryckningskörningar, använda sina styrkor och gripa människor. Under studietiden var mina egna styrkor naturligtvis färdigheter som jag hade övat på universitetet, informationssökning och skriftlig förmåga, samt att i egenskap av lärare tro på min egen förmåga: var och en kan lära sig vad som helst, bara man övar tillräckligt och satsar på att klara studierna. Utanför lektionstid använde jag många timmar för självständiga studier till övningskörning med majjan (polisbilen) på körträningssbanan, på skjutbanan och på brottningsmattan, eftersom jag måste lära mig nya saker i snabb takt. På fritiden behövde jag endast lite motion, eftersom studierna innefattade alldeles tillräckligt med nya aktiviteter.

När det i mina polisstudier blev aktuellt att göra lärdomsprovet ville jag på något sätt förena språkforskning och polisarbete. Min lärare i polis-kommunikation uppmanade mig att koncentrera mig på forensisk lingvistik, ett ämne som jag aldrig hade stött på under universitetstiden. Jag började med att göra en forskningsplan och satte mig in i ämnet, och medan processen fortskred blev jag allt mer intresserad. Det var inte alls lika tungt att genomföra det här arbetet som det var att skriva pro gradu-avhandlingen. Att planera undersökningen, söka källor och skriva vetenskapligt hade redan blivit en naturlig del av mitt arbetssätt.

Vetenskapligt skrivande och lärdomsprovet ligger enligt min uppfattning inte så långt från polisarbetet, utan snarare ger det viktiga färdigheter: att tänka kritiskt, undersöka olika källors tillförlitlighet, hantera stora informationsmängder, att använda ett gott allmänspråk i skrivandet. Dessa färdigheter behöver polisen i sitt dagliga arbete. Poliserna skriver brottsanmälningar, förhørsberättelser, förberedande samtal, utredningsrapporter och andra delar av förundersökningsprotokoll. Vart och ett av dessa har sin textform. Den studerande ska under studierna lära sig förstå vilken betydelse de olika textdelarna har i helheten. Vi bör naturligtvis komma ihåg att polisens viktigaste uppgift här är att producera texter för åklagaren och domstolsbehandling, men

NÄR DET I MINA POLISSTUDIER
BLEV AKTUELLT ATT GÖRA
LÄRDOMSPROVET VILLE JAG
PÅ NÅGOT SÄTT FÖRENA
SPRÅKFORSKNING OCH
POLISARBETE.

i detta döljer sig ett stort polisansvar. Om polisen producerar ett dåligt och bristfälligt protokoll kan hela ärendet omkullkastas redan i åklagarens händer, innan ärendet över huvudtaget når domstolen. Å andra sidan går brotts-

anmälningar efter registreringen vanligen via åtminstone en utredare innan de ens framskrider till åtalsprövning. Varje polis måste alltså vara medveten om att han eller hon genom att sköta

sin andel av jobbet bra kan underlätta även kollegornas arbete.

* * *

I Finland är forensisk lingvistik ännu ett rätt okänt område inom språkforskningen, och inga lingvister är anställda inom polisen. Däremot köps undersökningar i form av underleveranser via Helsingfors universitet. Docent Ulla Tiililä, specialexpert vid Institutet för de inhemska språken, är en språkforskare som har utfört forensiska språkundersökningar i Finland. År 2014 vittnade Tiililä i rätten i ett fall där de bevis som hon hade tagit fram genom språkundersökningar visade sig ha en nyckelställning med tanke på domslutet.

År 2014 behandlades ett misstänkt grovt bedrägeribrott i Birkalands tingsrätt. Den åtalade var affärsman- nen Carl J. Danhammer, tidigare namn Jouko Juvonen, vars händelse- rika livshistoria innehöll varierande affärsverksamheter, umgängeskretsar

och politik, bland annat var han under en kort tid gift med Anu Sagim. Den här gången hade Danhammers affärer lett till att han stod misstänkt för att ha lurat hundratusentals euro av en man i Rovaniemi, som hade förlitat sig på Danhammers hjälp i sin affärsverksamhet och som hade förlorat hela sin förmögenhet.

Mannen från Rovaniemi och Danhammer hade träffats och blivit vänner antingen i Rovaniemi, som Danhammer påstod, eller i Spanien, som den person som vittnade i förundersökningen påstod, men i varje fall hade de börjat umgås intensivt i Rovaniemi. Danhammer lovade att hjälpa mannen i hans affärer. Mannen hade låtit bygga radhus i Lappland och sålde bostäderna i form av semesterandelar. Han hade ansökt om bygglov för att utvidga semesterbyn, men tillstånd hade inte beviljats. Danhammer började sköta mannens ärenden och ordna med affärerna. All kommunikation gick via Danhammer.

Mannen mottog hundratals faxmeddelanden, vars avsändare var bland annat tjänstemän från Arbets- och näringsministeriet. Bland undertecknarna fanns bland annat Topi, Maire, regeringsrådet KG Peltola, Vännen från Savolax, fastighets och byggnadsarkitekt Eija K. Jorppo och Väyrynen. Faxmeddelandena var försedda med hemligstämpel, där det stod ”mycket mycket hemlig”, och mannen visade inte dem för någon. Till sina vänner och bekanta berättade han dock att han skulle få mycket EU-pengar när bygglovet var ordnat.

I breven begärdes sammanlagt flera hundratusen euro till reklamkostnader, bygglov och lantmäterikostnader. Han utlovades bidrag från EU, Rovaniemi stad och ett Kemijoki-bolag. Danham-

VETENSKAPLIGT SKRIVANDE OCH
LÄRDOMSPROVET LIGGER ENLIGT
MIN UPPFATTNING INTE SÅ LÅNGT
FRÅN POLISÄRBEDET, UTAN SNÄRARE
GER DET VIKTIGA FÄRDIGHETER:
ATT TÄNKA KRITISKT,
UNDERSÖKA OLIKA KÄLLORS
TILLFÖRLITLIGHET, HÄNTERA
STORA INFORMATIONSMÄNGDER, ATT
ANVÄNDA ETT GOTT ALLMÄNSPRÅK I
SKRIVANDET.

mer fakturerade också flera tusen euro för ärendeskötseln, men påstod att fakturorna innehöll endast rese- och representationskostnader. Pengarna behövdes till löner och mutor. Mannen överförde pengarna till ett konto i Danhammers fru Paulas namn. Ibland lyfte mannen de begärda beloppen kontant och gav dem till Danhammer i ett kuvert. Danhammer sa att han skulle föra dem direkt till tjänstemännen. Utöver pengarna behövde tjänstemännen renkött, som gamlingen köpte flera gånger per år. Räkningarna för köttet uppgick slutligen till sammanlagt tiotusen euro.

När mannens pengar började vara på upphällningen år 2010, försökte Danhammer anhålla om ett snabb-lån på 25 000 euro i mannens namn. Det lyckades inte och tonen i breven blev hotfull. När brottsutredningen redan hade kommit igång 2011 försökte Danhammer få mannen att underteckna ett papper, enligt vilket mannen skulle avstå från brottsanklagelserna och ge Danhammer ett lån på 60 000 euro. I mannens namn skickades brevet till åklagarmyndigheten, där Danhammer bestred att han hade gjort något som helst brott mot mannen.

Polisen utförde en omfattande förundersökning och hittade bevis som tydde på att Danhammer själv skulle ha skickat alla faxmeddelanden som hade anlänt till mannen. Utifrån faxmeddelandenas numrering drog man slutsatsen att alla hade skickats från samma faxapparat. När Danhammer befann sig utomlands fick mannen inga faxmeddelanden. På Danhammers minnessticka som hade beslag-

tagits hittade polisen ett meddelande som skickats av Maire. För undersökningen av meddelandena och deras språk krävdes dock experthjälp och polisen vände sig till Ulla Tiililä. Det material som Tiililä undersökte omfattade sammanlagt 101 texter.

Språkforskaren kan fästa uppmärksamhet vid vilka drag som helst i texten eller språket, och därför måste hon eller han ha omfattande kunskap om olika språkformer, såsom dialekter eller slang och även om rättskrivning i allmänspråket. Dessutom kan specialistkunskaper i till exempel språkets ordförråd, struktur och grammatik komma till nytta. Utgångspunkten i analysen är att det alltid finns spår av skribenten eller skrivsituationen i texten. Trots att människan i princip har möjlighet att använda språket på många olika sätt, har individen för vana att göra vissa val som är typiska för honom eller henne. Dessa val påverkas bland annat av personens kön, ålder och utbildningsbakgrund. I Danhammers fall koncentrerade Tiililä sig på tre aspekter i materialet: språket och ordvalen, textens innehåll och växelverkan som förekommer i texten. Ett ord eller fenomen som upprepas en gång är inte ännu relevant för analysen, men fenomen som upprepas kan vara det. Det är viktigt att förstå att en språkundersökning inte ger exakta slutsatser på samma sätt som till exempel en analys av DNA-prov. Språkforskaren ger sitt resultat på en sannolikhetskala och domstolen kan genom fri bevisprövning avgöra vilken vikt som ska läggas vid resultaten. Men det är också viktigt att förstå att en ”DNA-träff” dvs.

identifiering av personens DNA i princip inte ännu ger någon information om huruvida personen är skyldig eller inte. Alla bevis som framkommer i polisens förundersökning ska kopplas till helheten, och ett enskilt bevis som erhållits genom vetenskapliga metoder räcker inte nödvändigtvis för ett domstolsbeslut, oberoende av hur säkert resultatet är.

Tiililä använde de e-postbrev som Danhammer hade skickat till polisen som jämförelsematerial. Grammatikfelen och retoriken var av samma typ i dessa som i de meddelanden som mannen i Rovaniemi hade fått. I texterna förekom meningar som inleddes med orden ”no” och ”kuitenkin” (nå och ändå) upprepade gånger. I texten fanns det många fel gällande sammansatta ord, stycken som innehöll endast en mening och ett speciellt sätt att markera mellanslag efter parentestecken. Om mannen i Rovaniemi användes olika färgstarka namn, såsom ”paroni” (baronen) eller så tilltalades han med ”Sir”. Trots att myndigheter vanligtvis inte skriver i jag-form, hänvisades det ofta i texterna till avsändaren i första person. Det fanns många svärord i texterna och det är inte heller typiskt för myndighetstexter.

Enligt Tiililä bildade texterna en helhet där den enda människan som presenterade sig med namn och kontaktuppgifter var Danhammer. De övriga presenterade sig med för- eller smeknamn, och i deras texter fanns inga kontaktuppgifter. Växelverkan var manipulativ, och i texterna omnämndes smörjpenningar, gåvor och hemliga kuvert. Tiililäs slutsats utifrån undersökningen var att texterna sannolikt hade skrivits av en och samma person. Det var osannolikt att inte en enda av de personer som arbetade med myn-

dighetsuppgifter och som skickade meddelanden till mannen inte skulle ha känt till allmänspråkliga normer eller stilen i förvaltningstexter. Polisen hade redan tidigare konstaterat att identiteten och arbetsplatserna för de personer som omnämndes i texterna inte kunde fastställas. Vid Arbets- och näringsministeriets arbetade varken regeringsrådet KG Peltola eller Eija K. Jorppo. Maires arbetsplatser ERP rahoitus (ERP finansiering), EU rahastot toiminnat yrityksille ja toimimille (EU fondverksamhet för företag och firmor), EU:n laki- ja talousosasto (EU:s lag- och ekonomiavdelning) eller ERAK-osasto (ERAK-avdelningen) existerade inte heller.

Birkaland tingsrätt behandlade fallet 2014. Tiililä vittnade i rätten om sitt utlåtande, och enligt åklagaren hade den textanalys om hon utförde en avgörande betydelse för domslutet. Danhammer dömdes till villkorligt fängelse i ett år och åtta månader, till samhällstjänst och till att betala ersättningar på nästan 300 000 euro. Han förnekade sin skuld och överklagade till hovrätten, som gav sitt avgörande sommaren 2015. Hovrätten lindrade domen genom att avlägsna samhällstjänsten på grund av att Danhammer hade erkänt sitt brott.

* * *

I FALLEN MED UNABOMBER OCH DANHAMMER DROG MÅN NYTTA AV SPRÅKFORSKNING FÖR ATT IDENTIFIERA OCH KOPPLA DE SKYLDIGA TILL SINA BROTT, MEN IRLAND ÄR DET CENTRALA I UNDERSÖKNINGAR AV SPRÅK OCH TEXTER ATT UTREDA OM REKVISITET FÖR ETT BROTT SOM ÄR UNDER UTREDNING UPPFYLLS.

I fallen med Unabomber och Danhammer drog man nytta av språkforskning för att identifiera och koppla de skyldiga till sina brott, men ibland är det centrala i undersökningar av språk och texter att utreda om re-

kvisitet för ett brott som är under utredning uppfylls. Bland annat ärekränkning, spridande av information som kränker privatlivet och kommunikationsbrott är brott som kan vara förknippade med att någon skickar meddelanden, skriver texter eller att en text skrivs och publiceras offent-

ligt. Under de senaste åren har sociala medier och det hatprat som förekommer där fått stor medieuppmärksamhet. Verktyg i olika sociala medier ger vem som helst möjlighet att få sin röst mer eller mindre hörd, men samtidigt måste individen komma ihåg ansvaret för de egna orden.

År 2010 prövade den dåvarande kommunfullmäktige i Asikkala kommun, riksdagsvalskandidaten James Hirvisaari, straffgränserna med sin bloggtext som publicerades på Uusi Suomis webbplats. Textens rubrik var ”Kikkarapäälle kuoon” (På käften åt krullhuvudet), och i den påstod Hirvisaari att invandringen av muslimer medförde rasism i Finland och ”på köpet” till exempel diskriminering, arrogans och dåligt uppförande, hat, nedvärdering av kvinnor, stympning av barn, våld samt olika seder

och fenomenen som Hirvisalo beskrev som avskyvärda och inskränkta. Dessutom påstod Hirvisaari att hat- och våldskultur är inbyggd i islam och att den fortlever i form av heliga krig.

Hirvisaari stod misstänkt för hets mot folkgrupp¹. Lagen hann ändras beträffande ifrågavarande paragraf 2011, men vid behandlingen av Hirvisaaris gärning tillämpade man under hela rättegångsförhandlingarna den paragraf som infördes i strafflagen 2008. Enligt denna var det straffbart att bland allmänheten sprida information eller andra meddelanden ”där en grupp hotas, förtalas eller smädas på grund av ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse”...”eller på grunder som är jämförbara med de nämnda grunderna”. Straffskalan för brottet gick och går fortfarande från böter till två års fängelse.

Åklagaren anförde att Hirvisaari i sin skrivelse yttrade ett diskriminerande och generaliserande påstående om att muslimer har benägenhet för våld, annan brottslighet och till och med terrorism. Därför ansåg åklagaren att den ifrågavarande folkgruppen utsattes för smädelse, förtal och kränkning av människovärdet i texten. Dessutom var texten på grund av rubriken hotfull, eftersom kraftåtgärder mot muslimer framställdes som godtagbara.

Hirvisaari bestred den brottsbeskrivning som åklagaren lade fram och sin skyldighet till en straffbar gärning. Han åberopade att det var frågan om en politisk åsikt som framförts inom gränserna för yttrandefriheten. Tingsrätten ansåg att den centrala frågan var just gränsdragningen mellan yttrandefriheten och dess begränsningar enligt grundlagen.

¹ 11 kap. 10 § i strafflagen.

Rätten dryftade om texten uppfyllde rekvisitet för brott i det nämnda lagrummet gällande hot, förtal eller smädelse gentemot folkgrupp.

Yttrandefriheten tryggs i Finlands grundlag, europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna samt FN:s människorättskonvention. Den är dock inte obegränsad, trots att det centrala är politisk yttrandefrihet, som endast i undantagsfall kan begränsas. Tingsrätten ansåg att Hirvisaaris text var ett politiskt inlägg utgående från hans bakgrund. Enligt rätten omfattade texten vid sidan av den ursprungliga bloggtexten även Hirvisaari kommentarer på de svar han hade fått om bloggtexten. Enligt rätten hade Hirvisaari inte för avsikt att smäda eller förtala alla muslimer. Det här utgick från iakttagelsen om att det i texten inte påstods att alla muslimer orsakar följdverkningar och att det i texten inte framställs några krav på att muslimernas ställning i Finland ska ändras. Det påstods inte heller att följdverkningarna redan hade uppkommit i Finland. På grund av att rubriken var förknippad med ett misshandelsfall som förekommit i offentligheten, kunde den inte anses som hotande utan som godtagbar med tanke på stilen i bloggtexter och motiverad i syfte att väcka uppmärksamhet. Enligt rättens utlåtande kunde Hirvisaari ha valt att formulera sig på ett annat sätt och att någon till och med kan uppfatta texten som motbjudande. Hirvisaari höll sig dock inom den tillåtna gränsen för överdrift och gjorde sig därmed inte skyldig till en straffbar gärning.

Aklagaren lämnade in en överkla-

gan till Kouvola hovrätt med fortsatt krav på att gärningen skulle bestraffas. I sitt bemötande förnekade Hirvisaari sin skyldighet till brott och att han i texten hade räknat upp fenomen som är verkliga i den islamiska världen. Han bestred att texten skulle ha varit vulgär eller hatisk. Hans mål hade varit att väcka diskussion och lägga fram eventuella hotbilder. Han kritiserade fenomenet i människornas situation och enligt honom avvek texten inte från de skrivelser som hade förekommit i den offentliga debatten.

I hovrätten dryftades samma gränsdragning mellan yttrandefrihet och rekvisitet för brott som i tingsrätten. Det centrala i tolkningen är hur förtal och smädelse definieras. Vid förtal är det frågan om ogrundade påståenden, medan det vid smädelse kan vara frågan om framförande av sanningsenliga påståenden i kränkande syfte. Om en bedömning av en folkgrupp inte framförs sakligt och om den inte motiveras med sakskalet kan det vara frågan om straffbar hetsning. I domstolens slutsatser definierades om Hirvisaaris gärning uppfyller rekvisitetet och om gärningen var avsiktlig.

Hovrätten var av samma åsikt som tingsrätten i fråga om att Hirvisaaris text var ett politiskt inlägg och att yttrandefriheten innefattar rätt till överdrift och provokation. Partierna får framföra sina åsikter om invandringsproblem trots att dessa kan kränka, chockera eller väcka oro. Enligt Europadomstolen är det dock viktigt att undvika uttryck som underbygger intolerans. Hovrätten ansåg att Hirvisaaris text var generaliserande och diskriminerande. I texten stämpla-

des en hel folkgrupp, istället för att den skulle ha handlat om endast extrema element. Hirvisaari motiverade sin text med att han ville ta ställning i en diskussion, och att de negativa följderna inte framfördes med ifrågavarande nyans. Enligt hovrätten var textens innehåll ägnad att orsaka intolerans, förakt och till och med hat gentemot muslimer, och Hirvisaari hade förtalat och smädat dem på det sätt som föreskrivs i brottsrekvisiten. Domstolen konstaterade att Hirvisaari borde ha insett att det var sannolikt, och därmed förstå, att texten uppfyllde de ovan nämnda brottsrekvisiten. Därmed var gärningen avsiktlig. Hirvisaari dömdes till 25 dagsböter och när högsta domstolen inte beviljade honom besvärstillstånd vann domen laga kraft. Hirvisaaris dom är inte den enda i sitt slag: under de senaste åren har man i olika rättsinstanser ett flertal gånger dryftat var gränsen för yttrandefrihet går inom politiken.

* * *

I polisutbildningen ingår en tio månader lång arbetspraktik, som jag genomförde vid Polisinrättningen i Östra Finland på Joensuu polisstation. Under praktiktiden har man en tidsbunden anställning som yngre konstapel och utför ”riktigt polisarbete” på fältet, inom brottsutredningen, trafiksektorn och i kundservice och tillståndsförvaltningen. Varje praktikant får en egen handledare under praktikperioden. Handledarna är erfarna poliser som har genomgått handledarutbildning, och de bedömer också den studerandes prestationer i olika uppgifter. Trots att handledaren vägleder och ger stöd under praktiken, har den yngre konstapeln ändå ett eget tjänsteansvar och lär sig att

fatta självständiga beslut och att sköta olika uppgifter. Under min praktiktid registrerade jag brottanmälningar, tog fast rattfyllerister, förhörde tiotals människor, grep efterlysta personer, förde hundar som rymt till hudgården och lugnade ner festande ungdomar i höghuslägenheter. Liksom många andra poliser i början av sina karriärer tyckte jag särskilt mycket om fältarbetet, där jag fick se olika människor och brottsplatser. Arbetet var mycket konkret. Vid sidan av de erfarenheter som arbetet ute på fältet gav delade min handeldare också med sig av sina polis- och livserfarenheter under de många timmarna vi tillbringade på fältet. Trots att vi inte var av samma kön och inte hörde till samma generation och våra bakgrunder skiljde sig på många punkter, förenade arbetet oss och emellanåt gav vi inspiration åt varandra under uppdragen. Det bästa var att arbetspraktiken exakt motsvarade de drömmar om polisarbetet som jag har haft sedan barndomen.

Polisen har ofta att göra med så kallade ”vanliga människor” och många av de brott som inträffar ryms med i medierna endast i form av små notiser. Men nu och då är brotten och de inblandade så exceptionella att de kan bli föremål för ett riksomfattande intresse i årtal eller till och med ett helt årtionde. En stor mediehändelse i Joensuu under min praktikperiod var rättegången för den så kallade seriedränkaren Pekka Seppänen i tingsrätten och dess domslut. Norra Karelen tingsrätt dömde Seppänen till 14,5 års fängelse för två dråp, tre dråpförsök, grovt dödsvallande, alkoholbrott, koppleri och misshandel.

Gärningarna hade utförts under åren 2007–2014 och när information om händelserna och brottsoffren i och med rättegångsförhandlingarna och domen offentliggjordes, skrevs det omfattande artiklar om dem varvid de händelser som var förknippade med Seppänen utreddes grundligt. Seppänens fall behandlades flera veckor i nyhetsmedierna och på internet cirkulerade till och med mem av Seppänen. När Seppänen överklagade domen överfördes fallet för behandling i hovrätten och fick ny uppmärksamhet i medierna. Östra Finlands hovrätt gav i oktober 2017 en mellandom i ärendet, enligt vilken Seppänen dömdes till sinnesundersökning och bedömning av farlighet.

Det brott mot liv som kallas Ulvsby-mordet är ett fall som har följts i medierna ända sedan 2006. I december det året dräptes ulvsbybon Jukka S. Lahti i sitt hem genom knivhuggning. Hans fru Anneli Auer var hemma när dådet utfördes. Auer ringde om gärningen till nödcentralen och berättade att en storväxt och stadig man klädd i mörka kläder hade kommit in i huset och gett Lahti dödliga knivhugg. När polisen och akutvården kom fram var Lahti redan död. Polisen hade nu ett lik, den skadade makan Auer samt familjens fyra barn, som var oskadda, att ta hand om.

Utgångspunkten i polisens utredning var att en för familjen okänd man hade trängt sig in i huset. Lahti hade arbetat som personalpsykolog i ett företag i Björneborg, där hans uppgift var att stöda personalen i ärenden i samband med uppsägningar. Lahti hade blivit hotad och

man antog att motivet var hämnd. Men det fanns endast få bevis på inkräktaren, endast några fotspår, lite konstfiber och ett DNA-spår, som slutligen efter några år visade sig vara en blandning av DNA från en arbetstagare på Kriminalltekniska laboratoriet och Lahti. Ett centralt bevis och föremål för flera års undersökningar blev nödsamtalet, under vilket Lahtis rop hördes i bakgrunden, men knappt några tecken på en utomstående gärningsman.

År 2009 anhölls Anneli Auer som misstänkt för dådet och 2010 dömdes hon för mord i Satakunta tingsrätt. Auer överklagade domen till Vasa hovrätt och sommaren 2011 konstaterade hovrätten att hon var oskyldig. Åklagaren ansökte om besvärstillstånd i högsta domstolen, men i oktober 2012 återförvisade högsta domstolen dråpet till Satakunta tingsrätt. Motivet var behov av en omfattande behandling av nya bevis, som grundade sig på Auers beskrivning av Auer och intervjuer av barnen. I december 2013 konstaterade Satakunta tingsrätt att Auer var skyldig till mord. Auer överklagade på nytt till hovrätten och i januari 2015 frigav hovrätten henne genom omröstningsbeslut. När högsta domstolen i slutet av samma år meddelade att den skulle avslå alla besväransökningar vann hovrättens dom därmed laga kraft. Ulvsbymordet är alltså fortfarande ett skumt, ouppklarat mordfall.

Centralkriminalpolisens röstundersökare Tuija Niemi undersökte nödsamtalet upprepade gånger under åren, utförde många analyser av det och vittnade i rätten om sina utlåtanden. Hon analyserade både innehållet och förloppet i telefonsamtalet och andra ljud, såsom steg, som hördes på bandupptagningen. En sådan här undersökning kallas forensisk fone-

CENTRALKRIMINALPOLISENS
RÖSTUNDERSÖKARE TUIJA NIEMI
UNDERSÖKTE NÖDSAMTALET
UPPREPADE GÅNGER UNDER ÅREN,
UTFÖRDE MÅNGA ANALYSER AV DET
OCH VITTNAD I RÄTTEN OM SINA
UTLÅTANDEN.

tik. Medan man vid en lingvistisk undersökning fokuserar på språket och dess innehåll, undersöker man inom fonetiken talets akustik och ljud överhuvudtaget, även andra ljud utöver de som produceras av människan. Vid behov kan man också förena de fonetiska och lingvistiska undersökningsmetoderna, och utöver personens röst även undersöka till exempel innehållet i språket för att identifiera personen.

Vid undersökningarna av nödcentralens bandupptagningar framkom många olika faktorer, som genomgick omfattande behandlingar i förundersökningen och rättsinstanserna. År 2010 hördes det enligt Niemi på bandupptagningen ett tvåstavigt ord, vars slutdel sannolikt var "uole", men hon kunde inte ge några säkra tolkningar av ordets början. Samtidigt hördes Lahtis ångestfyllda skrik. Auers försvar anmärkte på att det fanns rum för tolkningar av bandupptagningen och att det även kunde vara orden "älä kuole" som hördes. År 2011 lät Auers försvar göra en ny analys av samtalet, och inspelningsstudion Finvox vd Risto Hemmi intygade att det enligt honom på bandet hördes en främmande röst, som kunde tillhöra den utomstående gärningsmannen. År 2012 vid tilläggsundersökningar av materialet lyfte man fram den möjlighet som ursprungligen hade tagits upp i förhör av Auer, nämligen att hon själv skulle ha bandat in ljud vid dråpet och sedan spelat upp dem från bandet i samband med nödsamtalet.

År 2013 ansåg Niemi i domstolen att det var sannolikt att Lahti hade dött när nödsamtalet inleddes. Enligt henne hördes det på bandet inte något

tal av utomstående och inga ljud av kamp eller någon som avlägsnade sig genom fönstret. Dessutom påpekade Niemi hon tyckte att det var exceptionellt att mördaren inte skadade några andra och att inte Auer var orolig över barnen. Barnen, förutom ett som också talade med nödcentraljouren under samtalet, var tysta i sina rum, vilket enligt Niemi var avvikande. Dessutom varierade volymen för de ljud som hördes på bandupptagningen betydligt under samtalet. I helhetsbedömningen av domen konstaterade Vasa hovrätt 2015, att resultaten från analysen av nödsamtalet både stödde åtalet och bevisade motsatsen, eftersom många av de faktorer som undersökts i analysen av samtalet slutligen förblev oklara och utan entydig tolkning.

Nödsamtal är ett undersökningsmaterial av en speciell karaktär, eftersom de ofta gäller personer som plötsligt har hamnat i en nödsituation. Samtalet i samband med Ulvsbymordet var ett särskilt avvikande nödsamtal, på grund av att Lahti utifrån de ljud som hördes dog under samtalet. Utöver de tekniska bevis och de undersökningar av talets akustik som kan man kan få av bandupptagningen är det också möjligt att utföra en språkundersökning av innehållet i nödsamtalet. Undersökning av äktheten i nödsamtal är en inriktning inom forensisk lingvistik, och den innefattar analys av innehållet i uppringarens tal. Den världsberömda forensiske språkforskaren John Olsson erbjuder i sin bok "Forensic linguistics. An Introduction to Language, Crime and the Law" (2004) en grov modell för vilka drag som vanligen finns med i ett äkta nöd-

samtal. Enligt honom är de tre centrala undersökningsobjekten samtalets delfaktorer, uppringarens attityd och drag i den fonetiska produktionen.

De första delfaktorerna som forskaren kan fästa uppmärksamhet vid är vilken information uppringaren ger om situationen. Särskilt centrala är svaren på frågorna var och vad. Viktig är också informationen om *vem, varför, när* och *hur*. Syftet är inte att nödcentraljournen ska ställa frågorna som sådana till uppringaren, utan de är frågor som hjälper språkforskaren i analysen. Gav uppringaren svar på dessa frågor under samtalet? Det har inte heller någon betydelse i vilken ordning uppringaren beskriver händelsen, bara han eller hon ger exakta svar. Till dragen i ett äkta samtal hör att uppringaren i samband med informationen berättar om sitt förhållande till samtalsämnet. Uppringaren kan till exempel berätta att han eller hon själv är offret eller ett potentiellt offer, ägare till den egendom som är föremål för brottet eller eventuellt en förbipasserande som har råkat komma till platsen. Det väsentliga är att det i ett äkta samtal klargörs för nödcentraljournen vilket slags förhållande det är.

För det andra kan forskaren granska uppringarens attityd. I ett äkta samtal förbinder sig uppringaren till att ge mer information om fallet och är villig till samarbete med nödcentraljournen. Uppringaren svarar noggrant och omsorgsfullt på frågor. Han eller hon orsakar inte konflikter eller motsättningar med nödcentraljournen, inte ens om journen ifrågasätter samtalets äkthet under diskussionen. Uppringaren och journen för samtalet mot ett gemensamt mål, för att få hjälp, men journen har ändå en auktoriti-

tetsroll. Det är till fördel för uppringaren att joutren är samarbetsvillig.

För det tredje kan forskaren granska fonetiska drag i uttalandena dvs. talets akustik under samtalet. I ett äkta samtal är det typiskt att joutrens och uppringarens uttalanden, talturer, delvis överlappar varandra, dvs. uppringaren svarar på joutrens frågor innan denne ens har hunnit ställa dem färdigt. Det här visar uppringarens villighet att svara på de frågor som ställs. Det är också typiskt att uppringaren be-

tonar det som är viktigt i informationen och det här hörs i talet. Om svaren på frågorna kommer långsamt eller uppringaren helt låter bli att svara på frågor kan det vara tecken på att uppringaren ger lögnaktig information. Samtidigt bör man observera att samtalets hörbarhet ibland kan vara dålig och att reaktionen på frågorna därför kan vara långsam. Men om det helhetsmässigt sett förekommer få överlappningar i uttalandena kan detta skvallra om att uppringaren är ovillig till samarbete. I ett äkta samtal är det också typiskt att uppringarens tonhöjd stiger i slutet av meningarna utom när joutren ber uppringaren att upprepa eller precisera det han eller hon säger eller om det finns någon annan omedelbar orsak till oro.

Den undersökningsmodell som Olsson presenterar utgör en bas för en grundläggande analys av hur äkta

nödsamtal vanligen är. Ibland kan språkundersökningar utföras på så sätt att enstaka bevis jämförs med ett omfattande material som redan har analyserats och är känt. Då måste forskaren känna det jämförelsematerial som används och dess typiska drag.

De fall som jag presenterar i mitt lärdomsprov visar att forensisk lingvistik ger omfattande möjligheter för brottsutredningar, bara man är medveten om dem, och i framtiden kan området fortsätta att utvecklas på samma

sätt som andra forensiska vetenskaper. Därför är det bra om brottsutredaren åtminstone på en allmän nivå känner till vad språkundersökning innebär och när det kan finnas behov av den sakkunskap som en språkvetare besitter.

När jag i efterhand ser på min nästan tio år långa studietid kan jag konstatera att studierna för två yrken har krävt mycket tid, pengar, engagemang och en något naiv tro på att det lönar sig att förverkliga sina drömmar.

Den multivetenskapliga universitetsgemenskapen och Polamk som utbildar tjänstemän är två mycket olika studiemiljöer, men jag upplever att jag har haft nytta av min personliga bakgrund och att den har varit en styrka under polisstudierna. Helhetsmässigt

DE FALL SOM JAG PRESENTERAR
I MITT LÄRDOMSPROV VISAR
ATT FORENSISK LINGVISTIK
GER OMFATTANDE MÖJLIGHETER
FÖR BROTTsutREDNINGAR, BARA
MÅN ÄR MEDVETEN OM DEM, OCH
I FRAMTIDEN KAN OMRÅDET
FORTSÄTTA ATT UTVECKLAS
PÅ SAMMA SÄTT SOM ANDRA
FORENSISKA VETENSKAPER.

sett var skrivandet av lärdomsprovet en särskilt arbetsdryg men intressant process, där jag fick kombinera mina yrkeskunskaper från två områden och bidra med ett nytt forskningsfält som anknyter till polisens arbete.

Jag hoppas och vill tro att min kommande yrkeskarriär på samma sätt ger möjligheter för mig att utvecklas som både språkvetare och polis.

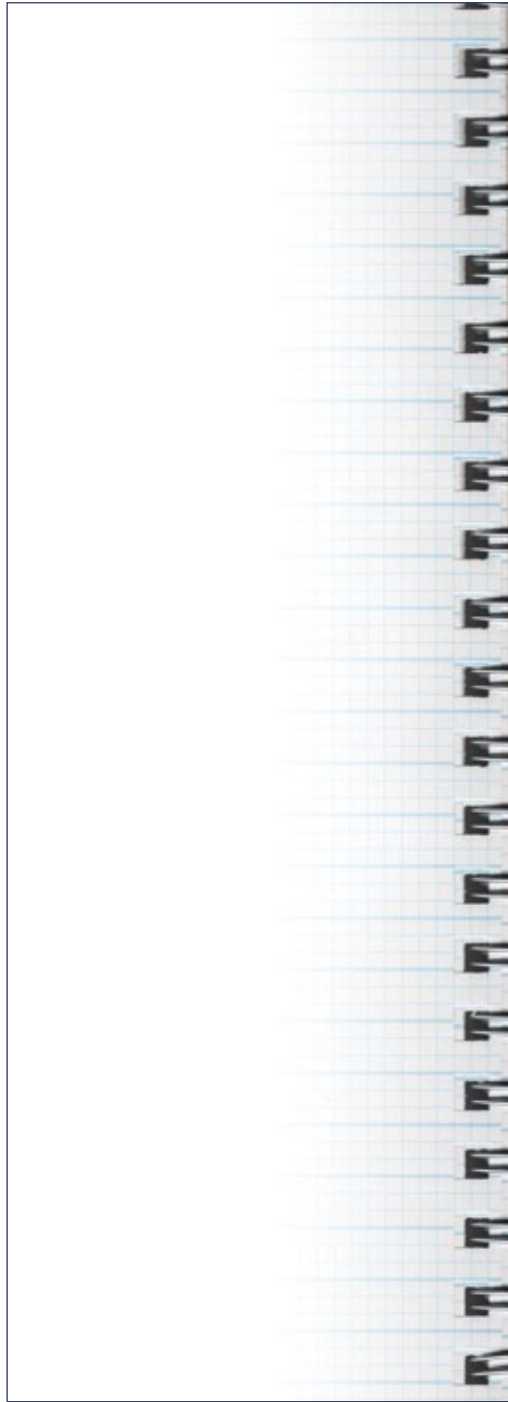
KÄLLOR:

- Coulthard, Malcolm: "Author identification, idiolect and linguistic uniqueness." Applied Linguistics 25, 2004:4, 431–447.
- FBI: "The Unabomber." 24.4.2008. På webben: https://www.fbi.gov/news/stories/2008/april/unabomber_042408. Läst 27.6.2016.
- FC [Theodore Kaczynski]: "Industrial Society and Its Future." Washington Post 1995. På webben: <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/national/longterm/unabomber/manifesto.text.htm>. Läst 19.7.2017. (På finska Teollinen yhteiskunta ja sen tulevaisuus. Savukeidas 2005.)
- Hitt, Jack: "Words on trial." The New Yorker 23.7.2012. På webben: <https://www.newyorker.com/magazine/2012/07/23/words-on-trial>. Läst 28.10.2016.
- Järvinen, Elina & Rämö, Auroora: "Isäntä." Suomen Kuvalehti 11/2017. På webben: <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/ensin-kuoli-nainen-kohta-toinen-kolmas-nain-sarjahukuttaja-kylvipelkoa-ymparilleen/>. Läst 23.6.2017.

NÄR JAG I EFTERHAND SER
PÅ MIN NÄSTAN TIO ÅR LÅNGA
STUDIETID KAN JAG KONSTATERA
ATT STUDIERNÄ FÖR TVÅ YRKEN
HÄR KRÄVT MYCKET TID, PENGÄR,
ENGAGEMÄNG OCH EN NÄGOT NAIV
TRO PÅ ATT DET LÖNÄR SIG ATT
FÖRVERKLIGA SINA DRÖMMÄR.

- Kouvola hovrätt: ”Kiihottaminen kansanryhmää vastaan.” Datum 12.12.2011. På webben: <http://www.finlex.fi/fi/oikeus/ho/2012/kouho20121146?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=kiihottaminen%20kansanryhm%C3%A4%C3%A4>. Läst 22.5.2017.
- Mäkinen, Rami: ”Ulvilan surma: ’U-O-L-E’ kuunneltiin neljästi.” Iltä-Sanomat 2010. På webben: <http://www.is.fi/kotimaa/art-2000000099271.html>. Läst 19.6.2017.
- Olsson, John: Forensic linguistics: An Introduction to Language, Crime and the Law. Continuum, 2004.
- Pernu, Ilkka: ”Levoton prinssi.” Long Play 22. E-kirja. Long Play Media Oy 2014.
- Rentola, Roosa: Forensinen lingvistiikka. Kielentutkimuksen hyödyntäminen esitutkinnassa ja tuomioistuimessa. Polis (YH)-examen Lärdomsprov. Polisyrkehögskolan 2017.
- Salmi-Tolonen Tarja: ”Forensista lingvistiikkaa – kielentutkimuksen juridisia sovelluksia.” I verket: Kielen ja oikeuden kohtaamisia. Foley, Richard (red.). Talentum 2008. S. 375–393.
- Silfverberg, Anu: ”Kirosanat kiinnittivät huomion – kielentutkija auttoi poliisia ratkaisemaan petoksen.” Helsingin Sanomat 19.7.2015. På webben: <http://www.hs.fi/sunnuntai/a1437102362230>. Läst 16.1.2016.
- Tiilikä, Ulla: ”Verbaaliset sormenjäljet – kielentutkimus huijausten ja rikosten tutkinnassa.” Kielikello 2014:4. På webben: <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=2753>. Läst 16.1.2016.
- Tuuri, Johanna: ”Uuden hätäpuheluversion tehnyt: Yksi ihmisiä kuulostaa vieraalta.” MTV 2011. På webben: <https://www.mtv.fi/uutiset/rikos/artikkeli/uuden-hatapuheluversion-tehnyt-yksi-ihmisaani-kuulostaa-vieraalta/2058496>. Läst 19.6.2017.
- Tuuri, Johanna: ”Syyttäjä: Anneli Auer kiinnostunut äänistä – hätäpuhelun taustalla nauhoite?” MTV 2012. På webben: <https://www.mtv.fi/uutiset/rikos/artikkeli/syyttaja-anneli-auer-kiinnostunut-äänistä-hatapuhelun-taustalla-nauhoite/2048218>. Läst 19.6.2017.
- Vasa hovrätt: ”Ulvilan surma: Datum 19.2.2015. På webben: <https://oikeus.fi/hovioikeudet/vaanhovioikeus/fi/index/hovioikeusratkaisut/hovioikeusratkaisut/1424270535081.html>. Läst 18.6.2017.
- Vahvanen, Pekka: ”Sinun, Ted.’ – näin Pekka Jyväskylästä päätyi kirjeenvaihtoon sarjamurhaajan kanssa.” Månadsbilaga 7.3.2015. På webben: <http://www.hs.fi/kuukausiliite/a1425532429048>. Läst 10.6.2016.
- Yle: ”Seitsemän kuollut sarjahu-

kuttajan kiinteistöillä – Tällainen on miehen 15-vuotinen rikoshistoria.”
Yle Uutiset 19.1.2017. På webben:
<https://yle.fi/uutiset/3-9409717>.
Läst 23.6.2017.

POLIISI

TIINA TUULASVAARA-KALEVA

NÄR ORD INTE RÄCKER TILL

TIINA TUULASVAARA-KALEVA ÄR POLISMUSEETS INTENDENT OCH HAR SVARAT FÖR MUSEETS UTSTÄLLNINGAR. HON HAR ARBETAT PÅ POLISMUSEET SEDAN DET GRUNDADES 2004. FÖRE DET ANSVARADE HON FÖR UTSTÄLLNINGARNA OCH SAMLINGARNA PÅ ARBETARNAS CENTRALMUSEUM OCH VAR ANSVARIG AMANUENS FÖR BILDARKIVET PÅ MUSEICENTRET VAPRIIKKI I TAMMERFORS.

TUULASVAARA-KALEVA UNDERVISAR POLISSTUDERANDE I POLISHISTORIA OCH HON FÖRELÄSER ÄVEN OM ÄMNET PÅ ANNAT HÅLL.

ARTIKELN HAR SKRIVITS I 2015.

”Ni, pojkar, måste uppträda på gatan med en sådan rakryggighet, överlägsenhet och soldataktighet, att det där skräpfolket är rädda för er.” Ledarens anvisning i polisskolan i det autonoma storfurstendömet Finland i Ryssland sommaren 1906 ledde till att poliserna började strejka i huvudstaden Helsingfors. I landet rådde en politiskt orolig tid, och polisaspiranterna tolkade anvisningen som en uppmaning att agera mot det egna finländska folket.

De ord som direktören för polis-skolan uttalade beskriver mycket väl det så kallade naturrättstänkande som var aktuellt under den tiden. Enligt det grundade människorna staten för att skydda sig mot varandra och samtidigt överlät de alla sina rättigheter till den högsta ledaren, vars skyldighet var att upprätthålla fred. Regenten delade genom förordningar ut makt till tjänstemän på det sätt han ansåg vara bäst. I 1800-talets Finland grundade sig polisbefogenheterna på själv- och

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNAR MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

envåldshärskarens vilja, och denna gav poliser rätt att använda våld i sitt arbete. Medborgaren var skyldig att foga sig efter detta.

Fysiskt våld var en etablerad del av samhället ännu i början av 1900-talet. Fredsbrytare dömdes ofta till skam- och spöstraff. Länsmän kunde använda sig av kroppslig bestraffning såväl i förhör som i upprätthållandet av ordning. I Österbotten berättades att länsmännen ofta ”mötte det hårda med det smärtsamma”.

Vid kammarförhör ”framkallades erkännande” med hjälp av en piska sammanflätad av läder och mässingstråd. Också vanliga bybor, som enligt länsmanen var i vägen när han åkte fram på landsvägen, kunde få stryk mitt på ljusa dagen. I skärgården gav länsmanen personer som gjort sig skyldiga till mindre förseelser en hårdhänt bestraffning med batongen för att man inte ”i onödan” skulle behöva föra obetydliga ärenden till rättsbehandling på fastlandet. Idén om medborgarens rättsobjekt och kroppsliga integritet avvek från den nuvarande.

Enligt den ryska tsaren, det vill säga kejsaren, kunde den lokala polisen i Finland inte tukta och bestraffa medborgarna tillräckligt. Därför skickade han kosacker, det vill säga kejsarens specialridtrupper, till olika delar av landet, från Torneå till Åbo och från Viborg till Joensuu. Kosackerna kom

till landet genast i början av det finska kriget 1808 och stannade här för att utföra bevakningsuppdrag, övervaka befolkningen och hjälpa den lokala polisen med specialuppgifter. De var snabba stormtrupper som motarbetade befolkningen i situationer som ansågs hotande av överheten. Största delen var Donkosacker, skickliga rytare och vapen användare, vars tjänstgöringstid varade cirka 25 år. Kosackerna förstod inte finska, och deras till-

vägagångssätt var ännu våldsammare än den lokala polisens. Finländarna var rädda för och avskydde dem. De större polisinnrättningarna belönades med egna ridande poliser på 1880-talet, då man ville börja minska antalet kosacker. I början av

1900-talet började Helsingfors polisinnrättning hålla kurser i självförsvar för konstaplarna samt kräva att personer som vill bli poliser skulle ha en god fysisk kondition och vara minst 183 centimeter långa.

Motståndet mot förryskningspolitiken inleddes i Finland först vid sekelskiftet 1800–1900-talet. Samtidigt vaknade drömmen om en självständig stat och finländarna började motsätta sig överheten. Kosackerna galopperade mitt bland människor som uttryckte sin åsikt med sina tre meter långa lansar i högsta hugg och skingrade folkmöten med sablar och knutpiskor. Under det första världskriget för-

I 1800-TALETS
FINLAND GRUNDADE SIG
POLISREFOGENHETERNA
PÅ SJÄLV- OCH
ENVÅLDSHÄRSKARENS
VILJA, OCH DENNA GAV
POLISER RÄTT ATT
ANVÄNDA VÅLD I SITT
ARBETE.

dubblades kosackernas antal i Finland.

Efter den ryska revolutionen 1917 sade Finland upp alla "tsarens knektar", det vill säga de poliser som tillsatts. Ordningen hade börjat glida ur överhetens händer. I stället för poliser tillsattes folkmiliser, "egna bra män", som dock inte hade några som helst kunskaper om till exempel hur man hanterar folkmängder. Oroligheterna och otryggheten ökade. Därtill drabbades landet av hungersnöd sommaren 1917. Olika medborgargrupper grundade sina egna skyddskårer för att skydda sig. Till sist var man i en sådan situation att landet hade blivit uppdelat i två stora ordningsgarden, det röda och det vita gardet. Under tiden 27.1–15.5.1918 fördes ett av Europas blodigaste inbördeskrig i det självständiga Finland.

* * *

Efter det finländska inbördeskriget var den politiska atmosfären spänd och folket tudelat. Den vita sidan som hade vunnit kriget rekryterade poliser ur de lojala högersinnade skyddskårerna, som arbetarna inte kunde lita på. Laglydigheten minskade också till följd av den misslyckade förbudslagen mot alkohol som satte folkets rättskänsla på prov. I landet förekom rikligt med våldsbrott, och det dog också fler poliser i tjänstgöring än någonsin tidigare eller senare.

Genom regeringsformen 1919 fick presidenten makt att ge polisen rätt att använda maktmedel. I polisförordningen 1925 gavs polisen rätt att använda "nödvändiga maktmedel". Det fastställdes

I DEN OM MEDBORGARENS
RÄTTSOBJEKT OCH KROPPSLIGA
INTEGRITET AVVEK FRÅN DEN
NUVÄRANDE.

TILL SIST VAR MAN I EN SÅDAN
SITUATION ATT LANDET HADE
BLIVIT UPPDELAT I TVÅ STORA
ORDNINGSGÅRDEN, DET RÖDA OCH
DET VITA GÅRDET.

I LANDET FÖREKOM RIKLIGT MED
VÅLDSBROTT, OCH DET DOG OCKSÅ
FLER POLISER I TJÄNSTGÖRING ÄN
NÅGONSIN TIDIGARE ELLER SENARE.

I POLISFÖRORDNINGEN 1925
GAVS POLISEN RÄTT ATT ANVÄNDA
"NÖDVÄNDIGA MAKTMEDEL".

dock inte skilt vilka maktmedel som åsyftades. Enligt strafflagen från 1932 ska maktmedlet vara ”försvarligt”.

Det kommunistiska partiet var enligt lag förbjudet i landet, så dess agitatorer verkade ”under jorden”. Däremot ansåg extremhögeraktivister att republiken Finland var för vänsterinriktad. De började utöva påtryckningar på beslutsfattare som valts genom demokratiska val i form av våldsamma frihetsberövanden och skjutsningar. Personer som ansågs vara för vänsterinriktade kidnappades, misshandlades, skjutsades till en annan ort eller ända till östgränsen och tvingades promenera över gränsen. Tre personer dog under skjutsningarna.

Landets regering ansåg att det för att trygga lagligheten behövdes en riksomfattande, militärt utbildad och specialutrustad polisstyrka, som bland annat skulle hålla ”lap-poterrorn” i styr. Hösten 1930 inleddes den tre månader långa utbildningen för det rörliga poliskommandot (Liikkuva Poliisikomennuskunta, LPK), om vilken inget knystades för utomstående. Kommandot bestod till en början av 50 poliser. Läroämnen omfattade utöver olika författningar och allmän polislära bland annat fotfolksövningar, polistaktik (till exempel att hur gruppen ska hantera en lugn eller revolutionerande folkmassa) samt gasvapenutbildning. Den fysiska konditionen utvecklades

genom gymnastik och simning och man övade sig också på självförsvar, körteknik och livräddning. Kommandot hade också en specialutbildad maskingevärsgroup och ryska Maxim-maskingevär. Det fanns tillräckligt att göra – efter upproret i Mäntsälä 1932 bestod manskapet av fler än 300 män.

I handboken ”Om polisens handlande för att trygga den allmänna ordningen och friden” fastslog man 1928 bland annat följande:

”I uppgifter som endast kan utföras med hjälp av rena anfallsåtgärder, hör tunga vapen – specialvagnar med maskingevär, kulsprutor – till de främsta medlen, i andra situationer kommer dessa ytterst sällan på fråga.”

”Trots detta ska polisen sträva efter att utföra sina uppgifter utan att använda vapenmakt. Polischefen får heller inte glömma att rebeller strävar efter att få polisen att avfira det första skottet eller få anklaga polisen för att avfira det. Poliser, och särskilt polischefen, ska i alla situationer orubbligt behålla sitt lugn. De får inte ha några nerver över huvudetaget” (fri översättning).

Ordningspoliser fick däremot ringa utbildning i arbetet. Övnings- och tjänstehandboken från 1930 gav följande anvisningar:

”En batong är ett tillhygge tillverkat av gummi som polisen, om det i lagen finns förutsättning att tillämpa kroppsliga tvångsmedel, kan ta till,

DEN RINGA
UTBILDNINGEN KUNDE
LEDA TILL TRAGISKA
SLUTRESULTAT OCH
DET HÄNDE OFTA ATT
POLISER DÖG.

såvida inte order eller förbud som han gett inom ramen för sina befogenheter följs – ska polisen in i det sista undvika att använda skjutvapen och försöka klara av situationen med mildare metoder och att skadorna av ett tillhygge, en batong, i regel är mindre än av ett skjutvapen” (fri översättning).

Den ringa utbildningen kunde leda till tragiska slutresultat och det hände ofta att poliser dog. Överkonstapel Anton Lundqvist blev skjuten i maj 1931. Två kända ”huliganer och spritlangare” hade länge spritt skräck i Lamminkylä i Norra Pirkkala (nuvarande Tammerfors). På kvällen den 12 maj 1931 larmades byns konstapel Vihtori Maakala för att lugna ner männens härjande. Han beslagtogs männens Mauser-pistol och förde den till sitt hem. Männen fortsatte sitt supande och gick mitt i natten ut för att skrämma byborna bland annat genom att krossa fönster. Klockan ett på natten flydde en hemmansägare bråkmakarna och sprang hem till Maakala.

”Huliganerna” följde efter, trängde sig in i bostaden och krävde att få sin pistol tillbaka. I det slagsmål som uppstod slogs Maakala i huvudet med en yxa. Med hjälp av sin fru lyckades han fly och sökte hjälp vid Epilä polisstation. På vägen tillbaka anslöt sig poliser från Pispala till gänget. I Maakalas hem möttes poliserna av en fruktansvärd syn. Konstapelns 24-åriga maka hade blivit skjuten i huvudet och låg i en blodpöl med sin lilla dotter gråtandes bredvid. Poliserna började jaga mördarna och vid gripandet i Ylöjärvi uppstod en eldstrid. Överkonstapel Anton Lundqvist (49 år) blev träffad och

POLISINRÄTTNINGARNA HADE
ETT BRETT OCH BLANDAT
SPEKTRUM AV VAPEN I BÖRJAN AV
SJÄLVSTÄNDIGHETEN.

dog på Tammerfors sjukhus den 14 maj 1931. Han sörjdes av sin fru och sina två barn i skolåldern.

Pressen skrev mycket och detaljerat om händelsen. I tidningen Helsingin Sanomat skrevs att ”erittäin suurta rakuutta osoittaneesta veriteosta” (ett blodsdåd som tydde på oerhört grym råhet) medan Aamulehti skrev om ”en grov hämnd som upprör sinnet och som i sin råhet haki vertaistaan”. I Tammerfors ordnades ett medborgarmöte, under vilket det krävdes att dödsstraff ska återinföras i Finland också under fredstid.

Polisinrättningarna hade ett brett och blandat spektrum av vapen i början av självständigheten. Träbatongerna böts ut mot gummibatonger i slutet av 1920-talet och de så kallade knivbajonetterna hörde till konstupelns uniform ännu 1946. Som handvapen användes revolverar eller Browning-, Walter- och Parabellum-pistoler. Skjutvapnet skulle hållas gömt i byxfickan. Gasvapen togs i bruk på 1930-talet. I Kuopio tog 27 ordningspoliser i bruk en Perplex-gaspistol som arbetsvapen eftersom den hade ”spritt en sådan skräck bland ligapojkarna i staden att de – – inte längre började trakassera poliserna de hatar”.

* * *

Andra världskriget och de så kallade farans år som följde därefter i Finland 1939–1948 medförde nya utmaningar för polisen. En vanlig kriminalkonstapel kunde plötsligt utses för ett mycket farligt uppdrag, som i nuläget endast beredskapsgrupper av poliser med specialutbildning skulle utses för. Detta var fallet för exempelvis inspektionskonstapel, kriminaldetektiv Otto Suoniemi vid polisrättningen i Tammerfors i oktober 1942.

Under fortsättningskriget var Tammerforsavdelningen vid Statspolisen sysselsatt med att söka efter krigsmotståndare och den tog även hjälp av stadens poliser. Bilmontören Pellervo Takatalo (28 år) var ungdomsansvarig för stadens underjordiska kommunister. Under vinterkriget krigade han i Summa, men godkände inte att Finland allierade sig med det fascistiska Tyskland. I början av fortsättningskriget började han samla ihop

EN VANLIG
KRIMINALKONSTAPEL
KUNDE PLÖTSLIGT UTSES
FÖR ETT MYCKET
FÄRLIGT UPPDRAG, SOM
I NULÄGET ENDAST
BEREDSKAPSGRUPPER
AV POLISER MED
SPECIALUTBILDNING
SKULLE UTSES FÖR.

arbetarungdomar till en oppositionsgrupp som genomförde olika slags sabotage. I Tammerfors med omnejd gjordes sammanlagt 21 missdåd under tiden 23.8.1941–23.10.1942. Armébil-lar, järnvägsskenor, tåg och transformatorer sprängdes, och även Ratina kraftverk och Takko takpappsfabrik fick sin beskärda del. Statspolisens detektiver sökte efter Takatalo, men han lyckades fly i januari 1942. I oktober

fick detektiverna tillförlitlig information om var han gömde sig.

Enligt protokoll från polisutredningar fick Otto Suoniemi (41 år) den 31 oktober 1942 klockan 12.30 order om att åka till Lamminpää tillsammans med fem andra Tammerforspolisier och två detektiver från Statspolisen. Han beordrades att ta med sig sin Finland-kulspruta. I bilen berättades att den efterlyste Takatalo gömde sig i ett skyddsrum som byggts i en huskällare. På plats fanns frun i huset, som enligt egen utsago inte visste något om Takatalo eller skyddsrummet i källaren. Slutligen gick hon ändå med på att öppna dörren till källaren för poliserna, varpå hon svimmade. Frun bars till sängen och en läkare kallades till platsen.

I potatislåren i källaren fanns en lucka, därifrån trappor ledde till en svart dörr. Poliserna befallde: ”Kom ut, annars kastar vi en handgranat.” Inget svar. Poliserna avfyrade ett skott mot dörren och genast avfyrades två skott tillbaka. Poliserna drog sig åt bort från dörröppningen, Suoniemi med sin kulspruta till ett bättre skotthåll. Snart kastades två handgranater ut från skyddet, rummet fylldes av rök, det var svårt att andas och att se något och magasinet föll från Suoniemis vapen på grund av tryckvågen. När en tredje granat flög ut från skyddsrummet föll Suoniemis kulspruta till golvet och han slungades bakåt och fick splitter i huvudet. Genom dörren anfölls en detektiv av mannen med en Nagan-revolver i sin hand, samma som hade skjutit mot Suoniemi. Detektiven träffades av sammanlagt fem skott under striden. Under brottningsmatchen lyckades detektiven till sist

UNDER FORTSÄTTNINGSKRIGET
VÅR TAMMERFORSÄVDELNINGEN
VID STATSPOLISEN SYSSELSÄTT
MED ATT SÖKA EFTER
KRIGSMOTSTÅNDARE OCH DEN TOG
ÄVEN HJÄLP AV STÄDENS POLISER.

riva revolvern ur mannens hand och kniven ur hans bälte, och högg sedan mannen i armen med kniven. Mannen gav upp och Suoniemi ledde honom ut ur källaren. Takatalo arresterades.

Bägge männen var allvarligt skadade. De fördes direkt till samma rum på avdelningen för döende på Hatanpää sjukhus i Tammerfors. Detektiven repade sig dock och återvände till sitt arbete vid polisinspektionen redan i januari 1943. Polisens första förtjänst Kors delades ut i november 1942. Otto Suoniemi fick det jämte specialutmärkelser. Även Pellervo Takatalo överlevde. Efter kriget kritiserade han i skarpa ordalag yrkesetiken hos polisen och de läkare som vårdat honom samt krävde att polisen omedelbart gjorde sig av med fel slags folk. Statspolisen blev den röda statspolisen (Röda Stapo) (1945–1948) och Takatalo värvades som detektiv.

* * *

År 1944, efter andra världskriget, blev det kommunistiska partiet lagligt. Från slutet av 1940-talet främjade arbetarna ofta sina intressen i form av strejker. Kommunisterna och socialdemokraterna förde en häftig maktkamp i fackföreningsrörelsen. En del strejker ledde till våldsamma sammandrabbningar mellan de vilda

strejkarna, strejkbrytare och polisen. Polisen tog i stor utsträckning hand om oroligheterna med hög röst och genom att snabbt använda eller hota att använda batonger, kulsprutor och tårgas. Polisen befallde, folket löd och de som inte löd tuktades med våld.

Den 27 september 1948 inleddes vid Arabias fabrik i Helsingfors en strejk, som socialdemokraterna i fackföreningsrörelsen ansåg vara olaglig. Strejkarna stod vid fabriksporten och konfronterade de strejkbrytare som försökte komma till arbetet. Polisen beordrades till platsen för att säkerställa ordningen och arbetarnas möjlighet att komma till arbetet. Efter att sammandrabbningen pågått i flera dagar började polisen ta i med hårdhandskarna. På morgonen den 21 oktober kom cirka 150 demonstranter till porten för att hindra ”strejkbrytare” från att arbeta. De löd inte de ridande polisernas order om att stanna. Polisen började slå med sina långa batonger och ridpiskor och arresterade till sist flera personer. Samma sak upprepades följande dag. Den 24 oktober började folkmassan kasta stenar mot polisen och en av de ridande poliserna fick allvarliga skador i huvudet under sammandrabbningarna.

Finlands regering och president ville bryta strejken och hade därför fattat beslut om att polisen får använda

POLISEN TOG I STOR
UTSTRÄCKNING HAND OM
OROLIGHETERNA MED HÖG
RÖST OCH GENOM ATT
SNABBT ANVÄNDA ELLER
HOTA ATT ANVÄNDA
BATONGER, KULSPRUTOR
OCH TÅRGAS.

maktmedel. Inrikesminister Aarre Simonen som ansvarade för polisverksamheten fick smeknamnet "Sabel-Simonen" eftersom det i en tidningsartikel påstods att polisen gick till attack mot folkmassan "med blottade sablar". På bilderna i tidningen såg polisens ridpiska ut som ett svärd – poliserna hade i själva verket slutat använda svärd i arbetet redan på 1930-talet.

Socialministeriet krävde att ackordslönerna skulle sänkas för de 260 träarbetarna vid fabriken i Kemi. Arbetarna började strejka sommaren 1949. Strejken utvidgades och omfattade snart hela bolaget, skiljet i Kemi älv samt Kemi hamn. Regeringen befriade skiljet från strejken och inrikesminister Simonen beordrade poliser att trygga arbetsfreden på platsen. På så sätt blev den lokala lönekonflikten politisk och strejkarnas huvudmål blev nu att fälla landets regering. Till Kemi anlände 60 poliser som utöver batonger och pistoler även var utrustade med tårgas och fem kulsprutor.

På "blodtorsdagen" den 18 augusti 1949 tvingade cirka 3 000 strejkare bort strejkbrytarna från arbetsplatsen i enlighet med kommunistiska anvisningar. Poliserna som kom emot processionen befallde gruppen att stanna. De som gick först stannade, medan de som marscherade längre bak fortsatte framåt. När folkmassan kom på började polisen hänsynslöst slå med batongerna samt skjuta varningskott i luften. Situationen spårade ut. Man kastade stenar och sköt med hagelbössor mot polisen. Två strejkare dog, en blev under en lastbil och en träffades av en kula. Senare i domstolen

NÄR FOLKMASSAN KOM PÅ BÖRJADE
POLISEN HÄNSYNSLÖST SLÅ MED
BATONGERNA SAMT SKJUTA
VARNINGSSKOTT I LUFTEN.

bevisades att det hade varit fråga om ett vådaskott som inte hade avfyrats med polisens vapen. Sju strejkare och tre poliser skadades allvarligt i kravallerna medan flera tiotals människor skadades lindrigt, av dem cirka tjugo poliser. Senare åtalades 127 strejkare för det som skett och av dem dömdes 63 för myteri. Nästa regering befriade de dömda från straff.

Hundratusentals finländare deltog i en allmän strejk den 1 mars 1956. Samma dag inledde Urho Kekkonen sin första presidentperiod. Orsaken till strejken var att arbetsgivarna vägrat gå med på den allmänna höjning av timlönerna som FFC krävt. Prisregleringen hade just avslutats i Finland och livsmedelspriserna steg snabbt. Det var meningen att strejken skulle förlöpa utan ordningsstörningar under FFC:s ledning, men det blev kravaller redan från början. På folkmöten förekom uppvigling till en aktiv, våldsamt massrörelse, och de färdigt upprörda strejkarna behövdes inte ens alltid spurras. Enligt inrikesministeriets förhandsanvisningar skulle polisen sörja för att upprätthålla ordningen, trygga lovlig trafik och hindra att arbetare störs, men i övrigt endast hålla ett öga på läget.

I städerna gick strejkarna i stora grupper ut på gatorna och hindrade med våld trafikföretag som inte deltog i strejken från att köra sina egna

bussar och taxin. På servicestationer fördes ”bensinkrig” för att stoppa försäljningen av bränsle. Arbetsgivarna tolkade också små störningar som uppror. Polisen, som kommit på mellanhand, fick inga anvisningar om hur den fick eller skulle ingripa i kravallerna. När polisen sedan ingrep i bråket ändrades situationen och blev en polarisering mellan poliser och strejkare. Eftersom det inte fanns några allmänna anvisningar agerade polisen på olika sätt på olika håll i landet. På vissa håll tittade de bara lugnt på bråkanudet. I

I EN DEL STORA STÄDER
TÅLDE MÅN INTE ENS DE
MINSTA STÖRNINGAR AV
ORDNINGEN; DEN RIDANDE
POLISEN GALOPPERADE IN
I FOLKMÄSSOR, TOG FRÅM
KULSPRUTOR OCH BAR DEM
FÄRDIGA ATT ANVÄNDAS
FRÄMFÖR SIG.

en del stora städer tålde man inte ens de minsta störningar av ordningen; den ridande polisen galopperade in i folkmassor, tog fram kulsprutor och bar dem färdiga att användas framför sig. Detta provocerade strejkarna som blev ännu mer upprörda. De försökte i sin tur göra poliserna nervösa, få dem att bete sig osakligt eller strida mot lagen. Man retade upp polisen genom ”stirningskampanjer” och genom uppmaningen ”spänn hansen”, det vill säga osäkra skjutvapnen. Man kastade stenar, vedklampor och alla möjliga lösa föremål på dem. Till sist räckte det att polisen var närvarande för att folket skulle bli irriterat och börja bråka. Många människor arresterades. Situationen mellan polisen och strejkarna var spänd ända tills strejkens slut.

Cirka 60 poliser skadades i kravallerna. Tack och lov dog ingen och det uppstod heller inga stora egendomsskador under den tre veckor långa strejken som förlamade hela landet. Efteråt tog statsministern ansvaret för polisens agerande: "Strejkare har påstått att polisen har morskat upp sig för mycket, medan man på andra håll har anklagat polisen för att ha ett för mildt grepp. Sanningen är uppenbarligen den att polisen har agerat på det sätt som situationen krävt." Man ansåg ännu då att situationen krävde hårda maktmedel och oflexibilitet av polisen, vilket länge skulle komma att skada relationen mellan polisen och arbetarna. Efter strejken lämnade polisernas fackförbund FFC.

* * *

På 1960-talet blandades mycket kultur- och samhällsradikalism i ungdomars "ensaksrörelser". Demonstrationer blev ibland oroliga. I juli–augusti 1962 ordnade det demokratiska ungdomsförbundet med stöd av Sovjetunionen en fredsfestival i Helsingfors. USA och Storbritannien ordnade motfestivaler till den. Polisen stoppade de kravaller som uppstod med hjälp av batonger och ridande poliser, och för första gången riktades tårgas mot en stor folkmassa. Över 80 personer anhölls och 22 upploppsmakare dömdes till fängelse. I demonstrationer mot Vietnamkriget och ockupationen av Tjeckoslovakien 1966–1968 förekom ett aktivt och passivt motstånd mot polisen. Till skillnad från andra länder förekom det i Finland inte någon egentlig gaturna-

MÄN RETADE UPP POLISEN GENOM
"STIRRINGSKAMPANJER" OCH GENOM
UPPMANINGEN "SPÄNN HÄNEN", DET
VILL SÄGA OSÄKRA SKJUTVÄPNET.

dikalism eller gatuvåld. Demonstrationerna mot shahen i Iran i Helsingfors sommaren 1970 fastnade i folks minne på grund av hårdhänta arresteringar. Handgemenget och slagen med batonger inleddes när polisen knuffade bort demonstranter från det område som utlovats för dem. Man klagade på polisens agerande hos justitieombudsmannen, och Helsingfors poliskommendör var tvungen att gå i pension efter händelsen.

På 1970-talet förändrades medborgaraktivismen. Miljörörelser marscherade inte längre på gatorna utan intog i stället till exempel tomma hus. Naturskyddsrörelsen gjorde för första gången effektivt passivt motstånd i Koijärvi våren 1979. Markägare ville torrlägga en grund sjö där många fåglar vistades – samma sjö som naturvårdare ville fridlysa. Beslutet från vattendomstolen dröjde och markägarna började utan domstolsbeslut fördjupa utfallsdikena från sjön för att sänka vattennivån. Naturvårdarna vidtog motåtgärder och byggde utan tillstånd en damm på platsen. Markägarna körde bulldozrar till platsen i syfte att förstöra dammen. Vid det här laget surrade naturvårdarna fast sig i traktorerna med rep och polisen fick i uppgift att lösgöra demonstranterna som var fastbundna i maskinerna och bära bort dem från platsen.

PÅ 1990-TALET HADE
KRAVALLGRUPPNA
(JOUHA-GRUPPNA)
BEREDSKAP INFÖR STORA
INTERNATIONELLA MÖTEN,
IDROTTSTÄVLINGAR OCH
OLIKA DEMONSTRATIONER,
BLAND ANNAT MOT
KÄRNKRAFT OCH
PÅLSAUKTIONER.

I fråga om den här typen av förhållandevis fredliga masshändelser använde polisen så lite maktmedel som möjligt. Däremot var man tvungen att ta till maktmedel för att ingripa i ungdomars härjande på veckoslut och gängstrider. Under ”kristallnatten”, natten före skolorna började, i Uleåborg 1990 härjade ungdomar och krossade skyltfönster

och situationen gled till sist polisen ur händerna. Det förekom också allvarliga störningar av ordningen vid en demonstration framför Iraks ambasad 1991 samt framför Riksdagshuset under den så kallade Murrostorstai (brytningstorsdagen) 1993.

Utomlands sågs exempel på allvarligt massvåld vid stora evenemang. Polisen utvecklade först i tysthet Finlands kravallpolis (Suomen mellakapoliisi, MELPO). Snart ändrades det finska namnet till JOUHA-polis (från ”joukkojen hallinta”, hantering av folkmassor) eftersom det bättre ansågs motsvara verksamhetens karaktär i vårt land. På 1990-talet hade kravallgrupperna (JOUHA-grupperna) beredskap inför stora internationella möten, idrottstävlingar och olika demonstrationer, bland annat mot kärnkraft och pålsauktioner. År 1996 började man protestera framför Presidentens slott på självständighetsdagen. På de så kallade svartgröna da-

garna i Tammerfors i januari 1998 uppstod också sammandrabbningar mellan polisen och ungdomar. År 1999 ordnade Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter en stor demonstration mot EU:s stödpolitik i Helsingfors. Cirka 8 000 personer deltog i demonstrationen, varav en del var utrustade med yxor, lövskärar och bobollsträn. Man försökte ge eftertryck åt kraven med hjälp av ko- och fårhuvuden spetsade på käppar. Det rådde en svår situation och den höll på att glida polisen ur händerna, särskilt som EU-beslutsfattare höll ett möte i Helsingfors mässcentrum. Polisen hade lagt upp ett stängsel framför mötesplatsen, och demonstranter började riva ner stängslet. De tände en öppen eld på platsen och försökte tränga sig in på mötesområdet med våld. Till sist lyckades polisen stoppa gruppen.

I samband med ett ASEM-möte (ett toppmöte mellan statsöverhuvud från Asien och Europa) den 9 september 2006 isolerade JOUHA-grupperna demonstranter som motsatte sig mötet i Helsingfors framför konstmuseet Kiasma. En del av folkmassan hade enligt polisens förhandsuppgifter som mål att skapa allmän oordning och begå brott under marschen. Uppviglad huliganism uppstod också vid en internationell fotbollsturnering i Helsingfors i slutet av 2000-talet. Våldsam anarkism syntes vidare vid demonstrationen på självständighetsdagen i Tammerfors 2013, då också polishästar användes för att hantera gruppen.

I dag har polisen inom ramen för hanteringen av folkmassor (JOUHA) bered-

VÅLDSAM ANARKISM SYNTES
VIDARE VID DEMONSTRATIONEN
PÅ SJÄLVSTÄNDIGHETSDAGEN I
TAMMERFORS 2013, DÅ OCKSÅ
POLISHÄSTAR ANVÄNDES FÖR ATT
HANTERA GRUPPEN.

skap för gruppbetende som äventyrar den allmänna ordningen och säkerheten. JOUHA-poliser får också specialutbildning med tanke på kriser, naturkatastrofer och nationella storolyckor. Det systematiska utvecklings- och utbildningsarbetet inleddes redan 1991. Det finns numera JOUHA-grupper i hela landet, och vid stora evenemang agerar man på riksomfattande plan. Utöver att gå grund- och fortsättningskurser övar JOUHA-poliserna också i sina egna grupper, i övrigt utför de vanligt polisarbete.

Den finländska polisen strävar nu-förtiden efter att minimera användningen av maktmedel och till fredligt samarbete även då det gäller upprörda folkmassor. Man kan visa att man har makt, men den behöver inte alltid användas. JOUHA-gruppen kommer till en plats för att trygga mötes- och yttrandefriheten och att evenemanget förlöper utan störningar samt för att minimera skadorna för såväl miljön som evenemanget. Speciellt för JOUHA-verksamheten är specialutrustning, -utbildning och -organisation samt en disciplinerad gruppverksamhet. JOUHA-poliser ska ha en bra fysisk kondition, vara lugna och ha ett sinne för humor samt kunna agera under press och provokation.

* * *

FÖR ATT MÅN SKA
KUNNA LÖSA EN FARLIG
SITUATION MED SÅ SMÅ
SKADOR SOM MÖJLIGT
KRÄVS DELVIS HEMLIGA
VERKSAMHETSSÄTT OCH
-TEKNIKER.

På 1960-talet levde världen politiskt sett i det så kallade kalla kriget. Europa skakades av terrorism med bombdåd och flygkapningar. Finlands president Urho Kekkonen strävade efter att ordna ett gemensamt säkerhetsmöte för Europa i Helsingfors. Beslutsfattare från både öst och väst skulle delta i mötet.

För att kunna ordna ett OSSE-möte krävdes emellertid en förhöjd säkerhetsnivå i landet. Våren 1972 inrättade inrikesministeriet en specialskyddsavdelning vid trafikpolisavdelningen vid Helsingfors polisyrättning. Överkommisarie Johan Rinne kommanderades till avdelningschef och tre kommissarier blev ledare för grupperna. Grupperna bestod av 15 poliser. Verksamheten var mycket hemlig, man fick inte berätta om den ens för andra poliser.

Specialgruppernas namn i världen refererar ofta till starka djur – tigrar, kobrur och så vidare. Rinne funderade på avdelningens namn när gruppen var på väg på paus med buss från utrikesministrarnas mötesplats under OSSE-mötet 1973. En av männen reciterade Hietanen i ”Okänd soldat” genom Fänrik Ståls dikt Viborg: ”Förbered er pojkar på att dö för tro och fosterland. Än en gång väsnas den finska björnen, den lyfter sin ram och slår” (fri översättning). Avdelningen fick namnet Karhu (björnen).

Beredskapsenhetens verksamhet

avviker från den normala polisverksamheten, även om den i Finland har anammat principen om mildare metoder. För att man ska kunna lösa en farlig situation med så små skador som möjligt krävs delvis hemliga verksamhetssätt och -tekniker. Under avdelningens första tid var det svårt att få information om specialverksamhet och utrustning. Arbetet krävde att man skapade konfidentiella relationer bland annat till Mellaneuropa, och dit fick man också åka för att tävla och lära sig nya saker redan på 1970-talet. Efter OSSE-mötet som förlöpt smidigt och en lugn start på verksamheten testades Karhus färdigheter i samband med Aeroflot-kapningen 1977 och flygkapningen i Uleåborg 1978.

Först 1983 fick man prata öppet om Karhu. Under det årtiondet hade avdelningen bland annat i uppgift att trygga säkerheten vid Opec-möten och viktiga statsbesök, VM i friidrott samt vid gripande av "tuffa skurkar". Sommaren 1986 med bankrånet och bankvaktskidnappningen i Jakobacka-S:t Michel var tung för Karhu. Händelserna efter bankrånet i Jakobacka i Helsingfors fortsatte i cirka tolv timmar och fick ett slut på torget i S:t Michel klockan ett på natten den 9 augusti. Där sprängde kidnapparen slutligen flyktbilen, sig själv och en av pantfångarna, medan två av pantfångarna en stund tidigare hade fått i säkerhet. Flera av Karhus poliser skadades av skärvor och den tryckvåg som sprängämnesladdningen gav upphov till. De två Karhu-män som stod närmast kidnapparens bil, Kari Tulikoura och Jussi Makkula, fick livshotande skador i explosionen.

Händelsen pekade på brister i förhållandena kring polisens befallningsrätt och man började utveckla polisens ledningssystem på riksomfattande plan.

På 1990-talet fick beredskapsenheten mer utbildning. Bland de av Karhus uppdrag som fått publicitet i medierna finns bland annat revirstrider mellan kriminella motorcykelgäng och en förtjänstfull spårning av en beväring som dödat tre personer i Kotka. Karhu var också en av grupperna i den stora polisoperationen i Lahtis, där man omringade en förrymd fånge som dömts för lejt mord och som tagit pantfångar den 15–17 mars 1994. Den 30 november samma år intog en man som hotat människor till livet i Hirsala i Kyrkslätt en hyresvilla på en ö. Som den skickliga skytt han var hann han avfyra hundratals skott mot polisen. Mannen reagerade inte på tårgas. Belägringstillståndet som varade i nästan tre dygn slutade med att polisen tog till maktmedel och mannen dog. Efter detta inleddes en lång rättsprocess mot de Karhumän som skjutit mannen. Först 2007 fastställde Europadomstolen att polisen var berättigad att använda vapen i situationen i fråga.

På 2000-talet började Karhu i högre grad utbyta internationella uppgifter och samt ordna gemensamma övningar. Utöver att gripa beväpnade brottslingar arresterade man nu bank-

automatränare i Pyhäjoki samt stoppade penningstransportrån i Lundo och senare också i Loimaa. År 2009

var Karhu med och befriade en ung kvinna som var pantfånge i Åbo. Till de mest krävande uppdragen hörde också skolskjutningarna i Jokela och Kauhajoki, som krävde flera offer.

I dag samarbetar beredskapsenheten intensivt med olika myndigheter i Finland för att effektivisera sin verksamhet och kompetens. I krävande situationer verkar Karhu under situationsledaren men planerar och genomför sin verksamhet själv, under sin egen ledare. De personer som väljs till Karhu måste ha grundutbildning för poliser, arbetserfarenhet, bra fysisk kondition samt hög stresstålighet. Först när utbildningen framskrider står det slutgiltigt klart vem som har tillräckliga fysiska och psykiska krafter för det krävande arbetet. Grupparbetet måste förlöpa smidigt för att man ska kunna lösa en krävande situation med så lindriga skador som möjligt.

* * *

Den landsomfattande handlingsmodellen för polisens så kallade krävande situationer har utvecklats stegvis efter att Karhu grundats. Den första lokala beredskapsgruppen inrättades i Uleåborg (Valo -79), sedan inrättades grupper i Tavastehus och Raumo

TYPISKA UPPDRAG
FÖR KARHU- OCH
VÄT I -GRUPPERNA ÄR
BELÄGRINGSSITUATIONER
OCH GRIPANDEN AV
BEVÄPNADE, FÄRLIGA
PERSONER.

(1980), Vasa (1983), Tusby (1986) och Joensuu (Norra Karelen's larmenhet). Polisens anvisningar för farliga situationer förnyades utifrån erfarenheter från beväpnade rån och kidnappningar. Flera polisinsättningar fick beredskapsgrupper på 1990-talet. Utifrån Tapani Rinnes bok "Poliisitaktikka" (polistaktik) (1993) började man systematiskt utveckla utbildningen i användningen av maktmedel och fältverksamhet. Lagstiftningen kring användningen av maktmedel har förnyats från slutet av 1990-talet.

VATI-gruppen sörjer för krävande situationer och vidtar de första åtgärderna, om den nationella beredskapsgruppen Karhu anländer till platsen, samt bistår Karhu-gruppen. Grupperna utbildar befälet vid polisinsättningar i användningen av maktmedel och taktiker kring detta. I övrigt sköter VATI-poliser om vanliga larmuppdrag. Det är frivilligt att söka till gruppen, men kraven för att komma in på utbildningen är hårda, precis som för Karhu-gruppen. I kvalificeringsproven mäts vapenhantering, färdigheter i skytte och den fysiska prestationsförmågan (motoriken, koordinationen, muskeluthålligheten, kamp- och uthållighetsdel). Genom intervjuer och lämplighetsbedömningar testas hurdan känsla för situationen, slutledningsförmåga och stresshantering de som vill få en plats i gruppen har. Beredskapsenheten Karhu deltar också i utbildningen för VATI-grupper. Utöver grund- och fortsättningskurserna tränar grupperna självständigt på egen ort enligt en bekräftad utbildningsplan. Då övar man också på exceptionella situationer med anknytning

DE PERSONER SOM VÄLJS TILL
KARHU MÅSTE HA GRUNDUTBILDNING
FÖR POLISER, ARBETSERFARENHET,
BRÅ FYSISK KONDITION SAMT HÖG
STRESSTÅLIGHET.

DEN LANDSOMFATTANDE
HÄNDLINGSMODELLEN FÖR POLISENS
SÅ KALLADE KRÄVANDE SITUATIONER
HAR UTVECKLATS STEGVIS EFTER
ATT KARHU GRUNDATS.

till lokala hotbilder. Enligt Uleåborgs VATTI-grupp, som klarat sig bra till och med i internationella tävlingar, är man på andra håll i världen mycket intresserad av den finländska polisens kompetens i bland annat skogssituationer.

Redan i slutet av 1970-talet började Karhu-gruppen utöver den egentliga, operativa verksamheten utveckla utrustning – allt från skor till skyddsutrustning – som fungerar i krävande situationer. Utöver individuell specialutrustning har Karhu- och VATTI-poliser gruppsspecifik utrustning som beaktar de regionala specialbehoven. Grupperna har första hjälpen-, skydds- och kamouflageredskap, belysningsanordningar, anordningar för verksamhet i mörker samt fordon som passar för verksamheten. Polishundarna och deras förare får en skild specialutbildning för farliga situationer. Typiska uppdrag för Karhu- och VATTI-grupperna är belägringssituationer och gripanden av beväpnade, farliga personer.

I krävande situationer finns vid behov grupper för taktisk akutvård och polisens grupper för taktisk förhandling samt andra specialutbildade grupper, såsom TEPO-poliser (terrorbomb/teknisk bomberedskap), på plats. Genom taktisk akutvård säkrställs snabb läkarhjälp i farliga speciellsituationer. Verksamheten inleddes i Karhu-gruppen redan på 1970-ta-

let. I dag understryker medborgarnas grundläggande rättigheter, lagar och polisens principer att mildare metoder bör användas även i farliga och krävande situationer. Syftet med polisens taktiska förhandling är att få stopp på en konfliktsituation genom att prata och att lösa den utan att använda makt-

medel. Inrikesministeriets polisavdelning startade en utbildning i taktisk förhandling vid Polisinstitutet i Otnäs i Esbo i slutet av 1970-talet, då institutets lärare i polistaktik och psykologi fungerade som lärare. I dag löses över 90 procent av de farliga situationer som polisen råkar ut för i Finland genom att man pratar.

Också polisens TEPO-verksamhet har sitt ursprung i de OSSE-möten som Finland stod värd för på 1970-talet. Redan 1972 tränade man vid Polishundsinrättningen i Tavastehus de första ”bombhundarna” och deras förare i att hitta sprängämnen. Information för den hemliga verksamheten hämtades genom studieresor till bland annat Tyskland och USA. På Försvarsmaktens röjningskurser i augusti 1974 utbildades de första poliserna att hantera brevbomber och militära sprängämnen. Inför OSSE-mötet 1975 samlades avdelningen POMO, till vilken man från Helsingfors polis-inrättning kommenderade tolv poliser som gått röjningskursen, tre bombhundar med förare samt ytterligare 15

I BÖRJAN HADE TEPO-POLISERNA INGEN ANNAN UTRUSTNING ÄN EN PLÅTHJÄLM, BERGSSPRÄNGARVÄSKA OCH "VÄDERENLIG UTRUSTNING".

personer som gått en veckolång snabbutbildning. Chefen för kriminalteknisk undersökning, överkommissarie Pentti Holm ansvarade för verksamheten. Han rapporterade senare följande om säkerhetsgranskningarna vid platserna för OSSE-mötet: ”Genomsökningens noggrannhet bevisas bland annat av det faktum att man i myllan i en blomkruka i republikens presidents slott hittade under en millimeter stora diamanter – de hade antagligen lossnat från någon gästs ring.”

POMO avskaffades efter OSSE. På grund av talrika bomblarm och begäran om säkerhetskontroller fortsatte verksamheten på frivillig basis. År 1980 utarbetade arbetsgruppen för planering av kursen i bekämpning av bombterror, TEPO-arbetsgruppen, ett förslag på mål för utbildningen och preliminära lektionsprogram. Under 1980–82 hölls tre grundkurser. Under den första kursen utbildades Helsingfors poliser och under de två följande det lokala nätverk som täcker hela landet. I början hade TEPO-poliserna ingen annan utrustning än en plåthjälm, bergssprängarväska och ”väderenlig utrustning”. På 1980–90-talen förbättrades arbetssäkerheten i och med att man i Helsingfors skaffade nya arbetsredskap – en röntgenapparat, bombdräkt och bombrobot.

TEPO-utbildningen utvecklades mycket på 2000-talet. Den är kontinuerlig och systematisk för att poliserna ska hänga med i utvecklingen inom området och kunna svara mot nya hotbilder. Vanliga uppdrag är tillvaratagande av sprängämnen i samband med husrannsakingar, konfiskationer och insamling

av sprängämnen samt övervakning av sprängämnestransporter och arbetsplatser. Det finns också hemmagjorda "bomber", men de är ofta enkla och skapar ingen särskild dramatik. Sprängämnen hittas också hos yrkes- och vanebrottslingar. Människor med psykiska störningar som är intresserade av sprängämnen är en egen riskgrupp. I dag skapar den internationella terrorismen allvarliga hotbilder och medför ständigt nya utmaningar för TEPO-verksamheten.

TEPO-utbildningen börjar med grundläggande hantering av sprängämnen och fortsätter med byggande av bomber och identifiering av den hotvärld som de skapar. En bra TEPO-polis kännetecknas bland annat av lugn, en förmåga att fatta beslut, företagsamhet och förmåga att arbeta i grupp. Eftersom utrustningen och arbetsredskapen är tunga är det nödvändigt att polisen har en bra fysisk kondition.

* * *

Den finländska polisen har burit skjutvapen under hela den tid som Finland varit självständigt. Först fanns det ingen lag som föreskrev hur polisen skulle använda fysisk styrka. Rätten att använda fysiska maktmedel ansågs utgå från polisarbetets karaktär. I strafflagen från 1932 kallades det för

EN BRA TEPO-POLIS
KÄNNETECKNAS BLAND
ANNAT AV LUGN, EN
FÖRMÅGA ATT FATTA
BESLUT, FÖRETAGSAMHET
OCH FÖRMÅGA ATT
ARBETA I GRUPP.

"nödvändigt våld" om någon genom att hota med våld motsatte sig en polis i tjänst. Om polisens skyldigheter, rättigheter och uppgifter stadgades för första gången i polislagen 1966, och om rätten att ta till fysisk styrka föreskrevs först i förnyelsen av strafflagen 1969. "Våld" ersattes nu med ordet "maktmedel" eftersom man genom det

ville betona att det är fråga om en lovlig handling i tjänsteuppdrag, till skillnad från olagligt våld. Polisen funderade redan på 1970-talet på gränserna för vapen användningen, men det var först efter pantvaktsskandalen i St Michel som lagstiftningen fick en knuff framåt. Genom vapen användningsanvisningen från 1989 ville man minska polisens användning av skjutvapen inom ramen för arbetsuppgifterna, och det lyckades man också med. Härefter har regleringen av polisens användning av maktmedel specificerats ytterligare samt regelbundet förnyats.

Den nuvarande polislagen ger en polisman rätt att i tjänsteuppdrag använda maktmedel som med tanke på situationen behövs för att bryta motstånd, avlägsna en person från en plats, gripa en person, hindra att en frihetsberövad flyr, avlägsna ett hinder eller förhindra ett överhängande brott eller någon annan farlig gärning eller händelse. Frågan om polisens användning av maktmedel kan för-

svaras ska i efterhand bedömas utifrån hur viktigt och brådskande uppdraget är, motståndets farlighet och vilka resurser som står till förfogande. Polisen har rätt att använda såväl fysisk styrka (bland annat att ta ner en person på marken) som maktmedelsredskap: batonger, elpistol, gassprej och skjutvapen.

Polishunden räknas också som ett maktmedel. De första polishundarna kom till Helsingfors polisinspektion redan 1909. I början skolades de främst för spaningsuppgifter, men snabbt började man också utnyttja deras skydds- och vaktinstinkter inom ramen för ordningspolisens uppdrag i till exempel hamnar. En hundpatrull lugnar ofta en orolig situation bara genom att synas. En polishund får springa i kapp en människa endast på befallning av sin förare. Specialgrupperna Karhu, VATI, JOUHA och TEPO har sina egna polishundar som fått specialutbildning för krävande situationer.

Vid användning av maktmedel följer polisen principen om minsta olägenhet. Om det inte är fråga om ett brådskande uppdrag bryter man inte upp ett lås till en bostad, utan man söker efter nyckeln så att man kan gå in utan att söndra dörren. När polisen åker för att lugna ner en strid på en bar funderar man noga på hur man kan få läget under kontroll utan att samtidigt äventyra utanförståendes säkerhet. Den effektivaste, bäst fungerade och mildaste metoden skulle i det fallet kunna vara att använda fysiska maktmedel i stället för till exempel ett effektivt OC-sprej, som samtidigt skulle utsätta alla personer som befinner sig i den slutna lokalen för

OM POLISENS SKYLDIGHETER,
RÄTTIGHETER OCH UPPGIFTER
STADGÅDES FÖR FÖRSTA GÅNGEN I
POLISLAGEN 1906, OCH OM RÄTTEN
ATT TA TILL FYSISK STYRKA
FÖRESKREVS FÖRST I FÖRNYELSEN
AV STRÄFFLAGEN 1969.

FRÅGAN OM POLISENS ANVÄNDNING
AV MAKTMEDEL KAN FÖRSVARAS SKA
I EFTERHAND BEDÖMAS UTIFRÅN
HUR VIKTIGT OCH BRÅDSKANDE
UPPDRAGET ÄR, MOTSTÅNDETS
FÄRLIGHET OCH VILKA RESURSER SOM
STÅR TILL FÖRFOGANDE.

den sveda och smärta som capsaicinet i sprejen orsakar.

Det är tillåtet att använda maktmedel i alla polisuppdrag. Metoderna ska dock alltid vara nödvändiga och försvarliga. De vanligaste uppgifterna där styrka används är olika larmuppdrag, men polisen kan också behöva använda styrka vid gripande av brottslingar. Polisen, precis som alla andra människor, har med stöd av bestämmelserna om nödvärn rätt att försvara sig. Från början av 1990-talet började mindre farliga maktmedel än skjutvapen utvecklas. CS-tårgassprejen böts nu ut mot OC-sprej, vars dimma inte spred sig lika långt och som därmed bättre besparade utanförstående från de olägenheter som tårgasen medför. Den oflexibla plastbatongen böts ut mot en teleskopbatong, som var lätt att bära med sig. Hösten 2004 började poliser provanvända elpistoler.

Polisen skjuter endast för att stoppa en handling som medför en direkt och allvarlig fara för en annan människas liv eller hälsa, och om inget mildare medel kan användas. På 1990-talet utvecklades ordningspolisens systematiska utbildning i vapen användning. Före det hade utbildningen främst bestått av skjutövningar. Poliser i tjänst gick varje år på så kallade massskjutningar, där det enda man lärde sig var om man kan eller inte kan skjuta. De

personliga tjänstevapnen bestod av mångahanda vapen, från olika pistoler till revolverar. På 1990-talet började

POLISEN SKJUTER
ENDÅST FÖR ATT STOPPA
EN HANDLING SOM
MEDFÖR EN DIREKT OCH
ALLVÄRLIG FARA FÖR EN
ANNAN MÄNNISKAS LIV
ELLER HÄLSA, OCH OM
INGET MILDÄRE MEDEL
KAN ANVÄNDAS.

man förenhetliga beväpningen och anskaffningarna koncentrerades till Polisens teknikcentral, där vapnen också underhölls. Nuförtiden omfattar polisens utbildning i vapen användning dessutom vapentechnik och befogenheter att använda maktmedel.

Poliserna testar varje år sina kunskaper i nivåprov. Därmed har polisens vapen användning blivit säkrare och tillförlitligare. Vapenanskaffningarna konkurrensutsätts numera av Polisstyrelsen. Polisen har under de senaste 20 åren minskat sin användning av skjutvapen, och man får till exempel inte längre stanna en flyende bil genom att använda skjutvapen.

Tjänstekläderna är utformade med tanke på hur polisen bär maktmedel och tjänstevapen. Den odelade fältoverallen togs först i bruk för beredskapsenheten Karhu och polishundsförare på 1970-talet. Ordningsspolisen började efter hand få overaller i början av 1990-talet, men användningen av dessa delade åsikterna. En del tyckte inte att overallerna var lämpliga för statliga tjänstemän – i början bar man dem ”i hemlighet” på natten. Polisen hade redan på 1930-talet ett ”koppel”, men i det bars endast batongen, vapnet gömde man ännu noggrant.

På 1990-talet började poliserna först på egen bekostnad skaffa utrustningsbälten för sina personliga maktmedelsredskap. En del poliser kallade dem ibland ”julgranar”, men av medborgarna fick de däremot positiv respons och väckte till och med beundran för sin ”riktiga” utrustning. Man började nu utveckla utrustningsbältet så att det skulle lämpa sig bättre för polisarbetet.

Karhu hade skyddsutrustning för farliga situationer redan på 1970-talet. Med tanke på arbetarskyddet var 1990-talet en tid av mångsidiga framsteg. Polisernas personliga, lätta skyddsvästar som bärs under overallen utvecklades i Finland genom att polisen samarbetade med Kuopios regionala företagshälsostation och kläddesignstuderande. År 1994 blev Sari-skyddsvästarna obligatoriska för poliser i fältarbete. År 1995 ersatte den tunga skyddsvästen den gamla, upp till 17 kilogram tunga skyddsväst som poliserna hade med i patrullbilarna. Allt eftersom materialen utvecklats har skyddsutrustningen blivit lättare och skyddseffekten större. Trots detta väger den normala utrustning, inklusive skyddsvästar, skor och utrustningsbälte, som en ordningspolis i fältarbete bär fortfarande cirka tio kilogram. Den finländska polisen har också utvecklat specialutrustningen. På 1990-talet försågs patrullbilarna med nio kilogram tunga Tapsa-sköldar som skydd mot väpnade hot. Specialgruppspolisen var också tvungen att fundera på hur utrustningen fungerar och skyddar i vårt lands kalla förhållanden.

Polisens fysiska arbetssäkerhet har ökat i takt med att utbildningen i an-

POLISEN HAR UNDER DE SENASTE 20
ÅREN MINSKAT SIN ANVÄNDNING
AV SKJUTVÄPEN, OCH MÅN FÅR TILL
EXEMPEL INTE LÄNGRE STÄNNA EN
FLYENDE BIL GENOM ATT ANVÄNDA
SKJUTVÄPEN.

ALLT EFTERSOM MATERIALEN
UTVECKLATS HAR
SKYDDSUTRUSTNINGEN BLIVIT
LÄTTARE OCH SKYDDSEFFEKTEN
STÖRRE. TROTS DETTA VÄGER
DEN NORMALA UTRUSTNING,
INKLUSIVE SKYDDSVÄSTAR, SKOR
OCH UTRUSTNINGSBÄLTE, SOM EN
ORDNINGSPOLIS I FÄLTARBETE BÄR
FORTFARANDE CIRKA TIO KILOGRAM.

vändning av maktmedel har förbättrats och utrustningen utvecklats. Poliserna upplever dock även saker som är traumatiska mentalt sett i sitt arbete. Man tänkte länge att polisen ska ta sig igenom den stress som mentalt tunga händelser orsakar på egen hand. Det enda bra sättet att ge utlopp för saker som tyngde sinnet var genom ”kamratstöd”, det vill säga att prata med en bekant patrullkompis. Detta stöd har inte på något sätt förlostat sin betydelse heller i dagens läge. Man fäste mer uppmärksamhet vid polisens psykiska ork först efter de långa och psykiskt tunga arbetsuppgifter som följde efter att passagerarbilfärjan M/S Estonia förlist 1994. Vid polisinsättningen i Åbo tog man i bruk ett system för eftervård, där man framskred stegvis. Till exempel deltar en ordningspolis som råkat ut för en överraskande farlig situation på fältet i ett avlastningssamtal genast i slutet av arbetsturen. Samtalet leds av en annan polis och det är obligatoriskt att delta innan man åker hem. Senare fortsatta åtgärder är frivilliga.

I offentligheten avses med polisvåld vanligen en överdriven användning av maktmedel från polisens sida. Detta är i dagens Finland ett tjänstebrott, som man döms för enligt hur allvarlig gärningen är. I fråga om misstankar om misshandel åtalas man ofta för brott mot tjänsteplikt och misshandel.

TILL EXEMPEL DELTAR
EN ORDNINGSPOLIS
SOM RÅKAT UT FÖR EN
ÖVERRASKANDE FARLIG
SITUATION PÅ FÄLTET I
ETT AVLASTNINGSSAMTAL
GENAST I SLUTET AV
ARBETSTUREN.

Misstankar om tjänstebrott undersöks alltid av polisen på en annan ort i ett skilt undersökningsförfarande för polisbrottsärenden som avviker från förfarandet vid normala förundersökningar. Undersökningen leds av en skilt fastställd åklagare som inte hör till polisorganisationen.

Under 2007–2012 gjordes sammanlagt 536 anmälningar om tjänstebrott, det vill säga cirka 90 fall per år. Orsakerna till dessa var användning av maktmedel, förvaring av personer som gripits, fel i förundersökningar, trafikskador eller missbruk av polisregistret. Poliserna måste bety sig oklanderligt också på fritiden. År 2012 inkom 267 anmälningar som berörde polisens fritid, varav största delen (65,4 procent) gällde misstankar om trafikbrott.

I Finland har polisens nästan obegränsade rättigheter och våldsamma tillvägagångssätt på cirka hundra år krympt till en behärskad och reglerad användning av maktmedel. Eftersom man under en lång tid inte separat och noggrant definierade polisens befogenheter var tillvägagångssätten ur dagens synvinkel ofta våldsamma, till och med råa. Förr tyckte man bara att det var en självklarhet att rätten att ingripa i även små förseelser med fysiska maktmedel hörde till polisarbetet. Poliserna var alltså ”tuktare” av Guds och härskarens nåde”. I dag grundar

sig den finländska polisens befogenheter och användning av maktmedel på en gemensamt överenskommen lag i vårt demokratiska samhälle. Vår grundlag garanterar alla medborgare rätt till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet, och ingen får ändra på detta utan särskild grund som föreskrivs i lagen. Polisen har genom författningar fått befogenheter att ingripa i människors frihet och integritet, men befogenheten innebär också ett stort ansvar. Man bör agera enligt lagen, annars leder det till en spiral av och ett kaos av våld. Lagen skyddar också polisen själv från ogrundade anklagelser.

Användningen av polisens hårdaste maktmedel, skjutvapnet, är i dag kontrollerad och reglerad i lag. ”Genom råd, uppmaningar och befallningar” har länge visat sig vara den finländska polisens viktigaste och effektivaste verksamhetsanvisning – men den är inte alltid tillräcklig.

TILL KÄLLORNA:

- Europadomstolens beslut 24/09/2007 (”Case of Huohvanainen v. Finland”):
[http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79771#{"itemid":\["001-79771"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79771#{).
- Tuija Hietaniemi: Lain vartiossa. Poliisi Suomen politiikassa 1917–1948. Vammalan Kirjapaino 1992.
- Kimmo Kestinen och Oula

Silvennoinen: Helsingin poliisilaitoksen historia 1826–2001. Edita Prima Ab, Helsinki 2004.

- Tomi Mertanen: Kahdentoista markan kapina? Vuoden 1956 yleislakko Suomessa, Doktor-savhandling i Finlands historia. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/13458>.
- Kari Saari: ”Poliisi pamputtaa, aate elää ja toimittajat raportoiivat.” Tapaustutkimus vuoden 1998 Mustavihreistä päivistä. Pro gradu-avhandling i sociologi. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sites/default/files/tapahtumatiedostot/Gradu_Saari.PDF.
- Matti Simola (red.): Ratakatu 12. Suojelupoliisi 1949–2009. WSOY 2009.

LEO VASSILEV

Kunskap om artikeln krävs inte i urvalsprovet.

NÄR MAN GÅR I STORA SKOR,
LÄMNA MAN STORA
SPÅR EFTER SIG

ÄMNEN FÖR ESSÄERNA I URVALSPROVEN 2016–2017

Februari 2016. Essäns ämne:

Vem blir en bra polis?

I essän utnyttjades det blogginlägg som delades ut vid provtillfället samt följande artiklar i boken:

- Saara Asmundelas artikel ”Från översättare till konstapel – som akademisk yrkesbytare hos polisen”
- Markku Nymans artikel ”Polisen möter, förhör, skriver – ett psykologiskt perspektiv”

April 2016. Essäns ämne:

Den finländska polisens inställning till maktmedel

I essän utnyttjades den webbnyhet som delades ut vid provtillfället samt följande artiklar i boken:

- Elina Katajamäkis artikel ”Kempebra! – som utbytesstuderande vid polishögskolan i Norge”
- Tiina Tuulasvaara-Kalevas artikel ”När ord inte räcker till”

Augusti 2016. Essäns ämne:

Varför är det viktigt att man kan lita på polisen?

I essän utnyttjades det blogginlägg som delades ut vid provtillfället samt följande artiklar i boken:

- Anna-Kaisa Heinämäkis artikel ”Förebyggande hör till kärnan i polisverksamheten”
- Tiina Tuulasvaara-Kalevas artikel ”När ord inte räcker till”

Oktober-november 2016. Essäns ämne:

Vad kan polisen göra för att förebygga skolmassakrer och andra omfattande våldsdåd?

I essän utnyttjades det blogginlägg som delades ut vid provtillfället samt följande artiklar i boken:

- Ari Evwarayes artikel ”Det handlar inte bara om att avlägsna det onda utan också om att öka det goda”
- Anna-Kaisa Heinämäkis artikel ”Förebyggande hör till kärnan i polisverksamheten”

Februari 2017. Essäns ämne:

Hurdan människa passar att bli polis?

I essän utnyttjades den tidningsartikel som delades ut vid provtillfället samt följande artiklar i boken:

- Jussi Majanens artikel ”Det mest krävande uppdraget?”
- Otso Manninens artikel ”Jag var sist och slutligen inte så udda”

April 2017. Essäns ämne:

Vad är riktigt polisarbete?

I essän utnyttjades den nätartikel som delades ut vid provtillfället samt följande artiklar i boken:

- Ari Ewvarayes artikel ”Det handlar inte bara om att avlägsna det onda utan också om att öka det goda”
- Henna Kelloniemis artikel ”Polisen bakom ryktet”

Augusti 2017. Essäns ämne:

Ved spelar det för roll hur poliserna talar och skriver?

I essän utnyttjades det blogginlägg som delades ut vid provtillfället samt följande artiklar i boken:

- Anu Haikansalos artikel ”Så typiskt polisen!”
- Jussi Majanens artikel ”Det mest krävande uppdraget?”

November 2017. Essäns ämne:

Är polisen ”helt vanliga människor”?

I essän utnyttjades den tidningsartikel som delades ut vid provtillfället samt följande artiklar i boken:

- Otso Manninens artikel ”Jag var sist och slutligen inte så udda”
- Markku Nymans artikel ”Polisen möter, förhör, skriver – ett psykologiskt perspektiv”

LAYOUT OCH OMBRYTNING:

Mika Rautanen/Taitotyö Fenen

PORTRÄTT AV FÖRFATTARNA:

Anna Byckling: s. 34, 48, 156, 166, 192, 214, 308

Mika Hakkarainen: s. 110

Sami Hätönen: s. 136, 176

Mikko Joonas: s. 282

Auno Lahti: s. 60, 248

Annika Sjöblom: s. 8

Timi Tikkanen: s. 82, 226, 334

Göran Wennqvist: s. 18

PÄRMBILD:

Mikko Joonas / Valokuvaus.fi

ANDRA FOTOGRAFIER:

Sami Hätönen

ÖVERSÄTTNING TILL SVENSKA:

Heidi Nyberg-Aho, Gun-Viol Strom, Kajsa

Wickström, Anna Nylund, Saara Asmundela

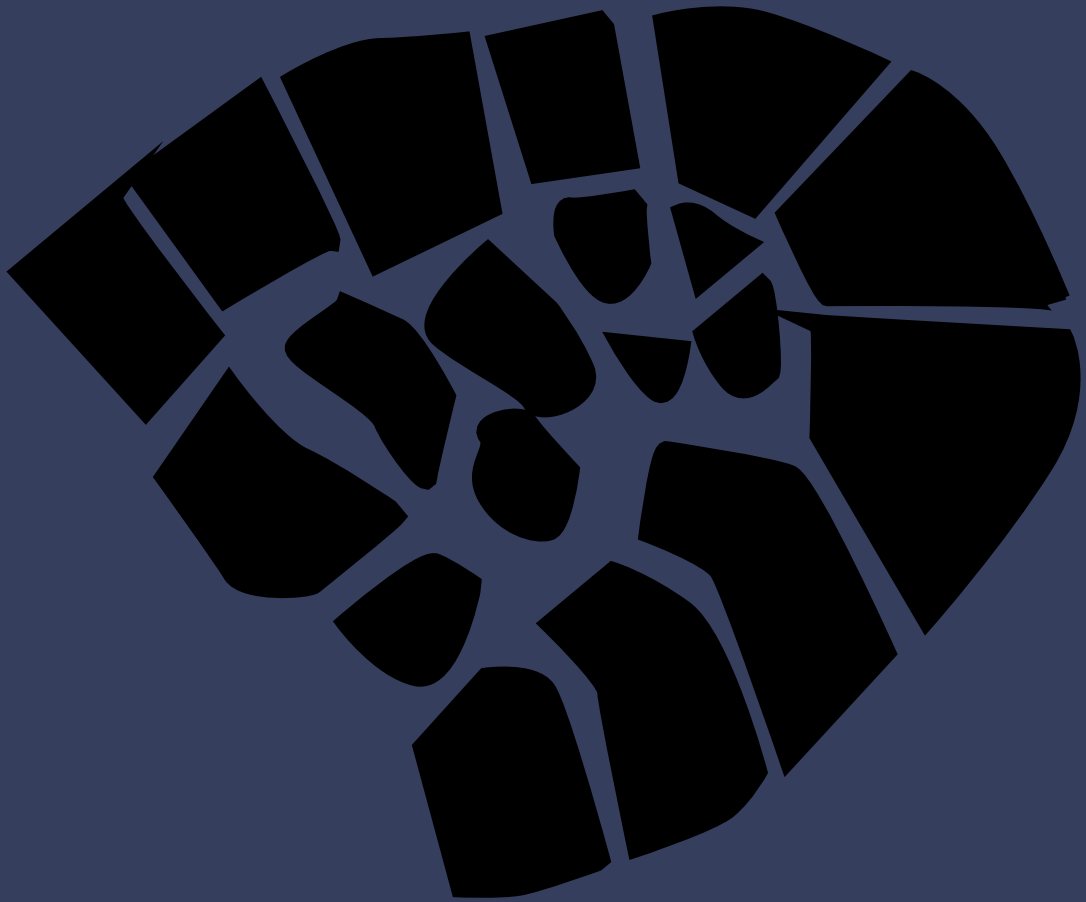
SPRÅKGRANSKNING:

Carin Grundy, Lauri Heinonen

Tredje förnyade upplagan

Polisyreshögskolan 2018

ISBN 978-951-815-339-2 (pdf)

Brottsutredaren återvänder hem från händelseplatsen på morgonnatten. Tittar till sina sovande barn, klappar hunden och kryper till sängs. Partners fråga är ganska djuplodande.

– Varför kan du inte vara en helt vanlig ingenjör?

Dit gick den här julen igen, men liemannen tittar inte i kalendern.

Det självklara svaret tar förvånansvärt länge att komma på.

– Ingenjörer utreder ju inte brott.

Hur ser polisarbetet ut ur polisens ögon? Vad har fått polisen att välja sitt yrke? Vad är bestående i polisens arbete och vad ändrar i takt med att världen förändras?

”När man går i stora skor lämnar man stora spår efter sig” kommer nu ut för tredje gången. Boken, som används som material vid Polisyrkeshögskolans urvalsprov, ger med hjälp av tolv skribenter tolv olika perspektiv på polisens arbete. Hälften av artiklarna är helt nya.

Nya skribenter är bland annat alldeles nyutexaminerade polisen Roosa Rentola (på pärmen) och kriminalöverkonstapel Leo Vasilev, som flyttade från Bulgarien till Finland som 15-åring.

Artiklarna är aktuella och lätta att ta till sig och talar direkt till läsaren.